

**II Міжнародна науково-
практична конференція**

.....
**II International scientific
and practical conference**

**4 жовтня 2024 р.
м. Житомир, Україна**

.....
**October 4, 2024
Zhytomyr, Ukraine**

**Сучасні досягнення та
перспективи науки та освіти**

.....
**Modern achievements and
prospects of science
and education**

II Міжнародна
науково-практична
конференція

**Сучасні досягнення
та перспективи науки
та освіти**

Матеріали

4 жовтня 2024 р.

м. Житомир, Україна

II International
scientific and practical
conference

**Modern achievements
and prospects of science
and education**

Proceedings

October 4, 2024

Zhytomyr, Ukraine

Сучасні досягнення та перспективи науки та освіти : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції / Міжнародний гуманітарний дослідницький центр (Житомир, 4 жовтня 2024 р). Research Europe, 2024. 286 с.

До збірника ввійшли матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції "Сучасні досягнення та перспективи науки та освіти", яка відбулася 4 жовтня 2024 року. Збірник розрахований на науковців, освітян, студентів, державних службовців, представників бізнесу та широку громадськість.

Робочі мови конференції: українська, англійська, французька та німецька.

Публікується в авторській редакції

Матеріали збірника подаються в авторській редакції та публікуються мовою оригіналу. Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність наведених фактів, власних імен, цитат, статистичних даних, галузевої термінології та іншої інформації.

Відповідно до Закону України "Про авторське право і суміжні права", при використанні наукових ідей та матеріалів цього збірника, посилання на авторів і видання є обов'язковим.

**Research
Europe.org**

IHR INTERNATIONAL
HUMANITARIAN
RESEARCH CENTER

© Міжнародний гуманітарний
дослідницький центр, 2024

© Research Europe, 2024

UDC 37

Modern achievements and prospects of science and education : proceedings of the II International scientific and practical conference / International Humanitarian Research Center (Zhytomyr, 2024, October 4). Research Europe, 2024. 286 p.

The collection includes the proceedings of the II International scientific and practical conference "Modern achievements and prospects of science and education", which took place on 4th October 2024. The collection is aimed at scientists, educators, students, government officials, business representatives, and the wider public.

Working languages of the conference: Ukrainian, English, French, and German.

Published in the author's edition

The collection's proceedings are presented in the author's edition and published in the original language. The authors of published materials hold complete responsibility for the precision of facts, proper nouns, quotes, statistical data, industry terminology, and other information presented.

According to the Ukrainian Law on Copyright and Related Rights, it is mandatory to cite the authors when using scientific ideas and materials from this collection.

**Research
Europe.org**

IHR INTERNATIONAL
HUMANITARIAN
RESEARCH CENTER

© International Humanitarian
Research Center, 2024

© Research Europe, 2024

Official website: researcheurope.org

ЗМІСТ

.....

TABLE OF CONTENTS

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

.....

SECTION 1. THEORY AND TEACHING METHODS

Мордовцева Н. В., Слободян О. В.

Компетентнісно-комунікативний підхід у підготовці
майбутнього вчителя початкових класів. 15

Свиридюк В. П.

Сучасні засоби формування міжкультурної
іншомовної комунікативної компетентності
майбутніх викладачів німецької мови. 17

Шишко І. М.

Система усних вправ як засіб реалізації проблеми
дидактичної підтримки процесу навчання математики. 20

**СЕКЦІЯ 2. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ
ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ В ОСВІТІ**

.....

**SECTION 2. INFORMATION TECHNOLOGIES
AND INNOVATIVE METHODS IN EDUCATION**

Горбаченко Д. О., Пугачова С. В.

Хмарні технології у дистанційній
освіті: можливості та виклики. 24

Загородня А. А.

Питання антропологічних смислів освіти і виховання
в соціально-філософському дискурсі В. Винниченка і
М. Шлемкевича у сучасній інтерпретації. 27

Любецький С. І.

Актуальність професійної мобільності
майбутніх фахівців з програмної інженерії. 31

Люнас Ю. І.

Комп'ютерні технології в логопедичній роботі. 33

Подоляк М. В.

Використання методу проектів та методу кейсів
у навчанні професійно-орієнтованої іноземної мови. 37

Покришень Д. А.

Цифровізація управлінських процесів у закладах
освіти: сучасні тенденції та виклики. 42

Стойка О. Я.

Ризики для здобувачів освіти під час використання
цифрових технологій в освітньому процесі. 46

Feshchuk, A. M., Halatsyn, K. O.

Nearpod as a tool for ESP teaching. 49

СЕКЦІЯ 3. ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

.

SECTION 3. PRESCHOOL EDUCATION

Брушневська І. М.

Формування механізмів мовленнєвої діяльності у дітей
дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення. 53

Кантицька І. В.

Засоби формування моральних цінностей
дітей дошкільного віку. 56

Пономаренко Т. О., Литовченко Ю. А.

Педагогічний супровід становлення навичок майбутніх
вихователів з формування основ сенсорно-пізнавальної
компетентності дітей молодшого дошкільного віку. 60

Семененко К. В.

Експериментальна модель естетичного виховання
засобами народної казки дітей 6-го року життя. 64

Тарасенко Я. В.

Формування природничо-екологічної
компетентності дітей старшого дошкільного віку
засобами експериментально-дослідницької діяльності. 67

Тетерук Ю. В.

Проблема навчання в психолого-
педагогічній літературі. 69

Федінчук М. С.

Адаптація дітей раннього віку до
умов закладу дошкільної освіти. 71

Фунтікова О. О.

Підготовка фахівця до роботи в інклюзивному середовищі закладу дошкільної освіти. 75

Царик А. В.

Деякі аспекти ознайомлення дітей передшкільного віку з календарем. 78

СЕКЦІЯ 4. ШКІЛЬНА ОСВІТА

.

SECTION 4. SCHOOL EDUCATION

Ахметова Л. Ф.

Як навчати цікаво: методи креативного педагога в початковій школі. 83

Бочарнікова К. В.

Мовленнєво-комунікативна реалізація соціокультурної лінії на уроках української мови в 5 класі НУШ. 87

Буряк-Габрись І. О.

Роль сучасного кабінету при вивченні курсу географії. 90

Кравцова Н. О.

Національно-патріотичне виховання в початкових класах нової української школи. 93

Логінова Н. А.

Освітнє середовище закладу загальної середньої освіти як один із факторів мотивації до навчання. 96

Лозиняк А. А.

Роль вивчення лексикології у формуванні культури мовлення учнів. 99

Масюк О. М., Титаренко Л. І.

Умови розвитку критичного мислення учнів початкової школи на уроках математики. 101

Матеюк О. П., Скакун Н. О.

Методичні аспекти використання оздоровчих традицій українського народу на уроках основ здоров'я. 104

Санкович М. В.

Реалізація проєктної діяльності в ЗЗСО з обдарованими дітьми в умовах війни. 108

Шевченко С. М.

Актуалізація філософсько-освітніх концепцій Ю. Федьковича
та С. Васильченка в сучасній системі освіти. 113

Шелельо В. І.

Психотравмуючий вплив булінгу на
особистість старшокласника. 118

СЕКЦІЯ 5. ВИЩА ОСВІТА

.

SECTION 5. HIGHER EDUCATION

Бабич М. Є., Горідько Н. М., Слива Т. В.

Асоціативний метод як ефективний інструмент
для вивчення іншомовної професійної термінології. 121

Глянєнко К. А.

Формування soft skills у здобувачів вищої
освіти під час воєнного стану. 124

Гулько Т. Ю.

Формування здоров'язберезувального освітнього
середовища в умовах закладу вищої освіти. 127

Злобіна О. В., Шаров Р. А.

Досвід впровадження системи лідерства в Інституті
військово-морських сил Національного університету
"Одеська морська академія". 129

Лебедь Ю. Б., Скрипник Н. І.

Комунікативний етикет як складова
професійної культури вчителя. 132

Леонтьєва Л. В., Пащенко Є. М.

Нормативно-правове забезпечення інноваційних
методів навчання під час забезпеченні якості освіти. 136

Ломака М. О., Соснова М. А.

Чинники формування комунікативної
компетентності здобувачів вищої освіти. 141

Ракітянська Л. М.

Самоаналіз уроку в структурі професійної
рефлексії студента-практиканта. 143

Самар О. М., Фурманчук Н. М.

Відео уроки як ефективний засіб викладання англійської мови за професійним спрямуванням у технічних ЗВО. 146

Семигіна Т. В.

Підготовка майбутніх соціальних працівників до соціальної роботи з літніми людьми. 149

Соснова М. А.

Вища освіта в умовах війни: виклики, проблеми, перспективи. 154

Стрілець О., Генесіран М.

Етнодизайн як засіб формування національної самосвідомості у майбутніх учителів мистецтва. 157

Тарасова Т. Б.

Методика викладання у закладі вищої освіти в контексті професійної підготовки майбутніх фахівців. 161

СЕКЦІЯ 6. ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ

.

SECTION 6. ADULT EDUCATION

Антонюк В. П.

Проблема дефіциту кадрів та освіта дорослих як механізм її вирішення. 166

Коробкова І. В., Попов О. О.,

Головчак Г. С., Лях С. І.

Проблемні питання професійної підготовки медичних кадрів в області інфекційного контролю. 170

СЕКЦІЯ 7. ТОЧНІ ТА ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

.

SECTION 7. EXACT AND NATURAL SCIENCES

Бондаренко М. Є., Назарчук Ю. С.

Систематичний розподіл видів рослин аматорського озеленення сезонно функціонуючих селітебних територій півдня Одеської області. 173

Бондаренко О. Ю., Бондаренко М. Є.

Crepis pulchra L. у флорі пониззя межириччя Дністер – Тилігул. 177

Михайлишина Д. М.

Обґрунтування підходів збереження та відновлення
мікробіоти людини у контексті забезпечення
збереження здоров'я та працездатності. 180

Наумов Я. О., Піскун І. А.

Аналіз застосування біовилуговування в
гірничій промисловості, міжнародний
досвід та перспективи для України. 183

Склярук Є. Л., Бондаренко О. Ю.

Еколого-ценотична структура флори узбіч
доріг невеликих селітебних територій півдня
Одещини (на прикладі с. Красносілка). 187

Ступак Т. Ю.

Життєві форми рослин на ділянках трамвайних
колій у Пересипському районі міста Одеси. 191

СЕКЦІЯ 8. СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

.

SECTION 8. SOCIAL AND HUMANITARIAN SCIENCES

Ботвинюк О. В., Ботвинюк А. В.

Застосування інструментів штучного інтелекту
на заняттях української мови та літератури. 196

Горпинич Л. І.

Спадкові відносини в умовах воєнного
стану: нормативно-правові засади. 199

Кокодзєй Є. В.

Моделі мультикультуралізму:
аналіз основних типів. 203

Косюк О. М.

Філософія комунікації сенсорної маси
у глобальному інформаційному просторі. 207

Назаренко М. В.

Релігійні мотиви в ескізі "Мазель" Миколи Хвильового. 211

Партола А. О.

Тарас Шевченко. Щоденник Тараса Шевченка. 212

Селіванова Н. Ю.

Застосування психоаналітичного підходу та когнітивно-поведінкової терапії у психокорекційній роботі з подолання страхів у дітей молодшого шкільного віку. 214

Семейко Д. С.

Епітет як засіб відображення внутрішнього світу героя в романі Євгенії Кузнецової "Драбина". 216

Семенчук К. Г.

Образи в прозових творах Лесі Українки. 218

Тетеріна І. С.

Теорія психоаналізу героя Петра у творі Бориса Грінченка "Без хліба". 220

Хайрулін О. М.

Ігрова природа гібридної війни. 221

СЕКЦІЯ 9. ЕКОНОМІКА ТА ТЕХНОЛОГІЇ

.

SECTION 9. ECONOMICS AND TECHNOLOGY

Білошенко Є. О.

Торговельно-економічні конфлікти: причини та наслідки в умовах глобалізації. 224

Гороховець Ю. А., Сейсебаєва Н. Г.,

Гайдаш Д. В., Кособок К. Л.

Сучасні технології в обліку оплати праці щодо лікарняних листів. 227

Кримська А. О., Пенюк В. О.

Вплив цифрових технологій на економічну продуктивність підприємств в умовах глобалізації. 228

Микитенко В. В.

Гібридний сценарій реконструкції просторового розвитку України у повоєнному періоді: когнітивно-інформаційний драйвер та інвестиційні епюри. 233

Созанський О. І.

Взаємозв'язок інформаційної прозорості сайтів та результатів діяльності суб'єктів господарювання. 238

Чкан І. О.

Страховий ринок України: тренди та реалії. 240

СЕКЦІЯ 10. ІНОЗЕМНІ МОВИ

.....
SECTION 10. FOREIGN LANGUAGES

Hostishcheva, N. O., Kharchenko, T. I.

Project-based learning in ESL teaching. 243

Киричок О. В.

Розвиток критичного мислення на уроках
іноземної мови: методи та підходи. 246

Кравець О. О.

Modern tools of learning foreign languages. 249

Оніщук С. В., Цимбал І. В.

La verbalisation métaphorique du concept
guerre dans le discours médiatique français. 253

Парчевська Д. Д., Школяр Л. В.

Гендерні дослідження образів у новорічних
промовах франкомовних політиків. 255

Раєвська І., Коява Д.

Особливості передачі власних назв при
перекладі з англійської мови українською. 259

Сокол Г. Р.

Die Rolle des Hörverstehens beim
Erlernen der deutschen Sprache. 263

СЕКЦІЯ 11. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ

.....
SECTION 11. PHYSICAL CULTURE AND SPORT

Суровов О. А., Якименко Р. Р.

Кінезітерапія як сучасний метод
у спорті та фізичному вихованні. 267

Шевченко О. В., Мизіна Ю. М.

Організаційні засади навчально-
тренувального процесу спортсменів з
метою формування особистісних якостей. 271

СЕКЦІЯ 12. КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

.....

SECTION 12. CULTURE AND ART

Бодіна-Дячок В. В.

Штучний інтелект у мистецькій освіті: переваги та ризики. 275

Князєв В. Ф.

Психологічні аспекти колективного музикування
(на прикладі ансамблю баяністів-акордеоністів). 277

П'явка К. М.

Основні напрямки розвитку музично-творчих
здібностей здобувачів фахової передвищої освіти
в процесі інструментального виконавства. 280

Шлябанська Я.

Творчий портрет композиторки Хаї Черновін. 283

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

SECTION 1. THEORY AND TEACHING METHODS

Мордовцева Н. В.,

УДК 371.132

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри початкової освіти,
ДЗ "Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка", м. Лубни

Слободян О. В.,

канд. філол. наук, доцент,
доцент кафедри початкової освіти,
ДЗ "Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка", м. Лубни

**КОМПЕТЕНТІСНО-КОМУНІКАТИВНИЙ
ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО
ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ**

Комунікація є найважливішим професійним інструментом педагогічної діяльності. Усе починається з педагога, з його вміння організувати зі здобувачами освіти педагогічно доцільні відносини. Професійна комунікація нині перебуває в певному перехідному періоді, оскільки, по-перше, інформатизація та інформаційні технології поряд із технічними досягненнями та їх швидким впровадженням в освітню практику фундаментально змінили процеси комунікації. По-друге, освіченість суспільства, поширення знань про ці технічні досягнення приводять до виходу педагогічної комунікації зі своїх традиційних меж. А також, в умовах військового стану нашої країни, комунікативна спрямованість у педагогічній діяльності зазнає значної трансформації.

Автори Словника-довідника з української лінгводидактики визначають **компетентнісний підхід**, як спрямованість навчально-виховного процесу на досягнення результатів, якими є ієрархічно підпорядковані ключова, загально предметна і предметна (галузева) компетентності. Компетентнісний підхід – своєрідний орієнтир, що спрямовує професійну діяльність учителя на виконання головної мети мовної освіти – виховання мовної особистості, яка володіє системою знань, комунікативних умінь і навичок, що забезпечить їй високий рівень спілкування в різних життєвих ситуаціях. К. п. сприяє формуванню ключових і предметних компетентностей [2, с. 112].

Вагоме значення в дослідженні проблем, пов'язаних із підготовкою вчителя до їх професійної діяльності мають наукові дослідження Н. Антонюк, Н. Бібік, Н. Голуб, О. Горошкіної, А. Нікітіної, Н. Ничкало, Л. Попової, О. Савченко, Л. Хомич та ін., де відображена специфіка навчання і методичні орієнтації щодо педагогічної діяльності здобувачів освіти.

Перед майбутніми вчителями початкової ланки на сьогодні постають надважливі завдання – навчити дітей

За кваліфікаційними характеристиками та професіограмою вчителя початкової школи від майбутнього педагога вимагаються особливі індивідуально-особистісні та професійно-діяльнісні якості, а також сформованості базових компетентностей, необхідних для навчання учнів у Новій українській школі. На думку О. Кузенко, Л. Мацук необхідність опанування базовими компетентностями, структура і зміст яких суттєво оновлюють завдання педагогічної діяльності, вносять зміни в професіограму вчителя початкової школи [1, с. 165]. Професійно-педагогічна компетентність, передбачає "обізнаність із новітніми науково обґрунтованими відомостями з педагогіки, психології, методик, інноватики для створення освітньо-розвивального середовища, що сприяє цілісному індивідуально-особистісному становленню дітей молодшого шкільного віку; здатність до продуктивної професійної діяльності на основі розвиненої педагогічної рефлексії відповідно до провідних ціннісно-світоглядних орієнтацій, вимог педагогічної етики та викликів початкової школи" [3].

Комунікативно-компетентнісний підхід у підготовці майбутніх учителів початкової школи передбачає оволодіння здобувачами освіти повним обсягом знань з освітніх компонентів, визначених освітньою траєкторією вишу, уміння застосовувати на уроках багаж здобутих комунікативних здібностей, чітко, логічно і доступно викладати свої думки, знаходити шляхи оптимального спілкування, розкривати творчий потенціал тощо.

Отже, основний тренд у сучасній освіті – це зміна ролі викладача, який має, перш за все, на високому професійному рівні вміти вдало вести навчальний діалог зі студентами, щоб позитивно змотивувати кожного полюбити обрану майбутню професію, показати все різнобарв'я нашої мови, особливо це стосується майбутніх учителів початкових класів. Адже вимоги Нової української школи спрямовані на те, щоб дослідження й отримання знань повинні йти разом. Через це змінюється й сам спосіб навчання. Наші учні – це учасники процесу пізнання, тобто вони разом з педагогом формують нові знання, а не просто їх пасивно споживають.

Список використаних джерел

1. Кузенко О., Мацук Л. Професіограма сучасного вчителя початкових класів у руслі впровадження Концепції Нової української школи. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/esu/article/view/3444/3923>.
2. Словник довідник з української лінгводидактики : навч. посіб. Кол. авторів за ред. М. І. Пентилюк. К. : Ленвіт, 2015. 320 с.
3. Яким має бути вчитель Нової української школи. URL: <https://www.pedrada.com.ua/article/1973-yakim-ma-buti-vchitel-novo-ukransko-shkoli?error=1R>.

Свиридюк В. П.,

УДК 378.147:811.112.2

канд. пед. наук,

доцент кафедри педагогіки та

методики навчання іноземних мов,

Київський національний лінгвістичний

університет, м. Київ

СУЧАСНІ ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУНОЇ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Дотримання суб'єкт-суб'єктної педагогічної взаємодії в контексті особистісно-діяльнісного і компетентісно-діяльнісного підходів відбувається передусім за допомогою засобів навчання, які оптимізують й інтенсифікують самостійне учіння студентів магістратури та надають йому статусу міжкультурного середовища, оскільки містять відомості про національно-культурну самобутність німецькомовних народів. Засоби навчання покликані створювати умови для взаємодії учасників освітньо-культурного процесу, оскільки реалізують навчально-пізнавальну діяльність через дії, максимально наближені до життєвих комунікативних ситуацій (Редько, 2022, с. 62), в яких задовольняються соціальні, професійні, навчальні й наукові потреби. Отже, багатовекторне призначення засобів навчання потребує їх всебічного розгляду й конкретизації щодо впровадження та використання як викладачем німецької мови (НМ), так і студентами магістратури.

Ми розглядаємо засоби навчання для СР майбутніх викладачів НМ в автономному режимі із максимальним наближення до міжкультурного

комунікативного процесу як у гомогенному, так і гетерогенному освітньо-культурному середовищі. Задля цього засоби навчання повинні:

- виступати у матеріальній формі і бути таким знаряддям праці, який забезпечує комунікативну діяльність викладача НМ і студентів магістратури;
- орієнтуватися на цілі навчання, зокрема формування міжкультурної німецькомовної комунікативної компетентності;
- урахувувати культурознавчу складову освітнього процесу за принципом: рідна мова і культура - провідники до усвідомлення "Свого" і "Чужого";
- бути інструментом для оволодіння продуктивними і рецептивними видами мовленнєвої діяльності;
- слугувати регуляторами у самостійній науково-пошуковій діяльності студентів-магістратури;
- бути інструментом для моделювання віртуального освітнього середовища, коли міжкультурна комунікація здійснюється засобами інформаційно-комунікаційних технологій;
- відповідати сучасним вимогам соціального замовлення і методики викладання ІМіК;
- задовольняти іншомовні комунікативні потреби у межах професійної, особистісної, наукової і навчальної діяльності.

Ураховуючи зазначені критерії та дотримуючись традиційної класифікації засобів навчання, розподіляємо їх на основні та допоміжні; для викладача і для студента; технічні та нетехнічні (Басай, 2017, с. 20). Проілюструємо можливий комплекс засобів формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності (МІКК) майбутніх викладачів НМ під час самостійної роботи у табл.1.

Таблиця 1

Засоби формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності майбутніх викладачів німецької мови під час самостійної роботи

Засоби навчання	Для студентів магістратури	Для викладача НМ
Основні ЗН	Робочий зошит	Типова програма, книга для викладача
	Робоча програма з дисципліни, підручник/ навчально-методичний комплекс (НМК), література країнознавчого характеру, аудіо- і відеозаписи, мовне портфоліо	
Допоміжні ЗН	словники друковані та електронні, довідкова фахова література , аудіопосібники	методична література, роздавальний матеріал, світлини, ілюстрації, артефакти етнолінгвокультур
	мультимедійні навчальні програми, комп'ютерні засоби, інтернет-ресурси	
Технічні об'єкти	комп'ютер, ноутбук, планшет, смартфон, айфон	

Зупинимось на технічних засобах навчання, які потребують технічних пристроїв для їх застосування. Сучасні технічні засоби навчання охоплюють аудіо-, відеоматеріали із компакт-дисками для ручного перенесення з одного приладу на інший або URL-адреси для користування ними в режимах он- або офлайн через комп'ютер чи інший технічний пристрій, засобами якого здійснюється доступ до інтернету і застосунків на навчальній платформі Web 2 (Ратушний, 2010, с. 17). Нетехнічними засобами навчання є паперові, друковані навчально-методичні матеріали, які не потребують технічних пристроїв.

Використання технічних засобів навчання, зокрема аудіо- й відеоматеріалів, дозволяє збагатити освітній процес інноваційними технологіями, які під час формування МІКК виконують домінуючу роль під час оволодіння німецькомовною міжкультурною комунікацією. До таких технологій ми відносимо веб-квест (web-quest), подкаст (podcast), посткросінг (postcrossing), які функціонують на базі Web 2. Web 2 є інформаційним засобом, завдяки якому в навчанні ІМіК інтегруються інтернет-застосунки (програми у мережі), які забезпечують соціалізацію, групування, взаємодію, з'єднання ресурсів і творчість студентів (Коваль та ін., 2008).

Використовуючи postcrossing під час формування МІКК майбутні викладачі НМ застосовують знання про норми і правила писемномовленнєвої комунікативної поведінки: зовнішнього оформлення листівки (адреси відправника, отримувача), логіко-композиційну структуру тексту, що підкреслює комунікативно-риторичні якості висловлювання. Крім того, комуніканти враховують національно-культурні особливості поведінки щодо вибору тем спілкування й уникнення так званих "табу"-тем.

Список використаних джерел

1. Басай Н. П. Засоби навчання іноземних мов у початковій школі // Науковий вісник ужгородського університету. Серія: "Педагогіка. Соціальна робота". Випуск 11 (40). – 2017. С.19-22
2. Коваль, Т. І., Сисоєва, С.О. & Сущенко Л. П. Підготовка викладачів вищої школи: інформаційні технології у педагогічній діяльності: Навч.-метод. посібник. Вид.центр КНЛУ.– 2008. 450 с.
3. Ратушний І. *Школа майбутнього: Інтернет та вивчення іноземних мов: Методичний посібник*. Тернопіль: Лібра Терр. – 2010. 136 с.
4. Редько В. Г. Шкільний підручник іноземної мови: проектування, конструювання, апробація : монографія. [Електронне видання]. – Київ : Педагогічна думка, 2022. 293 с.

Шишко І. М.,
учитель математики,
КЗ "ХЛ № 113 ХМР", м. Харків

УДК 378.14

СИСТЕМА УСНИХ ВПРАВ ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОБЛЕМИ ДИДАКТИЧНОЇ ПІДТРИМКИ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ

Роль усних вправ на уроках математики важко переоцінити, оскільки їх виконання найкраще активізує мисленнєву діяльність здобувачів освіти, розвиває увагу, пам'ять, мовлення, швидкість реакції, підвищує інтерес до матеріалу, що вивчається.

У наш час традиційний погляд на зміст навчання математики, її роль та місце в загальній освіті переглядають та уточнюють. Поряд із підготовкою здобувачів освіти, які у своїй подальшій професійній діяльності користуватимуться математикою, важливим стає забезпечення деякого гарантованого рівня підготовки всіх здобувачів освіти, незалежно від спеціальності, яку вони виберуть у майбутньому.

Математика, яка є мовою науки і техніки, нині дедалі поширюється в повсякденне життя і традиційно далекі від неї галузі. Комп'ютеризація суспільства, упровадження сучасних інформаційних технологій вимагають від людини математичної грамотності буквально на кожному робочому місці. Це передбачає і конкретні математичні знання, і певний стиль мислення, що формує тільки математика.

У закладах освіти математика слугує опорним предметом для вивчення суміжних дисциплін. Не можна також недооцінювати впливу математичної освіти і на предмети гуманітарного циклу. Розширюється коло здобувачів освіти, для яких математика стає професійно значущим предметом.

Усні вправи є одним із перевірених засобів, які сприяють кращому засвоєнню курсу математики в середній школі. Їх виконання розвиває в здобувачів освіти уважність, спостережливість, ініціативу, підвищує дисципліну і викликає інтерес до роботи. За їх допомогою на уроці встановлюється оперативний та ефективний зворотній зв'язок, який дозволяє своєчасно контролювати процес опанування здобувачами освіти певних знань та умінь. Усні вправи дають можливість без великих втрат часу багаторазово "програвати" типові ситуації та прийоми міркувань, формувати логічну та мовну культуру здобувачів освіти.

Найдоцільнішими усні вправи є під час закріплення та повторення навчального матеріалу.

У 7 класі під час вивчення теми "Ознаки рівності трикутників" формування алгоритму застосування ознак рівності трикутників доцільно проводити за усними вправами типу: "Знайди пари рівних трикутників. Доведи це".

При цьому істотним моментом є виділення трьох пар відповідно рівних елементів трикутників і висновок про їх рівність. Цьому сприятиме зображення на рисунках рівних елементів одним кольором.

Задачі на розв'язування прямокутного трикутника пропонують протягом вивчення всього курсу геометрії, а також на уроках фізики. Формуванню вмінь і навичок знаходження невідомих елементів трикутника необхідно приділяти особливо увагу, використовуючи вправу "Знайди x ".

Розв'язування таких вправ формує алгоритмічне мислення, виховує вміння діяти за заданим алгоритмом і конструювати нові.

Добре розвинені в здобувачів освіти навички усно обчислювати – одна з умов їх успішного навчання в старшій школі. Усні вправи ефективні, оскільки вони мобілізують здобувачів освіти, захоплюють своєю простотою і здобувачів освіти, які мають початковий та середній рівні навчальних досягнень.

Значний позитивний ефект під час навчання математики можна одержати, коли після вивчення кожного математичного факту (введення нового поняття, ознайомлення з його властивостями, із властивостями математичних дій тощо) запропонувати здобувачам освіти навести приклади.

Так, під час вивчення теми "Ознаки подільності" здобувачам освіти можна запропонувати скласти "Лабіринт", в основу якого покладено одну з ознак подільності.

Такі приклади допомагають здобувачам освіти швидше з'ясувати головне, формують уміння застосовувати набуті знання на практиці. Складаючи вправи, наводячи власні приклади, здобувач освіти вчиться працювати самостійно і творчо.

Доцільно робити так, щоб здобувачі освіти сприймали усну роботу як цікаву гру. Тоді вони самі уважно стежать за відповідями одне одного.

Усні обчислення можуть бути максимально варіативними як за змістом, так і за формою. Їх можна проводити у вигляді змагання між командами, впорядкування відповідей, математичного диктанту, гри "Сходінки", виконання завдань "Блок-схеми", ігор "Математичне лото", "Естафета", "Слабка ланка", "За хвилину розв'яжи" тощо.

Ось деякі прийоми усної роботи, які можна використати під час проведення уроків математики.

Гра "Руханка". Такі вправи особливо необхідні для здобувачів освіти 5-6 класів, щоб дати дітям змогу відпочити. Ці вправи можна наповнити математичним змістом. Наприклад: присідати, коли додаємо додатне число, нахилитися вперед – коли від'ємне, або дробове число та ціле, правильний дріб та неправильний тощо.

"Естафета". На дошці (або на екрані) заздалегідь написані приклади в два або три стовпчики. Перші учасники гри від кожної команди одночасно розв'язують перше завдання зі свого стовпчика. Розв'язавши, передають естафету наступному члену своєї команди тощо. Виграє та команда, яка швидше і без помилок виконає всі завдання.

"Ланцюжок". Перший приклад записано повністю, а в усіх інших – замість першого числа стоїть "зірочка". Що за нею ховається, кожен наступний здобувач освіти дізнається лише тоді, коли попередній повідомить йому відповідь до свого завдання. Ця відповідь і буде невідомим першим числом. У такій грі всі повинні бути дуже уважними, оскільки помилка одного учасника перекреслює роботу всіх інших.

Наприклад, обчислити й продовжити закономірність.

Виконання таких вправ активізує пізнавальну діяльність, сприяє розвитку логічного мислення та аналітичних здібностей здобувачів освіти, стимулює і підвищує їх інтерес до навчання.

Щоб зацікавити здобувачів освіти під час усної роботи, можна зашифрувати дати подій, наприклад, дати життя видатних математиків, з біографіями яких ознайомлюються здобувачі освіти на уроці. Можна запропонувати відгадати задумане слово або вислів про математику, визначивши послідовно літери, що відповідають правильним розв'язкам.

Наприклад:

1) Розташуй числа в порядку зростання і розшифруй слова. Що вони означають?

2) Розташуй числа в порядку спадання модулів, і дізнаєшся назву найпівнічнішої суші Землі.

Перелік та опис форм усної роботи, звичайно, можна продовжити. Досвід роботи показує, що усні вправи за вмілого їх використання відіграють неабияку роль у підвищенні ефективності уроку. Усну роботу слід проводити у швидкому темпі, якщо йдеться про відпрацювання навичок. Але якщо усні вправи використовують з метою закріплення тільки-но вивченого, то в цьому випадку не доцільно квапити дітей. Чим свідоміші будуть їх дії на початку формування навичок, тим глибшим і міцнішим буде їх засвоєння.

Під час використання усних вправ не слід запитувати лише в здобувачів освіти, які добре встигають з математики, - це послаблює ініціативу й активність дітей, яким математика дається складніше. Щоб дати можливість поміркувати всім, сильним дітям пропонують роль "учителя": запитувати та перевіряти відповіді.

Усні вправи допомагають отримати оптимальне розв'язання педагогічних завдань на всіх етапах навчання. Та виникає питання: як оцінювати роботу здобувачів освіти під час виконання усних вправ. Разом із застосуванням традиційних методів оцінювання рівня навчальних досягнень здобувача освіти використовують свою валюту – "бонуси", що дає можливість:

- 1) підтримувати ініціативи та ідеї, запропоновані здобувачами освіти самостійно;
- 2) стимулювати мотивацію здобувачів освіти до навчання й здобуття знань;
- 3) активізувати й заохочувати здобувачів освіти;
- 4) найголовніше – оцінювати досягнення здобувачів освіти, незалежно від того, чи вони значні, чи скромні – якщо вони є результатом справжніх зусиль учня.

Список використаних джерел

1. Дорофеев Г.В., Петерсон Л.Г. Математика. Експериментальний посібник. 6 клас. – Суми: ВАТ "СОД", Видавництво "Козацький вал", 2005.
2. Державний стандарт базової та повної загальної середньої освіти.
3. Тарасенкова Н.А., Бурда М.І. Експрес-контроль з геометрії для 7 класу. Педагогічна преса, 2007.
4. Програми основної школи 5-6 класи. Математика. Науково-педагогічний проєкт "Росток". – Суми, 205.

**СЕКЦІЯ 2. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ
ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ В ОСВІТІ**

.....

**SECTION 2. INFORMATION TECHNOLOGIES
AND INNOVATIVE METHODS IN EDUCATION**

Горбаченко Д. О.,

УДК 004.77

здобувач першого

(бакалаврського) рівня вищої освіти,

Київський національний економічний

університет імені Вадима Гетьмана, м. Київ

Пугачова С. В.,

здобувач першого

(бакалаврського) рівня вищої освіти,

Київський національний економічний

університет імені Вадима Гетьмана, м. Київ

**ХМАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ДИСТАНЦІЙНІЙ
ОСВІТІ: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ**

Хмарні технології стали невід'ємною частиною сучасної освіти, особливо в контексті розвитку дистанційного навчання. Їхнє застосування дозволяє навчальним закладам продовжувати освітній процес без значних перерв, забезпечуючи студентам доступ до навчальних матеріалів з будь-якого місця та в будь-який час. Актуальність цього питання особливо зросла в умовах глобальних викликів, таких як пандемія COVID-19, яка значно вплинула на традиційну форму навчання. Сьогодні хмарні технології стають відповіддю на потребу гнучкості, масштабованості та ефективного управління ресурсами в системі освіти.

Хмарні технології надають можливість користуватися інтернет-ресурсами для доступу до навчальних матеріалів, програм і навіть обчислювальних потужностей, без необхідності використання потужних локальних комп'ютерів або спеціалізованого програмного забезпечення. Основними типами хмарних сервісів є SaaS (Software as a Service), PaaS (Platform as a Service) та IaaS (Infrastructure as a Service). Кожна з цих моделей має свою специфіку використання в освітньому середовищі. SaaS дозволяє студентам і викладачам працювати через онлайн-додатки, такі як Google Classroom, Microsoft Teams чи

Zoom, які стали незамінними інструментами під час дистанційного навчання. PaaS надає можливості для розробки та розгортання освітніх платформ, що особливо корисно для університетів, які хочуть створити власні унікальні навчальні системи. IaaS забезпечує навчальні заклади необхідною інфраструктурою для роботи з великими обсягами даних та підтримки навчальних процесів.

Хмарні технології відкривають безліч нових можливостей для дистанційної освіти. Однією з головних переваг є гнучкість доступу до навчальних матеріалів. Студенти можуть навчатися незалежно від їхнього місцезнаходження, що дозволяє забезпечити безперервність навчального процесу. Крім того, хмарні сервіси дозволяють працювати з будь-якого пристрою, будь то комп'ютер, планшет чи смартфон, що значно спрощує доступ до освітніх ресурсів.

Масштабованість є ще однією важливою перевагою хмарних технологій. Навчальні заклади можуть легко збільшувати або зменшувати свої обчислювальні ресурси в залежності від кількості студентів або поточних потреб. Це дозволяє зекономити на витратах на інфраструктуру, оскільки заклади не потребують великих серверних потужностей або спеціалізованого обладнання для підтримки навчального процесу.

Також важливою можливістю є створення середовища для співпраці. Хмарні платформи дозволяють студентам та викладачам взаємодіяти в реальному часі, працювати разом над спільними проектами, обмінюватися документами та проводити відеоконференції. Це сприяє розвитку командної роботи та покращенню взаємодії між учасниками освітнього процесу.

Попри значні переваги, впровадження хмарних технологій супроводжується рядом викликів. Одним із головних питань є безпека та конфіденційність даних. Оскільки велика частина навчального процесу переноситься в хмару, виникає ризик втрати або несанкціонованого доступу до особистої інформації студентів та викладачів. Це питання особливо актуальне для освітніх закладів, які працюють з великою кількістю даних. Для мінімізації цих ризиків необхідно впроваджувати надійні заходи кібербезпеки, такі як шифрування даних та багатофакторна аутентифікація.

Технічні бар'єри також є серйозним викликом для впровадження хмарних технологій. У деяких регіонах доступ до стабільного інтернет-з'єднання залишається проблемою, що ускладнює використання хмарних сервісів для навчання. Це особливо стосується студентів із сільських районів або країн, де інтернет-інфраструктура розвинена недостатньо. Для вирішення цієї проблеми важливо інвестувати в розвиток цифрової інфраструктури, забезпечуючи доступ до швидкісного інтернету для всіх учасників освітнього процесу.

У випадку технічних збоїв або проблем із мережею студенти можуть втратити доступ до навчальних матеріалів або пропустити важливі заняття. Це може стати серйозною перешкодою для навчання, особливо під час іспитів або здачі важливих проектів.

Ще одним викликом є недостатня підготовка викладачів та студентів до використання нових технологій. Не всі викладачі володіють навичками роботи з хмарними платформами, що може уповільнювати процес інтеграції нових технологій в освітній процес. Це вимагає додаткового навчання та підтримки з боку адміністрацій навчальних закладів, щоб забезпечити ефективне використання хмарних рішень.

Переваги хмарних технологій включають не лише мобільність і доступність, але й можливість персоналізації навчального процесу. Викладачі можуть легко адаптувати навчальні програми до потреб окремих студентів, пропонуючи індивідуальні завдання та ресурси на основі результатів їхньої роботи. Це сприяє підвищенню ефективності навчання та мотивації студентів до засвоєння нових знань.

Майбутнє хмарних технологій у дистанційній освіті виглядає багатообіцяючим. Розвиток штучного інтелекту дозволить створювати більш адаптивні та персоналізовані освітні програми. Завдяки ШІ можна буде автоматично оцінювати роботи студентів, надавати рекомендації для подальшого навчання та навіть створювати індивідуальні навчальні траєкторії. Це допоможе зосередити увагу на потребах кожного студента, підвищуючи якість освіти.

Крім того, автоматизація рутинних адміністративних процесів, таких як запис студентів, облік успішності чи організація навчальних планів, полегшить роботу викладачів і адміністрацій навчальних закладів. Хмарні технології також можуть бути інтегровані з технологіями віртуальної та доповненої реальності, що дозволить створювати інтерактивні та занурювальні освітні середовища.

У підсумку, хмарні технології мають величезний потенціал для розвитку дистанційної освіти, проте їх впровадження потребує комплексного підходу. Важливо вирішувати питання безпеки, технічної підтримки та навчання користувачів, щоб повністю реалізувати можливості хмарних рішень. Ефективне використання хмарних технологій дозволить створити сучасну, гнучку та доступну систему освіти, яка відповідатиме вимогам цифрової епохи.

Список використаних джерел

1. Kavis M. Architecting the Cloud: Design Decisions for Cloud Computing Service Models (SaaS, PaaS, and IaaS). Wiley, 2014. 224 p.
2. Reese G. Cloud Application Architectures: Building Applications and Infrastructure in the Cloud. O'Reilly Media, 2009. 204 p.
3. Storment J., Fuller M. Cloud FinOps: Collaborative, Real-Time Cloud Value Decision Making. 2nd ed. O'Reilly Media, 2023. 454 p.

Загородня А. А.,

УДК 340.12.01

д-р пед. наук, професор,
головний науковий співробітник
відділу історії та філософії освіти,
Інститут педагогіки Національної академії
педагогічних наук України, м. Київ

**ПИТАННЯ АНТРОПОЛОГІЧНИХ СМИСЛІВ ОСВІТИ
І ВИХОВАННЯ В СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКОМУ
ДИСКУРСІ В. ВИННИЧЕНКА І М. ШЛЕМКЕВИЧА
У СУЧАСНІЙ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ**

На сучасному етапі реформування життя суспільства висунуто високі вимоги до системи освіти, існує нагальна потреба не тільки в ретельній фаховій підготовці молоді, але й у розширенні світогляду, сучасного професійного мислення, високої освіченості, індивідуального усвідомлення значення загальнолюдських цінностей. У процесі отримання освіти особистість знайомиться з тим, що принцип пріоритету загальнолюдських цінностей закладено в стратегію і тактику реформування системи освіти. Нова ієрархія цінностей, у якій загальнолюдське стоїть на першому місці, – методологічна ідея, закладена в національні закони, концепції, програми у сфері виховання й освіти.

Людина – це сфера свободи, її поведінку не можна передбачити за законами механістичного детермінізму. Освітня парадигма – це спосіб діяльності конкретного педагогічного співтовариства в конкретну епоху. Зміна освітньої парадигми – це і є зміна соціокультурного типу освіти. Наприкінці ХХ - початку ХХІ століть освіта зазнає певні глибокі зміни, що актуалізує появу нової галузі наукового знання – філософії освіти, яка покликана виробити нові освітні методи, нові підходи, нову технологію процесу отримання знання. Це пов'язано з тим, що суспільство під впливом науково-технічної революції набуває інформаційного характеру, що визначає нові тенденції розвитку сучасної освіти та основні завдання філософії освіти – виявлення вихідних культурних цінностей і основоположних світоглядних установок освіти і виховання, відповідних тим вимогам, які об'єктивно висувуються перед особистістю в умовах сучасного суспільства. І сьогодні такою підставою для вироблення цільових орієнтирів сучасної освіти є антропологічна установка як домінанта культури епохи постмодернізму. Питання антропологічних смислів освіти і виховання нині стало одним із способів гуманізації освіти і виховання, укорінення особистісно-

орієнтованого навчання, можливість по-новому визначити освітні функції як креативні та гуманістичні, готувати молодь до змін існуючої дійсності, яка більшою мірою втілювала б у собі гуманістичні цінності.

Антропологічний вимір освіти й виховання розкриває їхню гуманістичну сутність, що є основними мотивами соціально-антропологічних ідей В. Винниченка та М. Шлемкевича. На сучасному етапі, поняття цілісності, комплексний підхід, проблематика соціальної (культурної) антропології є визначальними тенденціями української філософсько-антропологічної думки. Цим, в свою чергу, обґрунтовується статус української антропології як комплексної науки про людину. Людиновимірність освітньо-педагогічної діяльності є важливою передумовою стійкого розвитку суспільства, сприяє його здатності до самооновлення [4]. Укоріненість освіти й виховання у людському бутті дає підстави розглядати принцип дитино-центризму, що визначає ефективність різних педагогічних систем, задавати напрям реформування освіти. Завдяки низці філософських напрямів, Винниченко зумів цілісно підійти до аналізу проблем суспільства та світу. Спостерігаючи нівелювання тодішньої людини, її небажання долати життєві перешкоди, Винниченко сподівався, що в майбутньому люди зможуть протистояти тягарам злої долі, ставши на шлях докорінних перетворень суспільства, моральних норм, самих себе. Загальний песимізм мислення Винниченка простежується у його антиутопічних позиціях. Розум художника настільки всеосяжно відбивав світ довкола себе, припускаючи для людини не тільки "світле", а й "темне" майбутнє [3].

Мотиви філософської антропології, які спостерігаються у творчості Винниченка, сприяли тому, що він у центр своїх міркувань поставив людину, її життя у світі, прагнення до вдосконалення, бажання зрозуміти зміст свого існування, виявлення шляхів, що ведуть до щастя. Пропагуючи для всього суспільства правила конкордистської моралі, принцип "чесності із собою", мислитель вірив, що вони можуть сприяти гармонізації людини та світу, помножуючи любов і добро. У світоглядній позиції Винниченка простежується разом із невдоволенням тогочасним станом суспільства невимовна тривога за майбутнє. Винниченко звернув увагу на масштабне за своєю значимістю явище тодішньої Європи – декаданс, з наслідками якого він боровся до кінця свого життя. Його філософська позиція – це формування людини нового типу – не людини – будівельника нового суспільства. Віра в позитивний сенс життя змушує людину замислюватися над цим питанням час від часу і робити все необхідне для того, щоб її досягнути [2, с.100]. Саме ця віра є причиною невдоволення людини сьогоденням, і тому, на наш погляд, усі її дії будуть спрямовані у

майбутнє. Винниченкове розуміння людини збігається з визначенням, яке отримало в парадигмі філософської антропології провідне значення. Йдеться передусім про зміст, що визначається через ідею цілого; значущі "навіть слова для висловлювання цієї ідеї що людська сутність є радикально обумовлена серйозністю, такою, яку вагу ці слова і ця ідея мають для неї" [1, с. 399]. Антропологія В. Винниченка відкидає антропоцентризм, який заперечує вислідам науки та шкодить боротьбі з дискордизмом ("кривовага сил"). Проте необхідне "прагнення, спрямування на погодження себе й усього людства з рідним йому середовищем, з Усесвітом" [2, с.100]. В. Винниченко доводить, що коли кожна людина і всі люди разом матимуть духовне й фізичне здоров'я, "існування, заповнене доцільною діяльністю" – рівновагу та погодженість сил, – тоді "людство зможе віднайти той загублений рай, про який воно, у найкращих представниках своїх, не перестає мріяти" – "цілковите, всебічне погодження людства із законами Всесвіту і земної природи" [2, с. 339].

Важливий науковий внесок в розвиток концепції людини на засадах соціально-антропологічного коду української філософії освіти, який зробив М. Шлемкевич, ставив за важливе завдання оволодіння людиною народною культурою і народно-педагогічним досвідом. В основі його ідей була закладена тенденція розвитку української галицької педагогіки ХХ ст., сутність якої полягала в збереженні і розвитку етнокультурної самобутності українців в умовах колонізації земель України та обґрунтування потреб українців у національному відродженні. Означене уможлиблюється через глибинне засвоєння людиною духовно-культурної спадщини її народу, що в подальшому має значний вплив на розвиток освіти і виховання. В науковому доробку науковця, "Загублена українська людина" (1992) зосереджено увагу на світоглядному типі особистості "шевченківська людина", де в якості лозунга виступають слова Т. Шевченка "Борітеся – поборете!". Її головною зброєю є незламна незалежна думка та сила духу. Як зазначав, М. Шлемкевич, така людина здатна випереджувати час, адже знаходиться в постійному русі, і прагне не тільки до самовдосконалення, але й намагається чинити вплив на розбудову нового суспільства. Виділена М. Шлемкевичем типологія світогляду особистості української людини в історико-культурному контексті, далеко виходить за межі тих систем, які були йому сучасними, адже вони актуальні і в умовах сьогодення.

В основу концепції людини за М. Шлемкевичем закладено ідеї розбудови Української держави на засадах гуманно-демократичного устрою, де чинне місце посідає національний характер життя людини, її орієнтири, цінності, відповідальність за долю нації, рішучість, дієвість. Ставлячи на перше місце

цінності, що складають основу моральних чеснот і законів доброзичливості. І співчуття, повернення до духовних коренів народу на гуманітарних засадах, виведення порядних людей у центр уваги, як сказав М. Шлемкевич. Адже духовне вдосконалення людини відображається на її стосунках з оточуючими, розумінні, повазі та любові до інших, ставленні до родини, країни, суспільства. Методологічна основа формування українського світогляду, у М. Шлемкевича, дозволяє визначити пріоритетність ставлення до людини, її природи, розуміння співіснування зі світом, іншими людьми та Богом, а також визначальні фактори для успішного розвитку молоді. Християнські цінності пов'язані з усвідомленням важливості ідеалів, які пропонує нам християнство. Чинниками успішної підготовки педагогів є увага до гуманізації людської свідомості, формування національної самосвідомості, етнопедагогічні аспекти цього формування, праця, духовна підготовка, які забезпечують досвідну орієнтацію особистості в ціннісному плані. Ступінь впливу цих факторів на морально-етичний вибір людини залежить від глибини її віри в певні ідеали. Щоб знайти орієнтири для формування свого світогляду, М. Шлемкевич наполягає: *"Людина, яка дискутує, повинна мати свої переконання"* [5]. М. Шлемкевич також передбачає пошуки шляхів досягнення відповідальності за долю нації, рішучості, дієвості, автентичності, працьовитості (переважно завдяки здатності мислити й організовувати своє життя), помітної зміни суспільної свідомості, яка може простежується до якостей "нової" людини, і розглядається як твір, тісно пов'язаний з українською боротьбою: *"група порядних людей, перетворених у суспільство вищим порядком, вищим порядком, що втілює моральні ідеали"* [6].

На думку М. Шлемкевича, свобода вибору є важливим фактором становлення особистості та розвитку духовної сили української молоді, необхідної для задоволення духовних потреб і збереження особистої гідності. *"Існує багато можливостей, перш ніж зробити вибір, перш ніж прийняти рішення, – наголошує він, – і їх зважують, досліджують у своєму розумі, підходять до них із підозрою"*. Якщо це миттєво впевнено, тоді немає потреби думати, вибирати, вирішувати. Свобода волі людини – це перевірена, піддана сумніву свобода вибору" [7]. Дослідник вважав, що процес виховання духовної сили української молоді потребує обережності й терпіння. Мислення і вільна особистість допомагає людям усвідомити, що від неї залежить багато речей, і тільки віра допоможе протистояти спокусі.

Список використаних джерел

1. Аверинцев С. К дефиниции человека. Человек. История. Весть / Сост. К.Б. Сигов. Київ: Дух і літера, 2006. 400 с.

2. Винниченко Володимир. Конкордизм. Система будівництва щастя: Етико-філософський трактат / Передм. Т. І. Гундорової. Київ: Укр. письменник, 2011. 335 с.

3. "Єдина Федеративна Конкордистська Республіка Землі". Винниченко Володимир. Конкордизм. Система будівництва щастя: Етико-філософський трактат / Передм. Т. І. Гундорової. Київ: Укр. письменник, 2011. 335 с.

4. Загородня А.А. Генеза соціально-антропологічних ідей в українській філософії освіти і виховання (друга половина XIX століття). The 6th International scientific and practical conference "Eurasian scientific discussions", (July 3-5, 2022). Barca Academy Publishing, Barcelona, Spain. 2022. P. 151-152. URL: <https://sci-conf.com.ua/vi-mezhdunarodnayanauchno-prakticheskaya-konferentsiya-eurasian-scientific-discussions-3-5-iyulya-2022-godabarselona-ispaniya-arhiv>.

5. Берко П., Дзера М. Світоглядні позиції Миколи Шлемкевича крізь призму антропологічної установки. Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького. 2016. Т. 18. № 2. С. 238–245.

6. Артюх В. Про деякі історіософські ідеї в філософській публіцистиці Миколи Шлемкевича: спроба екзистенціальної інтерпретації. Філологічні трактати. 2009. Т. 1. № 3-4. С. 5–14.

7. Шлемкевич М. Дискусія і про дискусію. Листи до Приятелів. Нью-Йорк – Торонто: Ключі. Ч. 3–4 (97–98). Р. IX. 1961, берез. – квіт. С. 53–56.

Любецький С. І.,

магістр комп'ютерних наук,

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця

УДК 377

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ПРОГРАМНОЇ ІНЖЕНЕРІЇ

1. Технологічна еволюція та її вплив на професії:

– Сучасний перехід до постцифрового суспільства супроводжується глибокою інтеграцією цифрових технологій в усі сфери життя, зокрема в IT-індустрію. Штучний інтелект, Інтернет речей (IoT), блокчейн та великі дані (Big Data) кардинально змінюють структуру праці та вимоги до професійної компетенції.

– У зв'язку з цим, спеціалісти, зокрема інженери-програмісти, повинні бути здатні швидко адаптуватися до змін, що з'являються через розвиток нових технологій. Вони потребують гнучкості та готовності до змін у професійному середовищі.

2. Постійне оновлення знань та навичок:

– Інтенсивний темп технологічних змін у сучасному світі передбачає, що знання, які сьогодні є актуальними, можуть застаріти вже через кілька років. Професійна мобільність означає готовність до постійного оновлення своїх компетенцій, перекваліфікації та навчання новим технологіям.

– Інженери-програмісти мають бути готові освоювати нові мови програмування, фреймворки, інструменти та методології. Безперервне навчання є основою для збереження конкурентоспроможності на ринку праці.

3. Автоматизація та ризики технологічного безробіття:

– Автоматизація та використання штучного інтелекту призводять до зменшення попиту на деякі професії, особливо ті, що включають рутинні або механічні завдання. Це викликає потребу в нових компетенціях і професіях, де ключовими стають творчі та інноваційні здібності.

– Професійна мобільність дозволяє фахівцям швидко змінювати свій професійний напрям, адаптуючись до нових вимог ринку, що допомагає уникнути ризику технологічного безробіття.

4. Глобалізація ринку праці та професійна мобільність:

– Цифрові технології зумовлюють глобалізацію ринку праці, коли фахівці можуть працювати віддалено з компаніями по всьому світу. Це відкриває нові можливості для фахівців, але одночасно вимагає високого рівня професійної мобільності, адаптації до різних робочих умов та культурних контекстів.

– Інженери-програмісти мають бути готові до роботи у міжнародних командах, освоєння нових ринків та проектів, що також передбачає високий рівень володіння іноземними мовами, зокрема англійською.

5. Цифровий розрив та нерівність доступу до технологій:

– Професійна мобільність також відіграє важливу роль у подоланні цифрового розриву між різними соціальними групами, які можуть мати нерівний доступ до цифрових технологій та можливостей для навчання. Для інженерів-програмістів це означає необхідність постійного розвитку, незалежно від наявних ресурсів чи умов, через доступ до онлайн-курсів та платформ.

– Використання цифрових технологій для освіти і професійного розвитку може допомогти фахівцям долати ці обмеження, відкриваючи доступ до нових знань і можливостей.

6. Професійна мобільність як складова життєвої стратегії:

– Професійна мобільність стає не просто вимогою ринку, а й життєвою стратегією, яка дозволяє інженерам-програмістам досягати професійного та особистого успіху. Це включає не лише можливість швидкої адаптації до нових

умов праці, але й розвиток особистих компетенцій, таких як креативність, аналітичне мислення та вміння працювати в команді.

– Особливо актуальною є мобільність для українських фахівців в умовах війни, коли відновлення та розвиток ІТ-сектору потребує здатності швидко опановувати нові напрями роботи та технології.

Список використаних джерел

1. Біда О. А., Гончарук В., Гончарук В. Професійна мобільність як фактор успішності сучасного фахівця. *Збірник наукових праць: Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, 2019.

2. Khan S. *Brave New Words: How AI Will Revolutionize Education (and Why That's a Good Thing)*. 2024.

Люнас Ю. І.,
здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ

УДК 376-056.264

КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЛОГОПЕДИЧНІЙ РОБОТІ

Мовлення – це продукт мовленнєвої діяльності, складний та багатогранний психічний процес. До структури мовленнєвої діяльності входить сукупність умінь, операцій і навичок, які поступово формуються у дитини в процесі розвитку. Ці здібності сприяють засвоєнню мови та використовуються для спілкування з навколишнім світом [6, с. 10].

Сучасний стан досліджень і публікацій у сфері корекції мовленнєвих порушень у дітей свідчить про постійний розвиток інструментів і підходів до роботи з такими дітьми, підкреслюючи важливість ранньої діагностики та індивідуального підходу. Тому багато вчених, такі як Ю. Рібцун, А. Богуш, М. Шеремет, І. Клименко, І. Сапранкова, О. Качуровська, А. Король, В. Тарасенко, А. Тулюк, С. Флетчер та ін. активно працюють у галузі логопедії та доповнюють її новими ефективними методами корекційної роботи з мовленнєвими порушеннями.

Процес навчання та виховання дітей з порушеннями мовлення є дуже тривалим і складним. У багатьох випадках для успішної логопедичної роботи

недостатньо досвіду, володіння методиками корекції мовлення та мотивації логопеда. Дітям стає нудно щодня повторювати склади і слова, або називати картинки для автоматизації звуків.

Тому у системі освіти дітей дошкільного віку відбуваються значні зміни. Однією з ключових умов оптимізації навчального процесу є використання сучасних інформаційних технологій (переважно комп'ютерних) [5, с. 151].

У "Енциклопедії освіти" терміном **"Інформаційно-телекомунікаційні технології в освіті"** називають технології, які послуговуються спеціальними технічними засобами інформації (аудіо-, кіно-, відеозаписи, ЕОМ тощо) [2]. Сьогодні інформаційні технології стали невід'ємною частиною логопедичної допомоги дітям з порушеннями мовлення. Інформаційні технології дозволяють логопедам використовувати спеціалізоване програмне забезпечення та онлайн-ресурси для оцінки та покращення мовлення дітей. [7, с. 73].

Можна виділити два типи навчання з використанням комп'ютерних технологій (рис. 1):

Рис. 1. Типи навчання з використанням ІКТ

Перспектива використання ІТ у спеціальній педагогіці полягає в розробці спеціальних технологій, в основі яких лежать можливості дітей. Це дозволить дітям вивчати закони навколишнього світу у вигляді моделювання фрагментів реальності за дорослими правилами [1, с. 335]. У процес корекції мовленнєвих порушень ІКТ вносять нові ігрові моменти, які дозволяють дитині демонструвати необхідний мовний матеріал та вправи, тим самим не пригнічуючи інтерес дитини до заняття.

У своїй статті *"Психолого-педагогічний аспект використання інформаційно-комунікаційних технологій в корекційному навчанні"* Качуровська Оксана Борисівна

зазначає, що корекційні заняття, з використанням комп'ютерних технологій, краще проводити з дітьми від п'ятирічного віку, оскільки у цей час розвивається опосередкована діяльність, а психічні процеси та вольові саморегуляції – на достатньому рівні розвитку [3, с. 122].

Під час логопедичної роботи, інформаційно-комунікаційні технології доцільно використовувати під час вивчення будь-якої теми та різних етапах. Їх можна використовувати для пояснення, закріплення, повторення та узагальнення нового матеріалу, для формування та розвитку фонетико-фонематичних процесів, для корекційної роботи з лексико-граматичних категорій та для розвитку зв'язного мовлення у дітей з порушенням мовлення [4].

Напрямки використання комп'ютерних технологій:

- інтерактивні дошки;
- мультимедійні презентації (створені в у програмах Microsoft, PowerPoint, Excel, Canva тощо);
- використання Інтернет-ресурсів (мультфільми, відео- та аудіозаписи тощо);
- комп'ютерні програми та ігри;
- використання мікрофону та камери комп'ютера для запису мовлення;
- створення вчителем-логопедом сайтів, вебінарів, буклетів, зошитів для індивідуальної роботи, конспектів занять тощо;
- обмін інформацією та досвідом;
- просвітницька діяльність вчителя-логопеда (для батьків);
- онлайн заняття з використанням програмованого забезпечення (додатки Zoom, Skype тощо).

Ефективність використання комп'ютерних технологій в повній мірі залежать від професійної компетенції вчителів-логопедів та їх вміння правильно використовувати нові можливості. Бо з допомогою ІКТ вони можуть обстежити мовлення дитини, автоматизувати поставлені звуки, збільшити словниковий запас та розвивати фонематичний слух, складову структуру слова, граматичну будову мови і зв'язне мовлення (рис. 2):

Рис. 2. Напрямки використання комп'ютера на логопедичних заняттях

Під час роботи з комп'ютером, важливим є мінімізувати його негативний вплив на дітей. Тому, при створенні індивідуальних корекційних програм для проведення занять з використання комп'ютерних технологій, потрібно враховувати санітарно-гігієнічні вимоги з використанням здоров'язберезувальних технологій, оскільки надмірне використання комп'ютера може погіршити зір і навіть негативно позначитися на психічному здоров'ї. З огляду на це, загальний час корекційного уроку має становити 25-30 хвилин, з яких 5-7 хвилин – безпосередньо робота дитини за комп'ютером, а ще 5-10 хвилин – інші мультимедійні засоби (презентації, комп'ютерні ігри).

Використання логопедичних презентацій у практиці вчителя може допомогти дітям краще та ефективніше виконувати різні завдання, контролювати та аналізувати свою поведінку, виправляти помилки. Основним є те, що презентації дають змогу вчителям-логопедам подати потрібний їм навчальний матеріал системою яскравих опорних образів, які наповнені структурованою інформацією в певному порядку.

У сучасному світі розроблено низку комп'ютерних ігор та програм для дітей з порушеннями мовлення. Створені комп'ютерні ігри в основному спрямовані на розвиток уваги, спостережливості, сприйняття, вміння орієнтуватися в ігрових ситуаціях, аналізу і синтезу, словникового запасу і граматичного ладу мовлення.

Заняття з використанням комп'ютерних ігор також важливі для розвитку дрібної моторики пальців рук, що є особливо важливі для дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями.

Технічна медіакомпетентність визначає рівень знань і навичок логопеда в роботі з медіа-інструментами та технологіями. Наприклад, *тематичний блог чи сайт, електронну пошту, соціальні мережі (Instagram, Facebook, Telegram), відео-конференції та онлайн-консультації, форуми, чати* тощо, допоможуть взаємодіяти з іншими педагогами та батьками дітей з порушеннями мовлення.

Отже, впровадження та використання інформаційно-комунікаційних технологій в логопедичній практиці охоплює всіх учасників корекційно-розвиткового процесу: дітей, батьків і педагогів. ІКТ – це не тільки засіб підвищення ефективності логопедичної діяльності, а й інструмент активізації мовлення, ігрової діяльності, соціалізації дітей.

Список використаних джерел

1. Дрозд Л. В. Види сучасних інноваційних технологій в логопедичній роботі. *Міжнародний науковий журнал "Грааль науки"*, 2023. № 25. С. 333-338.
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

3. Качуровська О. Б. Психолого-педагогічний аспект використання інформаційно-комунікаційних технологій в корекційному навчанні. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*, 2013. Вип. 24, с. 121-125.

4. Король А. Дистанційно-інтерактивні форми взаємодії логопеда з педагогами та батьками як умова підвищення результативності корекційно-розвиткового процесу. *Молодий вчений*. 2018. №5.2 (57.2). С. 54-58.

5. Манько, Н. В. Методичні засади використання комп'ютерних технологій у логопедичній роботі з дітьми дошкільного віку. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія : зб. наук. праць*. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. Вип. 18. С. 151-154.

6. Рібцун Ю. В. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку із ЗНМ: програмно-методичний комплекс. К.: Освіта України, 2011. 294 с.

7. Шеремет М. К. Логопедія. Підручник. Київ: ВД "Слово", 2014. 675 с.

Подоляк М. В.,

УДК 378.147:378.13:811.111

канд. пед. наук, доцент кафедри
української та іноземних мов імені Я. Яреми,
Львівський національний університет
ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С. З. Гжицького, м. Львів

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРОЕКТІВ ТА МЕТОДУ КЕЙСІВ У НАВЧАННІ ПРОФЕСІЙНО- ОРІЄНТОВАНОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Метод кейсів та метод проектів є новими освітніми методиками, які останніми роками широко використовуються в Україні. Багато світових та вітчизняних науковців досліджували різноманітні аспекти використання цих методів у процесі підготовки спеціалістів у ЗВО. Проте важливо, на нашу думку, дослідити ефективність та відгуки студентів стосовно використання цих методів при навчанні професійно-орієнтованої іноземної мови. Виходячи з цього ми пропонуємо використовувати метод проектів для презентації та опанування навчального матеріалу, а метод кейсів для практичної реалізації та використання

здобутих знань та навичок. Проте варто розпочати з визначення поняття методу кейсів та проектів та їх складових елементів.

В. Редько розглядає метод проектів як одну з форм кооперативного навчання, яка передбачає використання прийомів із застосуванням спільної пізнавальної та організаційної діяльності учнів задля виконання певного навчального завдання. Метод проектів, за словами дослідника, слід розглядати як моделювання соціальної взаємодії учнів у малих групах [6, с. 33].

Важливим для розуміння методу проектів є окреслення його ознак. О. Альошина виділяє такі основні ознаки проектного навчання: орієнтованість на дію, робота в команді, самоорганізація студентів, ситуативна спрямованість, інтердисциплінарність, цілісність, орієнтованість на результат [1, с. 245].

І. Гунько та О. Волошина стверджують, що використання методу кейсів під час викладання іноземної мови має бути спрямоване на вирішення таких завдань: розвиток мовних навичок, удосконалення мовних умінь, набуття аналітичних навичок, оволодіння професійними та соціальними навичками, формування навичок рефлексії та розвиток креативних навичок. Також дослідники зазначають, що викладач, при використанні методу кейсів, має виконати такі функції: гносеологічна, проектувальна, моделююча, організаційна, комунікативна, виховна та повчальна [4, с. 77-78].

Н. Годованець зазначає, що при організації роботи над проектом з вивченням іноземної мови потрібно дотримуватися таких вимог: тематика повинна бути пов'язана з країною, мову яку вивчаємо і з країною проживання; проблему потрібно формувати з урахуванням міждисциплінарних зв'язків та різноманітних джерел інформації; залученість у роботі усіх студентів; цікавість та значущість проблеми [3, с. 47-48].

Метою кейсів, за Л. Байдак, є формування у студентів уміння практичної взаємодії один з одним [2]. К. Девіс та Е. Вілкок зазначають, що метод кейсів слід використовувати для демонстрації роботи теоретичних знань з метою зменшення розриву між теорією і практикою; заохотити активне навчання; забезпечити розвиток комунікативних навичок та здатності працювати в команді; підвищити мотивацію студентів до навчання [13].

Основною складовою методу кейсів є кейс. К. Харлінг та Дж. Акрідж пояснюють кейс як конкретну ситуацію, випадок, яка фокусується на рішенні або проблемі, важливій для певної сфери. Кожний кейс має бути структурованим таким чином, щоб студент міг вирішити його, використовуючи власні знання та вміння з фахового предмету [14, с. 2]. Подібні пояснення кейсу знаходимо в дослідженні І. Романова. Науковець розглядає кейс як подію, яка відбулася у

певній сфері діяльності, добре описана автором для сприяння її обговоренню, аналізу та прийнятті рішення студентами. Кейсом, за дослідником, може бути випадок, проблема, історія з реального життя, коментар ситуації, контекст ситуації тощо. Він має бути наближеним до реального життя; оформленим так, щоб дозволяв встановлювати зв'язок з накопиченим життєвим досвідом, а також з майбутніми життєвими ситуаціями студентів; містив проблеми та конфлікти; має мати різні варіанти вирішення; має мати можливість інтерпретації з точки зору учасників; бути розглянутим з врахуванням індивідуальних знань та навичок студентів [8, с. 530-531].

Стосовно структури методу кейсів, то І. Романов зазначає, що вона ґрунтується на тому, що студенти стикаються з конкретним випадком, проблемою, взятою з практики. Обговорюючи його англійською мовою, вони пропонують вирішення проблеми, обґрунтовуючи конкретно свій власний погляд на його рішення [8, с. 530].

Не менш важливим аспектом методу кейсів є етапи роботи з кейсом. Так, І. Романов виділяє такі етапи роботи студентів над кейсом: ознайомлення із ситуацією, аналіз інформацію, пошук рішення, виявлення переваг та недоліків запропонованого рішення, оцінка альтернатив, презентація результатів, оцінка учасників та підбиття підсумків [7, с. 100]. І. Свириденко окреслює такі етапи роботи над проблемною ситуацією: аналіз представленого матеріалу, формулювання проблеми, обговорення різних варіантів вирішення проблеми, вибір кращого варіанту вирішення та презентація та захист рішення [9].

Іншим актуальним питанням методу проектів є стадії його впровадження. І. Зоренко та І. Щербина виділяють такі основні стадії проектного навчання: підготовка, планування, збирання інформації, аналіз інформації та подання й оцінювання результатів [5, с. 293]. Н. Годованець виділяє чотири етапи методу проектів: підготовчий, виконавчий, презентаційний та підсумковий [3, с. 48]. О. Альошина виділяє такі стадії проектного навчання: ініціювання – винайдення ідеї проекту, початок проекту, проведення проекту, презентація результатів проекту, оцінка проекту [1, с. 245].

Важливим аспектом використання методу кейсів є практичні рекомендації дослідників стосовного його підготовки та впровадження. Це важливий етап у роботі з кейсами, оскільки при правильному плануванні та врахуванні усіх рекомендацій, цей метод може принести значну ефективність та бути цікавим та інформативним для студентів та викладачів. Так, Н. Мансур та С. Хусейн рекомендують викладачам розпочинати метод кейсів з впровадження простих завдань або проблем, над якими вони мають працювати або самостійно, або в команді [11, с. 176].

I. Форостюк зазначає, що викладачу, при підготовці впровадження методу кейсів, варто звертати увагу на міждисциплінарність, не обмежуючись лише однією спеціальністю. Дослідник підкреслює важливість акцентування уваги з боку викладача на підтримці командного духу, розподілення ролей та складанні чітко розписаного плану. Також дослідник рекомендує спочатку давати необхідний лексичний матеріал та ознайомити студентів з проблемою. Запропоновані рішення необхідно обговорювати, аналізувати та вибирати найоптимальніше. І в кінці викладач, за словами науковця, повинен оцінити діяльність студентів [10].

Дж. Акрідж та К. Харлінг зазначають, що створення кейсів потребує багато часу та досвіду практичної діяльності. Процес створення передбачає пошук реальних ситуацій та збирання якісних й кількісних даних про них. Роль викладача у кейсі полягає в контролі та підтриманні дискусії таким чином, щоб студенти змогли самі знайти вихід зі ситуації. Підготовка до аудиторної роботи потребує від викладача розроблення детального плану, який демонструватиме умови закінчення дискусії, як і коли вона має закінчуватися [14, с. 3-4].

К. Роель зазначає, що при написанні кейсу викладач повинен скласти кейс таким чином, щоб він звучав як історія, без аналітики. Також викладач, при складанні кейсу, має дати відповідь на такі запитання: хто є протагоністом та які їхні завдання; які проблеми є ключовими; які факти та інформація є необхідною для розуміння кейсу. Окрім цього викладач має дати до кейсу додаткову інформацію стосовно проблеми та добре структурувати інформацію [12, с. 27].

К. Девіс та Е. Вілкок зазначають, що при розробленні кейсу викладач повинен бути зацікавленим у проблемі та кейс повинен зацікавити студентів. Також дослідники рекомендують запрошувати фахівців ззовні університетів для підсилення кейсів. Науковці підкреслюють, що кейси мають розвивати навички групової роботи, самонавчання, збору необхідної інформації, менеджмент часу та навички презентації [13].

Ми використали метод проектів та кейсів для навчання студентів 3 та 4 курсів спеціальності 211 "Ветеринарна медицина" предмету "Іноземна мова за професійним спрямуванням" протягом одного семестру. Після експериментального навчання ми провели опитування, в якому оцінювали ефективність використання цих методів. Результати опитування продемонстрували, що студенти охоче беруть участь у розробці проектів та вирішенні кейсів. Більшість студентів зазначили, що вони покращили комунікативні навички, навчилися працювати в команді, вдосконалили навички презентації, підвищили професійні навички, покращили навички пошуку, аналізу

та систематизації необхідної інформації. Усі студенти відзначали підвищення мотивації та зацікавленості до отримання нових знань та вмінь зі спеціальності та іноземної мови. Тому вважаємо метод проектів та кейсів важливим та ефективним методом здобуття та вдосконалення професійної іншомовної комунікативної компетентності. Ці методи також розвивають важливі соціально-комунікативні навички або, так звані Soft Skills. Незважаючи на те, що використання методу кейсів та проектів передбачає затрату значної кількості часу та ресурсів, вони можуть стати ефективним доповненням до процесу вивчення предмету "Іноземна мова за професійним спрямуванням".

Список використаних джерел

1. Альошина О. М. (2012). Сучасні методи та технології викладання іноземних мов у ВНЗ. Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти, 2012. 30-31(34-35). С. 242-247.
2. Байдак Л. Використання кейс-методу (casestudy) у навчанні іноземній мові студентів. Вісник Сумського національного аграрного університету, 2019. 1 с.
3. Годованець Н. Проектний метод вивчення іноземної мови. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота, 2014. 31. С. 47-48.
4. Гунько І.В., Волошина О.В. Застосування кейс-методу в процесі викладання іноземної мови в умовах навчально-науково-виробничого комплексу "Всеукраїнський науково-навчальний консорціум". Інноваційна педагогіка, 2021. 32(2). С. 75-79.
5. Зоренко І. С., Щербина І. Ю. Використання проектного методу під час вивчення учнями англійської мови. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами, 2010. 7(9). С. 289-299.
6. Редько В. Інтерактивні технології навчання іноземної мови. Рідна школа, 2011. 8-9.С. 28-35.
7. Романов І. І. Умови застосування методу кейсів при навчанні іноземних мов. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. 60(2). с. 98-102.
8. Романов І.Р. Метод-кейсів: перспективи використання у навчанні майбутніх правознавців англійської мови. Молодий вчений, 2017. 10. С. 529–534.
9. Свириденко І. М. Інтерактивні технології і методи навчання іноземних мов на немовних факультетах. Наукові записки. Серія: Філологічні науки, 2016. (144). с. 455-458.
10. Форостюк І. В. Кейс-метод як сучасна технологія викладання іноземної мови професійного спрямування. Актуальні проблеми іншомовної комунікації: лінгвістичні, методичні та соціально-психологічні : III Всеукраїнська науково-методична Інтернет-конференція. Луцьк, 26 березня 2020 р. С. 86-88 URL <https://dspace.nuft.edu.ua/handle/123456789/39342>.

11. Al-Mansour N. S., Syed S. H. Introducing Case Study in Classrooms: A holistic approach to Language teaching. Journal of Faculty of Languages & Translation, 2014. 7(2). Pp. 159-186 URL: <https://yarab.yabesh.ir/yarab/handle/yad/101636>.
12. Roell C. Using a Case Study in the EFL Classroom. English Teaching Forum, 2019. 57(4). P. 24-33. URL: <https://eric.ed.gov/?id=EJ1236098>.
13. Davis C., Wilcock E. Teaching Materials Using Case Studie, 2018. URL: <https://edcuration.com/resource/vendor/595/Case%20Study.pdf>.
14. Akridge J., Harling K. Using the case method of teaching. Agribusiness, 1998. 14. Pp. 1-14. DOI:10.1002/(SICI)1520-6297(199801/02)14:13.0.CO;2-8.

Покришень Д. А.,

канд. пед. наук, доцент,

в. о. директора інституту професійного розвитку,

Пенітенціарна академія України, м. Чернігів

УДК 004:37.018.43

ЦИФРОВІЗАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКИХ ПРОЦЕСІВ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ВИКЛИКИ

В сучасних умовах інформаційні технології (ІТ) відіграють ключову роль у підвищенні ефективності управління закладами освіти. Їх застосування стає важливою необхідністю для забезпечення сучасного, гнучкого і результативного освітнього процесу. Завдяки ІТ адміністрація може автоматизувати рутинні операції, такі як облік успішності, складання розкладу занять і контроль відвідуваності, що дозволяє зосередитися на стратегічних питаннях управління і покращує загальну якість прийняття рішень.

Інформаційні технології надають швидкий доступ до великих обсягів даних, що є критично важливим для ефективного управління ресурсами та прийняття обґрунтованих рішень. Оперативність і точність у доступі до інформації значно знижує ймовірність помилок і сприяє більш прозорому менеджменту.

Застосування сучасних ІТ-платформ також дозволяє покращити комунікацію між адміністрацією, викладачами, студентами. Це сприяє більш тісній співпраці всіх учасників освітнього процесу, дозволяє швидше вирішувати проблеми та координувати різні аспекти діяльності закладу.

Використання цифрових платформ в освітньому процесі полегшує організацію занять і доступ до навчальних матеріалів, що є особливо важливим

у контексті дистанційного або змішаного навчання. Студенти та викладачі отримують можливість працювати в будь-який зручний для них час, підвищуючи гнучкість і доступність освітніх послуг.

Застосування ІТ також підвищує рівень безпеки даних, що є важливим для захисту персональної інформації студентів і співробітників. Системи управління даними дозволяють запобігти несанкціонованому доступу до конфіденційної інформації та забезпечують її надійне зберігання.

Таким чином, впровадження інформаційних технологій в управління освітніми закладами є не лише актуальним, але й необхідним для модернізації системи освіти, підвищення її ефективності та адаптації до швидкоплинних змін сучасного світу.

Впровадження ІТ у країнах ЄС характеризується кількома важливими тенденціями, що сприяють підвищенню якості та доступності освіти, відображаючи перехід до цифровізації у відповідь на зміни освітніх вимог.

Цифровізація управлінських процесів оптимізує виконання таких функцій, як планування, моніторинг та аналіз, що позитивно впливає на освітні результати. Автоматизація інформаційних процесів дозволяє підвищити якість і надійність даних, створюючи умови для більш демократичного управлінського середовища, де рішення приймаються на основі точних і доступних даних [5].

Водночас цифрова трансформація освітніх практик, зокрема впровадження онлайн-курсів на основі штучного інтелекту та віртуальної реальності, робить навчання більш інтерактивним та персоналізованим, що підвищує його ефективність і доступність. Все більше закладів освіти використовують електронні платформи для забезпечення гнучких траєкторій навчання, що задовольняє різноманітні потреби студентів та дозволяє реалізовувати дистанційну освіту [6].

Ефективне ІТ-лідерство та надійна інфраструктура є важливими передумовами для успішного впровадження інформаційних технологій у сфері вищої освіти. Вони безпосередньо впливають на досягнення організаційних цілей і розвиток потенціалу закладів освіти. Ключову роль у цьому процесі відіграють підтримка з боку керівництва та наявність стратегічного бачення, що є необхідними для розвитку ІТ-можливостей всередині освітніх установ [2].

Також важливою є роль ІТ у моделюванні та управлінні якістю освітніх послуг, допомагаючи закладам адаптуватися до змін ринку. Ефективні механізми управління ІТ забезпечують оптимізацію витрат та підвищення продуктивності освітніх процесів [1].

Використання сучасних ІТ відкриває нові можливості для інноваційних методів навчання, що підвищує рівень залученості студентів і покращує процес засвоєння знань [4]. Це підвищує конкурентоспроможність закладу в умовах сучасного ринку освітніх послуг та допомагає йому краще відповідати на виклики сучасності.

ІТ також відіграють ключову роль у професійній підготовці, забезпечуючи випускників навичками, необхідними для успіху на сучасному конкурентному ринку праці [3]. Крім того, розвиток системи безперервної освіти сприяє синтезу традиційних та цифрових методів, що підтримує формування "суспільства знань" [7]. Використання сучасних ІТ є важливим для покращення освітнього досвіду та утримання кваліфікованих кадрів у сфері ІТ [4].

Враховуючи вище сказане визначимо такі актуальні питання:

– *Персоналізація навчання*: використання ІТ для створення індивідуальних навчальних планів та траєкторій для кожного студента;

– *Онлайн-навчання*: розвиток онлайн-платформ та курсів, особливо в контексті дистанційного навчання;

– *Аналітика даних*: збір та аналіз великих обсягів даних про студентів, викладачів та навчальний процес для прийняття обґрунтованих рішень;

– *Цифрова трансформація адміністративних процесів*: автоматизація рутинних завдань, впровадження систем електронного документообігу тощо;

– *Цифрова грамотність*: розвиток цифрових навичок у викладачів та студентів.

Водночас зазначені актуальні питання породжують і низку проблем:

– *Висока вартість впровадження*: потреба у значних інвестиціях в обладнання, програмне забезпечення та навчання персоналу;

– *Опір змінам*: частина викладачів та адміністративного персоналу може бути несприйнятливою до нових технологій;

– *Цифровий розрив*: не всі студенти мають рівний доступ до цифрових технологій;

– *Захист даних*: потреба у забезпеченні безпеки персональних даних студентів та співробітників;

– *Відсутність єдиного стандарту*: різноманітність технологічних рішень у різних закладах освіти ускладнює обмін даними та інтеграцію систем.

Вирішення зазначених проблем можливе такими шляхами:

– *Співпраця з вендорами*: залучення компаній, що спеціалізуються на розробці освітніх технологій;

– *Поступове впровадження*: розпочати з невеликих проектів та поступово розширювати сферу застосування ІТ;

– *Навчання персоналу*: проведення тренінгів для викладачів та адміністративного персоналу з використання нових технологій;

– *Створення цифрової інфраструктури*: забезпечення надійного інтернет-з'єднання та необхідного обладнання;

– *Розробка стратегії цифрової трансформації*: створення детального плану впровадження ІТ, який враховує особливості конкретного закладу освіти.

Незважаючи на численні переваги інформаційних технологій у сфері вищої освіти, важливими залишаються виклики, пов'язані з необхідністю постійного професійного розвитку викладачів, а також рівним доступі до технологій. Ці питання потребують особливої уваги в умовах постійного розвитку цифрового середовища, адже проблема цифрового розриву серед студентів залишається важливою перешкодою на шляху до забезпечення рівного доступу до сучасних освітніх можливостей.

Список використаних джерел

1. Abdelilah Chahid, Souad Ahriz, Kamal El Guemmat and Khalifa Mansouri. Towards an effective baseline of it governance mechanisms in higher education institution. *Conference: 17th International Conference on e-Learning and Digital Learning 2023* At: Porto, Portugal, Volume: Proceedings of the EL 2023 Proceedings Porto, Portugal 19 – 21 July 2023

2. H. Nanang, H. T. Sukmana, Y. Durahman, V. Arifin, D. Khairani and S. U. Masruroh, The Success of Higher Education Institutional Policy Is Determined by IT Leadership and IT Infrastructure, *11th International Conference on Cyber and IT Service Management (CITSM)*, Makassar, Indonesia, 2023, pp. 1-5, doi: 10.1109/CITSM60085.2023.10455570

3. Haidabrus, B. Information Technology and Management in Higher Education and Science. *Futurity Education*, 2022. 2(4), 29–41. <https://doi.org/10.57125/FED.2022.25.12.03>.

4. Vesić, D., Laković, D., & Vesić, S. L. Use of Information Technologies in Higher Education From The Aspect of Management. *International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education (IJCRSEE)*, 2023. 11(1), 143–151. <https://doi.org/10.23947/2334-8496-2023-11-1-143-151>.

5. Вербовський, І. Особливості управління цифровізацією освітньої діяльності закладу вищої освіти. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, 2023, 3(114), 59-74. doi:10.35433/pedagogy.3(114).2023.59-74.

6. Лазаренко Н., Гапчук Я. Сучасні тенденції е-навчання у закладах вищої освіти Німеччини та Австрії. *Педагогія*. 2023, 1 (2), 7-14. [https://doi.org/10.31652/3041-1203-2023\(2\)-7-14](https://doi.org/10.31652/3041-1203-2023(2)-7-14).

7. Потапчук, О. Тенденції застосування цифрових технологій в системі вищої освіти України та країнах ЄС. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*, 2024 (1), 49–55. <https://doi.org/10.31499/2307-4906.1.2024.302168>.

Стойка О. Я.,
д-р пед. наук, доцент,
професор кафедри іноземних мов,
ДВНЗ "Ужгородський національний
університет", м. Ужгород

УДК 37.015.43+005.34:004

РИЗИКИ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

У сучасному світі цифрові технології стали невід'ємною частиною нашого життя, включаючи освіту. Вони відкрили безліч нових можливостей для здобувачів освіти: доступ до великого масиву знань, інтерактивне навчання, співпраця на відстані та багато іншого. Однак разом із перевагами цифрових технологій виникають і певні ризики, які впливають на якість навчання, психологічний та фізичний стан студентів. Одним із головних викликів у використанні цифрових технологій є інформаційна перевантаженість.

Інтернет пропонує величезну кількість інформації, однак не вся вона є достовірною або корисною. Для здобувачів освіти це може стати значною проблемою, оскільки необхідність відфільтрувати інформацію і працювати лише з перевіреними джерелами вимагає високого рівня критичного мислення. Нездатність розрізнити факти від маніпуляцій або некоректних даних може призвести до поверхневого засвоєння знань або навіть дезінформації. Інша значна проблема – це кібербулінг. У той час, як цифрові платформи розширюють можливості для спілкування та колективної роботи, вони також відкривають простір для агресії та образ. Кібербулінг може мати серйозний вплив на психологічний стан здобувачів освіти, особливо молоді. Тривалий вплив таких дій може призвести до розвитку депресії, тривожних розладів або навіть соціальної ізоляції [1, с. 22].

Однією з актуальних загроз є цифрова залежність. Постійна присутність гаджетів та необхідність користування ними для навчання сприяють розвитку залежності від цифрових технологій. Це не лише впливає на продуктивність студентів, а й викликає погіршення соціальних навичок, оскільки зменшується кількість живого спілкування. Водночас така залежність може призводити до проблем зі сном та іншими аспектами здоров'я. З точки зору фізичного стану, здобувачі освіти також стикаються з ризиками, такими як зорове перевантаження та малорухливий спосіб життя. Тривале використання

комп'ютерів та смартфонів негативно позначається на зоровому апараті, спричиняючи головний біль, сухість очей та порушення сну. Крім того, сидячий спосіб життя, характерний для цифрового навчання, зменшує рівень фізичної активності, що призводить до ризику ожиріння та проблем із поставою. Однак не варто сприймати цифрові технології лише як джерело загроз. Вони пропонують безпрецедентні можливості для розвитку і вдосконалення навчальних процесів. Важливим завданням є пошук балансу між використанням цифрових інструментів та збереженням традиційних методів навчання, які забезпечують більш особистий та інтерактивний підхід до освіти. Для зменшення ризиків необхідно здійснювати навчання цифровій грамотності серед студентів та викладачів. Знання основ кібербезпеки, вміння працювати з інформацією, управління часом та здоровими звичками – усе це допоможе ефективно використовувати цифрові технології без шкоди для здоров'я і добробуту здобувачів освіти [2, с. 18].

Для того щоб мінімізувати ризики, пов'язані з використанням цифрових технологій в освіті, необхідно розробити комплексний підхід, який враховує як індивідуальні, так і системні чинники. Це стосується не лише організації навчального процесу, але й виховання цифрової грамотності, формування здорових звичок, а також створення безпечного цифрового середовища.

Перше й найважливіше завдання – навчити здобувачів освіти основам цифрової грамотності. Це включає вміння критично оцінювати інформацію, розпізнавати фейкові новини та недостовірні джерела, правильно користуватися цифровими інструментами для навчання та комунікації. Також важливо навчати студентів кібербезпеці: як захищати особисті дані, як уникати небезпечних сайтів та програм, що можуть загрожувати безпеці комп'ютерних систем або конфіденційності. Розробка та впровадження курсів з цифрової грамотності повинна стати частиною навчальних програм на різних рівнях освіти. У такому курсі особлива увага повинна приділятися навичкам ефективного використання інформаційних технологій, а також етиці поведінки в інтернет-просторі.

Важливою частиною мінімізації ризиків є робота з батьками та викладачами. Вони повинні знати, як підтримувати та спрямовувати учнів у цифровому середовищі. Наприклад, вони можуть допомагати в контролі часу, проведеного перед екраном, підказувати джерела для якісного навчання та інформувати про безпеку в інтернеті. Батьки повинні бути обізнані про ознаки цифрової залежності або кібербулінгу та знати, як реагувати на такі ситуації. Викладачам необхідно пройти додаткові тренінги з використання цифрових технологій у навчальному процесі та з розвитку навичок створення безпечного

навчального середовища онлайн. Важливим є також вміння допомагати студентам долати стрес та втому, пов'язані з навчанням в онлайн-середовищі [3].

Чіткі правила використання цифрових пристроїв у школах та університетах допоможуть студентам і викладачам уникнути багатьох негативних наслідків. Це можуть бути обмеження на час, проведений за екранами, рекомендації щодо перерв під час навчання або спеціальні програми для моніторингу здоров'я та продуктивності. Систематичні перерви та вправи для зняття зорового напруження, такі як техніка 20-20-20 (кожні 20 хвилин дивитися на об'єкт на відстані 20 футів протягом 20 секунд), можуть бути інтегровані в навчальний процес. Це допоможе зменшити ризики для зору і покращити загальний стан здоров'я здобувачів освіти [3].

Для мінімізації психологічних ризиків, таких як стрес, тривожність або соціальна ізоляція, необхідно впроваджувати програми психологічної підтримки. Це можуть бути як індивідуальні консультації з психологами, так і групові заняття для обговорення проблем, пов'язаних із використанням цифрових технологій. Такі програми можуть включати навички управління стресом, тайм-менеджмент, а також створення підтримуючого середовища, де студенти можуть обговорювати свої переживання. Важливим є також навчання навичкам емоційного інтелекту та соціальної взаємодії, що допоможе студентам краще адаптуватися до умов онлайн-навчання і зберегти психічне здоров'я.

Освітні установи повинні прагнути до збереження балансу між цифровим і традиційним фізичним навчанням. Хоча цифрові технології можуть ефективно доповнювати традиційні методи, вони не повинні повністю замінювати фізичні заняття. Живе спілкування з викладачами і одногрупниками залишається важливим елементом соціалізації та розвитку м'яких навичок. Поєднання різних форматів навчання дозволить забезпечити кращу інтерактивність, що сприятиме розвитку критичного мислення, співпраці та ефективній комунікації. Це також зменшить кількість часу, проведеного за екраном, і дозволить студентам залишатися фізично активними.

Іншою ключовою складовою мінімізації ризиків є технологічні рішення для підвищення безпеки в цифровому середовищі. Використання програмного забезпечення для блокування небезпечних веб-сайтів, забезпечення захисту особистих даних і виявлення загроз може значно знизити ризики кібератак та інших небезпек для здобувачів освіти. Розробка безпечних освітніх платформ, що враховують конфіденційність і захист даних, повинна стати пріоритетом для освітніх установ [4].

Таким чином мінімізація ризиків, пов'язаних із використанням цифрових технологій, є важливим завданням сучасної освіти. Це вимагає систематичної роботи на всіх рівнях від впровадження освітніх програм з цифрової грамотності до забезпечення психологічної підтримки та використання новітніх технологій для безпеки. Лише комплексний підхід дозволить зробити цифрові технології безпечними та корисними для здобувачів освіти, зберігаючи їх здоров'я та добробут.

Список використаних джерел

1. 2022 EDUCAUSE Horizon Report. *Teaching and Learning Edition*. 2022. URL: <https://library.educause.edu/resources/2022/4/2022-educause-horizon-report-teaching-and-learning-edition>.
2. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the regions 2030 Digital Compass: the European way for the Digital Decade. URL: <https://www.eumonitor.eu/9353000/1/j9vvik7m1c3gyxp/vlgzpb7ivmr4>.
3. Connecting Europe Facility Program. European Commission. 2022. URL: https://cinea.ec.europa.eu/programmes/connecting-europe-facility_en.
4. Day C. Teachers in the Twenty-first Century: time to renew the vision. *Teachers and Teaching: theory and practice*. 2000. Vol. 6. № 1. P. 101–115. DOI: <https://doi.org/10.1080/135406000114771>.

Feshchuk, A. M.,

lecturer,

National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Kyiv

Halatsyn, K. O.,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,

National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Kyiv

УДК 811.111

NEARPOD AS A TOOL FOR ESP TEACHING

The integration of information technologies has significantly transformed the educational process, necessitating a reconsideration of the roles of teachers and learners. The transition to distance learning, in particular, has required teachers to

substantially modify their pedagogical strategies and methodologies for engaging with students. The growing prominence of information and communication systems has also impacted the educational strategies for teaching English for Specific Purposes (ESP) to prospective professionals in applied mechanics.

Language for specific purposes (LSP), especially ESP, represents an interdisciplinary field that incorporates collaboration, interaction, and the synthesis of knowledge from specialized subjects, professional scenarios, and innovations. As the primary objective of LSP is to prepare students to communicate effectively in both academic and professional settings, it is critical to examine how information technologies can be leveraged to enhance professional foreign language proficiency and to explore their potential for educational purposes [3, p.3].

Distance learning is conceptualized as a personalized learning model that predominantly occurs through mediated interaction among participants within a specialized environment, supported by contemporary psychological and pedagogical frameworks and information and communication technologies [2, pp. 22-23].

In relation to information technologies applied to English language teaching, it is imperative for teachers to identify the most appropriate tools from a broad array of information and communication technologies (ICTs). The effective utilization of ICTs is contingent upon implementing specific didactic conditions – those parameters that ensure the success of the educational process and mitigate potential risks associated with these technologies. Online learning environments require thorough planning, where teachers must deploy technologies and resources that enable the effective organization and delivery of teaching content.

One of the promising tools in the realm of ESP teaching is the **Nearpod platform**, an educational online solution that allows for the creation of interactive presentations and supports synchronous interactions between teacher and students through mobile devices.

It is noteworthy that ESP courses for future specialists in applied mechanics are structured around functional language relevant to their professional domains. Teachers thus assume the role of educational designers and bear responsibility for the overall learning process.

Consequently, digital learning resources should ultimately foster “active learning,” defined as creating an environment where students are actively engaged in written and oral tasks, participating in interactive activities, and collaborating with peers, while not necessarily being under constant teacher supervision [4, p. 29].

Key findings from the study highlight multiple advantages of the Nearpod platform, including:

– **User-friendliness:** students are not required to create an account or register to participate in a session, thereby saving time and enhancing user engagement.

– **Free access:** adequately meets educational needs.

– **Timely feedback:** facilitates dynamic interactions among the teacher and individual students, the teacher and the group, as well as peer-to-peer exchanges.

– **Increased learning efficiency:** tasks can be completed without the use of traditional notebooks.

– **Ease of content creation:** the capability to utilize pre-existing resources from the platform's library or import external resources, such as PowerPoint files, to design new sessions.

– **Synchronous engagement:** teachers can manage student's participation by providing a unique session access code for virtual classes, allowing real-time monitoring of student activity and control over slide transitions, thereby ensuring concurrent interaction with all participants.

– **Dual-mode functionality:** the platform supports both synchronous and asynchronous learning modes, enabling teachers to conduct sessions in real-time or assign tasks for independent completion.

– **Versatility:** offers a diverse array of educational tasks, including working with interactive presentations, multiple-choice questions, drawing, text-based activities, open-ended responses, and collaborative exercises.

– **Comprehensive feedback:** teachers can assess the accuracy of students' responses and monitor their engagement, ensuring that students remain focused and complete assignments without leaving the session.

– **Automated reporting:** provides teachers with detailed reports on student's performance, including participation data, time spent on the platform, and both quantitative and qualitative analyses of task completion for the group and each individual student [1, pp. 56-58].

Nearpod is typically employed at specific stages of English language teaching. The first set of tasks includes educational materials that can be uploaded from personal sources or sourced from the Nearpod library (videos, web content, 3D models, simulations, virtual reality, BBC videos, slideshows, audio, PDFs). These materials facilitate the introduction of new content and promote student's engagement.

The second set comprises interactive tasks designed for specific lesson phases:

– **Slide, Draw It** – for emphasizing learning objectives, explaining tasks, and preparing students for new content.

– **Flipgrid, Time to Climb, Collaborate Board** – for activating prior knowledge.

– **Slide, 3D, Video, Audio, Sway, Draw It** – for developing academic and cognitive competencies.

- **Collaborate Board** – for practical application of knowledge, skills, and abilities.
- **Open-Ended Question, Poll, Quiz, Matching Pairs, Fill in the Blanks, Time to Climb, Memory Test** – for assessing the mastery of specific topics.

In conclusion, the utilization of the Nearpod platform in the context of ESP teaching for future applied mechanics specialists enhances the efficacy of the educational process, encourages student collaboration, stimulates learning motivation, ensures timely feedback, and fosters the development of critical thinking and cognitive engagement.

References

1. Майнаєв Ф., Рибалко Л. Дидактичні матеріали до застосування інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні студентів суспільно-гуманітарного профілю в закладах вищої освіти: навч.-метод. посіб. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2018. 66 с.
2. Національний освітньо-науковий глосарій / за ред. В. Г. Кременя, В. І. Лугового. Київ : ТОВ "КОНВІ ПРІНТ", 2018. 524 с.
3. Arno-Macia E. Information Technology and Languages for Specific Purposes in the EHEA: Options and Challenges for the Knowledge Society. *Languages for Specific Purposes in the Digital Era*. Switzerland, 2014. P. 3–25.
4. Gimeno Sanz A.M. Fostering Learner Autonomy in Technology-Enhanced ESP Courses. *Languages for Specific Purposes in the Digital Era*. Switzerland, 2014. P. 27–44.

СЕКЦІЯ 3. ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

.....

SECTION 3. PRESCHOOL EDUCATION

Брушневська І. М.,

УДК 376.1-056.264:373.2

канд. пед. наук, доцент,

доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти,

Волинський національний університет

імені Лесі Українки, м. Луцьк

**ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ МОВЛЕННЕВОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ
ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ**

Сучасні тенденції дослідження загального недорозвитку мовлення у дітей неможливі без розуміння та використання інтеграції психологічних, психолінгвістичних та нейропсихологічних підходів до визначення патологічних механізмів та структури цієї форми мовленнєвого дизонтогенезу. Вона демонструє зміщення акцентів із вивчення лінгвістичної феноменології недоліків на виявлення дефіцитарних та збережених ланок і рівнів психічної діяльності, співвідношення мовленнєвих та немовленнєвих компонентів у структурі мовленнєво-мисленнєвої діяльності, моделювання психолого-лінгвістичних і нейропсихологічних механізмів компенсційно-пропедевтичного впливу.

Такі концептуальні зміни обумовлені тим, що контингент дітей із загальним недорозвитком мовлення зазнав сьогодні істотної модифікації: значно збільшилася кількість дітей із пре- і перинатальними мозковими дисфункціями, що призводять до загального недорозвитку мовлення; стійка тенденція до ускладнення структури дефекту – поряд із "чистими" варіантами зростає частка змішаних (дифузних) варіантів ЗНМ, які не можна кваліфікувати ані як первинні, ані як вторинні; поява стійких або резистентних до логопедичного впливу варіантів загального недорозвитку мовлення, які в ряді випадків навіть в умовах компенсаційного впливу залишаються недостатньо компенсованими; розширення діапазону станів при загальному недорозвитку мовлення, що пов'язані з негативними чинниками соціального розвитку [2, с. 123].

Дослідженнями науковців (Л. Андрусишина, О. Мартинчук, Ю. Рібцун, Н. Савінова, Є. Соботович, В. Тищенко та ін.) доведено, що загальний недорозвиток мовлення обумовлює специфічний характер пізнавальної

діяльності та емоційно-особистісної сфери дитини. Зокрема, у дітей цієї категорії спостерігаються різні варіанти співвідношення недорозвитку мовленнєвих і пізнавальних процесів: або в структурі дефекту в якості провідного виступає порушення мовлення, або недоліки мовлення й інтелекту посідають рівнозначні позиції, або домінують лише їхні окремі сторони. Така поліморфність ускладнює як внутрішньогрупову диференціацію дошкільників із загальним недорозвитком мовлення, так і їхнє відмежування від дітей з іншими типами дизонтогеній, у структурі яких присутні порушення мовлення системного характеру (передусім затримки психічного розвитку і легкого ступеня розумової відсталості).

У дітей із загальним недорозвитком мовлення спостерігається різний рівень сформованості психічних функцій у цілому. Недорозвиток першої сигнальної системи – мовлення – призводить до порушення другої сигнальної системи – психічних процесів: мислення, пам'яті, уваги, сприймання та уявлень. Аналіз літературних джерел і практики виховання та навчання дошкільників зі складними мовленнєвими розладами (Г. Богомазов, Г. Волкова, Ю. Рібцун, Є. Соботович та ін.) свідчить про порушення у дітей із загальним недорозвитком мовлення зорового і фонематичного сприймання, слухової та зорової уваги, вербальної пам'яті, словесно-логічного й абстрактного мислення, емоційно-вольової сфери, що в цілому негативно впливає на їхній загальний та мовленнєвий розвиток. Н. Уманська, Л. Давидович вказують на первинну збереженість інтелекту дітей із загальним недорозвитком мовлення, однак дослідники (Л. Андрусишина, Ю. Рібцун, Є. Соботович, В. Тарасун) вказують на різний рівень сформованості у дітей із недорозвитком мовлення психічних функцій у цілому та інтелектуального розвитку зокрема [1; 3; 4].

Зв'язок між мовленнєвими порушеннями й іншими сторонами психічного розвитку зумовлює специфічні особливості мислення. Діти відстають у розвитку словесно-логічного мислення. Без спеціального навчання дошкільники із загальним недорозвитком мовлення з труднощами опановують навичками аналізу і синтезу, порівнянням і узагальненням.

У більшості дітей цієї категорії переважає наочно-дійове мислення, яке потребує постійних дій із предметами. Зокрема, спостерігається досить низький рівень розвитку основних властивостей уваги: недостатня стійкість, дифузність, обмеженість можливостей розподілу уваги. Сміслова, логічна пам'ять у дітей відносно збережена, але відзначається зниження вербальної пам'яті, продуктивності запам'ятовування. Їм важко запам'ятовувати складні, багатоступеневі інструкції. Вони не можуть відтворити завдання у певній послідовності, забувають, "гублять" елементи завдань. У деяких випадках це призводить до обмеження можливостей розвитку пізнавальної діяльності.

Л. Андрусишина у своїх працях доводить, що, з одного боку, недорозвиток мовлення негативно впливає на розвиток інтелектуальної діяльності, що обумовлює вторинність недоліків мислення та інших психічних процесів. З іншого боку, у дітей із загальним недорозвитком мовлення має місце уповільнений темп психічного розвитку, а також дефіцитарність або/і недостатність окремих психічних функцій, обумовлених морфо-функціональним дизонтогенезом мозкових систем (підкіркових структур, систем і підсистем головного мозку) [1, с. 20].

Багато вчених (Е. Данілавичюте, Ю. Рібцун, Є. Соботович, Л. Трофименко та ін.) звертали увагу у своїх дослідженнях на виражену диспропорцію у розвитку вербального та невербального мислення дітей із загальним недорозвитком мовлення [3]. Показники вербального інтелекту у таких дошкільників значно нижчі, аніж невербального.

Однак, така непропорційність може спостерігатися і всередині даних видів мислення. Дані Є. Соботович [4, с. 9] свідчать, що розвиток невербального інтелекту у дітей з первинною мовленнєвою патологією протікає так само непропорційно: стан одних операцій мислення (узагальнення, аналіз, синтез і т.д.) може знаходитися в діапазоні норми або затримуватися у своєму розвитку на 1-2 роки.

За станом інших операцій (симультанний та сукцесивний синтез, ймовірно прогнозування) дошкільники можуть знаходитися на більш низькому рівні, аніж навіть діти з розладами інтелекту. За даними цього автора, невербальний інтелект може затримуватися у своєму розвитку, оскільки темпи розвитку цих дітей знижені.

Відтак, питання про природу відхилень в пізнавальній сфері дітей із загальним недорозвитком мовлення повинно вирішуватися диференційовано, тому що це порушення характеризується різноманітністю форм з різним етіопатогенезом. Кожній із цих форм може відповідати власна картина несформованості пізнавальної діяльності.

Таким чином, у дітей із загальним недорозвитком мовлення спостерігається складне поєднання порушень мовлення та пізнавальної діяльності. Вивчення науковцями проблеми виникнення, протікання і чіткої диференціації рівнів мовленнєвого розвитку залишається відкритим через мобільність його ознак у дітей дошкільного віку. Констатація взаємообумовленості порушень основних психологічних функцій та порушень мовлення окреслює нові шляхи пропедевтики і корекції мовленнєвого розвитку дошкільників.

Список використаних джерел

1. Андрусишина Л. Є. Психологічні характеристики загальнофункціональних механізмів мовлення у старших дошкільників із ЗНМ. *Теорія і практика сучасної логопедії*: Збірник наукових праць: 2007. С.18-23.

2. Брушневська І. М. Дослідження сформованості пізнавальних процесів у дітей п'ятого року життя із ЗНМ. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2017. № 1 (350). С.122-129.

3. Рібцун Ю. В. Звукові намистинки. Формування мовленнєвої полікомпетентності дошкільників. Тернопіль : Мандрівець, 2015. 210 с.

4. Соботович Є. Ф. Психолінгвістична періодизація мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. *Теорія і практика сучасної логопедії*. Вип. 1. Київ : Актуальна освіта, 2004. С.7-35.

Кантицька І. В.,
здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна
академія ім. Тараса Шевченка, м. Кременець

УДК 37.01

ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

В умовах дегуманізації суспільних відносин, зміні ціннісних орієнтацій, втрати виховних ідеалів та відчуження людей один від одного особливої значущості набуває проблема морального виховання особистості. Актуально підібрати ефективні форми, методи та засоби морального виховання зростаючого покоління, зокрема дітей раннього та дошкільного віку, адже саме цей період є базовим у формуванні особистості, становленні її моральних цінностей.

Сучасна система освіти спрямована на формування всебічно розвиненої особистості, яка в своїй діяльності опирається на принципи гуманізму, добра, милосердя та ін. Їх засвоєння здійснюється у процесі морального виховання дітей вже з дошкільного віку. Актуальність і значущість означеної проблеми підтверджується нормативно-правовими документами – Законами України "Про освіту", "Про дошкільну освіту", Державним стандартом дошкільної освіти. Також Міністерством освіти і науки України затверджена парціальна програма "Скарбниця моралі", мета якої полягає у визначенні завдань і змісту морального виховання дітей дошкільного віку з орієнтуванням на їхні потреби, інтереси та вікові можливості, що забезпечить підвищення рівня їхньої моральної вихованості.

Проблема морального виховання досліджувалась і продовжує досліджуватися представниками різних наук. У творчій спадщині філософів та педагогів-просвітителів минулого (М. Костомарова, Г. Сковороди, І. Франка) описано вагомні принципи морального виховання особистості. Специфіка морального виховання дітей дошкільного віку є предметом наукових пошуків Л. Артемової, С. Богданова, А. Богуш, Л. Божович, М. Губрієнко, В. Кузя, Р. Павелківа, В. Петрова, Л. Пивовар, А. Фон та ін.). Праці вищезазначених вчених дають змогу з'ясувати особливості засвоєння дітьми дошкільного віку моральних уявлень, навичок поведінки, які впливають на формування основ їхньої моральної культури.

Видатні представники педагогічної думки, письменники та громадські діячі, а саме: Б. Грінченко, М. Драгоманов, О. Духнович, М. Коцюбинський, А. Макаренко, С. Миропольський, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, Л. Українка, К. Ушинський, І. Франко, Т. Шевченко вказували на важливість виховання дітей і молоді засобами художнього слова. Адже саме література як вид мистецтва покликана плекати високі духовні цінності, почуття прекрасного, гуманізм, патріотизм.

Дошкільний вік – важливий етап розвитку особистості дитини, адже саме в цей період у неї формуються моральні почуття та якості, засвоюються певні норми та правила суспільства, збагачується соціальний досвід і формується система цінностей. Тому одним із головних завдань державної політики є виховання моральності – здатності дошкільника орієнтуватися на совість, допомагати тим, кому це потрібно, виховання характеру, цілеспрямованості, наполегливості, вміння ставити мету та досягати високих стандартів якості продуктів праці [4]. Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, показав, що різні аспекти морального виховання дошкільників були досліджені у працях Л. Врочинської, А. Гончаренко, А. Залізняка, Л. Карнаух, О. Козлюк, О. Падалки, Т. Фасолько, Н. Химич, Г. Хорищенко та ін.

Сучасні концепції дошкільного виховання спрямовують педагогів на особистісно орієнтований підхід, використання різноманітних форм взаємодії дорослого і дитини, гуманізації педагогічного процесу в закладі дошкільної освіти. Як зазначено в Базовому компоненті, необхідно надавати пріоритет соціально-моральному розвитку особистості, формування у дітей уміння узгоджувати особисті інтереси з колективними [4, с. 5]. Тому питання морального виховання проходить через усі освітні лінії інваріантної складової Державного стандарту дошкільної освіти України.

В основі завдань морального виховання дітей дошкільного віку в умовах сьогодення є виховання фізично і морально здорової дитини, створення атмосфери

емоційного тепла, любові, засвоєння моральних цінностей, виховання культури поведінки, правдивості, гідності, честі, формування естетичних смаків, забезпечення єдності поколінь, збереження традицій, виховання національної свідомості [там само].

У дослідженнях Т. Поніманської виокремлено такі завдання морального виховання дітей дошкільного віку: формування моральної свідомості (уявлень про моральні норми), розвиток навичок моральної поведінки, виховання моральних почуттів [7, с. 233].

Як зазначають дослідники, результати морального виховання залежать не тільки від дорослих, які мають великий вплив на дитину, а й від засобів і методів, які вони застосовують, адже правильність використання та їх доцільність – основа успіху морального виховання дитини. Варто зазначити, що існує багато класифікацій засобів і методів морального виховання. Зокрема, дослідниці С. Козлова та Т. Кулікова засоби морального виховання зараховують до художньої групи: художню літературу, образотворче мистецтво, кіно, музику тощо. На думку вчених, ця група засобів сприяє емоційному забарвленню пізнавальних моральних явищ, вони мають високу ефективність при формуванні моральних уявлень і почуттів, тому є важливими у моральному вихованні [2, с. 109].

Ряд науковців ефективним засобом визнають народну і літературну казку (С. Бакуліна, Л. Березовська М. Коніна, Є. Радіна, С. Литвиненко, В. Пабат, Л. Пен'євська, О. Усова). Значущі висновки щодо ролі дитячої літератури і художньо-мовленнєвої діяльності у формуванні основ моральної свідомості дошкільників і оцінно-етичних суджень у дітей дошкільного віку зробили В. Плахтій і О. Монке.

Важливим засобом морального виховання дошкільників А. Богуш та Н. Гавриш називають поетичне слово, яке посідає дуже важливе місце в житті дитини не тільки тому, що це один з найефективніших засобів засвоєння мови свого народу, смислової систематизації слів, а, передусім, як спосіб задоволення нагальної потреби морального і духовного зростання особистості. Під поетичним словом маємо розуміти не тільки віршовані твори українських поетів, але й усну поетичну творчість українського народу, зокрема, такі її зразки як скоромовка, лічилка, загадка, забавлянка, потішка, прислів'я, приказка.

Художня література займає чільне місце в роботі закладу дошкільної освіти. Це не тільки могутній, дієвий засіб розумового, морального та етичного виховання дітей, а й засіб розвитку та становлення мовленнєво-культурної особистості. Дітям читають вірші для сприймання на слух, вивчають вірші напам'ять, драматизують, інсценують, розігрують їх зміст. Незважаючи на це, еволюція поглядів науковців на роль дитячої словесної творчої діяльності у моральному вихованні ще не дістала свого глибокого й ґрунтовного відображення.

Н. Гавриш рекомендує використовувати на заняттях жартівливі вірші, вірші-забавки, які допомагають розвивати виразність, точність, влучність мовлення дітей, а також сприяють формуванню поетичного смаку та є безцінним засобом морального виховання дітей. Як зазначає науковець, гумористичні фрагменти, підкріплені жартівливими текстами, – чудове доповнення до будь-яких занять, вносять позитив у побутові моменти, підносять настрій будь-коли, роблять привабливішими дитячі розваги, сприяють розвитку моральних почуттів (доброзичливості, толерантності, товариськості та ін.). Використання жартівливих текстів сприяє створенню доброзичливої, невимушеної атмосфери, підтримці доброї настрою дітей, демонструванню їм багатих можливостей культурного прояву веселого настрою, зацікавленню логічними завданнями, заохоченню до активної розмови [3, с.4].

Програмами розвитку та навчання дітей дошкільного віку ("Я у Світі", "Українське дошкілля" та ін.) передбачено використання низки поетичних творів, які активно впливають на почуття і розум дитини, забезпечують розуміння та прийняття моральних норм як єдиних правильних варіантів поведінки.

Отже, поетичне слово є могутнім, дієвим засобом розумового, морального та етичного виховання дітей дошкільного віку. Занурюючись у поетичний світ, дитина занурюється в глибини своєї душі, учиться оволодівати цим підсвідомим простором, починає усвідомлювати власну спроможність упоратися з очікуваними труднощами.

Поетичні твори мають велику силу впливу на емоційний розвиток та засвоєння ціннісних орієнтацій, формування моральних еталонів. Вони активно впливають на почуття і розум дитини, забезпечують розуміння та прийняття моральних норм як єдиних правильних варіантів поведінки. Перспективи подальших досліджень спрямовуватимемо на експериментальне дослідження впливу поетичних творів на моральне виховання дітей дошкільного віку та складання методичних рекомендацій педагогам та батькам з означеної проблеми.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) : Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.21 р. №33. URL: [https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/ Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf](https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf) (дата звернення: 18. 09.2024).

2. Виховуємо базові якості особистості старшого дошкільника в умовах ДНЗ : методичний посібник / Г. Беленька, Н. Гавриш, С. Васильєва, В. Маршицька, С. Нечай, Г. Орлова, О. Остряньська, О. Полякова, В. Рагозіна, О. Рейпольська, Н. Шкляр ; за заг. ред. Н. Гавриш. Х. : Мадрид, 2015. 220 с.

3. Богуш А. М., Лисенко Н. В. Українське народознавство в дошкільному закладі. К. : Вища школа, 2002. 407 с.

4. Гавриш Н. Художня література в освітньому процесі : сучасні технології. *Дошкільне виховання*. 2011. № 2. С. 4–9.

5. Ладивір С. О. Виховання гуманних почуттів у дітей. Тернопіль : Мандрівець, 2010. 168 с.

6. Лохвицька Л. В. Програма з морального виховання дітей дошкільного віку "Скарбниця моралі". Тернопіль : Мандрівець, 2014. 128 с.

7. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К. : Академвидав, 2013. 456 с.

8. Художнє слово в житті дитини. Посібник-хрестоматія. Старший дошкільний вік / Авт.- упоряд. О. В. Трофимова. Х. : Вид-во "Ранок", 2011. 368 с.

Пономаренко Т. О.,

УДК 378.091.12:373.2.011.3:159.9

д-р пед. наук, професор,
професор кафедри дошкільної освіти,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка, м. Київ

Литовченко Ю. А.,

здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка, м. Київ

**ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД СТАНОВЛЕННЯ
НАВИЧОК МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ З ФОРМУВАННЯ
ОСНОВ СЕНСОРНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

У сучасних умовах модернізації вітчизняної освіти дітей дошкільного віку перед системою вищої педагогічної освіти постає актуальне завдання – застосування інноваційних стратегій взаємодії викладачів зі студентами. Ефективним напрямком реалізації цієї ідеї є педагогічний супровід майбутніх вихователів в умовах освітнього процесу закладів вищої педагогічної освіти. Тож у контексті якісного підходу до становлення в майбутніх вихователів навичок

формування основ сенсорно-пізнавальної компетентності дітей молодшого дошкільного віку виникає необхідність ефективного педагогічного супроводу формування означених навичок.

У ряді наукових досліджень вивчалися особливості підготовки майбутніх вихователів у галузі освіти дітей раннього й дошкільного віку (Л. Артемова, Г. Беленька, О. Богініч, А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Поніманська) та формування професійної компетентності педагогів за освітніми рівнями, відповідно до стандартів вищої освіти в Україні (Л. Артемова, А. Богуш, Г. Беленької, О. Богініч). Особливості професійної підготовки студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта в умовах університетського навчання вивчались в дослідженнях Г. Беленької, К. Крутій, Н. Лисенко, Л. Машкіної, І. Улюкаєвої.

У наукових дослідженнях висвітлено [4] сутність різних видів супроводу: психологічний (І. Бех, Г. Балл, Т. Піроженко, О. Хартман); науково-методичний (К. Крутій, О. Корнеєва, В. Мануйленко, Т. Сорочан); соціально-педагогічний (А. Капська, Н. Захарова, К. Петровська, І. Печенко); мовленнєво-педагогічний (А. Богуш, Ю. Руденко, О. Трифонова); методичний (О. Коваленко, О. Швець).

Зміст методичного супроводу визначається (О. Коваленко, О. Олійник) [4] як комплекс взаємопов'язаних дій, спрямованих на надання допомоги педагогу у вирішенні ускладнень, що можуть виникати під час освітньої діяльності. При цьому учасники методичного супроводу розглядаються як рівноправні партнери взаємодії, хоча в них може бути різний рівень наукової підготовки, опанування практичного досвіду.

Окреслюються такі переваги методичного супроводу в порівнянні з традиційними формами навчання: індивідуалізація та гнучкість, потужний потенціал інструментального характеру, урахування динаміки розвитку педагога, закладу дошкільної освіти, системи постійної взаємодії з іншими суб'єктами навчання, багатоаспектність (І. Бех, С. Макаренко, І. Романюк, Т. Сущенко); векторність, адресність, компетентнісний підхід, професійні можливості, індивідуальний запит, потреби, мотивації кожного педагога, педагогічного колективу (С. Макаренко, О. Швець) [4].

В контексті нашого дослідження ми дотримуємося думки І. Краснощок [3] стосовно визначення сутності педагогічного супроводу як цілеспрямованої, безперервної суб'єкт-суб'єктної взаємодії педагогів і студентів, що спроектована на основі системної діагностики інтересів, здібностей, прагнень майбутніх вихователів та здійснюється на засадах створення умов для розкриття, реалізації особистісного потенціалу кожного студента в освітньому середовищі закладу вищої педагогічної освіти завдяки набуттю ним досвіду самостійного й відповідального розв'язання актуальних проблем професійного становлення, розвитку й саморозвитку.

Одним із основних завдань, які постають перед викладачами сучасних закладів вищої освіти, є підготовка конкурентоспроможних фахівців у галузі освіти дітей дошкільного віку. Результат такої підготовки актуалізується в сукупності професійних навичок. Навички розглядаються як важлива складова професійної компетентності майбутніх вихователів. Їх здатність в межах визначених за посадою повноважень застосовувати професійні навички у власній освітній діяльності свідчить про стан, рівень сформованості їх фахової компетентності. Зміст терміну "навички" у нашому дослідженні розглядається як схильність чи потреба діяти, поводити себе певним чином, звичка, вміння вирішувати завдання, доведене до автоматизму (1).

У Державному стандарті дошкільної освіти (2021) [5] сенсорно-пізнавальна компетентність (у комплексі з логіко-математичною й дослідницькою компетентностями) визначається однією з основних компетентностей, яку необхідно сформуванати в межах освітнього напрямку "Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі" в дітей дошкільного віку та основи якої потребують формування на ранньому етапі розвитку дитини.

Обов'язковим результатом становлення означеної компетентності в Державному стандарті дошкільної освіти (2021) [5] визначається здатність дитини до аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, самоконтролю; до використання власної сенсорної системи в процесі логіко-математичної й дослідницької діяльності; спрямування сенсорних процесів відчуття, сприйняття, уваги на пізнання об'єктів довкілля; диференціювання сенсорних еталонів за ознаками форми, величини, кольору, просторового розташування; до дослідження за допомогою власної сенсорної системи предметів та об'єктів довкілля, виявлення в них спільного й відмінного; використання різних способів обстеження, раціональних прийомів порівняння, набутих у процесі взаємодії з дорослими й однолітками тощо. Результатом сформованості сенсорно-пізнавальної компетентності є також наявність у дитини пізнавальної мотивації, базису логіко-математичних, дослідницьких знань, умінь і навичок, пізнавального досвіду, що накопичується й використовується дитиною в різних видах діяльності.

Тож сенсорно-пізнавальна компетентність – це актуалізація пізнавальної активності дитини, її спостережливості, винахідливості в умовах довкілля; орієнтування в сенсорних еталонах, їх видах, ознаках, властивостях; оволодіння прийомами аналізу, синтезу, узагальнення, класифікації, порівняння тощо.

Завдання, зміст, результати формування сенсорно-пізнавальної компетентності окреслюється в програмах виховання й розвитку дітей раннього й дошкільного віку, зокрема в освітній програмі для дітей від двох до семи років "Дитина" (2020) [2].

З огляду на актуальність досліджуваної проблеми, її безперечну практичну значущість, нами обрано тему дослідження "Педагогічний супровід становлення навичок майбутніх вихователів з формування основ сенсорно-пізнавальної компетентності дітей молодшого дошкільного віку".

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності педагогічного супроводу становлення навичок майбутніх вихователів з формування основ сенсорно-пізнавальної компетентності дітей молодшого дошкільного віку.

Мета зумовила необхідність вирішення таких основних завдань:

1. Дослідити теоретико-методичні засади педагогічного супроводу становлення навичок майбутніх вихователів з формування основ сенсорно-пізнавальної компетентності дітей молодшого дошкільного віку.

2. Виявити критерії, показники, схарактеризувати рівні розвитку навичок майбутніх вихователів з формування основ сенсорно-пізнавальної компетентності дітей молодшого дошкільного віку.

3. Визначити й обґрунтувати зміст та особливості педагогічного супроводу становлення навичок майбутніх вихователів з формування основ сенсорно-пізнавальної компетентності дітей молодшого дошкільного віку.

4. Експериментально дослідити ефективність застосування педагогічного супроводу становлення навичок майбутніх вихователів з формування основ сенсорно-пізнавальної компетентності дітей молодшого дошкільного віку.

Об'єкт дослідження – становлення навичок майбутніх вихователів з формування основ сенсорно-пізнавальної компетентності дітей молодшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – педагогічний супровід становлення навичок майбутніх вихователів з формування основ сенсорно-пізнавальної компетентності дітей молодшого дошкільного віку.

Висновки. Таким чином, визначено проблему дослідження та її актуальність. Окреслено теоретико-методичні засади досліджуваної проблеми. Розкрито сутність її основних понять. Подальшого вивчення потребує експериментальна частина дослідження: розробка та реалізація констатувального, формувального (визначення змісту та особливостей педагогічного супроводу формування досліджуваних навичок майбутніх вихователів у галузі дошкільної освіти), контрольного етапів експерименту.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. та голов. ред. В.Т. Бусел. Київ. Перун, 2005. С. 704.

2. Дитина : Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В. О. Огнев'юк ; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, В.М. Вертугіна та ін. ; наук. ред. Г.В. Беленька ; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 440 с.

3. Краснощок І.П., Кравцова Т.О. Педагогічний супровід самореалізації майбутніх фахівців. *Рідна школа*. 2019. №2. С. 34 – 38.

4. Омеляненко А. Методичний супровід підготовки майбутніх вихователів-методистів до формування мовленнєвої компетентності. *Педагогічні науки*. Вип. 2. 2023. С. 391 – 399.

5. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція : наказ МОН № 33 від 12.01.2021 р. URL: [Pro_novu_redaktsiyu_Bazovoho_komponenta_doshkilnoyi_osvity.pdf](#) (дата звернення: 29.08.2024).

Семененко К. В.,
здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Університет Григорія Сковороди
в Переяславі, м. Переяслав

УДК 371.3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА МОДЕЛЬ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗАСОБАМИ НАРОДНОЇ КАЗКИ ДІТЕЙ 6-ГО РОКУ ЖИТТЯ

Формування художньо-естетичної культури, творчих здібностей особистості, виховання естетичних смаків, почуттів, потреб набуває особливої значущості саме в дошкільному віці, оскільки знання, вміння та навички, отримані в ранньому дитинстві, значним чином впливають на її подальший розвиток.

Естетичне виховання спрямоване на формування здатності сприймати дитиною прекрасне у навколишньому середовищі і мистецтві, на розвиток естетичних почуттів, суджень, смаків, умінь, творчих здібностей, потреби брати участь у створенні прекрасного в житті і художній творчості.

У процесі формування особистості дитини важливе місце належить казкам. Це найпопулярніший серед дітей жанр. Виховання засобами народної казки особливо впливає на становлення духовного світу особистості дошкільника. Казка створює умови для формування внутрішньої потреби дітей у

неперервному вдосконаленні й реалізації можливостей дитини. Засобами народних та авторських казок створюються комфортні психолого-педагогічні умови, за яких формування і розвиток розумових і музично-естетичних здібностей дошкільників стане усвідомлено творчим процесом.

І. Франко вбачав у казці значні можливості для естетичного і морального виховання, чуття поетичного слова. К. Ушинський причину успіху казок у дітей бачив у тому, що простота і безпосередність їх змісту відповідають таким же властивостям дитячої психології [1]. Казку як ефективний педагогічний засіб використовував у своїй роботі з дітьми В. Сухомлинський. Він зазначав, що складовою частиною виховання дітей повинно бути розповідання, читання, слухання, драматизування та інсценування казок. "Казки виховують любов до рідної землі вже тому, що вони творіння народу" [3].

Автори досліджень в галузі етнопедагогіки (В. Кузь, Ю. Руденко, З. Сергійчук, М. Стельмахович та ін.) зазначають: "Фольклорне виховання пробуджує любов до життя, енергію національного творення, теплоту серця, ніжність душі... Фольклорне виховання є найважливішою частиною народної педагогіки, серцевиною національної системи виховання. Відроджуючи національну систему виховання, необхідно домагатися, щоб у кожній родині, в діяльності кожного вчителя, вихователя широко застосовувались і саме поняття і зміст фольклорного виховання" [2].

Результати констатувального етапу експерименту засвідчили, що однією із суттєвих причин недостатньої естетичної вихованості дітей старшого дошкільного віку є відсутність цілеспрямованої взаємодії дорослого та дитини з метою формування художньо-естетичної культури, творчих здібностей особистості, виховання естетичних смаків, почуттів, потреб.

Із урахуванням результатів констатувального експерименту було розроблено і впроваджено модель естетичного виховання дітей 6-го року життя засобами народної казки. Експериментальна модель передбачала три послідовних етапи роботи з дітьми: когнітивно-ознайомлювальний, репродуктивно-діяльнісний і діяльнісно-творчий.

На кожному етапі робота реалізовувалась за допомогою відповідних педагогічних умов, а саме: створення в закладі дошкільної освіти відповідного розвивального середовища, взаємодія закладу дошкільної освіти і сім'ї, використання різних організаційних форм навчання і виховання (традиційних і нетрадиційних).

Метою першого, когнітивно-ознайомлювального етапу виступило ознайомлення дітей з українськими народними казками, закріплення вміння переказувати казку близько до тексту, висловлювати своє ставлення до вчинків героїв. Формами роботи з дітьми були дидактичні вправи, ігри, літературні вікторини,

показ театрів за змістом казок, прослуховування аудіо записів казок, перегляд діафільмів, відеофільмів за змістом казок, заняття з народознавства. Умовою реалізації поставленої мети виступило створення в закладі дошкільної освіти відповідного розвивального середовища.

Метою другого етапу, репродуктивно-діяльнісного, став розвиток у дітей вміння розуміти поведінку казкових персонажів, інтонаційно передавати емоційний стан персонажів, висловлювати своє ставлення до вчинків героїв. Формами роботи з дітьми були творчі ігри за сюжетами казок, заняття з народознавства. Педагогічними умовами реалізації поставленої мети виступили: взаємодія закладу дошкільної освіти і сім'ї та використання різних організаційних форм навчання і виховання.

Метою третього, діялісно-творчого етапу формувального експерименту було виховання інтересу до драматичних ігор, інсценізацій за змістом знайомих народних казок, розвиток ініціативи, самостійності, уяви, емоційної чуттєвості, виховання почуття партнерства, розвиток відчуття задоволення від власної гри. Формами роботи з дітьми були різні творчі ігри, показ дітьми театрів; художньо-продуктивна діяльність за мотивами казкового сюжету. На цьому етапі було реалізовано таку педагогічну умову: використання різних організаційних форм навчання і виховання (традиційних і нетрадиційних).

Таким чином, у роботі з дітьми здійснювалось цілеспрямоване, послідовне естетичне виховання дітей засобами народної казки.

Список використаних джерел

1. Мосіяшенко В. Естетичне виховання – складова педагогічної системи К. Д. Ушинського. *Шляхи освіти*. 2003. № 2. С. 53.
2. Основи національного виховання: концептуальні положення / В. Г. Кузь, Ю. Д. Руденко, З. О. Сергійчук та ін. Київ: Інформ. вид. центр "Київ", 1993. Ч. 1. 152 с.
3. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибр. твори у 5-ти т. Київ: Рад. школа, 1977. Т. 3. С. 7-282.

Тарасенко Я. В.,

УДК 371.3

здобувачка вищої освіти,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова, м. Київ

Науковий керівник:

Порядченко Л. А.,

Український державний університет
імені Михайла Драгоманова, м. Київ

ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО- ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Дошкільний період є надзвичайно важливим етапом у житті дитини. Саме в цей період відбувається посиленний фізичний і розумовий розвиток, інтенсивно формуються різні здібності, закладається основа рис характеру й моральних якостей особистості. І саме у цьому віці досить важливо сформуванню природничо-екологічну компетентність у дошкільнят.

Природничо-екологічна компетентність дошкільників є складовою частиною життєвої компетентності дітей дошкільного віку, що являє собою конкретні знання про природу, позитивне емоційно-ціннісне ставлення до її компонентів, обізнаність із правилами природокористування та їх дотримання.

Експериментально-дослідницька діяльність як засіб формування природничо-екологічної компетентності. Дослідження та експерименти допомагають дітям старшого дошкільного віку отримати практичні знання про природу, що стимулює їхній пізнавальний інтерес та екологічну свідомість. Практичні дослід з природними об'єктами сприяють глибшому розумінню природних процесів та законів (Семенова, 2016).

Розвиток критичного мислення та дослідницьких навичок. Проведення дослідів дозволяє дітям самостійно шукати відповіді на запитання, робити припущення, експериментувати і робити висновки, що розвиває критичне мислення і здатність аналізувати інформацію. Це підвищує рівень екологічної компетентності, адже діти вчаться осмислено сприймати природні явища (Мартиненко, 2017).

Поступове формування екологічної свідомості через дослідження. Вивчення природи через експерименти сприяє формуванню у дітей почуття відповідальності

за довілля. Залучення дітей до природоохоронних проєктів та спостережень за природними змінами допомагає розвивати екологічну свідомість та формувати поведінку, спрямовану на збереження природи (Загорулько, 2019).

Етапи організації дослідницької діяльності у формуванні компетентності. Формування природничо-екологічної компетентності базується на етапах:

- мотивація;
- планування експерименту;
- проведення досліджень;
- рефлексія результатів.

Такий підхід дозволяє дітям систематизувати знання та робити висновки на основі дослідницької діяльності (Кравченко, 2020).

Довгострокові екологічні проєкти, що включають спостереження за природними явищами або участь у природоохоронній діяльності, сприяють глибшому зануренню у тему природи та екології. Це розвиває у дітей комплексне сприйняття природи і розуміння необхідності її збереження (Бондаренко, 2018).

Практичні дослідження як засіб інтеграції знань. Експериментально-дослідницька діяльність допомагає дітям інтегрувати знання з різних галузей- це дає можливість побачити взаємозв'язки між науками та сформувати цілісне розуміння природних явищ (Олійник, 2019).

Таким чином, формування ставлення до природи як до цінності, усвідомлення єдності з природним світом, формування екологічно узгодженої діяльності в природі має здійснюватися саме у дошкільному віці на основі сформованих у дітей уявлень про зв'язки й залежності в природі. Сформована природничо-екологічна компетентність служить основою екологічно доцільної поведінки та діяльності згідно з законами природи, що є однією з гарантів існування людини у природному середовищі. Використання експериментальних досліджень дозволяє вирішувати навчальні, розвиваючі та виховні завдання; сприяє різнобічному, цілісному розвитку особистості дошкільнят та формуванню у них природничо-екологічної компетентності.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Т.П. Природнична компетентність дошкільників у контексті сучасних вимог освіти. *Наукові праці УДУ імені М.П. Драгоманова*, 2018. 6(1), 112-118.
2. Мартиненко С.О. Роль педагога у розвитку дослідницької діяльності у дітей дошкільного віку. *Педагогічна майстерня*. 2017. 4(2), 78-85.
3. Загорулько І.В. Методичні аспекти організації дослідницької діяльності у дошкільників. *Вісник педагогічної освіти*. 2019. 3(7), 45-53.

4. Кравченко О.В. Екологічні проекти в дошкільній освіті як засіб формування екологічної компетентності. *Педагогічний огляд*. 2020. 2(5), 34-42.

5. Семенова Л.І.. Розвиток критичного мислення у дітей дошкільного віку через експериментальну діяльність. *Практика виховання*. 2016. 5(3), 66-71.

6. Олійник В.В. Вплив експериментально-дослідницької діяльності на емоційний розвиток дітей. *Наукові записки*. 2019. 8(4), 98-104.

Тетерук Ю. В.,
здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Університет Григорія Сковороди
в Переяславі, м. Переяслав

УДК 373.2.016

ПРОБЛЕМА НАВЧАННЯ В ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Як відомо, провідна роль у розумовому вихованні дітей дошкільного віку належить навчанню. У суспільстві навчання – це засвоєння новими поколіннями соціального досвіду, яке відбувається як у широкому спілкуванні дорослих і дітей у різних видах діяльності, так і в формі організованої, планомірної, систематичної діяльності педагога і дітей, спрямованої на передачу та засвоєння системи наукових знань, умінь у навчальних закладах [1].

Заслуговує на увагу "метод Й. Песталоцці", спрямований на те, щоб не лише навчити дитину наукам, а й забезпечити розвиток усіх її задатків і здібностей. Захоплений пошуками шляхів реалізації ідеї розвиваючого навчання, він розробив теорію елементарної шкільної освіти, складовими якої є: розумове, фізичне і моральне виховання. Теорію освіти (формування людської особистості) дослідник назвав елементарною, бо вона вимагає, щоб вихователь, здійснюючи природовідповідний розвиток розумових, фізичних і моральних сил дитини, завжди спирався на початкові основи освіти, від найпростіших елементів до складніших [1].

Згідно з теорією Ж. Піаже, онтогенез психіки, розвиток інтелекту – це стихійний процес, підпорядкований природному визріванню операційних структур, які, у свою чергу, формуються на основі предметно-життєвого досвіду дитини. Відповідно до збільшення і ускладнення досвіду дитини з матеріальними діями відбувається інтеріоризація предметних дій, перетворення їх на розумові операції.

Таким чином, процес навчання має пристосовуватися до наявного, вже досягнутого рівня психічного розвитку дитини, визначатися ним.

У загальній теорії навчання, основи якої були закладені Я. Коменським, К. Ушинським, П. Каптеревим, а також видатними представниками вітчизняної і зарубіжної психології середини ХХ століття Д. Ельконіним, Й. Лінгартом, Й. Ломпшером сформувався теорія навчальної діяльності.

З точки зору діяльнісного підходу, організаційні форми навчання розглядаються як навчальна діяльність, що має свою специфіку, яка відрізняє її від інших головних видів діяльності (праці, гри). Головна її особливість полягає в тому, що вона складає основу будь-якої іншої діяльності, оскільки готує до неї людину.

Проблемі навчання присвятили свої праці такі вчені педагоги і психологи, як: Л. Артемова, І. Барташнікова, А. Богуш, В. Бондар, Л. Генденштейн, А. Давидчук, Л. Калмикова, В. Кондратова, Г. Костюк, Т. Поніманська, Т. Степанова, В. Сухомлинський, О. Янківська та ін.

Так, В. Сухомлинським було створено струнку дидактичну систему, що базується на прогресивних досягненнях світової і вітчизняної педагогіки. Провідними умовами навчання на його думку були: побудова навчально-виховного процесу на засадах етнізації та соціалізації життя дитини; інтеграція змісту навчання з опорою на краєзнавство; єдність процесів навчання і виховання. Ним було розроблено критерії якісних уроків, звертаючи увагу педагогів на свідоме ставлення дітей до навчання [3].

На думку Т. Поніманської, заняття як форма організації пізнавальної діяльності дошкільника потрібне для систематизації, узагальнення вражень, здобутих у повсякденному житті, формування нових знань, умінь і навичок. Але формування в дітей системи знань, умінь і навичок не повинно бути самоціллю, а стати засобом становлення базису культури особистості, тобто ціннісних основ ставлення дитини до дійсності: природи, інших людей, "рукотворного світу", до самої себе. Учена звертала увагу на важливість відмовитися від передачі знань, відірваних від життя, від безпосереднього оточення [2].

Інші дослідники зосереджували увагу на навчанні дітей за різними методиками, використовуючи різні форми організації навчального процесу, дидактичні ігри, наочність, інтегровані заняття тощо.

Загальнотеоретичні проблеми педагогіки сьогодні пов'язані з філософським поглядом на особистість як найвищу цінність суспільства, як суб'єкт історичного і культурного його розвитку. Це знаходить відображення в гуманізації освітнього процесу в закладі дошкільної освіти – в олюдненні виховних стосунків, визнанні цінності дитини як особистості, її прав на соціальний захист, щастя, розвиток її здібностей, індивідуальності.

Загальною метою виховання і навчання у світлі сучасної філософії є формування цілісної, гуманної особистості, орієнтованої на відтворення цінностей національної і загальнолюдської культури в творчій життєдіяльності.

Отже, при організації освітнього процесу в закладі дошкільної освіти необхідно враховувати потреби розвитку кожної дитини, її інтереси, нахили; забезпечити активність особистості в освоєнні навколишнього світу, цінностей культури рідного народу і людства взагалі.

Список використаних джерел

1. Зайченко І. В. Історія педагогіки: навч. пос. для студ. вищих навч. закладів. К.: Вид. Дім "Слово". 2010. С. 414.
2. Поніманська Т.І. Основи дошкільної педагогіки: навч. посібник. К., 1979. 83 с.
3. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. К., 1979. 380 с.

Федінчук М. С.,
здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна
академія ім. Тараса Шевченка, м. Кременець

УДК 37.02

АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ ДО УМОВ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Вступ дитини раннього віку до закладу дошкільної освіти, як і будь-яка інша зміна соціального середовища, суттєво впливає на її психічний і фізичний стан, що потребує відповідної адаптації до нових умов і вимог. Від оптимального розв'язання цієї проблеми залежить успішність формування відносин у системах "дитина – вихователь", "дитина – дитина", "батьки – вихователь", "батьки – дитина" тощо. Несформованість або деформація цих стосунків унеможливають цілісний підхід до розвитку й виховання дітей. Значущим аспектом соціалізації дитини раннього віку є ступінь її соціалізації.

Проблема успішної соціалізації особистості, починаючи від народження, є актуальною в кожному історичному періоді. Названа проблема – в колі наукових інтересів багатьох наук: філософії, соціології, психології, педагогіки, соціальної педагогіки, кожна з яких вивчає різні її аспекти. У наукових дослідженнях

останніх років проблема становлення особистості на етапі раннього онтогенезу розглядається в різних аспектах у дисертаційних роботах З. Гуріної, М. Єлагіної, О. Зимоніної, О. Кононко, І. Макаренко, Р. Моїсеєнко, В. Паніної, О. Саприкіної, О. Смирнової та інших.

На думку учених, перші роки життя – це критично важливий період для соціального, інтелектуального та особистішого розвитку людини, пов'язаний із закладанням перших уявлень про самого себе, світ навколо, становленням самосвідомості, утворенням стійких форм міжособистісної взаємодії з оточуючими, засвоєнням моральних і соціальних норм [1; 5; 7].

Як засвідчують праці науковців, "одним із найважливіших завдань розвитку дітей на етапі переходу від раннього до дошкільного віку є формування самосвідомості – розуміння власного "Я", усвідомлення себе як індивідуальності, а також як учасника соціальних відносин, який має підкорятися певним соціальним нормам" [3]. Становлення особистості малюка відбувається на загальному тлі його психофізіологічного зростання, тому особливий інтерес для нас становлять наукові праці і методичні доробки, присвячені характеристиці періоду первинної соціалізації малюків - переходу від раннього до молодшого дошкільного віку.

Л.Гураш підкреслює: "Унікальність цього періоду порівняно з подальшими віковими етапами становлення особистості полягає в тому, що він є своєрідним підґрунтям для загального розвитку дитини. Адже формуються не лише ті риси психіки, які взагалі характеризують поведінку дитини, її ставлення до довкілля, а й такі, що проєктуються на майбутнє і виявляються у важливих психологічних новоутвореннях" [1].

Науковці підкреслюють роль соціального та культурного середовища, в якому перебуває дитина (С. Гессен). Зокрема, поділяючи соціальне середовище на близьке і віддалене на підставі інтенсивності контактів, сучасний дослідник І. Підласий наголошує, що "дитина досягає вищого рівня розвитку там, де близьке й далеке оточення надає їй найбільш сприятливі для цього умови" [6].

Цієї ж думки дотримується і О. Кононко, яка, зауважуючи про роль соціального оточення, що виступає вирішальним чинником становлення особистості дитини, особливу увагу приділяє сімейним відносинам, загальній емоційній атмосфері в родині, де виховується дитина [3].

Доведено, що "ефективність виховання самостійності визначається тими умовами, які створені для розвитку дитини, для засвоєння нею загальнолюдського досвіду. Саме в родині малюк просто і природно пристосовується до життя, формується його особистість" [6]. Психологи і

педагоги стверджують, що "емоційний характер відносин з близькими дорослими, заснованих на любові, довірі, взаємній зацікавленості, - те головне, що визначає становлення вільної, компетентної, впевненої в собі, самостійної особистості" (О. Кочерга, С. Ладивір, Т. Піроженко, О. Хартман).

Огляд науково-методичних праць, присвячених родині як основному інституту первинної соціалізації, засвічує, що ця проблема останнім часом регулярно висвітлюється на шпальтах педагогічної періодики. Дослідники акцентують потребу цілеспрямованої роботи з формування у батьків педагогічної культури, застосування найефективніших способів дії, надання допомоги родині у створенні сприятливих для розвитку малюка умов [8].

Проте, незважаючи на унікальну роль родинного виховання і сім'ї як інституту соціалізації, науковці наголошують на неможливості тривалий час "залишати незмінною ситуацію соціального виховання, стверджують, що сприятливі умови для усвідомлення малюком себе людиною, ознайомлення з нормами і правилами людської поведінки створюються саме в закладах суспільного виховання" [9].

Науковці акцентують на важливості забезпечення наступності між сімейним і суспільним вихованням в поступовому розширенні соціального досвіду дитини, оволодінні нею повною мірою сімейними стосунками і нормами, засвоєнні елементів соціальної компетентності, головних законів людського гуртожитку, закладенні основ формування системи ставлень до себе, до людського та природного оточення (О. Кононко, К. Крутій, Т. Науменко, І. Макаренко, В. Паніна та інші). Цього можна досягти через створення таких умов у культурному середовищі країни, коли дитина почуває себе людиною, бажаним членом родини, жителем вулиці, міста, країни [3; 5].

Н.Шкляр підкреслює, що "соціальне виховання має відкрити дитині світ, у який вона прийшла, визначити її шлях через сімейну культуру до національної і спрямувати далі до загальнолюдської" [9].

Сучасні науковці експериментально доводять, що залучення дитини до соціального життя сприяє різнобічному розвитку особистості дошкільника (О. Кононко, В. Петровський, Т. Поніманська, Л. Парамонова та інші). Засвоюючи уявлення про соціум, дитина починає успішно орієнтуватися в навколишньому світі. Тому важливо постійно розширювати коло соціальних уявлень, забезпечувати активну позицію малюка в пізнанні.

Зважаючи на особливості розвитку психічних процесів в ранньому віці, науковці зазначають, що "знання дитини про довкілля мають бути забарвлені почуттями, нести в собі потенціал, який породжує емоції" [8]. Тільки таке знання,

вважає Т. Поніманська "спонукатиме дитину до здійснення вчинків, дій, навчить регулювати поведінку й організувати свою діяльність, яка є, незалежно від матеріалу і способів його використання, водночас умовою і засобом активного пізнання соціального світу" [8].

Особливу увагу вчені приділяють спільній діяльності з однолітками і дорослими, яку розглядають як "школу передання соціального досвіду, формування особистісних якостей, що характеризують дитину як вищу, соціальну істоту" [3].

Л.Карнаух підкреслює важливість організації безпечного середовища, діагностування негативних соціальних процесів, впливу освітнього середовища на формування емоційної стійкості дітей. "Стан комфорту, безпеки і захищеності, позитивного світосприйняття й інтересу - це те, без чого неможлива ефективна освітня діяльність. Дитина, яка перебуває з тієї або іншої причини в дискомфортному стані, не може повноцінно долучитися до процесу навчання, а значить, освіта не досягне своєї мети" [2].

Отже, стислий огляд наукової та науково-методичної літератури як теоретичного підґрунтя вивчення складної і різнобічної проблеми формування соціальної компетентності дітей раннього віку засвідчив, що окреслена проблема міститься на перетині інтересів психології, педагогіки, теорії та методики виховання, соціальної педагогіки та потребує комплексного підходу для розроблення технології сприяння успішному входженню дітей 3-го року життя у соціальний світ, їх соціалізації.

Список використаних джерел

1. Гураш Л. Раннє дитинство: специфіка, особливості. *Дошкільне виховання*. 2002. №1. С.24.
2. Карнаух Л. В. Особливості соціалізації дітей дошкільного віку в умовах сучасного соціального середовища. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2012. № 40. С. 110–114.
3. Кононко О. Л. Психолого-педагогічні аспекти розвитку дитини раннього віку: навч.посіб. Ніжин: НДУ ім.М.Гоголя, 2018. 255 с.
4. Пренатальна і перинатальна педагогіка / авт.-упоряд.: Т.Д.Азаренко, А.А.Грищенко, Т.Л.Гурковська, О.П.Долинна та ін. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 80 с.
5. Рагозіна В. В. Раннє дитинство у світі. *Вісник Інституту розвитку дитини : збірник наукових праць*. Київ : Видавництво Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, 2015. Вип. 37. С. 83–95.
6. Ранній розвиток дитини – право кожного: зб. матеріалів Всеукраїнського форуму (м. Київ, 20 квітня 2019 р.) / Міністерство освіти і науки України, Національний еколого-натуралістичний центр. К.: НЕНЦ, 2019. 123 с.

7. Рогальська Н. В. Педагогіка дітей раннього віку : навч. – методич. посіб. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2015. 150 с.

8. Розвиваємось, навчаємо, виховуємо дитину третього року життя: методичний посібник / Кузьмук Л. І. та ін.; за ред.Т. І. Поніманської. К.: Видавничий дім "Слово", 2013. 568 с.

9. Шкляр Н. Проблема адаптації дітей раннього віку до умов ЗДО як психолого-педагогічна проблема. *Theoretical and Methodical Problems of Children and Youth Education*. 2019. №2. С.210–220.

Фунтікова О. О.,
д-р пед. наук, професор,
професор кафедри дошкільної освіти,
Маріупольський державний
університет, м. Київ

УДК 373.2:37.014:376

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦЯ ДО РОБОТИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Актуальність упровадження інклюзії в освіті посилює потребу у підготовці фахівців дошкільної освіти до роботи в інклюзивному середовищі дошкільного закладу. Сьогодні підготовка майбутніх фахівців відображає перехід від традиційної знанневої моделі засвоєння знань до моделі компетентнісного професійного зростання фахівця, який має спроможність працювати в інклюзивному середовищі закладу освіти.

Встановлено, що Концепція підготовки фахівця до роботи в інклюзивному середовищі з дошкільниками є теоретичною та практичною основою для створення ефективної системи професійної підготовки педагогів. Вона спрямована на забезпечення фахівців необхідними знаннями, навичками та компетенціями для роботи з дітьми різного розвитку та потреб у спільних освітніх дошкільних умовах. Підготовка вихователів до такої роботи включає в себе розуміння специфіки інклюзії, вивчення різних методик та стратегій педагогічної діяльності, адаптованих до індивідуальних потреб кожної дитини. Вихователі повинні володіти знаннями про різні типи порушень розвитку (фізичних, інтелектуальних, емоційно-вольових), методи діагностики та корекції, а також бути готовими до застосування диференційованих підходів у виховному

процесі. Психолого-педагогічні основи підготовки охоплюють також формування емпатії та толерантного ставлення до різноманітності, розвиток професійних і комунікативних якостей вихователя, що дозволить йому ефективно співпрацювати з батьками, колегами та спеціалістами (логопедами, психологами, дефектологами). Особливо важливим є формування готовності працювати в мультидисциплінарній команді, оскільки інклюзивна освіта вимагає тісної співпраці між усіма учасниками виховного процесу.

Таким чином, Концепція підготовки фахівця до роботи в інклюзивному середовищі з дошкільниками передбачає багатовимірний підхід до професійної підготовки, де поряд із теоретичними знаннями важливу роль відіграє практика, розвиток особистих якостей і умінь, які сприяють створенню позитивного і доступного освітнього середовища для всіх дітей.

Провідною ідеєю є положення, згідно з якими процес формування готовності педагогів до роботи в інклюзивному середовищі ЗДО є результатом цілісної системи професійної підготовки, що охоплює зміст, види, функціональні зв'язки, форми та методи діяльності всіх суб'єктів освітнього процесу закладу вищої освіти. Концепція має вияв на *методологічному, теоретичному та моделюючому рівнях*.

Методологічний рівень відображає єдність та взаємозалежність фундаментальних наукових підходів до вивчення інклюзивної проблеми, покладених в основу дослідження, а саме: системного, особистісно орієнтованого, діяльнісного, технологічного.

По-перше, системний підхід передбачає розгляд проблеми інклюзії як елементу більшої системи, у якій всі її складові елементи взаємодіють між собою. Це дозволяє побачити інклюзію не ізольовано, а у контексті освітньої дошкільної системи, враховуючи всі рівні, починаючи від державної політики до конкретних дошкільних закладів, педагогів, дітей та їхніх родин. Завдяки цьому підходу можна краще зрозуміти, як взаємозалежність різних елементів системи впливає на успішність інклюзивної освіти.

Особистісно орієнтований підхід ставить у центр уваги індивідуальні потреби кожної дитини. Це означає, що під час вивчення інклюзивної проблеми враховуються особливості кожної дитини, її здібності, інтереси та можливості розвитку. Важливою є не просто інтеграція дитини у загальний виховний процес, а створення умов, що сприятимуть максимальному розвитку її потенціалу. Цей підхід підкреслює важливість індивідуального підходу, а також необхідність створення комфортного і безпечного середовища для кожного дошкільника. Індивідуальний підхід, коли кожна дитина, незалежно від своїх фізичних,

психічних чи соціальних особливостей, має право на рівні умови навчання та розвитку. Наприклад, дитина з обмеженими можливостями може потребувати адаптації навчальних матеріалів або спеціального обладнання.

Діяльнісний підхід акцентує увагу на тому, що процес навчання і соціалізації в умовах інклюзії має базуватися на активній діяльності дітей, спрямованій на розвиток їхніх навичок та компетенцій. Цей підхід підкреслює, що виховання не повинно бути пасивним процесом, а має спиратися на взаємодію, практичну діяльність і розвиток через досвід. Використання діяльнісного підходу дозволяє дітям з особливими освітніми потребами активно включатися у виховний процес, отримуючи не лише знання, а й практичні навички для майбутнього життя. Інклюзивне середовище сприяє розвитку комунікативних навичок у дітей з особливими освітніми потребами через взаємодію з однолітками. Наприклад, спільні ігри або навчальні заняття допомагають дитині розвивати навички співпраці.

Нарешті, технологічний підхід спрямований на використання сучасних педагогічних технологій, методів і засобів для реалізації інклюзивної освіти. Це передбачає впровадження адаптованих навчальних програм, інноваційних методів навчання, використання спеціальних технічних засобів та інформаційних технологій, які сприяють більш ефективній інтеграції дітей з особливими потребами у загальний процес. Технологічний підхід дозволяє індивідуалізувати навчальний процес, зробити його більш доступним і гнучким, що є ключовим у контексті інклюзії.

Отже, ці підходи не існують окремо один від одного, а тісно переплітаються, створюючи комплексну основу для вирішення проблем інклюзивної освіти. Системний підхід забезпечує бачення всієї системи, особистісно орієнтований фокусується на потребах кожної дитини, діяльнісний стимулює активність та розвиток, а технологічний надає інструменти для ефективної реалізації інклюзії.

Теоретичний рівень забезпечено системою вихідних наукових положень, концепцій, теорій, що дали змогу уточнити сутність досліджуваного феномена "готовність фахівців до роботи в інклюзивному середовищі закладу дошкільної освіти" як наукового поняття, уточнити змістово-структурні характеристики системи професійної підготовки фахівців в закладах вищої освіти; визначити критерії, показники та рівні готовності педагогів до роботи в умовах інклюзії дітей, обґрунтувати відповідні діагностувальні процедури; виявити сукупність педагогічних умов сприяння професійному розвитку майбутніх педагогів в освітньому процесі закладу вищої освіти.

Моделюючий рівень відображає перевірку ефективності моделі з формування готовності фахівця до роботи в інклюзивному середовищі закладу дошкільної освіти; упровадження в освітній процес закладів вищої освіти технології забезпечення готовності педагогів до роботи в умовах інклюзії.

Концепція реалізується через модель підготовки фахівця для роботи в інклюзивному середовищі закладу дошкільної освіти та мала такі завдання:

- розширити знання фахівців про різні типи порушень розвитку дітей: фізичних, інтелектуальних, емоційно-вольових та інших;
- формувати вміння використати методи діагностики та корекції у роботі з дітьми особливими освітніми проблемами;
- формувати готовність фахівців до застосування диференційованих підходів у виховному процесі в інклюзивних дошкільних групах;
- на педагогічних практиках створювати комфортне, підтримуюче і безпечне середовище для всіх дітей, зокрема тих, хто має особливі потреби;
- забезпечити інтеграцію у групу однолітків дітей з ООП;
- консультування щодо співпраці з батьками, колегами та спеціалістами: логопедами, психологами, дефектологами.

Таким чином, Концепція та модель підготовки фахівця до роботи в інклюзивному середовищі закладу дошкільної освіти охоплює як професійний, так і особистісний розвиток вихователя, дозволяючи йому стати ефективним, чуйним і підготовленим фахівцем у роботі з дітьми різних категорій.

Список використаних джерел

1. Фунтікова О., Демидова Ю. Підготовка майбутнього вихователя до використання асистивних технологій в інклюзивному середовищі закладу дошкільної освіти. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. [chairman of the Editorial Board prof. dr hab. JANUSZ NICCZYPORUK]. Lublin, 2023. № 1(53). С.34–42.

Царик А. В.,
здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна
академія ім. Тараса Шевченка, м. Кременець

УДК 37.01

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ З КАЛЕНДАРЕМ

Час – важливий складник реальності, в якій ми живемо. Поняття "час" знайоме кожному, адже все, що відбувається в житті людини, проходить у часі

та просторі. Час регламентує наше життя, ми підпорядковуємось його плінності, хоча іноді й не помічаємо цього.

Людині будь-якого віку, професії, потрібно аналізувати та відчувати час, раціонально його використовувати, швидко реагувати на зміни, перебудовувати свою поведінку і діяльність. Час є відображенням розвитку суспільства, людини, природи. Він є регулятором не лише різних видів діяльності, але і соціальних відносин. З часом ми стикаємося щодня, щохвилини, стежачи за годинником. Такі елементи часу як хвилина, година, доба, тиждень, місяць, рік створюють певну систему непостійних складників, де кожен елемент часу складається з одиниць попереднього і служить підставою для побудови наступного елементу. Час характеризується плінністю, незворотністю безперервністю [1].

Поняття часу досліджували вітчизняні (О. Бакаленко, О. Брежнева, Н. Голота, В. Ковальчук та ін.) та зарубіжні (Л. Еймс, Р. Крачфілд, Д. Креч, Ж. Піаже та ін.) учені. У працях науковців розкриваються особливості сприйняття часу дітьми. Вчені зауважують, що сприйняття часу важко сприймається дітьми і констатують відносно пізній розвиток часових уявлень у дітей дошкільного віку. Діти не розуміють логіки часових відношень, не сприймають тривалі часові періоди (рік, століття). Це зумовлено специфічними особливостями часу. Розвиток уявлень про час у дітей знаходиться в тісному й необхідному зв'язку з розвитком психічних функцій (Ж. Піаже). Лише за умови зрілості всіх функцій досягається адекватне відображення часових відношень [6].

Задля полегшення сприйняття часу дітьми використовують його наочні моделі. До таких відноситься і календар – це система числення тривалих проміжків часу. Тривалі проміжки підрозділяються на доби, тижні, місяці, роки і століття. Для того щоб складна система взаємопов'язаних одиниць часу була чітко усвідомлена дітьми, її треба представити у вигляді моделі календаря. Знайомлячи дітей з моделлю календаря, необхідно так будувати роботу, щоб діти активно діяли з матеріалами цієї моделі і, переживаючи тривалість всіх представлених проміжків часу, усвідомлено опановували еталонами часу.

Модель календаря допоможе дітям наочно уявити тривалі проміжки часу: тиждень, місяць і навіть рік. Зокрема, відривний календар дає наочне уявлення про те, що "дні йдуть", "події наближаються", пройшов місяць – настав новий. Діти легко засвоюють, що листок – це день, щоб зірвати наступний листок, треба чекати цілу добу. За допомогою моделі календаря наочно відображається взаємозв'язок всіх періодів календарного часу. Діти самостійно знімають листки з календаря і складають з днів тиждень, з тижнів місяць, потім визначають місце даного місяця серед інших. Виробляючи всі ці дії, діти поступово осягають і усвідомлюють складні кількісні взаємозв'язку між окремими відрізками часу.

Пропонуємо авторську модель календаря, яку ми використовуємо у практичній діяльності.

Оскільки діти дошкільного віку не читають, вважаємо доцільним для кожного місяця підібрати картинку-асоціацію, яка символізуватиме назву місяця. Наприклад, як на рисунку 1: грудень – замерзлі груди землі, січень – січе сніг, лютий – лютує мороз, березень – починається сокорух у березах, квітень – квітне все довкола, травень – трави зеленіють, червень – червоніють і досягають перші ягоди, липень – цвіте липа, серпень – серпом люди в давнину жали стиглу пшеницю, вересень – цвіте верес, жовтень – жовтіє листя та трава, листопад – лист опадає.

Також для позначення пір року ми використовуємо рамки певного кольору: зима – блакитний (можна білий), весна – зелений, літо – червоний, осінь – жовтий. Таким чином, дитина бачить колір рамки – визначає пору року, а по асоціативній картинці називає місяць.

Рис. 1. Картинки-асоціації назв місяців

На кожен місяць ми також розробили наочну модель, в якій використали кольорові та асоціативні образи. Наприклад, рисунок 2: зелена рамка означає пору року весну, берези – символ назви місяця березня, дні тижня також мають свій колір (у нас це кольори веселки).

Роботу з календарем ми починаємо з нового року в середній групі. Проводиться вступна бесіда. Щодня звертаємо увагу дітей на поточний день. Обов'язково календар розміщуємо в зручному місці, тоді діти будуть самостійно розглядати порядок днів тижня, визначають за календарем, скільки залишилося днів до події, що цікавить їх, дізнаються, скільки пройшло місяців з початку року і т. д.

В кінці кожного місяця з усіма дітьми проводимо невелику бесіду про те, який місяць закінчився, скільки в ньому було тижнів, днів, все це порівнюємо з попереднім місяцем. Визначаємо кількість минулих місяців з початку року і уточнюється їх назва, називається місяць що почався і його порядковий номер.

БЕРЕЗЕНЬ						
Пн	Вт	Ср	Чт	Пт	Сб	Нд
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Рис. 2. Модель для ознайомлення з календарним місяцем

У старшій групі діти продовжують працювати з тим же календарем. У перші дні нового року проводимо останнє узагальнююче заняття по календарю. На цьому занятті уточнюємо уявлення дітей про календарний рік. Наприклад, питання для бесіди: скільки місяців в році? Які? Яке свято відзначалося нещодавно? Який рік закінчився? Який рік почався? Коли почався новий рік? В якому місяці? Якого числа? Скільки місяців було в минулому році? Який перший місяць року? Назвіть і покажіть всі місяці року. Назвіть місяці зимові (весняні, літні, осінні)? Скільки днів буває в місяці? Скільки днів у тижні?

Використовується художнє слово, ілюстративний матеріал.

Розпочинаємо новий рік з принесення нового календаря, що демонструє дітям плинність, повторюваність календарного року і його незворотність (минулий рік не повертається, а починається подібний, але новий).

Систематична робота з календарем в старшій групі вимагає щоденної уваги до користування ним і сприяє формуванню у дітей знань не тільки про поточну дату, а й про плинність часу, його періодичність.

У кінці кожного місяця необхідно проводити бесіду з дітьми про те, який місяць закінчився, скільки в ньому було тижнів, днів, все це порівнюється з попереднім місяцем, визначається кількість минулих місяців з початку року, уточнюється їх назва, називається початок нового місяця і його порядковий номер.

На заняттях з логіко-математичного розвитку у старшій групі діти узагальнюють і систематизують свої знання, звертаючи увагу на математичний аспект року: кількість і порядок пір року; кількість місяців у році; порядок місяців; класифікація місяців відповідно до сезонів.

Для формування у дітей чітких уявлень про місяці і пори року доцільно використовувати такі дидактичні ігри: "Відгадай за (описом, картинкою,

загадкою) яка пора року", "Коли це буває" (загадування загадок), "Чим схожі і чим відрізняються" (завдання на порівняння пір року), "Що за чим відбувається" (вихователь читає початок речення, а діти продовжують його), "Складання пазлів" (закріплення уявлення про пору року).

Отже, ознайомлення дітей передшкільного віку з часом повинно відбуватись на наочній основі та бути систематичним і повторюваним.

Список використаних джерел

1. Березовська Л. Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку : навчальний посібник. Івано-Франківськ : НАІР, 2022. 252 с.
2. Дорошенко Т. М., Мацько В. В. Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень : навчальний посібник. Кременчук : ПП "Бітарт", 2019. 96 с.
3. Зайцева Л. І. Формування математичної компетентності у дітей дошкільного віку : навч. посіб. СТАТУС, 2021. 296 с.
4. Іщенко Л. В. Педагогічні технології супроводження процесу формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку : навч. посіб. Умань : ПП Жовтий О. О., 2013. 149 с.
5. Косенчук О. Г, Новик І. М., Венгловська О. А., Куземко Л. В. Державний стандарт дошкільної освіти : особливості впровадження. Харків : Вид-во "Ранок", 2021. 240 с.
6. Пагута Т. І. Методика формування елементарних математичних уявлень у дошкільників: навч.-метод. посіб. Львів, "Новий Світ-2000", 2020. 300 с.

СЕКЦІЯ 4. ШКІЛЬНА ОСВІТА

.....

SECTION 4. SCHOOL EDUCATION

Ахметова Л. Ф.,
учитель вищої категорії,
старший учитель, учитель початкових класів,
КЗ "Харківський ліцей № 89 Харківської
міської ради", м. Харків

УДК 371.3

**ЯК НАВЧАТИ ЦІКАВО: МЕТОДИ КРЕАТИВНОГО
ПЕДАГОГА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ**

У сучасній освіті перед педагогами стоїть завдання – не просто передавати учням знання, а зацікавлювати їх, стимулюючи їхнє бажання вчитися. Тому зараз в освітньому процесі широко поширюється новий тренд – навчання школярів критично та креативно мислити. На мій погляд, критичне та креативне мислення – поняття, що тісно пов'язані одне з одним. І це, справді, мало не найкорисніші вміння для людини. Так, під час уроків ми разом із дітьми розвиваємо навички 4К: креативність, критичне мислення, комунікацію та командну роботу. Найважливішим у цьому напрямку для себе вважаю побачити та розкрити весь креативний потенціал дитини.

Що ж таке креативність? **Креативність** – це здатність нестандартно мислити, вигадувати нові ідеї та знаходити незвичайні рішення. Вона допомагає дивитися на речі під іншим кутом і не застрягати у типових шаблонах. А хто ж такий креативний педагог? Креативний педагог – це вчитель, який здатний зробити уроки цікавими, його завдання перетворити звичайний урок на цікаву подорож. Працюючи в школі, зрозуміла, що ті методи і способи навчання, які використовували 5 років назад, вже не працюють. Тобто нам потрібно змінювати методи і способи навчання та пристосовуватися до нових учнів, до сучасних дітей.

Важливою складовою успішного уроку, на мій погляд, є створення в класі атмосфери, яка б сприяла творчому самовираженню, а досягти цієї мети мені допомагають завдання з елементами креативності. Ці завдання мають бути такими, щоб учні висловлювали свої думки, висували нестандартні шляхи розв'язання завдань, робили найсміливіші припущення, не боялися власних помилок та нестандартних ідей.

Які методи допоможуть вчителю зробити урок креативним, яскравим і ефективним ?

Діти початкової школи схильні до активної творчої діяльності, тому для їхнього розвитку нам необхідно застосовувати креативні, нестандартні підходи.

1. Творчі завдання.

Творчі завдання дозволяють учням мислити нестандартно , розвивати свою уяву і знаходити індивідуальні підходи до вирішення проблем. Саме творчі завдання допомагають учням глибше зрозуміти матеріал, а також вони розвивають творчі здібності дітей .

А) Написання власних історій, продовження історії, додавання нових героїв, написання листа герою твору . Після вивчення теми учням можна запропонувати створити власну історію на основі матеріалу уроку.

Б) Малювання, аплікації, ліплення з пластиліну. Саме використання образотворчого мистецтва допомагає учням творчо підходити до навчання, візуалізуючи свої ідеї через малюнки, аплікації, створені фігури. Наприклад, запропонуйте учням передати образ головного героя твору за допомогою малюнку, музики, а може, навіть, відео, знятого самостійно, або спробувати скласти вірш чи пісню. Виявляється, що так можна не тільки зрозуміти тему, а ще й розкрити себе. Такий креативний підхід розвиватиме творчі навички учнів та розкриватиме їхні потенційні таланти. А ще цей прийом сприятиме тому, що кожна дитина пишатиметься собою і не буде втрачатиме бажання вчитися.

В) Педагогічне навіювання.

Цей прийом ефективніше використовувати з дітьми молодшого шкільного віку. Його суть полягає у тому, що вчитель надихає учнів на виконання конкретних дій .Наприклад, учитель озвучує "Діти, дуже цікаво, що ж ви вигадаєте цього разу ?". Діти початкової школи бачать, що вчитель дійсно зацікавлений у їхніх діях, а отже – прагнуть продемонструвати свої творчі, креативні вміння, здивувати не тільки вчителя, але й своїх однокласників.

2. Навчання через гру.

Якщо говорити про гру, то саме гра є природнім способом навчання дітей молодшого шкільного віку. Гра відкриває додаткові освітні можливості для дітей, розвиває дитину у багатьох аспектах. В ігровому навчанні дитина концентрується не на самому процесі засвоєння інформації, а на грі. В таких ситуаціях мозок сприймає процес, як розвагу: дитина легше запам'ятовує інформацію, концентрує увагу та будує нові логічні зв'язки.

Креативний педагог може інтегрувати елементи гри в будь-який урок, перетворюючи уроки на захоплюючі подорожі.

А) Ігри-подорожі. На уроках учні стають геологами, зоологами. Вивчаючи тему вони самостійно знаходять інформацію про країну, її рослинний і тваринний світ, традиції населення. Такі гри сприяють спостережливості, ініціативності, і шукаючи інформацію самостійно, дитина швидше вивчає нову інформацію.

Б) Уроки-квести. Квест – це весела динамічна гра, він ще й має неосяжні освітні можливості. Створення квестів, де учні виконують завдання, відгадують загадки, допомагає інтегрувати знання з різних дисциплін і роблять навчання захопливим. Але треба звернути увагу на те, що квест має відповідати віковим особливостям учнів. Навряд чи хтось знає особливості учнів краще, ніж учитель. Тому й квест краще створити власноруч.

В) Гейміфікація уроків – це використання ігрових елементів, як систем мотивування учнів до освітнього процесу, в якій закладені мета, завдання та результати. Звичайні уроки можна перетворюємо на гру, де учні отримують винагороди або бали за виконане завдання. Наприклад, можна створити систему досягнень, де за кожну виконану задачу дитина отримує "нагороду" – значок, похвалу або відповідний смайл.

3. Метод проєктів.

Це система навчання, гнучка модель організації освітнього процесу, орієнтована на творчу самореалізацію особистості, розвиток її можливостей у процесі створення нового продукту за допомогою вчителя, шляхом самостійних, колективних, інтерактивних дій учнів і обов'язкових презентацій результатів роботи.

Уважаю вкрай важливим використовувати метод проєктів у пізнавально-освітній діяльності учнів. Використовуючи цей метод, ставлю на меті розвиток пізнавальних інтересів учнів, умінь самостійно здобувати знання й орієнтуватися в інформаційному просторі, проявляти компетенцію в питаннях, пов'язаних з темою проєкту, розвивати критичне мислення.

Проєктна діяльність розвиває креативність, що є потенціалом для створення нового. А відчуття радості, задоволення, загальної захопленості і творчості сприяє формуванню у дитини позитивної самооцінки. Ситуація успіху та отриманий емоційний заряд служить для моїх учнів стимулом для подальших дій, відкриває горизонти творчості, формує активну життєву позицію. Учні можуть працювати над довгостроковими проєктами, які поєднують знання з різних предметів, вони вимагають творчого підходу.

А) Тематичні проєкти. При вивченні предмету Я досліджую світ можна організувати проєкт зі створення макету екосистеми. Діти самі створюють свій проєкт, досліджують природу та взаємозв'язки в екосистемі, а потім презентують його на уроці.

Б) Індивідуальні та групові проєкти. Для результативності необхідно чергувати індивідуальні і командні проєкти, щоб кожен учень мав можливість проявити свої індивідуальні таланти, а також навчився співпрацювати з іншими дітьми.

4. Візуалізація.

Візуалізація допомагає перетворити абстрактні поняття в конкретні образи, які учні можуть легко запам'ятати. Щоб зробити матеріал доступним і зрозумілим, креативний педагог використовує візуальні засоби навчання, саме зараз дуже актуальними є ментальні карти. Їхнє використання дозволяє учням візуально уявляти взаємозв'язки між різними поняттями та легко їх засвоювати.

5. Рольові ігри.

Рольові ігри та драматизація на уроках літературного читання, мистецтва.

Рольові ігри сприяють розвитку комунікативних навичок, уяви і вмінню співпрацювати один з одним. Через драматизацію учні можуть перевтілюватися в різних персонажів. Драматизація сцен допомагає учням краще зрозуміти персонажів і події, що сприяє розвитку емпатії та глибшому засвоєнню твору.

6. Персоналізація навчання.

Педагог повинен враховувати індивідуальні особливості кожного учня, його інтереси, сильні сторони та потреби. І це допомагає створити для кожного учня сприятливі умови для розвитку креативності.

А) Право на вибір. Іноді давайте можливість своїм учням самостійно обирати завдання. Зміст вправ має бути схожим, а учні мають обрати обсяг та складність виконання, індивідуальну роботу чи працювати у парах. Також можна запропонувати дітям обирати, як саме вони будуть виконувати вправи: самостійно, чи з підказками вчителя, однокласників.

Б) Індивідуальні завдання. Дуже важливо давати учням можливість виконувати завдання, які відповідають їхнім інтересам і здібностям. Наприклад, один учень може виконати завдання у вигляді малюнка (намалює план), а інший – у вигляді письмової відповіді.

Таким чином, використання активних методів навчання, таких як проєктне навчання, ігри, творчі завдання, інноваційні технології, дозволяє не тільки забезпечити якісне засвоєння знань, але й розвивати креативність кожного учня. Усе це допоможе у майбутньому школярам стати гнучкими, успішними та творчими особистостями.

Бочарнікова К. В.,
здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди, м. Харків

УДК 371.3

МОВЛЕННЕВО-КОМУНІКАТИВНА РЕАЛІЗАЦІЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ЛІНІЇ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 5 КЛАСІ НУШ

Освітній простір України поступово змінюється: учні не лише засвоюють знання, але й вчать критично мислити, аргументувати свою позицію, ухвалювати рішення, співпрацювати, проявляти креативність і ініціативність. Вони розвивають компетентності, необхідні для самореалізації в сучасному суспільстві. Важливими принципами Нової української школи стали педагогічне партнерство, дитиноцентризм, національна самоідентифікація, академічна доброчесність тощо. Учителі змінюють свої підходи до організації освітнього процесу, використовуючи сучасні методи навчання та інноваційні освітні технології [4].

Зміни торкаються також мовно-літературної освітньої галузі: мета навчання української мови та літератури розширюється, важливим стає не лише вивчення художніх текстів, але й медійних та інформаційних матеріалів. Особливу увагу приділяється "збагаченню емоційно-чуттєвого досвіду, творчій самореалізації, формуванню ціннісних орієнтацій і ставлень"

Г. Корицька влучно підкреслює, що соціокультурна спрямованість шкільних занять і різноманітність форм та методів освітньої діяльності сприяють патріотичному вихованню молодого покоління. Для досягнення освітніх цілей профільного навчання української мови, зміст навчальної програми будується на основі чотирьох тісно пов'язаних змістових ліній: лінгвістичної, мовної, мовленнєвої (комунікативної), соціокультурної та діяльнісної (стратегічної). Кожна з цих ліній, згідно з поточною програмою, забезпечує набір знань, умінь та здібностей, які сприяють формуванню мовної особистості учня. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти визначає функції кожної дисципліни відповідно до ключових компетентностей, якими учні мають оволодіти в першу чергу [3].

Сьогодні особливу увагу привертає соціокультурна змістова лінія, яка має інтегративний характер і реалізується через вивчення таких дисциплін, як народознавство, соціолінгвістика, лінгвістика, мовознавство, а також через

тексти та усні висловлювання, що відображають етнокультурну спадщину українців і презентують найкращі зразки світової культури. Ці навчальні матеріали спрямовані на громадянське і патріотичне виховання, утвердження цінностей і норм суспільної поведінки, а також формування відповідальності за свою поведінку та стосунки з іншими. У такому контексті важливим є розвиток духовних і моральних якостей особистості, що тісно пов'язані з такими поняттями, як патріотизм, морально-етичні переконання, ставлення до національної історії, культури, традицій, а також розуміння категорій "прекрасне / потворне", "добро / зло", "гуманність / антигуманність" [6].

Соціокультурна змістова лінія служить засобом гармонізації національних і загальнолюдських культурних та духовних цінностей, а також сприяє естетичному й моральному розвитку особистості та інтеграції в суспільство. У процесі реалізації цієї змістової лінії основна увага приділяється збагаченню словникового запасу учнів у соціокультурному контексті, розвитку навичок історико-культурного коментування національно-культурної лексики. Важливо навчати учнів навичкам вилучення соціокультурної інформації з різних джерел, освоєння методів збору, узагальнення та систематизації лінгвокультурних даних, а також організації тематичних заходів, таких як екскурсії, конкурси, вікторини і створення тематичних словників [5].

Соціокультурна змістова лінія розглядається в кількох модельних навчальних програмах з української мови для 5 класу. Зокрема, це програми авторів:

1. Н.Б. Голуб і О.М. Горошкіної, де акцент робиться на комунікаційних навичках і соціокультурних аспектах через міжособистісне спілкування.
2. О.В. і В.В. Заболотного, які приділяють увагу громадянському вихованню та використанню медіаформатів для навчання.

Обидві програми підтримують розвиток ключових компетентностей через соціокультурні теми.

Однак соціокультурна змістова лінія в модельній навчальній програмі "Українська мова. 5-6 класи" (автори: Н.Б. Голуб, О.М. Горошкіна), затвердженій Міністерством освіти і науки України передбачає формування вміння вільно володіти українською мовою, що є основою національної і громадянської ідентичності. Учні вивчають роль української мови в державотворенні, комунікації та самовираженні особистості. Програма передбачає аналіз мовних ресурсів, зокрема словника, граматики, стилів і жанрів мовлення.

Слід звернути увагу на основні завдання та очікувані результати:

– Здійснення усної та письмової комунікації – учні вчаться використовувати мовні ресурси для ефективної взаємодії та вираження власних поглядів у різних життєвих ситуаціях, зокрема в міжкультурній комунікації.

– Аналіз та опрацювання інформації – учні вміють здобувати й критично осмислювати інформацію з різних джерел, застосовувати її для обґрунтування власних переконань і позицій.

– Усвідомлення ролі мовних норм – учні розуміють значення мовних норм у формуванні мовної особистості та дотримуються культури мовлення і етикету [1].

На відміну від традиційних завдань з розвитку зв'язного мовлення (наприклад, перекази, описи, твори), Н. Голуб і О. Горошкіна у програмі для 5 класу пропонують учням практикувати складання текстів прохання, вибачення, відмови та аналіз ситуацій спілкування. У другій програмі (Заболотний) акцент робиться на медіаформатах – підготовка аудіо- чи відеорекомендацій для соціальних мереж та виконання проєктів, таких як створення рекламних текстів [1, 2].

Обидві програми акцентують увагу на використанні української мови в усіх сферах життя, сприяючи розвитку громадянської відповідальності та патріотизму.

Таким чином, соціокультурна змістова лінія допомагає учням не лише освоїти мовні навички, але й сприяє їхньому моральному, громадянському та естетичному розвитку.

Список використаних джерел

1. Горошкіна, О. М. (2021). Принципи побудови модельної програми з української мови для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти. Електронний збірник наукових праць ЗОІППО, 4 (46), 36–41. <https://cutt.ly/IEpJCZd>.

2. Заболотний, О. В., Заболотний, В. В., Лавринчук, В. П., Плівачук, К. В., & Попова, Т. Д. (2021). Модельна навчальна програма "Українська мова. 5–6 класи" для закладів загальної середньої освіти. <https://cutt.ly/AQ7kEEG>.

3. Корицька Г. Р. Соціокультурна компетенція школярів : до проблеми використання засобів її реалізації на уроках української мови. Педагогічний дискурс. 2012. № 13. С. 157–160.

4. Проць М. Реалізація соціокультурної лінії у процесі вивчення української мови. Рідне слово в етнокультурному вимірі. Дрогобич : Посвіт, 2012. С. 459–464.

5. Ярмолюк А. Реалізація соціокультурної змістової лінії в контексті міжпредметної інтеграції. Українська мова і література в школі. 2010. № 6. С. 32–36.

6. Ярмолюк А. Ціннісні домінанти соціокультурної компетентності учнів. Теоретична і дидактична філологія. 2014. Вип. 18. С. 154–159.

Буряк-Габрись І. О.,
канд. геогр. наук,
викладачка географії та екології,
Вище професійне училище
№ 41 м. Тульчина

УДК 37.016:91

РОЛЬ СУЧАСНОГО КАБІNETУ ПРИ ВИВЧЕННІ КУРСУ ГЕОГРАФІЇ

Стрімкий розвиток інновацій у сучасному світі відкрив перед здобувачами освіти необмежений доступ до різноманітних інформаційно-комунікативних технологій. Молоді люди вільно володіють та оперують інформацією глобальної мережі, а знання англійської мови відкриває необмежений доступ до новітніх та актуальних людських досягнень. Як наслідок, здобувачі мислять глобальними категоріями, більшість вільного часу проводять з різноманітними гаджетами, їх світ переповнений великою кількістю інформацією. Часто їм важко сконцентрувати увагу на істотних та важливих моментах. В таких умовах використання ІКТ при вивченні курсу географії є ключовою необхідністю, оскільки сприяє самореалізації здобувачів освіти, розвитку їх творчого потенціалу, креативного та нестандартного мислення. Можливості використання інформаційного простору на уроках географії та в позаурочний час надзвичайно різноманітні. У таких умовах завдання викладача полягає у перетворенні навчання на цікавий та захоплюючий пізнавальний процес з використанням сучасних педагогічних методів та технологій, інтерактивних комплексів, що наявні в кабінеті географії.

Організація ефективної навчальної діяльності здобувачів освіти з географії напряму залежить від організаційно-педагогічних умов, а саме від матеріально-технічної бази кабінету географії (інтерактивних технологій, геоінформаційних систем (ГІС), симуляцій та віртуальних подорожей, картографічних ресурсів, віртуальних вимірювальних інструментів тощо). Загалом атмосфера кабінету географії повинна фокусуватися на екологічних та сталих ініціативах, сприяти науково-дослідній діяльності здобувачів та мати практичний підхід до вивчення предмету.

Мультимедійний комплекс (інтерактивна дошка, проєктор, комп'ютер) у кабінеті географії дає можливість викладачу в процесі організації науково-дослідної діяльності здобувачів освіти використовувати різноманітні електронні посібники, максимально візуалізувати наявний та напрацьований на уроках учнями матеріал. Досить зручно, що є можливість виведення на екран

необхідних наочних посібників, що значно підвищує зацікавленість здобувачів освіти до подальшого більш ґрунтовного пізнання навчального матеріалу.

Використання інтерактивних карт покращує сприйняття інформації візуально та слух, можна проводити співставлення різних карт та їх елементів, окремих частин карти, за допомогою пера (маркера) робити свої позначки в умовах реального часу, що робить діяльність здобувачів освіти на уроках захоплюючою та пізнавальною.

При вивченні теми: "Господарство Європи" здобувачам можна запропонувати розглянути карту "Промислові центри Європи" та використовуючи додаткові джерела інформації створити картосхему: "Промислові кластери та інноваційні центри Європи". Для підготовки такого науково-дослідного проекту здобувачі аналізують карту, вивчають сутність та історію формування промислових кластерів, значення інноваційних центрів Європи в економічному розвитку регіону (рис. 1). Результати своїх досліджень здобувачі демонструють за допомогою засобів візуалізації, які наявні в кабінеті географії.

Рис. 1. Захист учнівського науково-дослідного проекту "Промислові кластери Європи"

Зручним інструментом для науково-дослідної діяльності здобувачів освіти при вивченні географії є ресурс ArcGIS. Програмне забезпечення містить велику

кількість готових карт, які здобувачі можуть змінювати та доповнювати. Також у системі можна створювати власні карти, їх редагувати, додавати різноманітні шари інформації (дороги, річки, кордони, рослинний світ тощо).

Віртуальні екскурсії та симуляції на уроках географії дають можливість досліджувати різні куточки світу не виходячи з навчального кабінету. Потужним інструментом є багатофункціональна програма GoogleEart. Застосунок GoogleEart дозволяє роботу на уроках зі здобувачами зробити захоплюючою, простою і водночас максимально візуальною.

Сучасний кабінет географії дає можливість здобувачам освіти здійснювати різні види активностей, сприяє розвитку дослідницьких навичок здобувачів, критичного мислення та загального розуміння сутності світу з позиції географії

Успішна та продуктивна діяльність здобувачів освіти при вивченні географії багато у чому залежить від викладача, який повинен стати для своїх винахідників "активатором" та надихати на успіх, а саме: створити такий освітній простір в аудиторії, який пробуджуватиме інтерес до вивчення географії, де кожен буде активним учасником процесу пізнання, обміну, аналізу інформації, висловлюватиме альтернативні нестандартні думки, дискутуватиме, моделюватиме та зможе різносторонньо оцінювати досліджувану проблему.

Список використаних джерел

1. Бульвінська О. Сучасні методи навчання і викладання на основі дослідження: зарубіжний досвід. Освітологічний дискурс. 2019. № 1 -2 (24 – 25. <https://elibrar.y.kubg.edu.ua/id/eprint/27924/1/%D0%B4%D0%B8%D1%81%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%81.pdf>. (дата звернення: 18.09.2024).
2. Дегтярьова Л. В. Використання інтерактивних засобів навчання на уроках географії. Українські студії в європейському контексті. 2024. - № 8. – с. 149 – 154. http://obrii.org.ua/usec/storage/article/Dehtiarova_2024_149.pdf (дата звернення: 24.07.2024)
3. Джек Керол. Mindset. Змініть спосіб мислення і розкрийте свій потенціал, пер. з англ. Юлія Кузьменко. 2-е вид. Київ: Наш формат, 2024. 304 с.
4. Джо Боулер хоче, щоб усі любили математику. Так, навіть ти. [https://stanfordmag.org/contents/jo boaler wants everyone to love math](https://stanfordmag.org/contents/jo_boaler_wants_everyone_to_love_math). (дата звернення: 02.07.24).
5. Мартинюк Т. С. Сучасний кабінет географії – простір діяльнісної співпраці. Український педагогічний журнал. 2016. № 1. С. 83 – 93.
6. Нейромережа ChatGPT. URL: <https://chat.openai.com>.
7. Чи правий був Джон Хетті? нотатки освітянина. Kaizen. Alternative Learning. <https://www.facebook.com/KaizenAL/posts/1080590882761691> (дата звернення: 20.06.2024).

Кравцова Н. О.,
здобувачка третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси

УДК 373.5:378.14

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Україна на сучасному етапі переживає складні часи. Події, які відбуваються на території країни протягом кількох років, переконливо доводять необхідність здійснення національно-патріотичного виховання підростаючого покоління.

За "Концепцією національно-патріотичного виховання дітей та молоді", національно-патріотичне виховання є "комплексною, системною та цілеспрямованою діяльністю органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, освітніх закладів, інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави" [1].

Неабияка роль в цьому процесі відводиться освітньому закладу, який має стати осередком становлення громадянина-патріота України, готового самовіддано розбудувати незалежну, демократичну державу, дбати про її національну безпеку, підвищення добробуту людей, сприяти єднанню українського народу та встановленню миру й злагоди в суспільстві.

Освітня реформа "Нова українська школа" спрямована на забезпечення всебічного розвитку школярів. Одним із напрямків навчально-виховної роботи у сучасній школі є національно-патріотичне виховання.

Метою Нової української школи є виховати інноватора та громадянина, який вміє ухвалювати відповідальні рішення та дотримується прав людини, тому національно-патріотичне виховання учня у школі є обов'язковим завданням, а однією з ключових компетентностей є громадянська [2].

Особливе місце в національно-патріотичному вихованні належить учням початкових класів. Пояснюється це особливостями сприйняття дітей пізнавати навколишній світ, нормами поведінки, а також виробляти власне світосприймання та світобачення. Саме тому основи національно-патріотичного виховання значною мірою закладаються в цей період життя та навчання.

При цьому важливою є взаємодія виховних впливів родини і школи. Тому потрібно постійно підтримувати тісний зв'язок з батьками і залучати їх до участі у шкільному житті. Творча співпраця батьків, дітей і вчителя позитивно впливає на формування колективу, виховання в учнів людяності, поваги до старших, доброзичливого ставлення до товаришів.

Молодший шкільний вік є сенситивним до національно-патріотичного виховання. Це виявляється в психологічних особливостях цього віку. Зважаючи на це та пріоритетність національно-патріотичного напрямку в країні, національно-патріотичне виховання в початкових класах Нової української школи є обов'язком завданням.

Матвієнко С. І. зауважує, що національно-патріотичне виховання в сучасних освітніх умовах має характер наступності. Мова йде про забезпечення наступності між різними ланками освіти, у тому числі – між дошкільною та початковою освітою. Тобто, з дітьми, які відвідували заклад дошкільної освіти, вже проводилася робота з національно-патріотичного напрямку. У дошкільному віці, у закладі дошкільної освіти, формуються фундаментальні особистісні якості дитини, які стають основою для національно-патріотичного виховання у початковій школі НУШ. У контексті реалізації принципу наступності, національно-патріотичне виховання повинно здійснюватися на основі системного підходу з урахуванням вікових особливостей, пізнавальних можливостей як дітей старшого дошкільного віку, так і молодших школярів [3, с. 17].

Беспалько В. В. стверджує, що молодший шкільний вік сприятливий для засвоєння суспільних правил і норм поведінки, тому у початкових класах повинні виконуватися наступні завдання національно-патріотичного виховання:

- 1) прищеплювати загальнолюдські духовні цінності;
- 2) виховувати правову культуру учнів;
- 3) формувати повагу до державної символіки України;
- 4) надати можливість успадковувати духовні та культурні надбання українського народу;
- 5) формувати мовну культуру;
- 6) сприяти оволодінню та вживанню української мови;
- 7) формувати почуття патріотизму;
- 8) формувати національну свідомість;
- 9) плекати любов до українського народу, його історії та ідентичності;
- 10) відновлювати та вшановувати національну пам'ять. [4].

На думку Н. Калити існують такі основні форми та методи національно-патріотичного виховання в початковій школи:

- 1) проєктна діяльність;
- 2) бесіди;

- 3) вікторини;
- 4) ігрова діяльність;
- 5) виставки;
- 6) тематичні стенди;
- 7) дитяче волонтерство;
- 8) екскурсії до музеїв [5, с. 19].

Оптимальними методами національно-патріотичного виховання в початкових класах НУШ є:

- 1) методи усвідомлення цінностей національно-патріотичного виховання;
- 2) методи організації діяльності та формування досвіду суспільної поведінки;
- 3) методи стимулювання поведінки і діяльності;
- 4) методи педагогічної підтримки: взаємна довіра, спільне проведення виховних заходів, ігор.

Добровольська Л. Н. вважає, що "національно-патріотичне виховання у початковій школі НУШ відбувається в процесі залучення учнів до глибинних пластів національної культури і духовності, формування у дітей та молоді національних світоглядних позицій, ідей, поглядів і переконань на основі цінностей вітчизняної та світової культури. В основі національно-патріотичного виховання учнів початкових класів НУШ містяться такі принципи як: принцип гуманізму, демократизму, єдності сім'ї та школи, наступності та спадкоємності поколінь" [6, с. 46].

Визначаючи доцільні методи національно-патріотичного виховання в молодшому шкільному віці, Л. Добровольська виокремлює вербальні:

- 1) розповідь;
- 2) бесіда;
- 3) роз'яснення;
- 4) повідомлення;
- 5) диспут [7, с. 20].

Батрун І. В. називає ефективним методом національно-патріотичного виховання молодших школярів – етновиховання, з використанням окремих прийомів (вимога, нагадування, контроль). В умовах НУШ звертають особливу увагу на практичні заняття з краєзнавчим матеріалом [8].

Отже, національно-патріотичне виховання є головним та важливим завданням в початкових класах Нової української школи. Це зумовлено психологічними віковими особливостями учнів початкових класів та пріоритетними завданнями шкільної освіти. Національно-патріотичне виховання молодших школярів здійснюється в процесі урочної та позаурочної діяльності.

Список використаних джерел

1. Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#n12> (дата звернення: 01.10.2024).
2. Нова українська школа. Нова українська школа. URL: <https://nus.org.ua/> (дата звернення: 01.10.2024).
3. Матвієнко С. І. Особливості забезпечення наступності у національно-патріотичному вихованні старших дошкільників і молодших школярів. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя*. 2022. № 4. С. 17–23.
4. *Mukachevo State University repository: Home*. URL: http://dspace-s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/7514/1/National-patriotic_education_of_junior_school_children_in_the_conditions_of_NUS.pdf (дата звернення: 01.10.2024).
5. Калита Н., Пантюк М. Національно-патріотичне виховання учнів початкової школи. *Молодь і ринок*. 2021. № 10 (196). С. 19–24.
6. Добровольська Л. Н., Чорновіл В. О. Національно-патріотичне виховання молодших школярів – пріоритетний напрям діяльності педагогів : навч.-метод. посіб. Черкаси : Видавництво комунального навчального закладу "Черкаський 78 обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради", 2016. 140 с.
7. Бедрій Х. Патріотичне виховання молодших школярів в урочній роботі. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського*. 2019. № 3. С. 15–19.
8. Батрун І. В. Козацька система етновиховання як складник національно-патріотичного виховання. *Scientific Journal Virtus*. 2021. № 53. С. 27–29.

Логінова Н. А.,
здобувачка четвертого (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Східноукраїнський національний
університет ім. В. Даля, м. Київ

УДК 373.3/5.091.12

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЯК ОДИН ІЗ ФАКТОРІВ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ

Місією Нової української школи є створення безпечного сучасного освітнього середовища, а саме гнучких та багатофункціональних просторів, які сприяють проведенню різних форм роботи та підвищують мотивацію здобувачів

освіти до навчання. Сучасний освітній простір забезпечує стабільність та гнучкість завдяки правильному зонуванню, яке організовує вчитель. Саме завдяки розвиненій у вчителя проєктувальній компетентності і буде правильно організований простір в класній кімнаті. У класі розташовані стаціонарні осередки: основна дошка, робоче місце вчителя, бокси чи полиці для зберігання матеріалів для навчання. Також є мобільні одиниці для облаштування для гнучкості освітнього процесу, зокрема індивідуальні робочі місця учнів, які за потреби можна об'єднати як для парної роботи так і для групової. Особливу увагу варто також приділити оформленню стін. Саме тепла кольорова гамма сприятиме налаштуванню на плідну робочу атмосферу, мотивуватиме учнів до навчання. Також варто звернути увагу на оздоблення стін навчальними матеріалами, які б сприяли розвитку зорової пам'яті та зручно використовувалися вчителем під час уроків. Належне місце в класі слід відвести для творчих досягнень учнів та класному куточку, в якому розмістити світлини з позаурочною діяльністю та дозвіллям.

В умовах дії воєнного стану зменшилася кількість кваліфікованих вчителів, які були вимушені виїхати за межі країни.

Важливим питанням, яке вивчає PISA, є ресурсне забезпечення закладів освіти, а також ефективність використання ними отриманих ресурсів. У межах дослідження увагу було приділено матеріальним (навчальним і цифрові ресурсам, інфраструктурі тощо), людським і часовим ресурсам. Частина даних щодо цього аспекту в межах PISA збирають на підставі офіційних статистичних джерел, а частину – за підсумками анкетування керівників закладів освіти. З огляду на це аналізовані дані також мають почасти суб'єктивний характер.

За підсумками анкетування керівників закладів освіти було з'ясовано, що, на їхню думку, в Україні помітним є брак педагогічних кадрів (тобто нестача педагогічних або допоміжних працівників, а також їхня недостатня або низька кваліфікація). Значення відповідного показника в нашій країні вищі, ніж, наприклад, у Болгарії, Польщі та Грузії. Порівнюючи результати двох циклів можна помітити тенденцію до більш відчутної нестачі педагогічних кадрів, адже у 2018 р. менша кількість 15-річних учнів навчалися в закладах, де, на думку керівників, гостро стояла відповідна проблема. Це зниження може бути одним з наслідків війни, через яку частина педагогів змушена була покинути країну або переїхати в інші регіони й з різних причин полишити професію.

Водночас в Україні простежується тенденція до підвищення частки вчителів, які проходять курси підвищення кваліфікації (запитання анкети стосувалося останніх трьох місяців перед проведенням дослідження в закладах освіти). Порівняно з 2018 р. відповідний показник у 2022 р. збільшився на 20 відсоткових

пунктів. Зауважимо, що результати анкетування керівників закладів освіти дають підстави зробити висновок, що частіше курси підвищення кваліфікації проходять ті вчителі, які працюють у закладах освіти, де навчаються учні з вищим соціально-економічним статусом. Іншими словами, PISA показала, що людські ресурси в Україні нерівномірно розподілені між закладами освіти. Це, зокрема, проявляється в тому, що заклади освіти, у яких навчаються більш забезпечені учні, мають кращий кадровий потенціал [1].

Фінансування НУШ зменшилося, що значно вплинуло на організацію освітнього середовища для учнів 5-7 класів.

У закладах освіти в Україні, за словами керівників, відчутними є проблеми, пов'язані з браком і низькою якістю навчальних матеріалів (тобто засобів навчального призначення та інфраструктури) і цифрових ресурсів. Відповідні показники нашої країни є значно вищими за показники всіх референтних країн, а також країн ОЕСР. Це може бути пов'язано з тим, що в умовах війни матеріальні ресурси мають надзвичайно велике значення для освітнього процесу. Так, відсутність необхідної інфраструктури, зокрема облаштованих укриттів, унеможлиблює здійснення освітнього процесу в очному форматі, а брак чи неналежна якість цифрових ресурсів робить неможливим якісне навчання в дистанційному форматі [1].

Дані PISA поточного циклу, як і попереднього, виявили проблеми, пов'язані із забезпеченням українських закладів освіти необхідними ресурсами (матеріальними та людськими). Однак PISA послідовно доводить, що не лише наявність ресурсів, але й стратегії їх розподілу мають важливе значення, а тому потрібно докладати зусилля для того, щоб вони були доступними в достатній кількості там, де вони найбільш потрібні [2].

Ключовими викликами освітнього процесу в умовах війни педагоги називають нестабільні умови навчання, обмеженість способів організації навчально-пізнавальної діяльності, зниження мотивації та нестабільний психоемоційний стан учнів/учениць та вчителів. Втім, педагоги та шкільна адміністрація демонструють недостатньо гнучкості та адаптивності, плануючи освітній процес. 33 % директорів у містах та 50 % у селах не змінювали розкладу навчальних занять в умовах війни, коли в країні постійно відбуваються стабілізаційні відключення електроенергії, повітряні тривоги, бракує доступу до швидкісного інтернету. 40 % педагогів у містах та 44 % у селах не вносили змін до календарно-тематичного планування через зміни режиму роботи закладу, лише 37 % змінювали кількість годин на вивчення теми, 32 % об'єднували теми, 23 % розподіляли теми з урахуванням режиму – синхронного чи асинхронного [3].

Новий освітній простір – це значуща складова сучасного освітнього середовища. Інтер'єр та облаштування класів формуються насамперед заради розвитку учнів. Добре облаштований простір класу створює можливості для різноманітних форм навчальної діяльності, забезпечує сприятливу емоційну атмосферу, мотивує та налаштовує на продуктивну роботу.

Список використаних джерел

1. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022. URL: https://pisa.testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2023/12/PISA-2022_Nacjonalnyj-zvit_povnyj.pdf.
2. PISA-2022: основні результати та висновки. URL: https://pisa.testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2023/12/PISA-2022_Nacjonalnyj-zvit_korotkyj.pdf.
3. Дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни у 2022/2023 навчальному році. URL: <file:///C:/Users/EliteBook840/Downloads/yakist-osvity-v-umovah-viyny-web-3.pdf>.

Лозиняк А. А.,
здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди, м. Харків

УДК 373.5.016:811.161.2'373]:808.5

РОЛЬ ВИВЧЕННЯ ЛЕКСИКОЛОГІЇ У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ УЧНІВ

Актуальність проблеми формування культури мовлення учнів зумовлена сучасними викликами, що постають перед освітою. У світі швидких комунікацій та інформаційних технологій володіння грамотною, багатогою та виразною мовою є не лише показником освіченості, а й запорукою успішної соціалізації та самореалізації особистості. Лексикологія як наука про словниковий склад мови має ключовий вплив на цей процес, забезпечуючи усвідомлення учнями багатства та різноманітності лексичних засобів, формуючи вміння доречно та правильно їх використовувати.

Дослідження проблеми формування культури мовлення учнів мають давню традицію. Значний внесок у її розробку зробили такі науковці, як О. Пономарів,

Л. Мацько, М. Пентилюк, І. Вихованець та інші. У працях вони розглянули різні аспекти культури мовлення, зокрема лексична норма, стилістична диференціація лексики, фразеологія тощо. Проте недостатня кількість уваги приділена питанню формування лексичної компетентності учнів з урахуванням сучасних лінгвістичних досліджень та змін у мовній практиці.

Метою розвідки є обґрунтування ролі лексикології у формуванні культури мовлення учнів та визначення шляхів підвищення ефективності цього процесу.

Протягом тривалого часу питома українська лексика зазнавала цілеспрямованого витіснення з різних сфер життя: суспільної, виробничої та побутової. Це призвело до неоднозначного сприйняття її ролі в мовленні сучасних учнів. Негативне ставлення до багатства та краси власне української лексики, що сформувалося впродовж ХХ століття, пов'язане з недостатнім її вивченням та усвідомленням її значення для розвитку мови [1, с. 38].

Лексикологія є фундаментом мовної культури, оскільки саме словниковий запас визначає багатство та виразність мовлення. Вивчення лексикології в школі відіграє ключову роль у розвитку мовленнєвої особистості учня, оскільки: 1) розширює лексичний запас, 2) формує культуру мовлення, 3) поглиблює розуміння мови [2].

Для ефективного формування лексичної компетентності учнів необхідно розробити різноманітні методи та прийоми навчання. Видання в 1962 році підручника С. Чавдарова та В. Масальського "Методика викладання української мови в середній школі" стало значною подією для розвитку методики навчання лексикології у ХХ столітті. Цей підручник запропонував дієву систему роботи з лексикою, яка активно впроваджувалася в загальноосвітніх школах, сприяючи поглибленому вивченню цих розділів мовознавства. У 90-х роках ХХ століття науковці Г. Гребницький, Н. Голуб, Л. Кожуховська, Т. Левченко та інші активно досліджували важливість міжпредметних зв'язків у процесі вивчення лексикології [3]. Вони наголошували на необхідності врахування етнокультурологічних чинників, які збагачують мовлення школярів та сприяють глибшому розумінню багатства рідної мови.

Впровадження Концепції Нової української школи вимагає переосмислення підходів до вивчення лексикології. Необхідно розробити нові методи та стратегії навчання, які б ефективно формували ключові та предметні компетентності учнів на уроках української мови, зокрема в галузі лексики.

Таким чином, лексикологія є невід'ємною складовою мовної освіти, яка забезпечує гармонійний розвиток мовленнєвих здібностей учнів та формування їхньої комунікативної компетентності.

Список використаних джерел

1. Євтушок О. Сучасні тенденції розвитку діалектної лексики. *Дивослово*. 2011. Випуск 7. С. 38–40.
2. Жалюк Н. Дидактичні основи формування пізнавальної активності школярів у процесі вивчення лексикології. *Дидактичні основи реформування освіти у вищій школі: збірник наукових праць*. Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2020. С. 93–97.
3. Методика навчання української мови в середніх навчальних закладах / За ред. М. Пентилюк. Київ : Ленвіт, 2005. 400 с.

Масюк О. М.,

УДК 373.2.016:51

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методики
викладання природничо-математичних дисциплін
у дошкільній, початковій і спеціальній освіті,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди, м. Харків

Титаренко Л. І.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методики
викладання природничо-математичних дисциплін
у дошкільній, початковій і спеціальній освіті,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди, м. Харків

УМОВИ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Сучасна шкільна математична освіта спрямована на інтелектуальний розвиток учнів, формування в них обчислювальної культури, критичного та самостійного мислення як найважливіших ознак математичної компетентності. Учень з розвинутим критичним мисленням здатен шукати і оволодівати новими знаннями, застосовувати їх на практиці, швидко адаптуватися до змін, виявляти та сміливо вирішувати проблеми.

Огляд психолого-педагогічних джерел дозволяє зазначити, що проблемою розвитку критичного мислення особистості займалися як зарубіжні, так і

українські вчені, висвітлюючи у своїх працях різні аспекти цього багатогранного явища. Так, вчені М. Вайнштейн, А. Кроуфорд, М. Ліпман, С. Метьюз, Д. Макінстер, В. Саул, Ч. Темпл та ін. сформулювали теоретичні основи розвитку критичного мислення особистості. Т. Бізенкова, С. Векслер, Ф. Мінкіна, О. Пометун, В. Синельников та ін. визначили деякі умови та шляхи формування критичного мислення школярів різних вікових груп. В Україні проблемою розвитку критичного мислення займалися такі вчені, як Т. Воропай, С. Мирошник, О. Пометун, Л. Терлецька, С. Терно, О. Тягло та ін.

Поряд тим, що проблема розвитку критичного мислення розглядається освітянами різних країн ще з 90-х років минулого століття, слід зазначити, що, незважаючи на достатньо велику кількість робіт з досліджуваної теми, ще недостатньо розробленими є методичні аспекти розвитку критичного мислення учнів, зокрема початкової школи.

У педагогічній науці процес формування критичного мислення молодших школярів знаходиться ще у стадії пошуків і відкриттів. Постає актуальною потреба вирішення суперечностей в освітній практиці, а саме: між потребою сучасного суспільства у молоді, спроможної критично мислити, і ще недостатньою спрямованістю початкової школи на вирішення названої проблеми; між дослідженнями проблеми розвитку критичного мислення у психологічній науці та недостатньою розробленістю педагогіко-методичних аспектів його формування у процесі навчання учнів початкової школи.

Під критичним мисленням розуміємо "комплекс мисленнєвих операцій, що характеризується здатністю людини: аналізувати, порівнювати, синтезувати, оцінювати інформацію з будь-яких джерел; бачити проблеми, ставити запитання; висувати гіпотези та оцінювати альтернативи; робити свідомий вибір, приймати рішення та обґрунтовувати його" [1].

Як зазначає С. Скворцова, критичне мислення починається з постановки запитань і спрямоване на визначення проблеми, на застосування знань й одержання результату; воно спирається на відоме знання, на пошук потрібної інформації, на досвід; воно прагне до оцінювання ситуації, до аналізу інформації, до переконливої аргументації [2]. Тому уроки математики створюють сприятливі умови для розвитку в учнів критичного мислення. У процесі засвоєння усіх без виключення змістових ліній початкового курсу математики з учнями проводиться різноманітна робота, зокрема:

- 1) пропонуються завдання на актуалізацію відомого знання або способу дії;
- 2) вносяться зміни у зміст завдання і пропонується зіставити одержане завдання з раніше розв'язаним, визначити в них спільне і відмінне;

3) з'ясовуються можливості застосування відомого способу дії до завдання, за потреби – його корегують;

4) досліджуються математичні об'єкти шляхом зміни неістотних ознак, визначається вплив певної зміни на розв'язання;

5) мотивується здійснення рефлексії власної діяльності і відкриття нового знання або способу дії, формулюється орієнтувальна основа дії;

6) відбувається привласнення нового знання або способу дії шляхом виконання діяльності з новим змістом [2].

На уроках математики учні порівнюють свої очікування з тим, що реально отримують під час навчальної діяльності; ставлять запитання; експериментують; застосовують знання на практиці; аналізують отриманий досвід; переосмислюють свої очікування; формулюють висновки; переносять зміст вивченого на власний досвід; відпрацьовують стратегії мислення. Таким чином у процесі навчання математики вчитель спонукає учнів до дослідницько-пошукової діяльності, навчає працювати з інформацією, сприяє створенню умов для розвитку навичок критичного мислення.

Отже, серед умов організації освітнього процесу, спрямованого на розвиток в учнів критичного мислення, можна виділити такі:

- забезпечення потрібної мотивації, особистісно-ціннісного ставлення учнів до обговорення проблеми;

- організація навчання як дослідження учнями певної теми;

- стимулювання учнів до висловлення власних думок і суджень, до спільного обговорення проблеми з іншими учнями;

- результатом навчання має бути не засвоєння фактів і чужих думок, а вироблення власних суджень з певної теми;

- забезпечення інтерактивної взаємодії між учнями та вчителем за допомогою застосування різноманітних методів, стратегій (прийомів) і форм навчання;

- достатня професійна компетентність вчителя щодо організації навчання, спрямованого на розвиток критичного мислення учнів.

Розвиток в учнів початкової школи критичного мислення ґрунтується на принципах діяльнісного підходу, проблемного та інтерактивного навчання і здебільшого лежить у площині методики навчання та застосування сучасних інтерактивних технологій проведення уроків.

Список використаних джерел

1. Пометун О., Сущенко І. Путівник з розвитку критичного мислення в учнів початкової школи. Київ, 2017. 96 с. URL: <https://www.criticalthinking.expert/book->

criticalthinking/putivnyk-z-rozvytku-krytychnogo-myslennya-uchniv-pochatkovoyi-shkoly.pdf (дата звернення 02.10.2024).

2. Скворцова С. Розвиток критичного мислення в учнів початкової школи на уроках математики / Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки, 2016. № 2 (53). С. 163–169. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2016_2_34 (дата звернення 03.10.2024).

Матеюк О. П.,

УДК 378.091.3:613.87 (477)

канд. пед. наук, доцент,

доцент кафедри екології

та біологічної освіти,

Хмельницький національний

університет, м. Хмельницький

Скакун Н. О.,

здобувач другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Хмельницький національний

університет, м. Хмельницький

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ОЗДОРОВЧИХ ТРАДИЦІЙ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ НА УРОКАХ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я

Дослідження українського народу, як суб'єкта історичного процесу, невіддільне від вивчення його взаємовідносин зі здоров'ям. Традиції здорового способу життя в Україні мають глибокі історичні корені, що відображають комплексний вплив соціокультурних, економічних та релігійних чинників. Праці вітчизняних науковців, зокрема В. Бобруцької, В. Завацького, А. Цьося, А. Ребрини, О. Алексеєва, В. Січинського, Д. Яворницького та ін., дозволяють простежити еволюцію уявлень про здоров'я в українському суспільстві та виявити тісний зв'язок між фізичною працею, як основним видом діяльності, та станом здоров'я населення. Синтез історичних джерел свідчить про те, що раціональна організація праці та відпочинку була невід'ємною складовою традиційного українського способу життя і сприяла збереженню здоров'я.

Історія оздоровчих традицій українського народу є багатовіковою і надзвичайно багатогранною, охоплюючи різноманітні методи підтримки фізичного, психічного та духовного здоров'я. Вона включає в себе елементи, що формувалися під впливом природних умов, побуту, релігійних вірувань та соціокультурних особливостей українців [1].

Використання оздоровчих традицій українського народу в навчанні основ здоров'я у закладах загальної середньої освіти може бути реалізоване через різноманітні методи, які допоможуть учням не тільки вивчати основи здоров'я, але й збагачувати знання про власну культуру.

Тематичні уроки – можуть бути присвячені вивченню різних аспектів оздоровчих традицій (харчування, фізична активність, народна медицина тощо). При цьому варто використовувати різноманітні методи навчання, такі як лекції, бесіди, дискусії, презентації, групові роботи тощо. До уроку можна залучати фахівців з народної медицини, травників, майстрів бойових мистецтв тощо. Різновидом такого уроку можуть бути майстер-класи з приготування традиційних українських страв, виготовлення трав'яних настоїв, опанування дихальних вправ тощо.

Інтерактивні методи навчання – ігри, вікторини, рольові ігри та інші інтерактивні методи навчання – допоможуть зробити процес вивчення оздоровчих традицій цікавим та захоплюючим. Наведемо приклади деяких із них:

– квест "Здоровий спосіб життя": необхідно створити кілька станцій з різними завданнями: загадки, фізичні вправи, міні-вікторини. Команди учнів проходять кожну станцію, збираючи бали;

– карткова гра "Корисні та шкідливі звички": необхідно підготувати картки з різними звичками. Учні діляться на дві команди і визначають, яка звичка корисна, а яка шкідлива. За правильну відповідь команда отримує бал;

– інтерактивна гра "Піраміда харчування": учням пропонується скласти піраміду харчування, розміщуючи різні продукти у відповідні категорії (овочі, фрукти, білки тощо);

– вікторина "Що ти знаєш про здоров'я?": учитель задає питання з варіантами відповідей (А, Б, В, Г). Учні відповідають, піднімаючи картки з вибраним варіантом. Наприклад: "Яка кількість годин сну є оптимальною для підлітків? А. 6 годин, Б. 7 годин, В. 8 годин, Г. 9 годин";

– вікторина "Правда чи міф?": учитель зачитує твердження, а учні повинні вирішити, чи це правда, чи міф. Наприклад: "Їсти після 6-ї години вечора шкідливо для здоров'я";

– рольова гра "Народні лікарі": учні грають ролі народних лікарів та пацієнтів, використовуючи знання про традиційні методи лікування;

– реконструкція народних свят: відтворення традиційних обрядів, пов'язаних з оздоровленням, таких як Купала або Колядки.

Метод проєктів – учні можуть виконувати проєкти, презентації, реферати або інші творчі роботи, присвячені оздоровчим традиціям українського народу. До прикладу, проєкт "Традиційні українські страви для здоров'я" передбачає дослідження учнями корисних властивостей традиційних українських страв, складання рецептів і приготування цих страв; проєкт "Оздоровчі обряди і звичаї" – збір інформації про народні обряди, що сприяють здоров'ю, підготовка презентацій та виступи перед класом. Заохотити учнів до дослідницької діяльності, наприклад, дослідити оздоровчі традиції своїх родин та громад або створити власний план ідеального дня з точки зору здоров'я, включаючи харчування, фізичну активність, відпочинок (проєкт "Мій здоровий день").

Використання мультимедійних ресурсів – застосовувати відеофільми, аудіозаписи, презентації, інфографіку тощо для ілюстрації оздоровчих традицій українського народу; віртуальних турів по музеях народної медицини або відео про народні традиції для занурення учнів у тему; можна створити власні мультимедійні ресурси, наприклад, презентації, відеоролики, веб-сайти тощо. Доречно використовувати соціальні мережі для поширення інформації про оздоровчі традиції українського народу. Крім того, застосування онлайн платформ (Kahoot! або Google Forms) дозволить застосувати інтерактивні вікторини та опитування на етапі перевірки знань учнів.

Метод інтеграції – інтегрувати вивчення оздоровчих традицій українського народу з іншими предметами, такими як історія, література, біологія, хімія тощо, проводити міжпредметні проєкти та дослідження. Наприклад, інтеграція з історією: вивчення історичних аспектів розвитку оздоровчих традицій українського народу; інтеграція з біологією: дослідження біологічних основ дії лікувальних трав та методів оздоровлення.

Метод екскурсій – організація відвідування місць, пов'язаних з народними оздоровчими традиціями. Наприклад, екскурсія до етнографічного музею: учні дізнаються про традиційні методи оздоровлення, зокрема бані, лікувальні трави.

Метод проблемного навчання – використання проблемних ситуацій для стимулювання активного мислення та пошуку рішень. Наприклад, як використовувати традиційні методи оздоровлення в сучасних умовах, розв'язання проблемних ситуацій через дискусії. Вивчення історичних прикладів використання народних методів оздоровлення, порівняння з сучасними медичними знаннями.

Метод спостереження і рефлексії – спостереження за власним здоров'ям та аналіз впливу народних методів оздоровлення. Реалізація цього методу передбачає

такі форми: ведення щоденника здоров'я (учні записують спостереження про свій стан здоров'я, вплив різних методів оздоровлення, які вони спробували) або групові обговорення (обговорення результатів спостережень, обмін досвідом між учнями).

Як засвідчують результати досліджень М. Шеян [2], використання інноваційних педагогічних технологій під час викладення навчального матеріалу дає можливість учням збільшити обсяг знань щодо збереження та зміцнення здоров'я, розвитку умінь приймати рішення, розв'язувати проблеми, творчо та критично мислити.

Наведемо приклад застосування оздоровчих традицій українського народу у змісті курсу "Основи здоров'я" (8 клас). Аналіз змісту навчальної програми [3] та підручників "Основи здоров'я" для 8 класу [4-5] дозволив нам виокремити теми курсу, під час яких доцільно застосовувати питання оздоровчих традицій українського народу (табл. 1).

Таблиця 1

Застосування оздоровчих традицій українського народу у змісті курсу "Основи здоров'я" (8 клас)

№ з/п	Тема курсу "Основи здоров'я"	Оздоровчі традиції	Приклади занять
1	Оздоровчі системи. Поняття про оздоровчі системи та їх складові	Народні ігри, танці, традиційні фізичні вправи (гопак, козацькі бойові мистецтва)	Проведення уроків з елементами народних танців або ігор; організація спортивних заходів на основі традиційних українських видів спорту
2	Традиційні і сучасні системи харчування. Вибір харчових продуктів	Українські традиційні страви, принципи харчування наших предків, сезонність продуктів	Майстер-класи з приготування традиційних здорових страв; обговорення користі українських національних продуктів (буряк, капуста, мед)
3	Уміння вчитися. Складові уміння вчитися. Важливість налаштування на успіх. Бар'єри ефективного навчання	Вплив природи, народні пісні, обряди, релаксаційні техніки (молитви, медитації)	Вивчення і виконання народних пісень як засобу релаксації; організація тематичних заходів з обговоренням народних звичаїв і обрядів, що впливають на психологічний стан
4	Соціальні аспекти статевого дозрівання. Спілкування хлопців і дівчат	Громадські заходи, обрядові свята, роль спільнот у підтримці здоров'я	Проведення уроків з історії народних свят і обрядів; реконструкція народних свят; відтворення традиційних обрядів
5	Забруднення навколишнього середовища і здоров'я	Традиційні знання про природу, взаємодія з навколишнім середовищем	Експерсії на природу з обговоренням традиційного ставлення до природних ресурсів; проведення уроків з використанням знань про взаємозв'язок людини і природи

Таким чином, інтеграція оздоровчих традицій українського народу у курсі "Основи здоров'я" дозволяє не лише покращити знання та навички учнів у галузі здоров'я, але й сприяє формуванню національної свідомості та поваги до культурної спадщини. Використання народних методів і знань робить навчальний процес більш цікавим і практичним, сприяючи глибшому засвоєнню матеріалу і формуванню здорового способу життя.

Список використаних джерел

1. Ребрина А. А., Алексєєв О. О., Ребрина А. А., Коломоєць Г. А. Формування здорового способу життя учнів та студентів на традиціях українського козацтва : навч.-метод. посіб. Київ – Кам'янець-Подільський : ТОВ "Альянт", 2022. 174 с.
2. Шеян М. О. Аналіз змістового компоненту предмета "Основи здоров'я" у контексті розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2018. № 61. С. 335–340.
3. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти "Основи здоров'я" 6-9 класи : наказ Міністерства освіти і науки України від 03. 07. 2022 р. № 698. URL: <https://osvita.ua/school/program/program-5-9/56137>.
4. Бех І. Д., Воронцова Т. В., Пономаренко В. С., Страшко С. В. Основи здоров'я : підручник для 8 класу. Київ : "Алатон", 2016. 184 с.
5. Бойченко Т. Є., Василяшко І. П., Гурська О. К., Коваль Н. С. Основи здоров'я : підручник для 8 класу. Київ : "Генеза", 2016. 144 с.

Санкович М. В.,

УДК 371.3

здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ;
вчитель історії,
Яблуніцький ліцей Поляницької сільської ради

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗЗСО З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Стаття розкриває питання організації науково-дослідницької роботи з обдарованими дітьми в школі. Автор подає реалізацію моделі компетентного ліцеїста навчально-

виховного комплексу на основі алгоритму формування дослідницьких навичок школярів, індивідуального плану підготовки учнівських наукових робіт.

Ключові слова і словосполучення: науково-дослідницька діяльність, компетентна особистість, алгоритм формування дослідницьких навичок, етапи підготовки наукової роботи до захисту, історичне краєзнавство, інтелектуальний і творчий потенціал.

Освіта на сучасному етапі є єдиним стратегічним ресурсом подолання кризової ситуації в суспільстві, продуктивним механізмом формування інтелектуально-духовної еліти української нації, розбудови гуманістичного полікультурного простору суспільства. Саме освітня галузь на сьогодні повинна стати тією інтегральною ланкою щодо забезпечення зв'язку між освітою, наукою і виробництвом. Сьогоднішні воєнні виклики змінили форми роботи та підходи. Під час тривоги та бомбардування, де учні та вчителі стають свідками руйнувань історичної спадщини та держави в цілому. Працювати над дослідницькими проектами та їх реалізувати в умовах війни, дуже важко [2]. За визначенням ЮНЕСКО, XXI століття повинно стати століттям якісної освіти, тобто йдеться не про цінність освіти взагалі, а про креативність, дієвість отриманих знань, умінь ними управляти. В час війни учні мають бажання досліджувати теми які торкнулися історії України.

Дослідницька діяльність є універсальною, продуктивною формою розвитку інтелектуального потенціалу учасників навчально-виховного процесу: учнів та педагогів. Тому у нашому навчальному закладі з 2013 року працюємо та досліджуємо теми які презентуємо на захисті МАН. Тема обрана не випадково, адже проблема реалізації потенціалу дитини та її пошукової роботи актуальна в ЗЗСО. Темі робіт які обирають учні сприяють формуванню компетентної особистості учня. І в цьому контексті на перший план виходить організація дослідницької роботи з обдарованими дітьми, яка зорієнтована на реалізацію моделі компетентної особистості та креативності. Зважаючи на мету навчально-виховного процесу освітнього закладу, запроваджено "ідеальну" модель компетентного ліцеїста: це особистість, яка має яскраво виражену спрямованість на здобуття наукових знань, генерування нових ідей при розв'язанні навчально-творчих і дослідницьких завдань; знає історію і сучасні тенденції розвитку предмета дослідження, володіє значним обсягом інформації, має розвинене критичне мислення, почуття нового, велику допитливість, установку на сприйняття оригінального, незвичайного; вміє встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, робити висновки, аналізувати інформацію, будувати гіпотези; чутлива до протиріч, організована, наполеглива у досягненні мети, здатна до інтуїтивного передбачення, фантазування, відкритого спілкування з однодумцями. Іншими

словами, було створено модель особистості дослідницького типу, в основу якої покладено аналіз сутності наукової діяльності.

Порівнюючи результати традиційного навчання із навчанням, де використовується дослідницька робота, ми зробили висновок, що остання позитивно впливає на становлення особистості компетентного учня. Щонайперше, збільшується інтерес до самостійної пошукової роботи, формується логічне мислення, виникає потреба в обміні знахідками, відкриттями, які зрозуміло, мають суб'єктивну новизну, але дуже важливі для формування дослідницьких умінь школярів та роблять навчальний процес цікавим та ефективним. [3] А тому учні наполегливо готуються до участі у предметних олімпіадах, наукових конференціях, турнірах, займаються з викладачами вузів, демонструють свої здібності в багатьох конкурсах різних рівнів. Досвід роботи нашого навчального закладу свідчить про ефективність впровадження педагогами алгоритму формування дослідницьких умінь здобувачів освіти, а саме: вибір навчальної теми з програмного матеріалу, вивчення якої за допомогою дослідницьких методів навчання, є найбільш доцільним; ознайомлення з дослідницькою практикою у науковій галузі, розробка системи завдань, що потребують застосування досліджень для розв'язання відповідних проблем; створення індивідуальних планів, що стимулюють школярів до участі у навчальних дослідженнях; ознайомлення дітей з інструментарієм досліджень із навчальної теми; добір відповідної літератури. Процес творчості неможливий без дослідження, тобто визначення суперечностей, їх аналізу, синтезу. Щоб робити відкриття, треба мати розвинені інтелектуально-творчі здібності, мотиви діяльності та якості, характерні для творчих здібностей. Шлях до наукової творчості – через здобуття знань, формування вмінь аналізувати, синтезувати, узагальнювати, класифікувати, систематизувати явища, події, факти. Саме науково-дослідна робота школярів є першою сходинкою до наукової творчості.

При підготовці наукових робіт учителі використовують такий план роботи з дітьми:

1. Вибір теми. Учень: повідомляє науковому керівникові про свої читацькі уподобання й висловлює бажання глибше вивчити те чи інше явище світового літературного процесу. Науковий керівник: допомагає учневі сформулювати тему й максимально локалізувати предмет дослідження. На цьому етапі окреслюються конкретизовані завдання, які має виконати юний дослідник, працюючи над затвердженою.

2. Пошуки джерел і робота з ними. Учень: регулярно працює з бібліотечним каталогом, складає список необхідної літератури, конспектує джерела, випишує

цитати на окремі картки, зазначаючи назву джерела, його автора, сторінки тощо, постійно звітуючись керівникові про зроблене. Науковий керівник: консулює, вчить працювати з першоджерелами, робити виписки, виокремлювати суттєве, головне, дає поради щодо відбору літератури, допомагає перекладати зарубіжні джерела українською мовою, спонукає учня до більш інтенсивної та якісної роботи, вимагає ґрунтовних розгорнутих звітів.

3. Формування дослідницьких завдань. Вибір методів дослідження. Учень: висуває гіпотези, чітко, за окремими пунктами, формулює дослідницькі завдання, вибирає методи дослідження з-поміж тих, із якими його знайомить науковий керівник, усвідомлює для себе, в чому полягатиме новизна і актуальність його роботи, яку практичну цінність вона матиме. Науковий керівник: допомагає чітко сформулювати дослідницькі завдання, слідує за тим, щоб висунуті гіпотези не суперечили об'єкту і предмету дослідження, знайомить учня з тезаурусом наукових методів, керує вибором найоптимальніших із них залежно від поставлених дослідницьких завдань, сприяє усвідомленню учнем того факту, що його робота повинна стати хоч маленьким, але відкриттям.

4. Побудова доказової бази. Учень: виписує з художніх текстів, які є об'єктом дослідження, необхідні цитати, приклади, групує й класифікує їх у відповідності із дослідницькими завданнями, аналізує, коментує й пояснює їх, робить проміжні висновки. Науковий керівник: спрямовує юного дослідника на відбір найяскравіших фактів, допомагає відкинути зайве, несуттєве, разом із учнем виробляє принципи аналізу та класифікації віднайдених фактів, учить залучати для підтвердження власних позицій думки авторитетних науковців, які працювали й працюють над аналогічними проблемами.

5. Написання роботи. Учень: визначає структуру роботи і послідовно працює над кожною її частиною (вступ, два або три розділи, висновки, список використаної літератури, додатки), радиться з науковим керівником, надаючи йому почергово написаний матеріал для ознайомлення, звіряє усі посилання на джерела зі списком літератури. Науковий керівник: затверджує структуру роботи, уважно з/п. вичитує кожну написану учнем її частину, допомагає усувати недоліки, дає поради щодо стильового оформлення тексту, особливу увагу звертає на чіткість аргументації, на лаконічність і доказовість висновків, на відповідність схем і таблиць змісту дослідження та його результатам, визначає термін написання кожної частини роботи й вимагає неухильного їх дотримання.

6. Редагування роботи та підготовка її остаточного варіанту до друку. Комп'ютерний набір. Учень: робить чистовий варіант дослідження, ретельно вичитує його, виправляючи наявні орфографічні, пунктуаційні, граматичні,

стилістичні, лексичні та фактичні помилки, ще раз звіряє зі списком використаної літератури всі посилання на джерела, дає на перевірку науковому керівникові готову роботу і в разі її схвалення (якщо в нього є така можливість) здійснює комп'ютерний набір тексту остаточного варіанту роботи і брошурує її. Науковий керівник: редагує написаний учнем чистовий варіант роботи, вимагає від нього негайного виправлення всіх виявлених недоліків і рекомендує готовий текст до друку; знайомить учня із вимогами щодо оформлення роботи і слідкує за неухильним їх дотриманням під час здійснення комп'ютерного набору, допомагає у виготовленні естетично якісних додатків до роботи і пише відгук, у якому дає власну оцінку зробленого юним дослідником.

7. Апробація учнівської наукової роботи. Учень: готує до виступу на шкільній науковій конференції автореферат своєї роботи, звертаючи головну увагу на лаконічність викладу результатів дослідження та переконливість прикладів, які мають на меті підтвердити висунуті гіпотези, бере на озброєння поради шкільного психолога щодо культури усного виступу й спілкування з аудиторією, "вміння триматися до останнього", впевненості у власних силах, оптимізму тощо і мобілізує себе на всі 100 % під час захисту роботи. Науковий керівник: допомагає учневі підготувати текст автореферату, дає поради щодо тактики захисту роботи, сприяє організації серії занять зі шкільним психологом, готує рецензентів та опонентів, акцентуючи їхню увагу на коректності оцінок та критичних зауважень.

8. Підготовка до контрольної роботи. Учень: систематично виконує завдання наукового керівника на повторення програмового матеріалу з базових дисциплін, працює зі словниками, довідниками та енциклопедіями, у яких поглиблено висвітлюються питання, що потребують якісного й свідомого засвоєння, безперервно удосконалює свої мовленнєві вміння, орфографічні, пунктуаційні та граматичні навички, збагачує пам'ять знаннями лінгвістичного історико-літературного та літературознавчого характеру. Науковий керівник: розробляє спеціальну програму індивідуальної підготовки учня до першого етапу міського конкурсу-захисту учнівських наукових робіт; складає розклад щотижневих занять і комплекс спеціальних, підвищеної складності. Підготовка компетентного випускника складається із загальноосвітнього компоненту та виховного компоненту змісту освіти.

Метою дослідницької роботи гуртка є:

1. Створення єдиного учнівського товариства зі своїми традиціями.
2. Виявлення інтересів та нахилів здобувачів освіти до дослідницької діяльності, створення оптимальних умов для реалізації їхнього творчого потенціалу.

3. Вироблення лідерської компетентності школярів.
4. Професійна орієнтація здобувачів освіти.
5. Поглиблена підготовка членів товариства до самостійної пошукової роботи.
6. Створення умов для залучення до колективної науково-дослідницької діяльності школярів різних вікових категорій, для їх спільної роботи з професійними дослідниками.
7. Здійснення досліджень, які мають практичне значення.
8. Розробка та реалізація дослідницьких проєктів, що ґрунтуються на вивченні проблем як свого регіону, так і всієї України, та вибудовують стратегію щодо їх розв'язання.

Список використаних джерел

1. Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті. Київ : Шкільний світ, 2002.
2. Авер'янова Н. Сучасна українська еліта: перспективи розвитку. *Вісник Київського національного університету*. 2011. № 15. С. 41–44.
3. Андрущенко В. П. Модернізація освіти: політика і практика. *Педагогіка і психологія*. 2002. № 3. С. 12–15.
4. Стадник О. О. Дослідницька робота як засіб творчої самореалізації учнів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2017. № 7. С. 295–300.
5. Сагайдак В. В. Дослідницький компонент у роботі з обдарованими дітьми. *Проектування розвитку та психолого-педагогічного супроводу обдарованої особистості: в умовах воєнного стану* : матеріали XIV науково-практичної онлайн-конференції (23 – 25 червня, 2022 р). С. 272–280.

Шевченко С. М.,
канд. пед. наук, старш. наук. співроб.,
старший науковий співробітник
відділу історії та філософії освіти,
Інститут педагогіки Національної академії
педагогічних наук України, м. Київ

УДК 821.161.2.09:929

АКТУАЛІЗАЦІЯ ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНИХ КОНЦЕПЦІЙ Ю. ФЕДЬКОВИЧА ТА С. ВАСИЛЬЧЕНКА В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ ОСВІТИ

В сучасних умовах реформування системи освіти в Україні, при пошуках базових принципів національної освіти, варто звернутись до вітчизняної спадщини митців, зокрема Юрія Федьковича та Степана Васильченка – доробку відомих

мислителів минулого, що вивчали питання змісту, ролі та значущості освіти у житті українського суспільства. Реконструюючи минуле, людина узгоджує своє бачення з правилами і нормами сучасності, орієнтується на зрозумілі й звичні їй цінності та ідеали суспільного життя. Особливості осмислення генезису українського народу у філософії освіти Юрія Федьковича та Степана Васильченка, яка була підпорядкована осмисленню особливості розвитку українського народу в контексті його історії, мови, освіти, ментальності й духовності набуває зараз особливого значення. Реалізація цих завдань сприяла самоусвідомленню й відстоюванню українських інтересів у широкому буттєвому діапазоні.

Філософське осмислення проблем освіти Юрія Федьковича та Степана Васильченка ґрунтувалося на вагомих здобутках філософської та педагогічної думки попередніх періодів. Тоді освітній процес розглядався як аспект людського буття, який в силу великого державного значення, перебував під патронатом князівської влади, котра почала вводити шкільну освіту. Створювалися й осередки православної церковної освіти, у яких важлива роль відводилася самоосвіті. Водночас, існування в умовах постійної зовнішньої загрози (сурова "школа життя") накладало свій відбиток на головні завдання освіти та самоосвіти: вони були зорієнтовані на пріоритет землі, працю хлібороба.

Творча спадщина Юрія Федьковича була різноманітною: поезії, проза, драматичні твори, казки і перекази, а сама прозова налічує понад 60 повістей, новел та оповідань. Всі спрямовані на прищеплення людяності й доброти, перейняті українським національним духом. У них заклик як гартувати волю й характер. Письменник служив українській національній ідеї, вбачав у ній єдину мету. Його просвітницька діяльність була спрямована на збагачення культури і освіти українського народу. Традиційна українська родина у педагогічній системі Ю. Федьковича була найвищою вихователькою підростаючих поколінь. Він стверджував, що батьківсько-материнську педагогіку нічим і ніким замінити не можна, тим паче доброзичливі стосунки між батьками і дітьми, братами і сестрами, родичами й свояками – найкращий засіб плекання високої духовності й гуманізму, національного духу, характеру, свідомості, психології і патріотизму. Письменник утверджував волелюбні ідеї, захищав соціальні й національні інтереси свого народу. Ю. Федькович писав про життя гуцулів і про свій край, але тематика його творів загальнолюдська, загальноукраїнська. Учений розповідав про мужність і відвагу народних месників, про тяжку долю гуцульських трударів. Педагогічний доробок Ю. Федьковича спрямовувався на пробудження національної свідомості, відродження культури українців Буковини, становлення українського шкільництва, боротьбу за народну українську школу.

Твори для дітей високохудожні й високогуманні. У казках діють сильні, мужні, справедливі герої, що перемагають зло. Казки, як і решта творів Ю. Федьковича для дітей, несуть у собі глибинну ідею любові до вітцівщини, а в це поняття автор вкладає родину, землю, Батьківщину. Казки вчать бути правдивим і справедливим, не лінуватися працювати та вчитися. Він постає перед читачем поетом, письменником, казкарем, який надзвичайно глибоко розуміє дитячу душу, вміє розмовляти з дитиною, шанує в ній людину, від якої залежить майбутнє нашої землі.

Основні праці ученого про любов до рідної домівки "Дезертир" (1861), українських національних героїв: Олексу Довбуша (балада "Довбуш" (1861), Богдана Хмельницького (історична трагедія "Хмельницький" (1887), про Лук'яна Кобилицю (1887), вірш "Україна" (1862) та "Співаник для господарських діточок" (1869), "Повісті Осипа Федьковича" (1876), "Три як рідний брат".

Ю. Федькович особливу увагу звернув на початкову школу, яка закладала фундамент національної освіти й виховання учнів. Він радив учителям "більше уваги і часу приділяти каліграфії, яка в тій чи іншій мірі занедбана всюди", частіше практикувати домашні письмові роботи. Він передбачав, що відповідні зміни у змісті навчання й виховання відбудуться на основі розробки й впровадження нових шкільних програм й українських підручників. Написаний цей підручник для початкової школи став знаменною віхою в історії українського букварства. У той час, на Буковині, на відміну від усіх попередніх, він був написаний українською мовою із застосуванням фонетичного правопису і перейнятий українським національним духом. Після елементарних відомостей про мову та її склад було вміщено прості, зрозумілі для дітей коротенькі оповідання, в яких розповідалося про працю вчителя. Його педагогічною основою стали народна педагогіка та здобутки педагогічної науки, а саме: насичений фольклором, розмаїтим дидактичним матеріалом, спрямованим на опанування грамотою й забезпечення розумового і духовного розвитку учнів.

Ю. Федькович був послідовником ідей Т. Шевченка. Головним завданням було збереження національних традицій, розвиток рідної мови і культури, утвердження почуття національної самосвідомості, збагачення духовного арсеналу українського народу [4, с. 5, 15].

Просвітитель боровся за національну освіту, дбав про збереження української мови; закликав будувати рідну школу й національну систему виховання своїм розумом і своїми руками, виявляючи при цьому громадську активність. Письменник прагнув реорганізувати наявну в той час на Буковині відсталу систему освіти відповідно до потреб української нації, вимог передової педагогічної думки.

Просвітник доводив, що навчання в школах повинно здійснюватися рідною мовою: нею діти мають декламувати вірші, виконувати письмові вправи, вивчати арифметику, географію, історію, фізику, займатися малюванням, фізичними вправами, доглядати рослин і тварин та ін. Така шкільна програма вимагала не тільки фахових педагогічних кадрів, але й нового покоління підручників.

Високо цінував фольклор і народні звичаї як могутні виховні засоби. Сам шанував і збирав ці скарби народної педагогіки, уклавши збірники "Буковинські пісні з голосами", "Колядник руського народу", "Руський женчик", "Найкращі співанки руського народу на Буковині", й молодь закликав: "шануйте, – писав він, – й не цурайтесь давніх наших звичаїв! Шануйте їх так, як се у других чесних народів ведеться, а буде вам слава, людям честь, по праотцях же Ваших хороша пам'ять" [5, с. 472].

Ю. Федькович в усьому народному бачив великий виховний сенс. Сам він ходив у простому гуцульському вбранні. Коли староста заборонив йому приходити в нього на засідання, то Федькович відповів: "Жию між народом, люблю той наряд і народної одежі не покину". За це він здобув велику шану й любов народу [5, с. 474].

Українські письменники цієї доби прагнули до об'єктивного відображення у творах особливостей національного характеру й етнографічної атрибутики. Серед них був і Степан Васильченко, відомий українському читачеві як прозаїк, драматург, літературний критик і перекладач. Його поетологічна система драматургії формувалася в переломний для української літератури і театру період, коли змінювалося розуміння ролі театру, з'являлися нові теми та естетичні концепції, які зумовлювали значною мірою своєрідність жанрово-композиційних форм та образної палітри драматичного твору [1, с. 256]. Більшість творів Степана Васильченка повернулася із забуття, проте вони й досі залишаються належно не поцінованими та недостатньо дослідженими. Критики минулого століття, оперуючи переважно шаблонними методами, з огляду на класову позицію, були недостатньо об'єктивними в оцінці творчості Степана Васильченка через презентацію "народницького" напряму в українській літературі. Лише наприкінці ХХ ст. з'явилася можливість без ідейно-політичної заангажованості трактувати літературний доробок Степана Васильченка, який належав до авторів, що творили у складний період протистояння "елітарних" і "народницьких" мистецьких течій. На його думку, українська література мала йти шляхом розвитку саме кращих традицій народної творчості. Степан Васильченко намагався орієнтувати творчий доробок, зокрема драматургічний, переважно на багатомільйонного сільського читача. Цей крок був виправданим потребою

вирішення проблеми національної самосвідомості народу, підняття його загальноосвітнього й культурного рівня та духовності. Орієнтуючись на відкриття європейської " нової драми", синтезуючи в своїх п'єсах особливості неореалізму, неоромантизму, символізму, експресіонізму, Степан Васильченко йшов до формування національних версій, до переусвідомлення параметрів рідної культури, шукаючи творчі засоби, адекватні до нових культурних викликів [2, с. 51].

Однією з провідних тем творчості Васильченка було життя народних учителів, в яких викривав незадовільний стан освіти в Україні, відсталість народної школи, тяжке правове та матеріально-побутове становище вчителів початкових шкіл. Це "Записки вчителя" "Записки з життя сільських вчителів" (1898-1905) та інші щоденникові записи С. Васильченка, які стали документальною основою реалістичних новел і оповідань. Під час учителювання в цій же школі була написана стаття – перший друкований твір українською мовою – "Народна школа і рідна мова на Україні", яка була видрукувана в журналі "Громада" 1906 року [3, с. 51].

Степан Васильченко, творчо інтерпретуючи народну поетичну мову і надаючи "контактові" з уявним читачем особливого значення розкриває спів у п'єсах. Степан Васильченко послідовно здійснював власну мистецьку програму – ствердження засобами поетизації позитивної самобутності українського національного характеру з метою пробудження народної самосвідомості. Отже письменники мали індивідуальне творче кредо, яке послідовно здійснювали, – дати дітям, селянам, із якими їх споріднювало походження, життєрадісну й вишукану художню літературу, спрямовану на пошук власної ідентичності і збереження української ментальності.

Список використаних джерел

1. Васильченко С. Мужичський ангел : оповідання, повісті, п'єси / Упоряд., пер. і прим. Н. Шумило. Київ : Веселка, 2000. С. 256–281.
2. Васильченко С. Оповідання. Повісті. Драматичні твори. АН УРСР / Упоряд. і приміт. Н. М. Шумило; вступ. ст. Б. А. Деркача. Київ : Наукова думка, 1988. 594 с.
3. Васильченко С. Твори. В 3 т. Т. 1 : 1903–1916 / Упоряд., вступ. ст., прим. Б. А. Деркача, В. А. Костюченка. Київ : Дніпро, 1974. 406 с.
4. Шевченко С.М. Просвітницька й педагогічна діяльність Юрія Федьковича (1834-1888) чи миттєвості сьогодення... *Наука і техніка сьогодні*. [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-3\(17\)-472-481](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-3(17)-472-481). URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nts/issue/archive> <https://lib.iitta.gov.ua/734635>.

5. Шевченко С.М. Філософсько-освітні погляди діячів України (1917 – 1991 р). Вісник науки та освіти" Київ: Видавнича група "Наукові перспективи", 2023. № 11 (17). С. 1257-1265. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nts/issue/archive>.

Шелельо В. І.,

УДК 159.9

здобувачка другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

ПСИХОТРАВМУЮЧИЙ ВПЛИВ БУЛІНГУ НА ОСОБИСТІТЬ СТАРШОКЛАСНИКА

Мета дослідження дослідити та встановити особливості впливу булінгу на старшокласників.

Завдання дослідження: визначення булінгу та його структури; експериментальне дослідження проблеми булінгу в школах; обґрунтування основна передумова появи булінгу; розробити програми психологічної корекції для "жертв" цькування на основі даних, отриманих в результаті психологічних досліджень; проаналізувати психоемоційний стан 10-річних дітей, які постраждали від цькування; охарактеризувати групову форму психологічної підтримки; провести соціально-психологічний тренінг "форми булінгу, його виявлення та профілактика.

Методи дослідження У процесі дослідження використовуються загальнонаукові та спеціальні методи дослідження в обох напрямках: теоретичні: аналіз, синтез, класифікація; аналітичні методи, дослідження з соціальної психології науки, педагогіки; вивчення навчальної літератури; структурний аналіз стандартизованих документів; концептуальний; порівняльний аналіз; практичне застосування: анкетування. У статті дається психологічна характеристика і аналіз поняття булінг і його структури.

К. Роджерс-р. Згідно з методикою соціально-психологічної адаптації по дослідженню Даймонда, була виявлена потенційна група ризику серед дітей. Через низькі результати за цими шкалами можна констатувати такі результати і думати, що ці діти могли стати "жертвами" цькування. Дезадаптація, неприйняття себе та інших, прагнення домінувати і заглибленість в себе можуть привести до небажаних наслідків, і такі учні частіше піддаються цькуванню або стають жертвами.

Схильність об'єкта до конфлікту і агресії як особистісна характеристика визначена Е.П. Ільїним з використанням методики "особистісна агресія і

конфлікт". Високий бал за шкалою дратівливості, уразливості, безсердечності, безкомпромісності, мстивості, нетерпимості і сумнівів може свідчити про зростання конфліктності і агресії серед учнів.

Згідно з результатами опитування, більшість дітей знають про кіберзалякування, а також цькування з власного досвіду. Завдяки результатам ми з'ясували, що в більшості випадків наші однокласники є хуліганами в старших класах. Однак учні мало знають про те, як боротися з цією проблемою.

Якщо ми проаналізуємо результати опитування про обізнаність учнів про цькування, то побачимо жахливу картину, тому що 71% респондентів були свідками цькування в школі, а 60% показали випадки цькування: постійне приниження або зневага – 64%, вимагання або вимагаючої сили – 11%, неодноразові побиття – 15%, постійні погрози або залякування – 10%.

Провівши теоретичний аналіз літератури та експериментальне дослідження проблем цькування, ми вирішили всі завдання нашої магістерської дисертації:

1. Проаналізувавши психологічну літературу з цього питання, ми прийшли до висновку, що цькування – це тривалий процес фізичного або психічного насильства з боку однієї дитини або групи осіб по відношенню до іншого з метою заподіяти шкоду або викликати страх за допомогою залякування. Перша публікація на тему шкільного насильства була опублікована скандинавським вченим Д. Олвеусом, П. Хайнеманном, Е.Іт автором виступив Руланн. Д. – провідний дослідник цькування. Олвеусу в своїх роботах вказує, що цькування – це порушення балансу сил і авторитету. Е. Руланн стверджує, що цькування – це негативна поведінка, і його мета – якимось чином нашкодити жертві. Вітчизняні дослідження показали, що ця проблема викликана І.С.Іт це відображено в дослідженні Кона. Вчені, які вивчають феномен цькування, спираються на дані веб-сайту KidsPoll, згідно з якими 48% дітей піддавалися цькуванню, а 42% були залучені в неї.

Саме тому, згідно з аналізом наукових публікацій вчених, ми прийшли до висновку, що цькування – це негативне явище, яке дуже складно викоринити з процесу навчання і виховної роботи. В ході виконання 2-го завдання ми виявили основні характеристики підліткового віку і його вплив на виникнення жорстокого поведіння.

2. Експериментальні дослідження підтвердили існуючу гіпотезу-психологічне насильство в підлітковому віці проявляється прямо і побічно у вигляді фізичних і словесних нападів. Самоагресивні симптоми саморуйнування не характерні для підлітків.

Аналіз даних, отриманих в ході нашого дослідження, показав, що прояв агресивних реакцій може відбуватися одночасно в декількох формах. Це корисно для всебічного опису спрямованості агресивної особистості.

Результати якісного аналізу показують, що дівчатка у віці 10 років частіше вдаються до психологічних видів насильства (знущання, Інценування, прізвиська, ізоляція), а хлопчики у віці 10 років частіше вдаються до фізичного насильства.

Згідно з результатами проведеного опитування, в ньому говориться, що число як жертв, так і насильників трохи вище, ніж було виявлено в ході опитування. Причиною цього є те, що учасники не хочуть говорити про ситуацію насильства в школі.

Оцінивши проблему цькування і деталі боротьби з цим явищем, ми розробили програму заходів, спрямованих на зниження агресивних проявів школярів в освітньому середовищі.

Грунтуючись на теоретичному аналізі проблеми і її емпіричному дослідженні, а також на ключових умовах зниження цькування в підлітковому віці, ми виділили наступні: підвищення особистісних домагань, розвиток емпатії, зниження агресії, підвищення здатності до спілкування.

На нашу думку, цілеспрямоване коригуючий вплив на ці умови в ході реалізації розробленої нами програми допоможе знизити прояви цькування серед старшокласників в місті і міських школах.

Міфи нав'язуються стереотипної природою суспільства, а що стосується проведення навчання психологічно освіченими фахівцями, то навчання ефективно тільки в бізнесі.

Щоб швидко виявити прояви цькування, необхідно розпізнавати її види, форми, методи і ознаки. Профілактика цькування і кіберзалякування також грає важливу роль. Оскільки учні були виявлені на заняттях, серед них були випадки кіберзалякування, тому важливо показати їх з боку через призму прикладів, ситуацій і подій, хоча в першу чергу до них слід ставитися не дбайливо, справедливо, а спокійно.

Список використаних джерел

1. Emotional and behavioural disorders of children and adolescents. World mental health day. A Global World Mental Health Education Program of the world Federation for Mental Health, 2003.
2. Garrett A. G. Bullying in American schools: causes, preventions, interventions. McFarland, 2003. P. 172.
3. Arora C. M. J. Anti-Defamation League and the Survivors of the Shoah Visual History Europe. Measuring bullying with the life ft School checklist. *Palorai Care m Education*. 1994. № 912. P. 11–15.
4. Мюллер В. К. Новый англорусский словарь. Перераб., и доп. изд.
5. Olweus D. Peer Harassment: A Critical Analysis and Some Important Issues. *Peer Harassment in School* / ed. J. Juvonen, S. Graham. New York : Guilford Publications, 2001. P. 3–20.

СЕКЦІЯ 5. ВИЩА ОСВІТА

.....
SECTION 5. HIGHER EDUCATION

Бабич М. Є.,

УДК 81.24

старший викладач
кафедри іноземних мов,
Національний транспортний
університет, м. Київ

Горідько Н. М.,

канд. техн. наук, доцент,
доцент кафедри іноземної
філології та перекладу,
Національний транспортний
університет, м. Київ

Слива Т. В.,

канд. філол. наук, доцент,
доцент кафедри слов'янських,
романських і східних мов,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова, м. Київ

**АСОЦІАТИВНИЙ МЕТОД ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ
ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ІНШОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ**

Невід'ємною складовою вивчення іноземної мови у закладах вищої освіти є поповнення словникового запасу, а запам'ятовування іноземних слів, особливо термінологічної лексики, є одним із трудомістких та складних етапів навчання. Кількість найбільш уживаних термінів постійно зростає, тож їх запам'ятовування та відтворення вимагає додаткових зусиль.

Серед традиційних способів запам'ятовування нових лексичних одиниць: механічне заучування пар "слово – переклад", переведення одних частин мови в інші, підстановка слів, переказ текстів, відповіді на питання із застосуванням лексики, що вивчається тощо. Механічне запам'ятовування термінології не є продуктивним, оскільки якість відтворення буде занадто низькою. Частково виправити ситуацію може застосування методу інтервального повторення, побудованого на основі методу збереження інформації Ебінгауза [1, с. 136]. Поєднання традиційних методик та застосування інноваційних прийомів сприяє довгостроковому запам'ятовуванню.

Одним із вискоефективних способів запам'ятовування інформації є мнемотехніка, або мнемоніка, що визначається як мистецтво запам'ятовування, тобто це цілеспрямовано розроблені прийоми та способи, що полегшують запам'ятовування певної інформації. У нашому випадку це інформація, що супроводжує вивчення іноземної мови. Головним принципом мнемотехніки як інтенсивного методу викладання іноземної мови у ЗВО є заміна абстрактних об'єктів поняттями, які так само доповнюються візуальними, аудіальними чи кінестетичними стимулами-уявленнями, що пов'язують об'єкти з уже наявною інформацією, при цьому застосовуються різні способи запам'ятовування мовного матеріалу: візуальний (з опорою на друкований текст), аудитивний (з опорою на аудіо текст), мовленнєвий (повторення вголос), образний (з опорою на предмет або уявний образ предмета), комбінований (з опорою на текст, малюнок і фонограму), ритмічний (з музикою, жестами, рухами тощо) [2, с.293]. При застосуванні таких прийомів запам'ятовування виникають асоціації, які спрощують процес відтворення інформації.

Асоціативний підхід до запам'ятовування, збереження та відтворення інформації є базується на природньому механізмові нашої пам'яті, оскільки більшість інформації, яку ми запам'ятовуємо, пов'язана з попереднім нашим досвідом, а нові нейронні зв'язки, які й відповідають за тільки що засвоєні дані, утворюються, приєднуючись до вже наявних у мозку.

Асоціації зазвичай виникають неконтрольовано, проте при вивченні термінології необхідно зробити процес формування асоціацій усвідомленим для досягнення максимального ефекту для подальшого відтворення професійної лексики. Отже, спочатку необхідно навчити студентів створювати у своїй пам'яті опорні образи, які легко згадуються в певній послідовності. Для подальшої самостійної побудови асоціативних зв'язків слід продемонструвати студентам можливі мнемотехнічні прийоми для кращого запам'ятовування термінів:

– утворення смислових фраз з початкових букв або використання акронімів (наприклад, для запам'ятовування терміну *internal combustion engine* можна використати скорочення ICE /aɪ-si-i:/, використовуючи ефект впізнання в цьому акронімі слово лід;

– рифмізація (слово – *engine* /'en.dʒɪn/ – двигун, можна запам'ятати за допомогою методу з'єднання образів, використовуючи таку асоціацію: джин з емблемою "N" на грудях (за аналогією з суперменом)) розганяє двигун. запам'ятовування слова "двигун" через образ джина, дозволить уникнути помилок у вимові терміна "engine", яке деякі студенти вимовляють як "енгін"; слово – *hierarchy* /'haɪə.rɑ:ki/ - ієрархія, можна запам'ятати за допомогою такої асоціації: зображення раків зі словом привіт – hi, раки;

- пошук яскравих асоціацій (зображень, фраз, мемів);
- використання *mind maps* (карток пам'яті, асоціативних схем, інтелект-карт).

Варто зазначити, що в основі методу карток пам'яті лежить процес радіантного мислення, описаний Тоні Бьюзеном [3, с.33]. Науковець стверджує, що мозок не здатний засвоїти послідовно, логічно викладені знання. Нова інформація буде засвоєна у разі, якщо буде із чимось уособлюватися, наприклад з мислеобразами, свого роду смисловими картинками. Суть методу полягає в підборі до ключового слова (теми) пов'язаних з ним інших слів, фраз з подальшим відгалуженням від них, що візуально виглядає як промені, що відходять від сонця або як різні гілки дерева, що відходять від стовбура.

Оскільки основою карток пам'яті є асоціації, то розуміння типів асоціативних зв'язків, вміння їх визначати та об'єднувати слова, пов'язані передусім спільним змістом, дозволяє підходити до процесу включення асоціатів більш свідомо та структуровано. Тому є доцільним спочатку разом зі студентами зробити семантичний аналіз ключового терміну з подальшим виділенням членів асоціативно-семантичної групи на основі дефініцій, наведених у тлумачних словниках або спеціалізованих довідниках, демонструючи способи розгляду складових значень слова та можливих асоціацій до кожного компонента значення.

Асоціативні ланцюжки будуються на основі порівняння одних рис чи категорій з іншими. Традиційно виділяють:

- асоціації за подібністю – знаходження спільних рис: *cap – rod cap* (кришка нижньої головки шатуна), *wheel – steering wheel* (кермо), *pin – piston pin* (поршневий палець), тощо;

- асоціації за суміжністю – знаходження зв'язків між подіями у часі, між предметами у просторі. Зокрема, термін *income statement* (звіт про фінансові результати) асоціюється з термінами *revenue* (дохід), *expense* (витрати), *profit* (прибуток), *loss* (збиток), або *cylinder* (циліндр) – *piston* (поршень), тощо;

- асоціації за контрастом – *crankshaft* (колінчастий вал) – *camshaft* (розподільний вал), *intake stroke* (такт впуску) – *exhaust stroke* (такт випуску), *profit* (прибуток) – *loss* (збиток), *deficit budget* (дефіцит бюджету) – *surplus budget* (профіцит бюджету) тощо.

Наведемо приклад мнемотехнічного завдання. Після прочитання та перекладу навчального тексту студентам пропонується виписати незнайому лексику та спробувати запам'ятати нові слова, використовуючи метод актуалізації ключових слів, рифмізації, за допомогою карток пам'яті або ж підбором незвичайних асоціацій. У кожного студента такі асоціації будуть різними, як і список слів, тому на першому етапі підбір вдалих асоціацій буде частиною спільної роботи викладача та студентів. Завдяки спільній роботі процес навчання буде цікавішим. Як підготовчий етап перед виконанням мовних вправ

у діалогічній та монологічній мові студентам може бути запропоновано складання ментальної карти вивченої теми.

Таким чином, застосування алгоритмів запам'ятовування важливої для студентів професійної термінології сприяє більш ефективному запам'ятовуванню, розвитку креативного мислення та удосконалення власного когнітивного стилю. Цьому сприяє урізноманітнення прийомів отримання, запам'ятовування та переробки інформації, а також прийомів її відтворення та способів контролю. Цю технологію не можна назвати універсальною, проте вона сприяє мотивації та залученню студентів до активної навчальної діяльності, підвищує відсоток інформації, що залишається в довготривалій пам'яті.

Список використаних джерел

1. Горідько Н. М., Бабич М. Є. Застосування сучасних технологій навчання іноземної мови на основі аналізу кривої забування. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Вип. 215. С. 134–140.
2. Рибалка Н. В. Особливості застосування мнемотехніки при вивченні лексичного матеріалу на заняттях з німецької мови. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія "Філологічні науки"*. 2020. № 2 (20) С. 290–297.
3. Buzan T. *Mind Map Mastery: The Complete Guide to Learning and Using the Most Powerful Thinking Tool in the Universe*. Watkins Media, 2018. 218 p.

Глянєнко К. А.,

канд. пед. наук,

викладач комісії педагогічних та

соціально-гуманітарних дисциплін,

ВСП "Дніпровський фаховий коледж інженерії та

педагогіки Українського державного університету

науки і технологій", м. Кам'янське

УДК 378.14

ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Вимогою сьогодення до професійної підготовки здобувачів вищої освіти є формування конкурентоспроможних фахівців, здатних орієнтуватися у багатьох напрямках людської діяльності і швидко приймати рішення, вміти працювати в

команді. Тому у процесі професійної підготовки важливим є не лише формування у майбутніх фахівців загальних та спеціальних (фахових) компетентностей, а й SOFT SKILLS.

Нині особлива увага приділяється ментальному здоров'ю, інклюзії та безбар'єрності, вмінню аналізувати отриману інформацію, формуванню критичного мислення, цифровій грамотності. Сучасний викладач має вміти зорієнтувати освітній процес на особистість здобувача освіти, здійснювати педагогічну рефлексію, тобто сприймати та регулювати свою навчально-виховну роботу як процес, що фокусується на закономірних етапах формування особистості, ситуацій, що розкривають її творчий потенціал, а не як система занять та заходів. Також необхідно вміти використовувати цілісну систему дидактичних засобів під час навчання здобувачів освіти з відповідної дисципліни, що забезпечить у подальшому формування особистості, здатної навчатись протягом життя.

Формування Soft skills передбачає систему навичок, важливих у нестандартних умовах, що відповідають за адаптивність, комунікативність, успішне виконання завдань, як лідер та у команді, високу продуктивність і є наскрізними, тобто не пов'язані з конкретною предметною областю. Це ті бажані якості, які застосовуються в різних життєвих ситуаціях, як в освітній діяльності, так і в майбутній професійній. Такі риси, як відповідальність, вміння висловити думку та вислухати співрозмовника, вміння планувати час та роботу є особливо важливими. Тому формування soft skills у здобувачів закладів вищої освіти під час воєнного стану сьогодні є актуальним питанням.

Вважаємо, що в умовах воєнного стану із застосуванням технологій дистанційного навчання в освітньому процесі актуальним є застосування методу проєктів, проблемного методу, ділових ігор, дослідницьких методів.

Проєктна методика допомагає розв'язати те чи інше питання у процесі самостійних дій за певним планом для вирішення пошукових, дослідницьких, практичних завдань та презентацією напрацювань. Цей метод дає можливість формувати у здобувачів свідомо та самостійно обирати напрям дослідження, розробку питання, планувати одноосібний проєкт або у групах (команді), тим самим формувати лідерські якості або риси "командного гравця", вміння планувати час та бути доповідачем, тобто формування комунікативної компетентності.

Проблемний метод передбачає навчання через створення проблемних ситуацій, постановку проблемних питань та організацію активної самостійної діяльності здобувачів вищої освіти з подальшим розв'язанням.

Застосування цього методу дає можливість формувати у здобувачів активну пізнавальну діяльність, вміння здобувати знання через дослідження, а це вже адаптивність та лідерство.

Застосування ділових ігор сприяють використанню різних способів мотивації, передбачає організацію освітнього процесу із відтворенням фрагментів майбутньої професійної діяльності, здатна виступати засобом отримання інформації – знань. Завдяки цьому методіві здобувачі спільно приймають рішення, участь у грі дає можливість кожному вчитись спілкуватися, враховувати думку інших, сприяє активній міжособистісній взаємодії, під час гри кожен має можливість показати себе, свої знання, якості, ставлення до діяльності, до оточуючих, мотивує до досягнення відповідних результатів, а результат залежить від самого гравця, рівня його підготовленості, здатностей, витримки, та й від усієї команди.

Навчання через дослідження дає здобувачам вищої освіти можливість отримувати відомості про об'єкти, процеси та явища, які вони відкривають під час аудиторних занять та в позааудиторній діяльності. Наприклад, залучення здобувачів освіти до участі у гуртковій роботі за напрямом "Педагогічні технології та інновації", студентській науково-практичній конференції "Студентська молодь та інновації". Участь у роботі вебінарів, майстер-класів, конкурсів фахової майстерності, студентських науково-практичних конференціях сприяє формуванню вміння працювати над проектом, проводити дослідження, планувати власну діяльність, презентувати себе, як особистість, та власні напрацювання, здійснювати самоаналіз, вести дискусію.

Отже, зазначені методи сприятимуть формуванню Soft skills у здобувачів вищої освіти не лише в освітній діяльності, а й повсякденному житті і будуть потрібні під час повоєнної відбудови нашої держави.

Список використаних джерел

1. Гляненко К.А. Дидактичні засади формування професійної компетентності майбутніх фахівців професійної освіти (охорона праці) / Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Вип. 197. 2021. С. 76–80.

2. Гляненко К.А. Формування проектної компетентності у процесі професійної підготовки майбутніх викладачів засобами інформаційних технологій. Науковий часопис. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Вип. 83, 2021. С. 38–42.

3. Гляненко К.А. Значення інноваційних технологій у системі професійної підготовки майбутніх викладачів педагогічних дисциплін. Суспільство та національні інтереси: журнал. 2024. Вип. № 5(5) 2024. С. 162–169.

4. Гляненко К.А. Проблеми та перспективи сучасної освіти України. Актуальні питання у сучасній науці. (Серія "Педагогіка", Серія "Право", Серія Економіка", Серія "Державне управління", Серія "Техніка", Серія "Історія та археологія"): журнал. Вип. № 8(26). Київ, 2024. С. 789–797.

5. Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проектна діяльність : Науково-методичний збірник / за загальною ред. С. М. Шкарлета. Київ-Чернівці, "Букрек". 2022. 140 с.

Гулько Т. Ю.,
старший викладач кафедри
фізичної культури та спорту,
Національний університет "Полтавська
політехніка імені Юрія Кондратюка", м. Полтава

УДК 37.114

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Нинішнє суспільство, перенасичене інформаційним потоком та активним його використанням, позбавляє людину її природного стану в задоволенні оптимальної рухової активності в житті. В той час як рухова активність є однією з складових здорового способу життя. Постає необхідність у формуванні здоров'язбережувального середовища людини як такого, що не лише формує, а й сприяє зміцненню та збереженню її здоров'я у всіх його формах (фізичного, психічного, духовного та соціального). Саме тому актуальності набуває питання формування здоров'язбережувального освітнього середовища у закладах освіти, наявність якого забезпечує стан фізичного, психічного та духовного благополуччя молодого покоління – майбутнього нації. Оскільки більшість свого часу студентська молодь проводить саме в освітніх закладах.

Під здоров'язбережувальним освітнім середовищем розуміємо освітній процес з його матеріальним і навчальним забезпеченням, що забезпечує формування, зміцнення та збереження здоров'я молодого покоління [2, с. 97].

Задля формування і впровадження здоров'язбережувального освітнього середовища маємо дотримуватися відповідних педагогічних умов, які створюватимуть сприятливі умови, забезпечуючи збереження і зміцнення здоров'я суб'єктів освітнього процесу.

Педагогічні умови формування здоров'язбережувального освітнього середовища в закладах вищої освіти розглядаємо як взаємопов'язану сукупність складових освітнього процесу, від яких залежить ефективність формування здоров'язбережувальної компетентності, збереження та зміцнення усіх складових здоров'я та готовність студента до збереження і зміцнення здоров'я впродовж життя [1, с. 653].

Першою педагогічною умовою визначаємо спрямованість освітнього процесу з його навчально-методичним забезпеченням на формування здоров'язбережувальної та здоров'ярозвивальної компетентностей у студентів. Здоров'язбережувальна компетентність формується шляхом набуття студентами навичок формування, збереження, зміцнення, відновлення здоров'я та дбайливого ставлення до нього тощо. При організації навчання, орієнтованого на формування здоров'язбережувальної

компетентності, необхідно мати на увазі, що розвиток навчальних здібностей студентів відбувається не тільки через оволодіння нормативною діяльністю, а й через постійне збагачення інтелекту, перетворення суб'єктивного досвіду на джерело власного розвитку.

Поняття "здоров'язбережувальна компетентність" пояснюємо як інтегративну здатність студента до застосування набутих під час освітнього процесу здоров'язбережувальних знань, умінь, навичок, цінностей, особистого здоров'язбережувального життєвого досвіду; здатність до втілення в житті власної здоров'язбережувальної поведінки, здорового способу життя, який впливає на формування, збереження та зміцнення власного здоров'я та здоров'я інших людей [3, с. 11].

Друга педагогічною умова – наявність матеріально-технічної бази, що забезпечує формування, збереження та зміцнення здоров'я студентів. До матеріально-технічної бази вищого освітнього закладу належать навчальні аудиторії, спортивна база, рекреаційна зона, столова, які забезпечують організацію фізкультурно-оздоровчої діяльності в закладі. Гармонійне поєднання соціального, фізичного, психічного та морально-духовного елементів здоров'я є складовою благополуччя в житті людини [4, с. 6].

Третьою педагогічною умовою визначаємо використання сучасних здоров'язбережувальних технологій у освітньому процесі вищого закладу освіти. Впровадження здоров'язбережувальних технологій потребує від науково-педагогічних працівників закладу вищої освіти, по-перше, не допускати перенавантаження студентів, визначаючи оптимальний обсяг навчальної інформації й способи її надання, враховуючи інтелектуальні та фізіологічні особливості учнів, спланувати такі види роботи, які сприяють уникненню втоми серед студентів.

Четвертою педагогічною умовою формування здоров'язбережувального освітнього середовища в закладах вищої освіти визначаємо проведення постійного моніторингу впливу здоров'язбережувального освітнього середовища на стан здоров'я студентів. Під моніторингом стану здоров'я студентів розуміємо контроль та аналіз якості здоров'язбережувальної діяльності освітнього закладу, постійне спостереження за освітнім процесом, спрямоване на формування, збереження і зміцнення здоров'я студентів під впливом здоров'язбережувального освітнього середовища на рівень набутих ними знань, умінь та навичок. Моніторинг має передбачати відстеження ряду показників, що відображають реальний стан здоров'я студентів.

Список використаних джерел

1. Гулько Т.Ю., Косяк О.В. Професіоналізація майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту на засадах синергетичного підходу. *Вісник науки та освіти* (Серія "Філологія", Серія "Педагогіка", Серія "Соціологія", Серія "Культура і мистецтво", Серія "Історія та археологія"): журнал. 2023. № 11(17) 2023. С. 651-662.

2. Гулько Т.Ю. Формування здатності застосовувати сучасні здоров'язбережувальні технології у сфері фізичної культури та спорту у здобувачів вищої освіти. *Теорія і практика фізичної культури і спорту*: науково-практичний журнал Університету Григорія Сковороди в Переяславі. Переяслав (Київська обл.), 2023. № 2/2023, С. 96-101.

3. Плачинда Т. С., Рибалко Л. М., & Гулько Т. Ю. Дотримання здорового способу життя майбутніми фахівцями фізичної культури та спорту як необхідна умова якості життя. Педагогічний альманах, 2024. № 55. С. 10-16.

4. Рибалко Л.М. Здоров'язбереження як педагогічна та соціальна проблема. *Здоров'язбережувальні технології в освітньому середовищі*: колективна монографія; [за заг. ред. Л.М. Рибалко]. Тернопіль: PRINMAX, 2019. С. 4-32.

5. Рибалко Л.М. Фізкультурно-оздоровча модель здоров'язбережувальних технологій у закладах загальної середньої освіти. *Спортивна наука та здоров'я людини*: Наукове електронне періодичне видання. К., 2021. № 1(5). С. 84-103.

Злобіна О. В.,

старший викладач

кафедри соціально-гуманітарних

та фундаментальних дисципліни,

Інститут Військово-Морських Сил

Національного університету "Одеська

морська академія", м. Одеса

Шаров Р. А.,

заступник начальника інституту,

Інститут Військово-Морських Сил

Національного університету "Одеська

морська академія", м. Одеса

УДК 355.33:378.629.5.015

ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ЛІДЕРСТВА В ІНСТИТУТІ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ "ОДЕСЬКА МОРСЬКА АКАДЕМІЯ"

Екстермальні умови російсько-української війни, що характеризуються раптовістю, невизначеністю, безпосередньою загрозою життю особового складу, у тому числі під час масованих ракетних ударів з боку країни-агресора крилатими ракетами повітряного, морського на наземного базування, балістичними ракетами, зенітними керованими ракетами та ударними БпЛА "Shahed" вимагають від корабельного

складу ВМС ЗС України швидкого реагування на виклики, ефективного виконання завдань за призначенням.

У критичних умовах здатність приймати рішення, мотивувати людей на виконання завдань, рухатись до спільної мети є необхідними професійними компетентностями майбутніх морських офіцерів. Отже, розвиток лідерства є одним із пріоритетних напрямків освітнього процесу та полягає в зосередженні керівного складу, науково-педагогічних працівників та командирів курсантських підрозділів на розвитку лідерських компетентностей майбутніх морських офіцерів.

Впровадження системи лідерства в Інституті Військово-Морських Сил Національного університету "Одеська морська академія" здійснюється відповідно до Стратегії розвитку військового лідерства у ЗС України [5], Доктрини військового лідерства у Збройних Силах України [1] та Положення про систему лідерства в Інституті Військово-Морських Сил Національного університету "Одеська морська академія" [3]. Відповідно до зазначених документів в Інституті ВМС визначено та запроваджено заходи та механізми для створення ефективної системи лідерства, яка гарантує здобуття та розвиток лідерських компетентностей здобувачами вищої освіти.

Здобуття лідерських компетентностей здійснюється під час освітньої діяльності (в процесі вивчення навчальних дисциплін відповідно до навчального плану), первинної військово-професійної підготовки та в повсякденній діяльності (в процесі виконання розпорядку дня, виконання обов'язків у складі добового наряду, тощо). Акцентуємо увагу на особливостях досягнення лідерських компетентностей та їх оцінювання під час первинної військово-професійної підготовки.

Первинна військово-професійна підготовка (далі - ПВПП) проводиться перед початком навчання курсантів в Інституті ВМС НУ "ОМА". ПВПП проводиться з рекрутами, які відповідно до рішення відбіркової комісії зараховані на навчання в Інститут ВМС НУ "ОМА" у відповідності до Стандарту первинної військово-професійної підготовки курсантів вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти Збройних Сил України [4]. Для проведення ПВПП наказом начальника Інституту ВМС НУ "ОМА" призначається адміністрація батальйону нового набору, який складається з: командування, роти (рот) нового набору та підрозділу (посадових осіб) забезпечення. До складу рот нового набору призначаються курсанти 2-3 курсів в якості молодших командирів (командири відділень, заступники командирів взводів). Відбір кандидатів до призначення на посади молодших командирів на ПВПП здійснюється начальниками 2-3 навчальних курсів на підставі аналізу оцінювання здобутих курсантами лідерських компетентностей за весь період навчання. Під час відбору також враховуються наявність бойового досвіду та

особисте бажання курсанта розвинути на практиці свої лідерські компетентності. Перед призначенням на посаду з кандидатом відбувається бесіда з командиром роти нового набору, в ході якої роз'яснюються кандидату очікувані результати, які має досягнути здобувач вищої освіти та його підпорядкований особовий склад в ході ПВПП. Молодші командири, за підсумками щоденного аналізу проведених дій в підрозділі, доповідають командирю роти нового набору результати виконання повсякденних завдань рекрутами, проблемні питання, тощо. Для оцінки набуття лідерських компетентностей, молодші командири заповнюють відповідний Контрольний аркуш.

Під час оцінювання рекрута командиром роти нового набору враховується думка відповідних молодших командирів і заповнюється інший Контрольний аркуш. Командир роти нового набору за підсумками ПВПП проводить попереднє оцінювання рекрутів щодо наявності в них лідерських компетентностей відповідно до факторів: А (Цінності) та D (Особисті компетентності) Доктрини військового лідерства у Збройних Силах України [1], виконання обов'язків молодших командирів на ПВПП, курсанти 2-3 курсів оцінюються адміністрацією батальйону нового набору на предмет досягнення визначених компетентностей лідера (керівника підрозділу).

Адміністрація батальйону нового набору приділяє особливу увагу набуттю командирських навичок молодшими командирами під час проведення практичних занять, тренувань, управління повсякденною діяльністю підрозділу, тощо.

Командир роти нового набору напередодні закінчення заходів ПВПП оцінює набуття лідерських компетентностей підпорядкованими молодшими командирами шляхом оцінювання набуття лідерських компетентностей підпорядкованими молодшими командирами за час ПВПП. Командир батальйону нового набору робить висновки щодо набуття молодшими командирами відповідних лідерських компетентностей. Під час визначення оцінок (балів) використовується Методика визначення оцінки (балів) при оцінюванні лідерських компетентностей [2].

Заповнені контрольні аркуші в трьохденний термін передаються командиром батальйону нового набору начальнику навчального курсу, з якого призначалися молодші командири для ознайомлення та аналізу. Контрольні аркуші зберігаються протягом 5 років після закінчення навчання відповідного курсанта.

Отже, розвиток лідерських компетентностей здобувачей вищої освіти в Інституті ВМС НУ "ОМА" відбувається з моменту зарахування абітурієнтів до лав Інституту ВМС на первинному етапі під час ПВПП, коли здійснюється як моніторинг первинних лідерських навичок рекрутами (з формуванням подальшого курсу їх розвитку), так і набуття і розвиток їх молодшими командирами (курсантами 2,3 курсу).

Аналіз проведеної роботи засвідчив, що, попри накопичення досвіду дослідження проблеми лідерства та лідерських якостей, низка аспектів потребує подальшого доопрацювання, що і є пріоритетом керівництва Інституту ВМС НУ "ОМА".

Список використаних джерел

1. Доктрина військового лідерства у Збройних Силах України: Публікація ОП-1-296, 2024.
2. Наказ Головнокомандувача Збройних Сил України від 19.06.2024 № 262 "Про затвердження Інструкції з оцінювання лідерських якостей командирів (начальників) у Збройних Силах України".
3. Положення про систему лідерства в Інституті ВМС НУ "ОМА" Одеса, 2024.
4. Стандарт первинної військово-професійної підготовки курсантів вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти Збройних Сил України. Київ. 2021.
5. Стратегія розвитку військового лідерства у Збройних Силах України 01.11.2023.

Лебедь Ю. Б.,

канд. філол. наук,

завідувач кафедри зарубіжної

літератури та основ риторики,

Комунальний заклад вищої освіти "Вінницький

гуманітарно-педагогічний коледж", м. Вінниця

Скрипник Н. І.,

канд. філол. наук,

завідувач кафедри української філології,

Комунальний заклад вищої освіти "Вінницький

гуманітарно-педагогічний коледж", м. Вінниця

УДК 395.6:37

КОМУНІКАТИВНИЙ ЕТИКЕТ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ВЧИТЕЛЯ

Speech skills significantly affect a person's life and determine the level of his sociability and ability to interact with other members of society. Knowledge of etiquette, culture of behaviour, and norms of the modern Ukrainian language is the key to effective interpersonal communication.

The issue of communicative competence of future teachers is relevant today because modern society requires the training of specialists who are able to navigate

in various situations related to the implementation of professional activities. For a teacher of the 21st century, not only deep professional knowledge and skills, mobility, and the ability to quickly respond to the challenges of the time but also perfect command of the state language, observance of language norms, and speech etiquette are necessary. The relevance of the study is due to the need to highlight and justify socio-cultural training of students-vocabulary students in higher education institutions—which is one of the prerequisites for developing profound professional skills in the educational process [7, p. 316].

Speech etiquette has been the subject of research by many philosophers, linguists, and psychologists. I. Toman describes it in detail in his book "The Art of Speaking." Scientists A. Koval, V. Malakhov, Y. Radevich-Vynnytskyi, G. Sagach, and S. Dubovyk pay special attention to teacher etiquette.

Melnychuk in the "Dictionary of Foreign Words" gives the following definition of etiquette: "Etiquette is a compilation of norms of behaviour, order of actions, and rules of politeness at the courts of monarchs, titled persons, as well as in diplomatic circles; transferable-rules of behaviour [5, p. 260]. In the dictionary of the Ukrainian language, etiquette means "established norms of behaviour and rules of politeness in any society" [6, p. 490].

Scientists believe that it is appropriate to distinguish between three concepts that are close but not identical in scope and content: language etiquette, speech etiquette, and communication etiquette. Language etiquette is a set of "verbal forms of politeness accepted in a certain circle of people, in a certain society, in a certain country" [2, p. 12]. Speech etiquette is a system of standard, stereotyped verbal formulas used in everyday situations: greetings, farewells, apologies, invitations, and wishes [4, p. 362-363]. S. Dubovik notes that "speech etiquette is a national code of verbal decency, rules of politeness" [1]. Communication etiquette is the use of linguistic and non-linguistic (verbal) means of communication [2, p. 17].

A teacher's speech is an indicator of his pedagogical culture, a means of self-expression and self-affirmation. The word of the teacher should be decent, sincere, apt, and fair.

S. Dubovik notes that the teacher's speech is aimed at solving specific tasks that arise in pedagogical activity and singles out the following features of professional speech activity: 1) interaction is specially organised by the teacher; he manages it depending on the conditions of pedagogical communication; 2) its final result is the achievement of a humanistically orientated goal related to the education of students; 3) the selection of language and communication tools is carried out depending on the needs and tasks of interaction between the teacher and students; their effectiveness

is predicted; 4) speech activity of the teacher in a real situation of communication is based on the reproduction (reflection) of the state, behaviour, and reaction of students; it is regulated by the content of the feedback received by the teacher; 5) the teacher's speech is the subject of his pedagogical analysis and self-analysis, constant self-improvement [1].

The communicative behaviour of the teacher is evaluated taking into account what and how he says, what gestures, movements, facial expressions he has, what subtext his words have, and what reaction of students they are designed for. In real situations of school life – during lessons, breaks, and after-school activities – the speech aspect of communication is a complex polyphony of replicas, stories, questions, evaluative judgements, remarks, and emotional reactions.

O. Rudnytska emphasises that after meeting with the teacher, students remember not only the cognitive information he gave but also the atmosphere that accompanied their communication. "Students carry in themselves the mood, impressions of meeting with the teacher, memory of his look, intonation, tone of speech, and way of reacting to the behaviour of his students" [3, p. 134].

Taking into account what has been said, we can say that the teacher needs to consider not only the content of the communication (what I will talk about with them), but also the features of his speech and communicative behaviour (how will I speak, what verbal and non-verbal means will help me be expressive, persuasive, correct, polite, and what emotional atmosphere of communication I would like to create).

The pedagogical effectiveness of a teacher's speech largely depends on the level of language proficiency, the ability to make the right choice of language means, and language etiquette formulas. It primarily depends on what style of communication with students is characteristic of the teacher, what attitudes he has towards interaction with students, and to what extent he feels the psychological features of the speech situation.

Let's consider the main conditions for the effectiveness of a teacher's professional speech.

First, the teacher's professional speech must meet the requirements of speech culture. This is an important indicator of the level of his intelligence, education, and general culture. The productivity of a teacher's speaking activity depends primarily on the extent to which his speech corresponds to the norms of modern literary language – accentological, orthographic, lexical, grammatical, orthographic, and stylistic. Speech that conforms to these norms is correct. Correctness is one of the characteristics of speech culture.

Secondly, the teacher's professional speech should be a kind of "verbal action" (K. Stanislavskiy's term), the purpose of which is to have an intellectual, emotional-volitional, moral influence on students. The word of a true teacher convinces,

suggests, evokes appropriate feelings in students, and shapes their attitude toward what he is talking about. Ago. When communicating with students, he should take care of a purposeful selection of language and speech tools and a clear definition of which pedagogical task will be solved by these tools.

The third condition for the effectiveness of a teacher's professional speech is its orientation, addressing students. The main goal of speech orientation is to invite students to a dialogue with the teacher, to involve them in cooperation, to create an atmosphere of reflection and empathy. The task of orienting students to internal dialogue is also important.

The teacher's words should always be targeted; their selection is carried out taking into account the fact that they will be perceived by specific students. A master teacher always builds his speech, anticipating the possible reaction of students to his words, even to the tone and voice in which they will be said. Such prediction will help the teacher to organise his speech more rationally and to correct it during communication.

The directionality of the teacher's speech also depends on his ability to build his monologue as a dialogue with students, as a direct appeal to their mind, feelings, and experiences. In his story, there will be direct incentives for joint work ("let's think, fantasise, listen to the opinion of this researcher," "I hope you were also excited by this story; you have questions") and expressing one's own evaluations, impressions, and thoughts ("I can't help but share my impressions and thoughts with you," "I find it difficult to agree with such conclusions," "this book convinced me that").

A mandatory prerequisite for the effectiveness of a teacher's professional speech is also mastery of speech technique. In modern science, the following components of speech technique are singled out: voice, diction, tempo, intonation, etc. Research has established that they perform important functions at the same time, namely: they create a person's image, which is fixed in the minds of those around them; they make it possible to reveal the mental individuality of a person and determine his emotional state. For example, the peculiarities of the teacher's speech technique can create the image of a calm, balanced teacher or, on the contrary, a categorical power-lover. The speech of one teacher indicates his excessive nervousness and fussiness; the other indicates his stiffness, shyness, and self-doubt.

So, professional speech etiquette is a system of communication formulas and stable expressions used in professional communication situations, the mastery of which involves the use of general and professional speech skills. The use of professional speech etiquette in the process of communication facilitates the processes of transmission, analysis, and perception of information, which are an important component of the socialisation process.

References

1. Дубовик С. Г. Мовний етикет у професійній культурі педагога. URL : <http://www.psyh.kiev.ua>.
2. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування. Львів : Сполом, 2001. 223 с.
3. Рудницька О. П. Педагогіка : загальна та мистецька : навч. посіб. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. 360 с.
4. Сагач Г. М. Риторика : навч. посібник для студентів серед. і вищ. навч. закладів. Київ : Видавничий Дім "Ін Юре", 2000. 568 с.
5. Словник іншомовних слів / за ред. акад. О. С. Мельничука. Київ : Гол. ред. УРЕ, 1977. 775 с.
6. Словник української мови: в 11 т. Т. 2. Київ : Наукова думка, 1971. 550 с.
7. Skrypnyk N., Lebed Iu. Formation of professional competences of future philologists teachers in a new educational space. *Innovative scientific researches: European development trends and regional aspect. Collective monograph. 1st ed.* Riga, Latvia : Baltija Publishing., 2020, pp. 316 – 334.

Леонтьєва Л. В.,

УДК 001.89(075.8)

канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри військового права,
Військово-юридичний інститут Національного
юридичного університету імені
Ярослава Мудрого, м. Харків

Пащенко Є. М.,

доктор філософії (PhD),
старший викладач кафедри військового права,
Військово-юридичний інститут Національного
юридичного університету імені
Ярослава Мудрого, м. Харків

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

У сучасних умовах інтеграція в європейський простір є однією з цілей реформування системи вищої освіти України, формування та вдосконалення

нормативно-правової бази вищої освіти. Пошук шляхів гарантування якості освіти у вищих навчальних закладах є пріоритетним завданням. Освіта, а точніше якісна освіта, є пріоритетом, оскільки саме вона забезпечує якісне навчання та виховання учасників освітнього процесу і відповідно випускає фахівців у відповідних галузях. Одним із пріоритетних напрямків є забезпечення якості освіти в Україні відповідно до європейських стандартів, тобто вищих навчальних закладів. Реформи, що відбуваються у вищих навчальних закладах, мають забезпечити та підвищити якість вищої освіти, і ці реформи мають на меті відповідати рекомендаціям, стандартам та кращим практикам Європейського простору вищої освіти (ЄПВО). Пошук шляхів гарантування якості освіти у вищих навчальних закладах є пріоритетним завданням. Це пов'язано з тим, що освіта, а точніше якісна освіта, забезпечує якісне навчання та виховання учасників освітнього процесу і відповідно випускає професіоналів у відповідних галузях

Сутність впровадження інноваційних методів навчання у вищій школі України вивчаються на досить високому рівні. Особлива увага приділяється у дослідженнях О. І. Абдалова, І. І. Доброскок, О. В. Василенко, І. О. Галиця, О. С. Галиця, В. В. Докучаєва, О. Ю. Ісакова, Г. П. Коцури, С. В. Г. Кременя, П. Ю. Сауха та ін.

В Україні під час реформування в освітянській сфері вагомим інструментом у нормативно-правовому регулюванні забезпечення якості освіти, були прийняті Закон України "Про вищу освіту" [1] та Закон України "Про освіту" [2]. В розрізі даного питання нас цікавить також Закон України "Про інноваційну діяльність" [3]. Що стосується законодавчих документів і національних програм з розробки та впровадження інноваційних програм у вищій освіті, то підкреслюється, що не можна знижувати якість освіти і рівень знань, але в той же час не можна забувати про методи і прийоми навчання, які були встановлені.

В процесі введення інтеграції освітньої системи, Законом України "Про освіту" передбачено нові форми здобуття освіти: мережева, дуальна, сімейна, ін. Саме ст. 9 вище згаданого закону підкреслює, що особа має право здобувати освіту в різних формах, а саме: інституційна (очна (денна, вечірня), заочна, дистанційна, мережева); індивідуальна (екстернатна, сімейна (домашня), педагогічний патронаж, на робочому місці (на виробництві); дуальна. Вища освіта вимагає від педагогів ознайомлення та опанування, вивчення і впровадження інноваційних методів навчання й викладання, які в свою чергу вимагають застосування мультимедійних, інформаційних програм. [2].

Таким чином можемо стверджувати, що ми живемо в епоху максимального отримання інформації з різних носіїв, тому саме задача вищої освіти – стати основоположним взірцем прогресу, а інновації у різних сферах суспільної

діяльності, повинні в цьому тільки допомагати і теж містити в собі високий рівень знань сьогодення, володіти сучасними тенденціями, досить швидко пристосовуватись до змін знань, інформації, технологій.

Відповідно до Закону України "Про інноваційну діяльність" інновації – це новостворені і вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що суттєво покращують структуру та якість виробництва і соціальної сфери. Проблеми інноваційних технологій і методів навчання в сучасній вищій освіті актуальні, оскільки посилилася тенденція до гуманізації і гуманітаризації змісту технічної освіти, ліцензовано нові навчальні дисципліни і, як наслідок, зросла потреба в науково-педагогічних працівниках, які змогли б забезпечити інноваційний підхід до реалізації цих тенденцій під час навчально-виховного процесу [3].

Показово, що викладачі отримали можливість створювати і втілювати власні інноваційні методики.

Отже, інновації в освіті характеризуються цілеспрямованим процесом часткових змін, що призводять до змін цілей, змісту, методів, форм, способів і стилів діяльності освіти та адаптацію освітнього процесу до вимог сучасної епохи і соціальних запитів ринку праці. Тобто адаптувати його до соціальних запитів ринку праці. Крім того впровадження та апробація нового в освітню практику зумовлена позитивними змінами, а тому має бути засобом розв'язання актуальних проблем конкретного навчального закладу і витримувати експериментальну перевірку для остаточного застосування інновації.

Він має витримати експериментальну перевірку для остаточного застосування інновації. Насамперед, вона має включати сучасне моделювання, організацію нестандартних лекцій і семінарів, індивідуалізацію навчальних матеріалів, навчання в класі, групове навчання, додаткове навчання, поглиблення знань шляхом добровільного вибору, проблемно-орієнтоване навчання, дослідження та експерименти з новими навчальними матеріалами, розробка нових систем управління для оцінювання знань, комп'ютерне тестування, вивчення комп'ютерних технологій, застосування мультимедійних технологій.

До нового покоління навчально-методичних продуктів серед сучасних освітніх технологій (своєчасність і корисність яких підтверджена досвідом вищих навчальних закладів) слід віднести наступні: дистанційна освіта, креативна освіта, модульна освіта та освіта розвитку. Ці технології є найбільш ефективними у цій технології головною дійовою особою є особистість, тобто здобувач вищої освіти. У цій технології людина, тобто здобувач вищої освіти, є суб'єктом, метою, а не засобом [4; 13].

Проблеми інноваційних технологій і методів навчання в сучасній вищій освіті актуальні, оскільки посилилася тенденція до гуманізації і гуманітаризації змісту технічної освіти, ліцензовано нові навчальні дисципліни і, як наслідок, зростає потреба в науково-педагогічних працівниках, які змогли б забезпечити інноваційний підхід до реалізації цих тенденцій під час навчально-виховного процесу.

Показово, що викладачі отримали можливість створювати і втілювати власні інноваційні методики.

До інноваційних технологій у вищій освіті можна віднести: особистісно-орієнтоване, науково-дослідне, проблемне навчання; модульну систему й тестові форми підсумкового контролю знань; метод проєктів, модульно-рейтингову систему оцінювання знань; дистанційні технології. Такі інноваційні технології підвищують ефективність освітнього процесу й спрямовані на підготовку висококваліфікованих фахівців.

Досить влучно в праці О. Долгопол та О. Кір'янової визначено особливості інноваційних технологій навчання:

- сучасність: постійне прагнення до нововведень, неперервне вдосконалення змісту дисципліни з урахуванням зменшення розриву між найновішими досягненнями в науці й виробництві;

- оптимальність: спроба досягти навчально-виховних цілей з найменшою, по можливості, витратою зусиль, часу, засобів;

- інтегральність: синтез міждисциплінарних знань;

- науковість: відмова від інтуїтивного визначення змісту, методів, форм навчання, перехід до максимально повного аналізу, ґрунтованого на найновіших досягненнях психолого-педагогічних наук;

- відтворення процесу навчання і його результатів;

- програмування діяльності викладачів і здобувачів вищої освіти;

- масштабне використання сучасних технічних і дидактичних засобів навчання, які активізують діяльність здобувачів вищої освіти;

- оптимальність матеріально-технічної бази;

- якісна й кількісна оцінка результатів навчання [5].

Саме з появою інноваційних технологій і виникає нова проблема питання академічної доброчесності, та набуває все більшого значення в інноваційних процесах сучасного суспільства. Стрімкий розвиток технологій та вільний доступ до продуктів інтелектуальної власності сприяють використанню та поширенню інформації, але водночас набирає обертів процес запозичення, привласнення та використання чужих ідей та думок. Саме тому поглиблення та розширення знань з питань використанні інноваційних технологій дає змогу застосовувати на практиці набуті знання і є дуже актуальним і важливим завданням для сучасного освітнього та наукового простору.

На нашу думку, слід зазначити, що незважаючи на різноманітність сучасних освітніх технологій, своєчасність і корисність яких підтверджена досвідом роботи у вищій школі, вони зосереджені і спрямовані на співпрацю викладача і студента. Іншими словами, сучасні технології покликані підтримувати колективні дії, як в аудиторії, так і на відстані, для отримання інформації та реалізації творчих і оригінальних навичок. Вони мають стати основою для ефективної дидактичної, методичної, психологічної та комунікативної взаємодії між студентами (курсантами) та викладачами, вираження компетентних навичок. Завдання цих навичок-навчити студентів та курсантів розкривати свою індивідуальність, творчо та логічно мислити, вирішувати проблеми та знаходити нестандартні шляхи досягнення результатів.

Список використаних джерел

1. Про вищу освіту: Закон України від 1.07.2014 р. № 1556-VII, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 14.09.2024).
2. Про освіту: Закон України від 05.09.20017, № 2145-VIII, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 14.09.2024).
3. Про інноваційну діяльність: Закон України від 4 липня 2002 р. Відомості Верховної Ради України.2002. No 36. Ст. 266. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/40-15> (дата звернення: 01.10.2024).
4. Інноваційні педагогічні технології: теорія та практика використання у вищій школі : монографія / І. І. Доброскок, В. П. Коцур, С. О. Нікітчина [та ін.] ; Переяслав-Хмельниц. держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих АПН України. – Переяслав-Хмельниц. : Вид-во С. В. Карпук, 2008. – 284 с.
5. Долгопол О. О., Кір'янова О. В. Інноваційні методи й технології у вищій освіті України: Сучасний аспект. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки, (194), 101-106. URL: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2021-1-194-101-106>.

Ломака М. О.,

УДК 378.14

викладач комісії педагогічних та
соціально-гуманітарних дисциплін,
ВСП "Дніпровський фаховий коледж інженерії та
педагогіки Українського державного університету
науки і технологій", м. Кам'янське

Соснова М. А.,

здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
КЗВО "Дніпровська академія неперервної
освіти", м. Кам'янське

ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Згідно проведеного дослідження цілком очевидно, що ефективне формування комунікативних навичок серед здобувачів освіти на заняттях української мови та літератури залежить від численних факторів. Результати дослідження свідчать про відкритість здобувачів освіти та їх прагнення до соціальної взаємодії у закладі освіти. Відкритість в цьому контексті означає готовність та бажання дітей активно брати участь в освітньому процесі та взаємодіяти з одногрупниками і викладачами. Вияв сучасних потреб у спілкуванні спричинив появу нових способів і форм комунікації за допомогою електронних засобів навчання. Сучасна взаємодія особистості з іншими людьми та зі світом гранично інтенсифікувалася з розширенням технічних можливостей обміну інформацією.

Сучасні здобувачі освіти за концепцією, що передбачає використання інтерактивних методів на заняттях з української мови та літератури і дослідження підтвердило, що здобувачі освіти задоволені такими методами. У формі пропозицій, фактично всі здобувачі освіти зазначали, що вони хочуть, щоб на уроках української мови та літератури переважало використання інтерактивних методів навчання.

Також, більшість здобувачів освіти вказали, що під час уроку відчують позитивні емоції. Фактично відповіді цього питання співпали з питанням "чи вважаєте Ви предмет "Українська мова" цікавим та корисним?" Та кількість дітей, яка вважає українську мову корисним предметом, відчуває позитивні емоції під час уроку. Невеликі розбіжності у цьому питанні виявлені у АВ-Е-23-1/9 та ЕА-23-

1/9 групах. Відтак, 85% здобувачів освіти групи вважає предмет корисним, а лише 43,2% вибрали позитивний смайлик. У АВ-Е-23-1/9 61,3% здобувачі освіти вказали, що предмет корисний, проте лише 46,7% зазначили, що відчують позитивні емоції. Можемо припустити, що різницю становлять ті діти, які вказували у відкритих відповідях, що їм не подобається, коли звертають увагу лише на тих, хто добре вчиться; або ж ще такі відповіді зустрічались: "все влаштовує, але не влаштовую я себе, оскільки старанно вчу, але нічого не виходить". Саме такі анкети дуже цінні, оскільки діти не вибирають готову відповідь, а щиро відповідають на питання і у їхніх відповідях читається прохання про допомогу. Тому дуже важливо для вчителя бути чутливим до потреб та особливостей своїх здобувачів освіти, створюючи атмосферу, яка сприяє активному навчанню та комунікації. Успішний учитель може створити позитивну атмосферу, навіть у групах з різними здобувачами освіти та різними рівнями сприйняття навчання.

Що ж стосується мотивації, то як правило, діти вивчають українську мову, щоб в подальшому ці знання використовувати в своїх інтересах, а саме для подорожей та майбутньої роботи, хоча деяких учнів примушують батьки. У питанні впевненості досягнення своїх цілей у вивченні української мови та літератури відповіді відрізняються. Звісно, найбільше у собі впевнені (100%) діти, які навчались дистанційно. Проте, навіть такі учні відчують страх та невпевненість, коли доводиться розмовляти українською (76%). У 11-Б 41,90% учнів впевнені, що досягнуть успіху, і цей показник майже збігається з показником відвідування учнями цього ж класу додаткових уроків за межами школи – 45,2%. У 10 - А показник впевненості переважає над показником відвідувань додаткових занять, у 11-Б ситуація протилежна.

Відповідно до виявлених закономірностей можна стверджувати, що рівень комунікативних навичок, як правило, прямопропорційний рівню самооцінки. Комунікативні навички впливають на самооцінку: що вищі комунікативні навички, тим впевненіше діти себе почувають і навпаки. Хоча й траплялися анкети, що вказували на високий рівень комунікативних навичок, але самооцінка була низькою. У таких випадках з дитиною має попрацювати психолог спільно з батьками. Можливо, дитина переживає підліткову кризу і професійна допомога дорослих в поєднанні з рідними та близькими допоможе впевнено прожити цей особливий період життя підлітка.

Також встановлено, що в класі з найвищим рівнем комунікативних навичок, учні менше залежать від атмосфери на уроці і можуть бути більш самостійними

та незалежними в процесі вивчення української мови. Водночас, вчителю важливо підтримувати високий рівень зацікавленості цих учнів і надавати їм відповідні виклики, щоб вони продовжували розвивати свої навички. Щодо інших класів з різними рівнями комунікативних навичок, учителю важливо уважно ставитись до атмосфери на уроці та особливо підтримувати учнів з низькими комунікативними навичками, які можуть потребувати додаткового мотиваційного розвитку.

Список використаних джерел

1. Дубровіна І. Формування комунікативної культури освітян як основа суб'єкт-суб'єктної взаємодії "викладач – студент" / І. Дубровіна, Н. Казакова, О. Юр'єв // Перспективи та інновації науки. – 2022. – № 4 (9). – С. 104–118.

2. Козубенко К. Об'єктивні педагогічні умови формування комунікативної компетентності фахівців туристичної галузі / К. Козубенко // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. – 2017. – Вип. LXXVIII. –Т. 2. – С. 142–146

3. Ребецька Н. Формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери як педагогічна проблема / Н. Ребецька // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 16 : Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики. - 2017. - Вип. 29. - С. 25-29. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_016_2017_29_8

Ракітянська Л. М.,

УДК 372.878

д-р пед. наук, доцент,
доцент кафедри методики музичного
виховання, співу та хорового диригування,
Криворізький державний педагогічний
університет, м. Кривий Ріг

САМОАНАЛІЗ УРОКУ В СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНОЇ РЕФЛЕКСІЇ СТУДЕНТА-ПРАКТИКАНТА

Критерієм успішності професійної діяльності сучасного вчителя є відповідність рівня його професійної підготовки запитам суспільства, потребам ринку праці.

Відповідно до базового принципу сучасної вищої школи – студентоцентризму, освітній процес зорієнтований на здобувача вищої освіти як суб'єкта освітнього процесу, майбутнього конкурентоздатного спеціаліста з креативним мисленням, розвинутою здатністю до самонавчання і саморозвитку впродовж життя, самоаналізу і самовизначення як показників його професійної рефлексії. В узагальненому трактуванні "професійна рефлексія зосереджує увагу особистості як на собі, на здібностях і можливостях, необхідних у майбутній діяльності, так і на самій професії" [1, с. 52].

Одним із освітніх компонентів освітньо-професійної програми підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва є виробнича педагогічна практика у закладах освіти, яка проводиться за дисциплінами психолого-педагогічної, методичної та предметної підготовки.

Мета виробничої педагогічної практики здобувачів предметної спеціальності 014.13 Середня освіта (Мистецтво. Музичне мистецтво) першого (бакалаврського) рівня вищої освіти полягає у поглибленні знань з теоретичних та методичних основ музичної освіти учнів ЗЗСО з метою їх свідомого та творчого застосування в музично-педагогічній діяльності; оволодінні практичним досвідом професійного вирішення завдань музичної освіти учнів на засадах інтегративного поєднання засобів мистецтва з сучасними освітніми технологіями.

Під час педагогічної практики студент-практикант вчиться планувати, проводити і оцінювати урок як складну дидактично-цілісну систему, що об'єднує її складові: мету, зміст, технології, методи, форми, засоби навчання та оцінювання досягнутих результатів. Поряд з відвідуванням уроків учителів, інших студентів-практикантів, кожен з них вчиться самоаналізу проведеного уроку з точки зору дотримання встановлених організаційних, дидактичних та методичних вимог. Мета такого самоаналізу уроку полягає у розвитку педагогічної самосвідомості майбутнього вчителя, його професійної рефлексії як здатності до критичної об'єктивної самооцінки, самоаналізу і системного бачення власної педагогічної діяльності на уроці з метою встановлення відповідності між обов'язковими та реально досягнутими результатами уроку.

У контексті положень Професійного стандарту "Вчитель початкових класів закладів загальної середньої освіти" [2] нами розроблена орієнтовна схема самоаналізу уроку музичного мистецтва студентом-практикантом, яка показана в табл. 1.

Орієнтовна схема самоаналізу уроку музичного мистецтва студентом – практикантом (самооцінка) [3]

№/п	Зміст самоаналізу проведеного уроку музичного мистецтва
1.	Коротка загальна характеристика класу, рівня підготовки учнів, їхніх навчальних можливостей.
2.	Урахування при плануванні уроку програмних вимог та вимог Державного стандарту початкової (загальної середньої) освіти щодо обов'язкових результатів навчання.
3.	Місце уроку (тематичного змісту) у загальній системі уроків. Системний підхід до викладання навчального матеріалу: взаємозв'язок із попередніми темами як підґрунтям для вивчення нової теми. Актуалізація яких знань необхідна для засвоєння учнями нової теми.
4.	Конкретизація триєдиної мети уроку як спроектованого результату: чого вчитель має досягти на уроці в плані навчання, розвитку і виховання: чому навчати, що розвивати, що виховувати? Характеристика задуму (плану) уроку в плані організації і управління музично-пізнавальною, художньо-творчою діяльністю учнів. Конкретизація проміжних навчальних завдань уроку на кожному з його етапів та способи їх вирішення.
5.	Обґрунтування доцільності обраних дидактичних способів досягнення визначеної триєдиної мети (технології, методи, форми, засоби навчання) на всіх етапах уроку.
6.	Способи формування в учнів позитивної мотивації учіння, забезпечення позиції учнів як суб'єктів освітньої діяльності.
7.	Урахування специфіки уроку музики як уроку мистецтва.
8.	Дотримання дидактичних принципів навчання.
9.	Забезпечення цілісності уроку в єдності його компонентів.
10.	Володіння методикою організації різних видів художньо-творчої діяльності учнів.
11.	Забезпечення зворотного зв'язку в діалоговій формі спілкування з учнями.
12.	Встановлення міждисциплінарної інтеграції на уроці.
13.	Раціональне використання робочого часу уроку.
14.	Причинно-наслідкові зв'язки між запланованими й досягнутими результатами.
15.	Самооцінка особистих здобутків/недоліків у проведенні уроку.

Як показує багаторічний досвід керівництва педагогічною практикою студентів-музикантів, детальний самоаналіз проведеного уроку сприяє глибокому усвідомленню майбутнім учителем музичного мистецтва цілісності уроку як дидактичної системи, складові якої знаходяться між собою у взаємозв'язках і взаємозалежностях.

Список використаних джерел

1. Іващенко А.І. Професійна рефлексія як механізм саморозвитку майбутніх психологів : дис. ... канд. псих. наук : 19.00.07. Київ, 2020. 246 с.
2. Професійний стандарт "Вчитель початкових класів закладів загальної середньої освіти" <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20> (дата звернення: 20.09.24).
3. Ракітянська Л.М. Педагогічна практика з музичного мистецтва в початковій школі : теоретичний та методичний аспекти : навчально-методичний посібник для студентів-практикантів зі спеціальності "Музичне мистецтво". Кривий Ріг : КДПУ, 2018. 348 с.

Самар О. М.,
старший викладач
кафедри іноземних мов,
Національний транспортний
університет, м. Київ

УДК 378.14

Фурманчук Н. М.,
старший викладач
кафедри іноземних мов,
Національний транспортний
університет, м. Київ

ВІДЕО УРОКИ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ У ТЕХНІЧНИХ ЗВО

У сучасному світі знання англійської мови є обов'язковою вимогою для фахівців різних галузей. Однак, зростаючі стандарти та конкуренція на глобальному ринку праці вимагають від випускників технічних ЗВО більш високого рівня володіння іноземною мовою. Традиційні методи навчання вже не можуть забезпечити необхідні результати, тому впровадження інноваційних підходів стає нагальною потребою. Сьогодні у світі професійно-орієнтована іноземна мова (іноземна мова за професійним спрямуванням) є незамінним інструментом для ефективного спілкування між фахівцями різних галузей.

Технологічні інновації суттєво впливають на освіту, змінюючи підходи до навчання та викладання. Розуміння цих змін необхідне для розробки ефективних освітніх стратегій. Сучасні технології надають нові можливості для персоналізації навчання, підвищення мотивації студентів та вдосконалення навчального процесу загалом [1, с. 152].

Інноваційне навчання та інноваційні технології тісно пов'язані між собою. Технології надають інструменти для реалізації інноваційних підходів у навчанні, а навчання, в свою чергу, готує студентів до ефективного використання цих технологій. Разом вони створюють синергію, яка сприяє розвитку освіти та суспільства в цілому.

Інновації в освіті – це не просто новації, а цілеспрямовані зміни для покращення навчального процесу. Вони передбачають постійний розвиток і вдосконалення. Це можуть бути нові методики навчання, нові технології, нові підходи до організації навчального процесу. Інноваційні технології навчання

можна трактувати як цілеспрямоване забезпечення освітнього процесу за допомогою нових прийомів, способів та засобів організації освітньої діяльності для підвищення її ефективності та здобуття кількісно та якісно нових освітніх результатів. Тобто, специфіка педагогічної інноваційної технології полягає в тому, що за допомогою нововведень організовується та здійснюється такий освітній процес, в кінцевому результаті якого досягається головні цілі сучасної освіти [2, с. 4-10].

Пандемія COVID-19 стала безпрецедентним випробуванням для світової освіти, виявивши як її слабкі сторони, так і нові можливості. Більшість освітніх систем виявилися не готовими до такого масштабного переходу на дистанційне навчання, що призвело до значного розриву в доступі до освіти. Пандемія підкреслила необхідність цифрової трансформації освіти та підготовки педагогів до роботи в нових умовах.

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) стали невід'ємною частиною вивчення англійської мови у закладах вищої освіти, особливо технічних. Вони дозволяють персоналізувати навчання, розвивати цифрові навички та підвищувати мотивацію студентів. Інтерактивні вправи, мобільні додатки та он-лайн платформи роблять процес вивчення мови більш цікавим. ІКТ дозволяють студентам спілкуватися з носіями мови, брати участь в он-лайн форумах та проектах, що сприяє розвитку комунікативних навичок. Он-лайн курси та матеріали роблять вивчення англійської мови більш доступним для студентів з обмеженими можливостями. Однак, ефективність використання ІКТ залежить від багатьох факторів, включаючи кваліфікацію викладачів та наявність технічного забезпечення. Особливо актуальним є застосування ІКТ у немовних ЗВО, де студентам часто складно сприймати специфічну професійну термінологію іноземною мовою на 1 та 2 курсах, де вона, як правило, викладається. Комп'ютерні технології можуть допомогти візуалізувати складні поняття та полегшити процес навчання [1, с. 154-156].

Відео уроки можуть стати потужним інструментом для студентів інженерних спеціальностей, які прагнуть покращити свої знання іноземної мови в контексті професійної діяльності.

Відео урок – це сучасний спосіб навчання, який використовує відео для подачі навчального матеріалу. Візуальний контент робить навчання цікавішим і ефективнішим, оскільки більшість людей краще сприймають інформацію саме через зображення. За статистикою, 65% населення навчаються візуально. Це означає, що ці люди краще запам'ятовують і засвоюють інформацію через відео, зображення, інфографіку, спеціальні програми та веб-сайти. Повторення – мати

навчання. А завдяки відео урокам повторити матеріал можна скільки завгодно разів. Це особливо корисно при підготовці до самостійних чи контрольних робіт, заліків чи іспитів. До того ж, відео уроки доступні в будь-який час, що дозволяє студентам закріплювати знання тоді, коли їм це зручно. Інтернет стирає кордони, і завдяки відео урокам, які можна переглядати на будь-якому пристрої, освіта стає доступною для студентів з усього світу.

Розглянемо кілька способів, як це може відбуватися. Відео дозволяє створити імерсивне середовище, де студенти можуть чути автентичну мову, бачити візуальні приклади та взаємодіяти з мовою в природному контексті. Це допомагає розвивати навички аудіювання та сприйняття мови на слух. Існує велика кількість відеоматеріалів, спеціально створених для вивчення іноземної мови в різних галузях, включаючи інженерію. Це можуть бути лекції, презентації, інструктажі та інші матеріали, які відповідають потребам студентів. Відео уроки можна переглядати в будь-який зручний час і в будь-якому місці, що робить навчання більш гнучким і доступним. Студенти можуть повторювати складні моменти, прискорювати або сповільнювати відтворення, а також переглядати окремі фрагменти. Відео уроки часто містять практичні завдання, вправи та тести, які допомагають закріпити нові знання. Наприклад, студенти можуть виконувати завдання на розуміння технічної документації, створювати презентації або брати участь у симуляціях професійних ситуацій. Відео уроки допомагають розширити словниковий запас студентів за рахунок використання специфічної термінології. Субтитри допоможуть краще зрозуміти зміст відео та закріпити нові слова. Деякі відео уроки включають в себе діалоги та розмови на професійні теми, що допомагає студентам розвивати навички усного мовлення та ведення переговорів. Це дозволяє студентам більш ефективно спілкуватися з колегами та партнерами з інших країн.

Розглянемо типи відео уроків. Запис лекцій та їхнє розміщення в мережі Інтернет дає змогу студентам переглядати навчальний матеріал у зручний для них час. Шукаючи потрібну тему на платформах, таких як YouTube, студенти можуть знайти детальні пояснення та приклади, які допоможуть їм краще зрозуміти складні концепції.

Озвучені презентації поєднують в собі переваги візуальної та аудіальної інформації. Викладач не просто показує слайди, а й пояснює їх зміст, що значно полегшує сприйняття матеріалу. Це як мати персонального репетитора, який пояснює все детально.

Відео, де викладач просто розмовляє в камеру, може бути як живий запис, так і попередньо підготовлений ролик. Головне – чітко пояснити тему, не

відволікаючись на читання з папірця. Якщо відео записується заздалегідь, можна спокійно переглянути його й щось підправити.

Інтерактивне заняття – це заняття, де викладач використовує різні інструменти, щоб зробити навчання цікавішим. Це можуть бути відео, музика, слайди та багато іншого. Головна особливість таких занять – це те, що викладач може змінювати їх під час заняття, щоб краще пояснити матеріал [3].

Таким чином, відео уроки є ефективним інструментом для вивчення іноземної мови студентами інженерних спеціальностей. Вони дозволяють їм зануритися в мовне середовище; вибирати відео, які відповідають рівню володіння мовою студентів; розширити словниковий запас та розвинути у студентів навички, необхідні для успішної професійної діяльності; обирати відео, які стосуються спеціальності та цікавлять студента, мають хорошу якість звуку та зображення, а також чіткість вимови. Вони є потужним інструментом викладання, що дозволяє надати цільовій аудиторії можливість долучитися до освітнього процесу в зручний час із використанням доступного девайсу.

Список використаних джерел

1. Ковальчук О. С. Інноваційні методи викладання англійської мови професійного спрямування у технічних ВНЗ. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія "Філологічна"*. 2016. Вип. 62. С. 152–156.

2. Інноваційні технології навчання в умовах модернізації сучасної освіти: монографія / за наук. ред. д. пед. н., проф. Л. З. Ребухи. Тернопіль : ЗУНУ, 2022. 143 с.

3. Відеоурок. SendPulse. URL: <https://sendpulse.ua/support/glossary/video-lesson> (дата звернення: 01.10.2024).

Семигіна Т. В.,
д-рка політ. наук, професорка,
Академія праці, соціальних
відносин і туризму, м. Київ

УДК 378.364

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЛІТНІМИ ЛЮДЬМИ

Станом на 1 січня 2024 року, за даними Пенсійного фонду України, кількість пенсіонерів становила близько 10,6 мільйона осіб [3]. Однак, не всі з них є

літніми людьми, адже пенсійні виплати можуть призначатися й особам молодшого віку. Наразі відсутні актуальні дані щодо соціально-демографічного профілю країни, але можна припустити, що демографічне навантаження лише збільшилося через бойові втрати та зовнішню міграцію жінок із дітьми.

Зростання частки літнього населення зумовлює необхідність належної підготовки соціальних працівників до роботи з цією категорією клієнтів, з урахуванням як загальних, так і специфічних потреб. У сфері соціальної роботи це потребує впровадження комплексного підходу, спрямованого на формування знань, навичок і цінностей, необхідних для підтримки людей похилого віку, а також врахування основних положень концепції активного старіння [6].

В українських закладах вищої освіти підготовці соціальних працівників до роботи з літніми людьми приділяється недостатньо уваги. Навіть у тих випадках, коли така підготовка здійснюється, вона здебільшого базується на патерналістичному підході, який сприймає літніх людей як безпорадних і таких, що потребують постійної опіки. Основна увага приділяється соціальній геронтології, що переважно стосується медико-соціальних аспектів старіння. Водночас ці підходи не відповідають сучасній концепції активного старіння, яка визнає потенціал літніх людей до самостійного життя, соціальної участі та збереження активної життєвої позиції.

Концепція активного старіння, яку підтримують численні міжнародні організації, зокрема ВООЗ, передбачає відхід від патерналістичних підходів до підходів, орієнтованих на сильні сторони. Відповідно до цієї концепції, літні люди розглядаються не лише як отримувачі соціальних послуг, а й як активні учасники соціальних процесів [5].

Метою цієї роботи є осмислення підходів до підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з літніми людьми у контексті концепції активного старіння.

Аналіз літератури та практика впровадження програм для літніх людей, навчання та консультування соціальних працівників, які залучені до допомоги представникам цієї вікової групи, дає підстави сформулювати кілька міркувань.

1. Побудова відносин із літніми клієнтами. Соціальні працівники повинні мати змогу будувати такі відносини, які забезпечують збереження гідності, автономії та участі літніх людей у суспільному житті. Для досягнення цього необхідно, щоб соціальні працівники володіли відповідними навичками емпатії, активного слухання, а також розуміли психологічні й соціальні аспекти старіння [1]. Це включає здатність виявляти та поважати потреби й бажання клієнтів, уникати патерналізму та підтримувати їхнє право на самовизначення.

Одним із ключових аспектів такого підходу є вміння соціальних працівників підтримувати літніх людей у прийнятті рішень щодо власного життя, надаючи необхідну інформацію та допомогу для збереження їхньої незалежності. Це передбачає вміння підтримувати клієнтів у процесі вибору послуг і стратегій допомоги, які найкраще відповідають їхнім потребам, бажанням і цінностям.

Таким чином, освітні програми для майбутніх соціальних працівників повинні включати компоненти, що розвивають навички комунікації та співпраці з літніми людьми на основі партнерських відносин, а не зверху вниз. Важливо також, щоб ці програми підкреслювали роль соціальних працівників як захисників прав літніх людей, допомагаючи їм зберігати та розвивати своє місце в суспільстві, сприяти їхній соціальній інтеграції та боротьбі з віковими стереотипами.

2. Використання життєвого досвіду літніх людей як ресурсу. Життєвий досвід літніх клієнтів є важливим ресурсом, який слід розглядати як одну з їхніх сильних сторін. Соціальні працівники повинні вміти використовувати цей досвід для зміцнення впевненості клієнтів у власних силах та сприяти відчуттю значущості їхнього внеску в суспільство. Літні люди мають накопичені знання, навички й мудрість, які можна використати для подолання сучасних викликів, що стосуються як їхнього особистого життя, так і потреб громади.

Підхід, орієнтований на сильні сторони [4], передбачає, що соціальні працівники допомагають літнім людям ідентифікувати й активізувати їхні можливості. Для цього в процесі підготовки майбутніх фахівців слід навчати інструментів ідентифікації ресурсів як індивідуальних, так і середовищних. Це включає як життєвий досвід клієнтів, так і соціальні, культурні, та фізичні ресурси їхнього оточення. Наприклад, соціальні працівники можуть навчитися визначати потенційні джерела підтримки в громаді, такі як місцеві організації, клуби за інтересами, волонтерські мережі, а також розпізнавати можливості для зміцнення міжособистісних та міжпоколінних зв'язків.

Залучення життєвого досвіду та ресурсів середовища сприяє не лише підвищенню самооцінки літніх людей, але й допомагає їм залишатися активними учасниками суспільного життя. Це також сприяє формуванню стійких соціальних мереж, які можуть підтримувати людей похилого віку у їхніх повсякденних потребах і викликах.

У кожному разі навчання інструментів ідентифікації ресурсів має стати невіддільним складником освітніх програм для майбутніх соціальних працівників, що працюватимуть з літніми людьми, аби допомогти їм максимально використовувати свій потенціал та ресурси середовища задля поліпшення якості життя.

3. Врахування специфічного гендерного досвіду у літньому віці: Гендерні аспекти відіграють важливу роль у розумінні потреб літніх людей та наданні їм підтримки. Соціальні працівники повинні враховувати, що гендерні відмінності проявляються не тільки протягом життя, але й в особливостях старіння [7]. Наприклад, жінки похилого віку частіше стикаються з більшим ризиком бідності, самотності та проблемами зі здоров'ям через гендерні нерівності, накопичені протягом життя, зокрема через менші пенсії, пов'язані з кар'єрними перервами через догляд за дітьми чи родичами. Водночас, літні чоловіки можуть мати інші виклики, зокрема труднощі з адаптацією до втрати роботи чи соціальної ролі після виходу на пенсію.

Суспільні гендерні стереотипи впливають на самооцінку та очікування від поведінки людини. Наприклад, старші жінки можуть мати занижену самооцінку через стереотипні уявлення про "непотрібність" жінок після певного віку, що відбивається на їхній соціальній активності та психологічному стані. Водночас літні чоловіки можуть стикатися з соціальним тиском через очікування підтримувати певний рівень фізичної чи фінансової незалежності, що може спричиняти стрес і негативно впливати на їхнє здоров'я.

Соціальні працівники мають бути підготовлені до виявлення та врахування таких гендерних відмінностей у своєму підході. Це передбачає, зокрема, розвиток навичок у проведенні гендерночутливих оцінок потреб клієнтів, вміння розпізнавати та відповідати на специфічні виклики, з якими стикаються жінки й чоловіки в літньому віці.

Освітні програми для майбутніх соціальних працівників повинні передбачати навчання тому, як гендерні чинники впливають на здоров'я, соціальну ізоляцію, фінансову безпеку та доступ до послуг. Це дозволить забезпечити більш індивідуалізовану підтримку, що враховує гендерні особливості, і сприятиме розробці програм та послуг, які відповідають на унікальні потреби літніх жінок та чоловіків.

Наразі інтеграція гендерночутливого підходу в підготовку соціальних працівників сприятиме глибшому розумінню клієнтів та наданню підтримки, що відповідає їхнім реальним потребам та забезпечує рівність у доступі до ресурсів і послуг.

4. Сучасні методи роботи з літніми людьми. У рамках підготовки соціальних працівників важливо ознайомити їх із сучасними методами, які орієнтовані на підтримку і розвиток літніх людей. Наприклад, зі специфікою організація груп підтримки для літніх людей, які сприяють адаптивній соціалізації цих людей, зменшують у них відчуття ізоляції і покращують психоемоційний стан. Соціальні працівники повинні набути навичок проведення групових сесій, що дозволяє

літнім людям ділитися досвідом та отримувати підтримку одне від одного, а також критично враховувати пропозиції, висловлені клієнтами старшого віку [8].

Впровадження цифрових технологій у практику соціальної роботи відкриває нові можливості для підтримки літніх людей. Соціальні працівники можуть навчати їх користування мобільними додатками для комунікації, онлайн-ресурсами для отримання інформації про здоров'я та соціальні послуги. Водночас самі соціальні працівники мають бути навчені проводити онлайн консультації та онлайн тренінги з інтерактивними вправами, які зацікавлять літніх людей, використовувати цифрові платформи, як-от Moodle [2].

Для дієвої роботи з літніми людьми соціальним працівникам потрібно знати основи геррагогії, яка поєднує навчання літніх людей з соціально-психологічною підтримкою. Соціальні працівники можуть використовувати методи геррагогії для створення умов, в яких літні люди відчувають себе впевненими та можуть активно залучатися до навчання та соціальних процесів.

Крім того, важливо зважати, що концепція активного старіння заохочує літніх людей залишатися активними, залученими та самостійними. Соціальні працівники повинні навчатися технік, які допомагають літнім людям виявляти свої інтереси та таланти. Це може включати метод бесід або використання творчих підходів, які стимулюють клієнтів до самовираження. Також доцільно, аби студенти проходили стажування або практику у організаціях, які вже реалізують програми активного старіння, щоб отримати реальний досвід роботи з літніми людьми в активних соціальних контекстах.

Освітні програми можуть включати залучення літніх людей як експертів або тренерів, що дозволить студентам отримати цінні знання та досвід безпосередньо від цієї вікової групи. Це також підкреслить цінність внеску літніх людей у суспільство.

Підсумовуючи, слід відзначити, що освітні програми підготовки соціальних працівників мають бути спрямовані на формування у студентів компетентностей, необхідних для підтримки активного старіння, з акцентом на повагу до гідності та автономії літніх людей, а також на їхню активну участь у суспільному житті.

Список використаних джерел

1. Каркач А., Кравченко О., Семигіна Т. Сучасні підходи до розуміння літніх людей як особливої соціальної групи. Соціальна робота та соціальна освіта. 2022. № 2. С. 77-89.

2. Каркач А., Семигіна Т. Використання платформи Moodle для навчання цифровим технологіям слухачів університетів третього віку. Social Work and Education. 2022. №. 9 (4). P. 451-464.

3. Скільки пенсіонерів в Україні – статистика на початок 2024 року. Факти. 2024. 18 липня. URL: <https://bit.ly/4ekjKZ8>.

4. Столярник О., Семигіна Т. Підхід, орієнтований на сильні сторони: огляд основних принципів. Ввічливість. *Humanitas*. 2022. № 4. С. 59–67.

5. Building Evidence for Active Ageing Policies: Active Ageing Index and its Potential / Ed. By Zaidi A. et al. Singapore: Springer Nature, 2018.

6. Semigina T., Karkach A. Elderly Care in Greying Ukraine: Challenges and Prospective. *The Palgrave Handbook of Global Social Problems* / Ed. by R. Baikady et al. Cham: Palgrave Macmillan, 2022. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-030-68127-2_297-1.

7. Semigina T., Yurochko T., Stopolyanska, Y. 'Everyone is on their own and nobody needs us': women ageing with HIV in Ukraine. *HIV, sex, and sexuality in later life* /Ed. by M. Henrickson et al. Bristol,: Policy Press. 2022. P. 46-63.

8. Takagi E., Marroquin-Serrano M. C. Friendly University principles: discussion with older learners. *Educational Gerontology*. 2024. Vol. 50(1). P. 49-61.

Соснова М. А.,

УДК 378.14

канд. пед. наук,

викладач комісії педагогічних та

соціально-гуманітарних дисциплін,

ВСП "Дніпровський фаховий коледж інженерії та

педагогіки Українського державного університету

науки і технологій", м. Кам'янське

ВИЩА ОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Українська освіта в умовах війни постійно стикається з новими викликами, що потребують негайного реагування, адаптації та пошуку шляхів до їх подолання. Особлива увага прикута до психоемоційного стану всіх учасників освітнього процесу, більшість з яких мають ознаки стресу, психологічної травми. У здобувачів освіти спостерігається відсутність мотивації до навчання, а у викладачів – професійне вигорання.

На період воєнного стану перед освітою постали нові виклики, які необхідно терміново вирішувати, щоб зберегти вищу освіту в Україні та збільшити її внесок у подальший розвиток країни. Освіта не встигла повністю пережити COVID-19 і

знову отримала багато питань, а саме: освіта має бути гнучкою, швидкою, зручною, при цьому якісною. Велика кількість викладачів припинила освітню діяльність. Школи втратили велику кількість педагогів, натомість отримали велику кількість здобувачів освіти. Освітянська спільнота погляди спрямувала погляд на студентів 3, 4 курсів спеціальності "Середня освіта". Здобувачам вищої освіти 3, 4 курсів не дали можливості зорієнтуватись на власні цілі. Постало питання швидкого переходу на дуальну освіту. Освіта, яка може розв'язати питання фахівця в школі.

На сучасного здобувача освіти лягли нові випробування. Йому необхідно опанувати освітній компонент, що запланований стандартом їх підготовки, і стати новим вчителем у школі в умовах сьогодення. Це призвело до того поняття, що наш здобувач освіти має ознаки стресу (іде війна), і наш здобувач освіти отримав професійне вигорання.

Постає питання вирішення проблеми у сучасній освіті. Викладачі закладів вищої освіти (далі ЗВО) мають чітко розуміти щодо навантаження сучасних студентів під час освітнього процесу. Матеріали необхідно подавати чітко і лаконічно. Обов'язково використовувати форми дистанційного та змішаного навчання. Пройшов час, коли ми, викладачі, усе задиктовували. Зараз час сучасних технологій. І виклик для викладачів ЗВО – це опанувати сучасні вимоги. Опанування даних вимог – не примха, це реалії сьогодення. Маємо згадати про ті технології, які надають можливість виділяти більшість часу на практичне опрацювання. Викладач ЗВО має надати макет, алгоритм, приклад здобувачу освіти, згадавши, що вислів: "Прийде на роботу, довчить", - не діє. Викладач ЗВО справедливо може назвати себе фаселітатором, модератором – це така особистість, з якого здобувачі копіюють поведінку на робоче місце.

Розглянемо поняття "викладач – методика викладання". Працюючи зі здобувачами освіти, необхідно пам'ятати про правильність подання сучасних методик роботи на різних етапах уроку. Подаючи матеріал на академічному рівні, маємо чітко показати і методично обґрунтоване застосування даної методики на рівні тих класів, у яких працюють наші здобувачі освіти. Враховуючи сучасне активне використання інноваційних методів навчання, інноваційний шлях розвитку та використання інноваційних технологій викладання у закладах освіти України вбачаємо у конкурентоспроможності випускників.

Академічна доброчесність в умовах воєнного стану у закладах вищої освіти – невід'ємна складова освітнього процесу. Встановлені законом етичні принципи

та стандарти в освітній, навчальній та науковій діяльності відіграють ключову роль у формуванні довіри до результатів освіти та наукових досягнень. Адже академічна чесність – це не лише академічний плагіат, а й плагіат, фабрикація, обман, підкуп, упереджене оцінювання.

Академічна доброчесність починається з етичної поведінки викладачів і здобувачів освіти, яка, у свою чергу, включає дотримання б основних цінностей: чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність і мужність. За звичайних обставин їх досить важко відстежити. Під психологічним тиском війни дотримання таких принципів стає важче. Адже зараз у стані великої тривоги перебувають викладачі та студенти, деякі з яких часто хвилюються, втрачають роботу, залишають рідних, постійне місце проживання потерпають від депресій та уразливого психологічного стану. Дотримання доброчесності не лише зміцнює довіру до освітніх і наукових результатів, а й сприяє загальному розвитку суспільства сьогодення.

Отже, сучасні викладачі мусять проводити заняття, опитувати здобувачів освіти, давати завдання, всіляко залучати здобувачів до освітнього процесу, оскільки життя триває. Те саме можна сказати про студентів, які з різних причин не можуть взяти участь в онлайн-навчанні чи виконати завдання. За таких умов кожен учасник освітнього процесу має виходити із ситуації по-своєму.

Список використаних джерел

1. Освіта в Україні в умовах воєнного стану. Інформаційно аналітичний збірник / Інститут освітньої аналітики. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva> (дата звернення: 12.09.2024).

2. Колесніков А. Академічна доброчесність в українському освітньо-науковому просторі: проблеми та соціальні загрози. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2019. Вип. 24. С. 124.

Стрілець О.,

УДК 378.14

канд. пед. наук,
доцент кафедри образотворчого
мистецтва і методики навчання,
Університет Григорія Сковороди
в Переяславі, м. Переяслав

Генесіран М.,

викладач кафедри образотворчого
мистецтва і методики навчання,
Університет Григорія Сковороди
в Переяславі, м. Переяслав

ЕТНОДИЗАЙН ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МИСТЕЦТВА

У контексті сучасних глобалізаційних процесів значущість культурної ідентифікації майбутніх учителів мистецтва набуває все більшого значення. Цей процес ґрунтується на традиціях народного мистецтва, яке слугує носієм культурної спадщини та зберігає характерні риси українського етносу. Зростаючий інтерес у суспільстві до етнодизайну вимагає підготовки майбутніх вчителів мистецтва з високим рівнем етнодизайнерської компетентності, що дозволить ефективно навчати молодь на основі інтеграції традицій народного мистецтва та сучасних дизайнерських технологій. Сучасний підхід до підготовки майбутнього вчителя мистецтва передбачає вдосконалення рівня духовної культури, формування національної свідомості, а також моральних і естетичних цінностей. Це стає можливим завдяки усвідомленню високого художнього значення досягнень українського народу, його культурних традицій і глибокого композиційного змісту мистецьких творів.

За С. Гончаренком: "Національне виховання – це історично зумовлена і створена самим народом сукупність ідеалів, поглядів, переконань, традицій, звичаїв та інших форм соціальної практики, спрямованих на організацію життєдіяльності підростаючих поколінь, у процесі якої засвоюється духовна і матеріальна культура нації, формується національна свідомість і досягається духовна єдність поколінь. А національний виховний ідеал – це виховання підростаючих поколінь у дусі українського виховного ідеалу на багатовікових

традиціях. Національне виховання ґрунтується на засадах родинного виховання, на ідеях і засобах народної педагогіки, наукової педагогічної думки, що уособлюють вищі зразки виховної мудрості українського народу. Основні принципи національне виховання – гуманізм, демократизм, народність, єдність родинного і шкільного впливу, природовідповідність, виховання у праці, самодіяльність учнів [2, с. 229].

В. Ткаченко зазначає, що любов до своєї Батьківщини та власного народу не виключає критичного ставлення до його недоліків, протиріч та можливих вад, але вимагає конструктивної критики, заснованої на почутті відповідальності, турботі та творчому підході. Серед різних методів впливу він підкреслює особливу значущість художньо-естетичних засобів, стверджуючи, що пісня, почута дитиною ще з колиски, сприяє активізації емоційної діяльності, стимулює творчу енергію та сприяє формуванню унікального національного світосприйняття, викликаючи стан душевної гармонії та щастя. [3, с. 633–634].

К. Д. Ушинський підкреслював, що народність є носієм унікальних особливостей кожного народу чи нації, що визначаються їхнім історичним розвитком, а також географічними та природними умовами. Він зазначав, що такі чинники, як "рідні простори, мова, традиції та побут, мистецтво", виступають "єдиним джерелом існування народу в історії". Ушинський стверджував, що "виховання, сформоване самим народом і засноване на національних засадах, має виховний потенціал, якого не здатні забезпечити навіть найкращі системи, побудовані на абстрактних ідеях або запозичені в інших народів" [4, с. 99].

Багатогранність проблеми формування художньо-естетичної культури особистості отримала відображення у наукових дослідженнях, присвячених методологічним аспектам мистецтвознавства (Л. Столович, М. Каган) та поліхудожньому вихованню молоді (Л. Масол, Г. Шевченко, Б. Юсов). Наукові дослідження, зокрема праці таких дослідників, як В. Вдовиченко, Л. Ошанський, М. Пагута, Л. Савка та інших, спрямовані на вивчення шляхів інтеграції традиційного декоративно-прикладного мистецтва та основ дизайну в систему художньої та технологічної освіти.

Поняття "етнодизайн" визначається як художньо-проектна діяльність, орієнтована на розробку сучасних форм матеріально-предметного середовища із залученням традиційних елементів культури певної етнічної спільноти. Етнодизайн слугує важливим чинником збереження та примноження національної історичної спадщини, художнього колориту та традицій певної етнокультури. Як важливий і невід'ємний

елемент етнодизайну, він базується на традиціях народного мистецтва та сучасних дизайнерських технологіях, що дозволяє інтегрувати художні й гуманітарні аспекти у дизайн-діяльність. У дослідженні науковця А. І. Бровченка етнодизайн трактується як багатокомпонентна міждисциплінарна діяльність студентів, що включає проектування сучасних форм та розробку декору з акцентом на використанні національних елементів і мотивів. Особливе значення надається втіленню художніх проєктів у матеріалі. У сучасних умовах етнодизайн набуває значення важливого інтегративно-комунікативного компонента професійної підготовки як у системі художньо-промислової, так і педагогічної освіти України [1, с. 12].

Об'єктом етнодизайну є інтеграція сучасних художніх технологій з етнокультурними традиціями регіону. Метою дослідження є розробка нової моделі предметного середовища, основаної на традиційних ремеслах та етнокультурних традиціях, шляхом їх збереження і розвитку в індивідуальній та колективній творчій діяльності митців. Основним напрямком розвитку етнодизайну є традиціоналізм, що передбачає генезис нового з використанням старих елементів або створення інновацій через інтеграцію традиційних аспектів. Таким чином, традиції підлягають постійному самооновленню. Цей традиціоналістський напрям має чітке співвідношення з регіоном, соціально-економічними, природно-кліматичними та місцевими умовами [1,с. 23]. З іншого боку, звернення до історії та народних джерел культури стало основою для формування етнодизайну, який насамперед розглядається як явище стилізації, а не як самостійний стиль. Фольклорна стилізація (етнодизайн) не є відмовою від сучасності або реставрацією минулого; це вираження потреби суспільства у духовній опорі на національні традиції та встановленні взаємозв'язків між поколіннями.

Отже, інтеграція освітнього компонента "Етнодизайн" у навчальний процес підготовки майбутніх вчителів мистецтва є обґрунтованою, оскільки в умовах сучасності це питання набуває значної актуальності. Даний компонент сприяє широкому використанню художніх народних традицій регіону, що, у свою чергу, сприяє формуванню естетичної, національної та духовної культури молоді. Формування знань у студентів про першоджерела вітчизняного дизайну, витоки та традиції народного мистецтва має ґрунтуватися на усвідомленому засвоєнні та сприйнятті основних, загальних і локальних особливостей художніх творів різних регіонів. З метою проведення ґрунтовного дослідження необхідно здійснювати етнографічні дослідження в музеях народного мистецтва, систематично фіксуючи та аналізуючи символічні знаки, мотиви, композиційні та

колористичні особливості творів народного мистецтва. Крім того, слід вивчати матеріали і технології виготовлення цих творів, проводячи глибокий художньо-змістовий аналіз, який враховує їхній зв'язок з природним середовищем, соціальним життям, традиціями, історичним контекстом та національною свідомістю [5, с. 54].

Узагальнюючи вищенаведене, можна зробити висновок, що впровадження етнодизайну в освітній процес педагогічних навчальних закладів стало необхідністю. Це не лише питання вищої освіти, але й загальна проблема національної освітньої системи та суспільства в цілому. Наразі вона потребує глибокого теоретичного осмислення та невідкладних практичних рішень.

Етнодизайн як інструмент формування проєктної, художньо-естетичної та духовної культури, а також національної самосвідомості молоді, має бути важливою складовою їхньої професійної підготовки. Інтеграція етнодизайну у навчальний процес підготовки майбутніх учителів мистецтва як складового компонента (художнього, технічного, національного) забезпечує реальні можливості для підвищення рівня освіти до якісно нових та сучасних стандартів. Етнодизайн може виступати як важливий чинник, що сприятиме культурному розвитку особистості та забезпечуватиме загальну естетизацію й гуманізацію суспільства. Освітньо-трудова діяльність студентів, організована на засадах етнодизайну, передбачає формування у них здатності сприймати світову картину крізь призму національної та поліетнічної культури, вміння творчо мислити, пропонувати нові ідеї, використовувати нестандартні рішення, що робитиме їхню майбутню професійну діяльність досконалою.

Список використаних джерел

1. Бровченко А.І. Формування фахової компетентності з основ етнодизайну у майбутніх учителів трудового навчання: автореферат. Вид. : НПУ ім. М.П.Драгоманова. Київ, 2011. 20 с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник / відповід. ред. С. Гончаренко. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
3. Енциклопедія освіти / АПН України ; голов. ред. В.Г.Кремень ; [заст. голов. ред. О. Я. Савченко, В. П. Андрущенко ; відп. наук. секр. С. О. Сисоєва]. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
4. Козаченко Л., Клименко Ж. Формування національної свідомості дошкільників засобами музейної педагогіки. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2009. №4. 45 с.
5. Прусак В. Сучасна дизайнерська освіта: досвід проблеми. Діалог культур: Україна у світовому контексті. Художня освіта: зб. Наук. Праць [редкол.: І.А.Зязюн (голов. ред.), С.О. Черепанова (упорядник і від. ред.), Н.Г.Ничкало, О.П.Рудницька та ін.], Львів, 2000. Вид. 5. С. 354-367.

Тарасова Т. Б.,

УДК 159.96

канд. психол. наук, доцент,
доцент кафедри психології,
політології та соціокультурних технологій,
Сумський державний університет, м. Суми

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Актуальність проблеми зумовлена реаліями та потребами процесу професійної підготовки фахівців у ЗВО. Проблеми організації навчально-виховного процесу у відповідності до сучасних вимог досить докладно освітлюється у психолого-педагогічній літературі (С.І. Болтівець, В.А. Семиченко, В.М. Поліщук, О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська та інші). Проте, вплив стилю викладацької діяльності на професійну підготовку майбутніх фахівців ще не знайшов достатнього висвітлення. В сучасних дослідженнях стверджується: викладач ЗВО повинен прагнути щоб знання, одержувані студентами, не залишалися абстрактними і формальними, а перетворювалися у переконання, які будуть ефективно керувати їх майбутньою практичною професійною діяльністю. Однією з основних умов такого перетворення є переломлення одержуваних знань через власний досвід студентів, самостійне продумування, переживання та визначення свого ставлення до них.

Щоб здійснити поставлені перед викладачем завдання, йому необхідно добре володіти методикою викладання, що не тільки аналізує окремі прийоми та засоби навчання, але й допомагає викладачеві виділити в змісті навчального предмета найістотніше, професійно значуще, із усього різноманіття фактів вибрати найбільш переконливі, визначити найбільш продуктивні та перспективні методи та засоби організації навчально-виховного процесу [1; 3; 5; 8]. Тоді роль викладача з людини, яка в буквальній значенні вчить студента, перетворюється на роль організатора навчальної діяльності студента. Викладач організує навчальну діяльність студента таким чином, щоб він не пасивно сприймав і поглинав текст навчального матеріалу або слова викладача, а активно мислив, витягаючи необхідну наукову інформацію з того чи іншого джерела. Викладач стає організатором навчальної діяльності студента і на лекції, і в процесі самостійної роботи, і на практичних і лабораторних заняттях. Завдяки такій організації студент виступає не пасивним "споживачем" інформації, а активним її "добувачем" і "виробником" [2; 4; 9].

Одним з провідних в методиці викладання навчальних дисциплін справедливо визнаний принцип активності, який полягає в тому, що ефективно засвоєння знань студентами відбувається тільки в тому випадку, коли вони проявляють самостійну активність у навчанні. Що може досягатися за рахунок: 1) формування потреби студентів у знаннях; 2) діалогічної форми навчання; 3) проблемного підходу в навчанні; 4) широкого використання практичних методів навчання [2; 4; 6]. Методи викладання, що забезпечують реалізацію цього принципу називаються активними методами навчання, що дозволяють організувати навчання як продуктивну творчу діяльність, пов'язану з досягненням соціально повноцінного продукту в умовах як спільної, так і індивідуальної навчальної діяльності [1; 3; 5; 7].

Тоді, коли в процесі навчання використовуються активні методи, активізується творче мислення студентів, що забезпечує сходження думки від абстрактного до конкретного, проходження шляху першовідкривача. Найчастіше до таких методів відносять систему пошукових, дослідницьких, інтерактивних, проблемних навчальних завдань, які сприяють формуванню самостійного активного творчого мислення, загальному розвитку навчальних інтересів та позитивного ставлення до навчання, розвитку пам'яті. Вузько навчальні інтереси трансформуються у широкі стійкі пізнавальні потреби, які спрямовані на професійну сферу та стають стрижнем навчальної мотивації. Дані методи сприяють розвитку у студентів рефлексії, змістовного аналізу та планування, цілевстановлення, внутрішнього контролю, подальшому розвитку теоретичного мислення. Студенти, що навчаються за даними методами, уміють вчитися, володіють культурою навчальної праці, у них спостерігається високий рівень розумового розвитку [2; 7].

Очевидно, що дані методи суттєво відрізняються від традиційних методів викладання, які орієнтовані на емпіричне мислення, мають репродуктивний характер, спираються переважно на розвиток і використання процесів пам'яті в навчальній діяльності студентів. Дані методи не здатні піднести вузько навчальні інтереси до рангу пізнавальних потреб, не можуть досить суттєво впливати на загальний психічний розвиток студентів. У студентів, в навчанні яких в основному використовують дану групу методів, відзначається: слабкий розвиток теоретичного мислення, вузькі навчальні інтереси, відсутність стійкої навчальної мотивації, підвищена навчальна тривожність.

Те як педагог проектує, організовує й оцінює навчально-виховний процес, як складаються його відносини з студентом залежать, головним чином, від стилю викладання, який визначають як сукупність певних поведінкових проявів

педагога в педагогічних ситуаціях [3; 7; 8]. Існує декілька класифікацій стилів викладання в залежності від різних критеріїв. Назвемо основні з них. За положенням партнерів у навчально-виховному процесі: орієнтований на педагога; орієнтований на учнів; інтерактивний. За ступенем готовності і здатності педагога до спілкування: відкритий до спілкування; стриманий/замкнений; нетовариський. За структурою дидактичних цілей: інформативний; інформативно-виховний; виховний. За когнітивними особливостями викладання: абстрактний; конкретний. За домінантними складовими особистості педагога: когнітивний; афективний; вольовий; урівноважений, сприятливий. За переважними педагогічними технологіями: креативний-новаторський; рутинарний-традиційний. За професійною деонтологією: відповідальний; абстрактно-байдужий; недбалий. За характером відносин педагог-учень: авторитарний; демократичний; ліберальний.

Виходячи з загальної мети вивчення стилю викладання навчальних дисциплін нами було проведено опитування студентів закладу вищої освіти, метою якого було з'ясування загального ставлення студентів до різних методів її викладання навчальних дисциплін. Було опитано 78 студентів випускного курсу. Було поставлено завдання визначити: 1. частоту використання різних методів у викладанні навчальних дисциплін; 2. ставлення студентів до різних методів викладання навчальних дисциплін.

Розглянемо отримані результати. Для з'ясування частоти використання різних методів у викладанні навчальних дисциплін було запропоновано відповідне закрите запитання з варіантами відповідей "ніколи", "рідко", "часто", "дуже часто". Результати відповідей представлені в таблиці 1.

Як видно, на думку студентів, активні методи викладання навчальних дисциплін використовуються, але не є досить розповсюдженими. Спостерігається явне домінування традиційних методів конспектування і реферування літератури, які дуже часто виконуються студентами як суто репродуктивні. Крім цього, як відбиття віянь часу, істотне місце займає і програмований контроль знань. Це питання, звичайно, вимагає подальшого спеціального дослідження, тому що тут представлена лише суб'єктивна думка студентів. Результати відповідей на запитання, де респонденти повинні були назвати по три найбільш і найменш захоплюючих методи, певною мірою можна було передбачити. Дійсно, більшість студентів віддали перевагу активним методам навчання: тренінгам (75,4%), рольовим іграм (64,1%), проблемним ситуаціям (57,7%), і дискусіям (53,8%). Однак, при цьому показовим є досить низькі показники популярності самостійних творчих досліджень (11,5%). Серед найменш цікавих, з погляду студентів, методів викладання навчальних

дисциплін виявилися саме традиційні методи: конспектування (89,7%) і реферування літератури (87,1%), а також програмований контроль знань (44,9%). Такі результати, звичайно, були цілком очікуваними, але нас не може не насторожувати, що до незахоплюючих методів викладання навчальних дисциплін студенти віднесли і самостійні наукові дослідження (19,2%).

Таблиця 1

Оцінка студентами частоти використання основних методів викладання навчальних дисциплін (у %)

Метод	Частота використання			
	Ніколи	Рідко	Часто	Дуже часто
Проблемні ситуації		63,7	36,3	
Тренінги		79,3	20,7	
Програмований контроль		13,0	83,1	3,9
Творчі дискусії		70,1	28,6	1,3
Рольові ігри	1,3	83,1	15,6	
Конспектування та реферування літератури			59,8	40,2
Самостійні творчі завдання		66,3	33,7	

Таким чином, у результаті проведеного опитування можна зробити певні висновки. По-перше, серед методів викладання навчальних дисциплін, на думку студентів, провідне місце займають традиційні методи, а активні методи навчання мають середню представленість. І, по-друге, найбільш захоплюючими студенти вважають саме активні методи навчання. Проте, самостійні наукові дослідження не знайшли у студентів достатньої популярності.

Отримані результати дозволяють визначити завдання подальшого дослідження проблеми зв'язку стилю викладання навчальних дисциплін з підготовкою майбутніх фахівців до професійної діяльності. По-перше, продовжити виявлення особливостей ставлення студентів до змісту і методів викладання різних навчальних дисциплін. По-друге, виявити співвідношення безпосередніх і опосередкованих інтересів студентів педагогічного ЗВО до навчальних дисциплін. По-третє, досліджувати особливості ставлення майбутніх фахівців до навчальних дисциплін залежно від спеціальності навчання та курсу навчання. І, по-четверте, установити кореляцію цих показників зі стилем педагогічної діяльності викладачів навчальних дисциплін.

Список використаних джерел

1. Вдосконалення викладання у вищій освіті: теорія та практика / наук. ред. С. Калашнікова. Київ : Інститут вищої освіти НАПН України. 2023. 255 с.

2. Виноградова В.Є., Юрченко В.І. Психологія вищої освіти: теоретичні та практичні аспекти: навчальний посібник. Київ: Вид-во Ліра-К, 2020. 296 с.
3. Головенкін В. П Педагогіка вищої школи [Електронний ресурс] : підручник. Київ : Вид-во КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 290 с.
4. Джеджула О.М. Методика викладання у вищій школі: навчальний посібник. Вінниця: Вид-во ВНАУ, 2020. 208 с.
5. Кремень В.Г. Університетська мережа в Україні: необхідність модернізації / Вісник НАПН України, 2023, 5(1) с. 1-4
6. Нагаєв В.М. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник. Харків: "Стильна типографія", 2019. 267 с.
7. Психологія вищої школи / за ред. О. І. Власової : підручник. Київ : ВПЦ "Київський університет", 2015. 470с.
8. Тарасова Т. Б. Методика навчання психології у вищій школі : навчальний посібник. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. 361 с.
9. Тарасова Т. Б. Психологія та педагогіка вищої освіти зі змістовим модулем: Методика викладання психології : навчально-методичний посібник. – Суми : Сумський державний університет, 2023. 87 с.

СЕКЦІЯ 6. ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ

SECTION 6. ADULT EDUCATION

Антонюк В. П.,
д-р екон. наук, професор,
головний науковий співробітник,
Інститут економіки промисловості
НАН України, м. Київ

УДК 331.5+374

**ПРОБЛЕМА ДЕФІЦИТУ КАДРІВ ТА ОСВІТА
ДОРΟΣЛИХ ЯК МЕХАНІЗМ ЇЇ ВИРІШЕННЯ**

Внаслідок повномасштабної війни та окупації значної частки території, мобілізації, підвищеного рівня смертності, масової міграції Україна втратила величезну кількість робочої сили. За оцінкою Конфедерації роботодавців України, ринок праці втратив майже 5,5 млн працездатних українців, що становило приблизно 30% робочої сили. Чисельність працездатного населення в листопаді 2023 р. складала близько 11,9 млн проти 17,4 млн у 2021 році. З них працювало 9,28 млн людей – лише 78% від наявного трудового потенціалу [1]. Виник великий дефіцит кваліфікованих кадрів, оскільки більшість біженців з України працездатного віку мали вищу та професійно-технічну освіту. Мобілізація також вилучає з виробництва кваліфіковані кадри.

Дефіцит кадрів вже зараз, у воєнних умовах, є значною перешкодою на шляху відновлення і нарощування виробництва, а в перспективі – може бути основним гальмом відбудови економіки у повоєнний період та виходу на траєкторію зростання. За оцінками вітчизняних експертів, потенційний дефіцит робочої сили, яка є необхідною для досягнення темпів зростання ВВП на 7% протягом наступних 10 років для забезпечення швидкого економічного відновлення, може становити до 4,5 мільйонів осіб [2]. Однак, відповідно до прогнозу Міжнародної організації праці (МОП), протягом наступних 10 років дефіцит на ринку праці України становитиме 8,6 млн людей [3].

Аналіз макроекономічної ситуації Національним банком України також підтверджує, що дефіцит кадрів, особливо кваліфікованих, є дуже великим, у другій половині 2024 р. він сягнув нового максимуму. За опитуванням центру Разумкова, 60% респондентів (роботодавців, найманих працівників, працюючих співвласників підприємств, самозайнятих) повідомили про дефіцит кадрів на

своєму підприємстві [4]. Цей дефіцит обумовлений не лише нестачею робочої сили, але й тим, що в економіці України відбуваються структурні зміни, які вимагають перекваліфікації значної кількості працівників.

Нині багато дослідників, громадських та бізнесових організацій спрямовують свої зусилля на пошук шляхів вирішення кадрової проблеми. Пропонується підвищити рівень економічної активності населення, активно залучати до праці внутрішньо-переміщених осіб, створювати умови для залучення на ринок праці інвалідів працездатного віку, проводити активну політику повернення в Україну зовнішніх мігрантів тощо. Так, наприклад, у серпні 2024 відбувся онлайн-форум з обговоренням проблем ринку праці, на якому представлено аналітичне дослідження EasyBusiness "Подолати кадровий голод: як вразливі групи населення можуть врятувати ринок праці в Україні". В ньому представлено ряд рекомендацій та проєктів для подолання кадрового голоду за рахунок залучення до праці інвалідів та інших вразливих груп населення [5]. Всі рекомендації з вирішення кадрової проблеми України так чи інакше стикаються з необхідністю залучення до освіти дорослого населення та упровадження концепції безперервного навчання (lifelong learning), що передбачає постійне оволодіння знаннями та навичками, які людина здійснює за власним вибором. В умовах динамічних технологічних змін безперервне навчання та залучення дорослих до освіти є дієвим інструментом актуалізації професійних компетенцій та підтримки конкурентоспроможності працівників на ринку праці. Воно є досить поширеним в європейських країнах. Дослідники відзначають, що на початку XXI ст. у країнах ЄС частина дорослих, які навчалися в системі формальної й неформальної освіти, перевищувала 37 %, а у Швеції в системі освіти дорослих на той період було задіяно 73 % населення, у Норвегії й Фінляндії – по 55 % [6].

Розуміючи важливість безперервної освіти та перманентне перенавчання і підвищення кваліфікації працівників, в Україні ще у 2012 р. був прийнятий закон "Про професійний розвиток працівників", який призваний був стимулювати роботодавців до створення умов для професійного навчання. У другій половині 2010-х років створено громадську спілку "Українська асоціація освіти дорослих", метою якої була участь у формуванні політики освіти дорослих і політики навчання впродовж усього життя в Україні, в тому числі у розробці проєктів законодавчих актів, а також у розробці проєктів державних концепцій, стратегій розвитку освіти дорослих в Україні та їхньої реалізації. Асоціація освіти дорослих була одним із ініціаторів та розробників законопроекту "Про освіту дорослих" №7039, який був ухвалений в січні 2023 у першому читанні та нині очікує на прийняття у Верховній Раді України.

Слід відзначити, що в Україні частка дорослого населення, яке залучене до професійної формальної або неформальної освіти, є значно меншою, ніж в розвинених країнах світу. Перед повномасштабною війною вона складала, за оцінками, близько 15 %. Нині потреба в такій освіті значно виросла і її здійснюють як державні установи, так і приватні організації. Досить системно стан освіти дорослих викладено в дослідженні Інституту освітньої аналітики "Підходи та напрями формування в Україні системи освіти дорослих, адаптованих до потреб економіки у воєнний та повоєнний час" [7].

Мабуть найбільший внесок у системне вирішення проблеми кадрового забезпечення економіки здійснює Державна служба зайнятості (ДСЗ). Вона не лише займається працевлаштуванням безробітних, але й веде значну роботу по професійному навчанню, поступово збільшуючи його обсяг. Так, у 2022 р. лише 5,4% зареєстрованих безробітних проходили профнавчання, у 2023 р. – 6,8%, а за січень-серпень 2024 р. – 9,7% [8]. Професійне навчання здійснюється як в закладах ДСЗ, так і в професійно-технічних та вищих навчальних закладах. Україна нині також має досить розгалужену мережу недержавних інституцій, які надають освітні послуги дорослому населенню. Наприклад, онлайн-платформа Prometheus, яка переважно безкоштовно надає онлайн-доступ до курсів університетського рівня всім бажаючим. Станом на 1 травня 2024 р. на цій платформі зареєстровано більш ніж 2,7 млн користувачів, пропонується понад 400 онлайн-курсів, видано за період її функціонування більш як 2 млн сертифікатів [9]. Є багато інших приватних навчальних закладів, які надають неформальну професійну освіту. Вагому роль в кадровому забезпеченні відіграє Національне агентство кваліфікацій, яке має більше 30 кваліфікаційних центрів, де здійснюється оцінювання і визнання результатів навчання осіб, яке було здобуте шляхом неформальної чи інформальної освіти.

Не дивлячись наявні здобутки, потреба в більшому охопленні професійною освітою дорослого населення є дуже актуальною. Саме від неї залежить якість робочої сили та забезпечення економіки кваліфікованими кадрами з компетенціями, що відповідають актуальним потребам конкретних видів економічної діяльності. Тому необхідно якнайшвидше прийняти закон "Про освіту дорослих", забезпечити залучення до системи підвищення кваліфікації та навчання сучасним професіям заклади вищої освіти, модернізувати як навчальні програми, так і матеріально-технічну базу системи професійно-технічної освіти, сприяти розвитку комерційної мережі системи професійного навчання й контролювати його якість, формувати у населення потреби у регулярному підвищенні професійної майстерності та опануванні новими навиками.

Список використаних джерел

1. Мірошніченко О. Як бізнесу подолати кадровий дефіцит. 7 листопада 2023 р. Конфедерація роботодавців України. URL: <https://employers.org.ua/news/id2560> (дата звернення: 22.09.2024).
2. Команда Центру економічного відновлення дослідила людський капітал України: навіщо це рішення. Рубрика. 26 жовтня 2023 р. URL: <https://rubryka.com/2023/10/26/komanda-tsentru-ekonomichnogo-vidnovlennya-doslidyla-lyudskyj-kapital-ukrayiny-navishho-tse-rishennya> (дата звернення: 22.09.2024).
3. Глуховський М. Дефіцит робочої сили – майже 9 млн людей. Як рятувати Україну? ГЛАВКОМ. 18 липня 2024 р. URL: https://glavcom.ua/economics/finances/defitsit-robochoji-sili-majzhe-9-mln-ljudej-jak-rjativati-ukrajinu-1010579.html#google_vignette (дата звернення: 25.09.2024).
4. Щомісячний макроекономічний та монетарний огляд. Вересень 2024 року. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MMR_2024-09.pdf?v=8 (дата звернення: 22.09.2024).
5. Матеріали дослідження "Інтеграція вразливих груп у ринок праці". URL: <https://drive.google.com/.../1P3F3KfJ4QfrQN2ZWiax6LsJAJN...> (дата звернення: 25.09.2024).
6. Маслянікова І. В. Сучасні підходи навчання дорослих: теоретичні та емпіричні аспекти. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Сер. : психологія. Т. 31 (70). № 1. 2020. С. 28–36. URL: https://psych.vernadskyjournals.in.ua/journal/1_2020/6.pdf (дата звернення: 20.09.2024).
7. Мельник С. В. Підходи та напрями формування в Україні системи освіти дорослих, адаптованих до потреб економіки у воєнний та повоєнний час. Інститут освітньої аналітики. URL: [2024. ea.gov.ua/wp-content/uploads/2024/05/az_osvita-doroslyh_2024.pdf](https://old.dcz.gov.ua/wp-content/uploads/2024/05/az_osvita-doroslyh_2024.pdf) (дата звернення: 20.09.2024).
8. Надання послуг Державною службою зайнятості. Статистична інформація. URL: <https://old.dcz.gov.ua/analytics/68> (дата звернення: 28.09.2024).
9. Розкрийте свій потенціал. PROMETHEUS. URL: <https://prometheus.org.ua> (дата звернення: 28.09.2024).

Коробкова І. В.,

канд. мед. наук,
доцент кафедри гігієни, епідеміології,
дезінфектології та професійних хвороб,
Харківський національний медичний
університет, м. Харків

Попов О. О.,

канд. мед. наук,
доцент кафедри гігієни, епідеміології,
дезінфектології та професійних хвороб,
Харківський національний медичний
університет, м. Харків

Головчак Г. С.,

канд. мед. наук,
доцент кафедри гігієни, епідеміології,
дезінфектології та професійних хвороб,
Харківський національний медичний
університет, м. Харків

Лях С. І.,

канд. мед. наук,
асистент кафедри хірургії № 1,
Харківський національний медичний
університет, м. Харків

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МЕДИЧНИХ КАДРІВ В ОБЛАСТІ ІНФЕКЦІЙНОГО КОНТРОЛЮ

В сучасних умовах розвитку охорони здоров'я профілактика інфекцій, пов'язаних з наданням медичної допомоги, (ІПНМД) – одна з глобальних світових проблем. Отже забезпечення епідемічної безпеки лікувально-діагностичного процесу стає однією з основних умов прогресу сучасної медицини. Інтенсивний розвиток високотехнологічних інвазійних методів діагностики та лікування в умовах широкого розповсюдження мікроорганізмів, які мають множинну стійкість до антибактеріальних препаратів, дезінфектантів та антисептиків, визначає необхідність удосконалення контролю та профілактики ІПНМД.

Відповідно до наказу МОЗ України від 03.08.2021р. № 1614 "Про організацію профілактики інфекцій та інфекційного контролю в закладах охорони здоров'я та

установах/закладах надання соціальних послуг/соціального захисту населення" в лікувальних закладах створені відділення інфекційного контролю, керувати якими повинні лікарняні епідеміологи. Однак проведений моніторинг показав, що на ці посади призначаються лікарі різних спеціальностей, провізори, які проходять підготовку на циклах спеціалізації з епідеміології. Тим часом тепер досить добре відомо, що епідеміологічні закономірності ІПНМД суттєво відрізняються від таких у "класичних" інфекційних хвороб. По мірі розкриття цих закономірностей відбувається об'єктивний процес виділення спеціального розділу "лікарняна епідеміологія". Під цим терміном слід розуміти розділ епідеміології, що вивчає закономірності виникнення та розповсюдження ІПНМД, розробляє методи та способи боротьби і профілактики цієї групи захворювань. Однак у Програмах підготовки на кафедрах епідеміології це не відображено.

Збудник інфекції є однією з основних ланок епідемічного процесу. Практично щодо всіх нозологічних форм ІПНМД не існує специфічних заходів профілактики. Таким чином основою для запобігання ІПНМД є неспецифічна профілактика, тобто дезінфекція та стерилізація.

Неспецифічна профілактика ІПНМД дезінфектологічними методами стає все актуальнішою. Це визначається необхідністю забезпечити профілактику не тільки традиційними методами, але також за новими технологіями, засобами, які мають бути ефективними в умовах епідемічної ситуації, що стрімко змінюється.

У рамках профілактики ІПНМД і інфекційного контролю потрібні глибокі знання, володіння навичками сучасних дезінфектологічних методів. Важливою складовою, що забезпечує ефективність профілактичних та протиепідемічних заходів у закладах охорони здоров'я, є професійна підготовка щодо актуальних питань боротьби з ІПНМД, яка повинна базуватися на різнопрофільних знаннях, уміннях, навичках в сфері медичної дезінфектології. Наполегливий вплив часу вимагає знати стан проблеми ІПНМД з позицій нових досягнень у медицині, зокрема в профілактиці таких інфекцій.

Світова експертна спільнота підтверджує, що успіх боротьби з ІПНМД залежить безпосередньо від фахівців з профілактики інфекцій (ФПІ) та рівня їхнього професіоналізму. Фактичні дані доводять зв'язок між участю навчених в області неспецифічної профілактики фахівців і найвищими результатами з профілактики ІПНМД.

Згідно з дослідженнями, проведеними *APIC* (американською асоціацією фахівців з інфекційного контролю) ФПІ відіграють життєво важливу роль у забезпеченні безпеки пацієнтів.

Центр з контролю та профілактики інфекцій США запусив програму, якою передбачено навчання основних принципів профілактики інфекцій для всіх спеціалістів, що займаються даною проблемою.

Згідно з нашим вітчизняним досвідом, що базується на відповідних практичних спостереженнях і їх аналізі, спеціалісти з неспецифічної профілактики, тобто з дезінфектології, представляють оперативно-виконавчу ланку профілактичної медицини. Виходячи з цього, у відділеннях інфекційного контролю обов'язково має бути спеціаліст з питань дезінфектологічної профілактики, до функцій якого входить не тільки організація та контроль проведення профілактичних заходів, але й безперервне навчання персоналу, оцінка їх знань.

В Україні підготовка спеціалістів з неспецифічної профілактики інфекцій проводиться на кафедрі гігієни, епідеміології, дезінфектології та професійних хвороб Навчально-наукового інституту післядипломної освіти ХНМУ за розробленою та затвердженою в установленому порядку Програмою післядипломної підготовки спеціалістів. За підсумками навчання здобувачам надається свідоцтво щодо набутих професійних компетенцій.

Список використаних джерел

1. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 03 серпня 2021 №1614. Затверджено в Міністерстві юстиції України 11 жовтня 2021 №1324/36946 "Про організацію профілактики інфекцій та інфекційного контролю в закладах охорони здоров'я та установах соціального захисту населення".

2. Про затвердження Порядку ведення обліку, звітності та епідеміологічного нагляду (спостереження) за інфекційними хворобами та Переліку інфекційних хвороб, що підлягають реєстрації: наказ МОЗ України №1726 від 30.07. 2020 р.

3. Gilmartin H., Smathers S., Reese S.M. Infection preventionist retention and professional development strategies: insights from a national survey American Journal Collective thinking: unifying scientific approaches in multifaceted research of Infection Control 2021, 49. P. 960-962. 9. Global report on infection prevention and control. World Health Organization, 2022.

4. Damond F. Infection preventionist role needs to be spotlighted. Infection Control Today, February 8, 2022 <https://www.infectioncontrolday.com/view/infectionpreventionist-s-role-needs-to-bespotlighted>.

СЕКЦІЯ 7. ТОЧНІ ТА ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

SECTION 7. EXACT AND NATURAL SCIENCES

Бондаренко М. Є.,

УДК 581.93:712.4(477.74)

здобувач першого

(бакалаврського) рівня вищої освіти,

Одеський національний університет

імені І. І. Мечникова, м. Одеса

Назарчук Ю. С.,

канд. біол. наук,

доцент кафедри ботаніки, фізіології

рослин та садово-паркового господарства,

Одеський національний університет

імені І. І. Мечникова, м. Одеса

**СИСТЕМАТИЧНИЙ РОЗПОДІЛ ВИДІВ РОСЛИН
АМАТОРСЬКОГО ОЗЕЛЕНЕННЯ СЕЗОННО ФУНКЦІОНУЮЧИХ
СЕЛІТЕБНИХ ТЕРИТОРІЙ ПІВДНЯ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Вивченню флористичного різноманіття селітебних територій (як багатофункціональних великих міст, так і невеликих оселищ) присвячено, зокрема і в українському сегменті – багато робіт різного наукового рівня. Проте дослідження флори територій, на яких систематично здійснюється сезонний вплив людини – порівняно небагато. Дачна забудова в околицях великих міст – дуже різнопланова, різниться в залежності від специфіки регіону. Види рослин, які вирощують при дачній забудові сильно залежать від естетичних уподобань власників, їх фінансового забезпечення, віддалення від транспортних шляхів, місць основного перебування мешканців дач. Значення мають й інші аспекти: забезпечення технічною водою; мікрокліматичні особливості місцевості, як елемент впливу на агротехніку культивованих видів; особливості залишкових, природних ценозів тут; властивості материнської породи, яка оголюється при спорудженні будинків тощо [2, с. 11].

В околицях великого міста Одеси, що є важливим промисловим, логістичним, курортним тощо осередком – розміщується велика кількість дачних оселищ, які є цікавими, проте, поки що маловивченими у флористичному сенсі, територіями [4, с. 93; 5. с. 21].

Вивчали флору сезонно функціонуючих селітебних ділянок в Одеському районі Одеської області на прикладі дачного поселення "Меліоратор", що розміщене між с. Маяки та м. Біляївка. Мешканці тут, за вкрай невеликим

виключенням, перебувають лише у теплу пору року. Забудову почато у 80-х роках ХХ ст.; будинки не вирізняються значними фінансовими вкладенням; тут тимчасово проживають багато пенсіонерів, частина будинків покинуті. Професійне озеленення, "на замовлення" – відсутнє. Територію дачного поселення "Меліоратор" досліджували у вегетаційні періоди 2023-2024 рр. маршрутним методом. Латинські назви видів подано за [5]. Господарське значення встановлено за [1].

Взято до уваги рослини культивованих видів: 1. екземпляри з місць загального доступу (вуличне озеленення, присадибні ділянки, клумби тощо), де за ними здійснювався догляд; 2. були "залишковими" елементами флори занедбаних ділянок; 3. зростали спонтанно, поширюючись самостійно; 4. екземпляри видів, які зазвичай культивують, проте вони зростали на місцях сміттєзвалищ (дві обстежені ділянки) [3, с. 26].

Через занедбаність окремих ділянок, частина культивованих видів є "залишковими" елементами флори (як *Yucca smalliana* Fernald, *Ziziphus jujuba* Mill. та ін.); частина видів поширена поза місць культивування (переважно з тих, які можуть розмножуватися вегетативно, надземними, підземними пагонами, як *Campsis radicans* (L.) Seem., *Cerasus vulgaris* Mill., *Vinca minor* L. та ін.; або з причини продукування великої кількості насіння (*Gleditsia triacanthos* L., *Juglans regia* L.), яке переноситься вітром, птахами. У випадку з *Rosa pendulina* L. вважаємо, що на рослини цього виду було щеплено сортову троянду, проте за відсутності догляду, активний ріст підвою призвів до загибелі культивованої форми.

Визначено 66 видів, з 60 родин та 36 родин. Знайдені види віднесено до 12 господарських груп. Деякі з видів, через низку корисних властивостей – належать до декількох груп. Найбільш представлені декоративні (41 вид; 62,12%) та лікарські (33; 50,00%) рослини – їх більше половини, від загальної кількості видів, у кожній групі. У низхідному порядку господарські групи розміщені так: вітаміноносні (26; 39,39%), ефіроолійні та харчові (по 20; 30,30%), медоносні (19; 28,79%), дубильні (18; 27,27%), жиролійні (16; 24,24%), фарбувальні (11; 16,67%), кормові (4; 6,06%). Найменше видів у групі деревинних рослин. Також, невеликою групою, представлені бур'янові рослини. Деякі культивовані види за літературними даними відносяться до синантропної флори України, та, відповідно, можуть поширюватися поза місць свого існування, забруднюючи прилеглі ділянки. До таки відносяться: *Alcea rugosa* Alef., *Artemisia dracuncululus* L., *Atriplex hortensis* L., *Saponaria officinalis* L.

Наводимо назви родин та відповідних видів, у порядку латинського алфавіту.

Agavaceae: *Yucca smalliana* Fernald (юкка Смолла);

Alliaceae: *Allium odorum* L. (цибуля духмяна);

Anacardiaceae: *Cotinus coggygria* Scop. (скуппія звичайна), *Rhus typhina* L. (сумах коротковолосистий);

Aporcynaceae: *Vinca minor* L. (барвінок малий);

Araliaceae: *Hedera helix* L. (плющ звичайний);

Asteraceae: *Artemisia dracuncululus* L. (полин естрагон), *Centaurea deablata* W. (волошка підбілена), *Echinacea purpurea* (L.) Moench (ехінацея пурпурова), *Gaillardia pulchella* Foug. (гайлардія гарна), *Helianthus tuberosus* L. (соняшник бульбистий), *Rudbeckia triloba* L. (рудбекія трилопатева), *Santolina chamaecyparissus* L. (сантоліна кипарисовидна), *Solidago virgaurea* L. (золотушник звичайний);

Berberidaceae: *Berberis vulgaris* L. (барбарис звичайний), *Mahonia aquifolium* (Pursh) Nutt. (магонія падуболиста);

Bigoniaceae: *Campsis radicans* (L.) Seem. (камписис повзучий);

Brassicaceae: *Armoracia rusticana* P.Gaertn., B.Mey. & Scherb. (хрін звичайний);

Caesalpinaceae: *Gleditsia triacanthos* L. (гледичія колюча);

Caprifoliaceae: *Lonicera xylosteum* L. (жимолость пухнаста), *Viburnum opulus* L. (калина звичайна);

Caryophyllaceae: *Lychnis chalconica* L. (зірки садові), *Saponaria officinalis* L. (мильнянка лікарська);

Celastraceae: *Euonymus europaea* L. (бруслина європейська);

Chenopodiaceae: *Atriplex hortensis* L. (лутига садова);

Convolvulaceae: *Convallaria majalis* L. (конвалія звичайна);

Cornaceae: *Cornus mas* L. (дерен справжній);

Crassulaceae: *Sedum rupestre* L. (очиток відхилений);

Ephedraceae: *Ephedra arborea* Lag. (ефедрa деревна);

Fabaceae: *Laburnum anagyroides* Medik. (золотий дощ звичайний);

Fagaceae: *Quercus robur* L. (дуб звичайний);

Grossulariaceae: *Ribes aureum* Pursh. (смородина золотиста);

Heimerocallidaceae: *Heimerocallis fulva* (L.) L. (лілійник рудуватий);

Hydrangeaceae: *Hydrangea macrophylla* (Thunb.) Ser. (гортензія великолиста), *Philadelphus coronarius* L. (садовий жасмін звичайний);

Juglandaceae: *Juglans regia* L. (горіх грецький);

Lamiaceae: *Melissa officinalis* L. (меліса лікарська), *Mentha longifolia* (L.) Huds. (м'ята довголиста), *Mentha x piperita* L. (м'ята перцева), *Salvia sclarea* L. (шавлія мускатна);

Malvaceae: *Alcea rosea* L. (рожа рожева), *Alcea rugosa* Alef. (рожа зморшкувата), *Hibiscus syriacus* L. (гібіск коноплевий);

Oleaceae: *Ligustrum vulgare* L. (бирючина звичайна), *Syringa vulgaris* L. (бузок звичайний);

Onagraceae: *Oenothera glazioviana* Micheli (енотера червоночашечкова);

Paeoniaceae: *Paeonia officinalis* L. (півонія лікарська);

Polygonaceae: *Fallopia baldschuanica* (Regel) Holub (фалопія банчжуарская);

Rhamnaceae: *Ziziphus jujuba* Mill. (зизифус звичайний);

Rosaceae: *Cerasus avium* (L.) Moench (черешня), *Cerasus vulgaris* Mill. (вишня звичайна), *Cydonia oblonga* Mill. (айва довгаста), *Malus domestica* Borkn. (яблуна

домашня), *Persica vulgaris* Mill. (персик звичайний), *Prunus domestica* L. (слива домашня), *Pyrus communis* L. (груша звичайна), *Rosa centifolia* L. (шипшина столиста), *Rosa pendulina* L. (шипшина повисла), *Rosa rugosa* Thunb. (шипшина зморшкувата), *Spiraea* × *vanhouttei* (Briot) Zabel (спірея Вангутта);

Solanaceae: *Lycopersicon esculentum* Mill. (помідор їстівний), *Petunia* × *atkinsiana* D.Don ex Loudon (петунія гібридна);

Tiliaceae: *Tilia cordata* Mill. (липа серцелиста), *Tilia tomentosa* Moench. (липа срібляста);

Violaceae: *Viola suavis* M.Bieb. (фіалка приемна);

Vitaceae: *Parthenocissus quinquefolia* (L.) Planch. (дикий виноград п'ятилисточковий).

Відповідно до систематичного розподілу, чотири родини відносяться до класу Liliopsida, 31 – до класу Magnoliopsida з відділу Magnoliophyta. Родина *Ephedraceae* належить до класу Gnetopsida з відділу Pinophyta.

Провідними родинами, за кількістю видів, є: *Rosaceae* (11 видів; 16,67%), *Asteraceae* (8; 12,12%), *Lamiaceae*: (4; 6,06%), *Malvaceae* (3; 4,55%). Ще 8 родин включають по два види (по 3,03%). Всі інші родини – є моновидовими; їх 24, або 66,67%. Вони поєднують 36,36% видів.

Роди, переважно, моновидові. Проте по два види є у родах *Mentha*, *Alcea*, *Cerasus* (хоча у селищі присутній і третій вид цього роду – *Cerasus mahaleb* (L.) Mill., на даний момент вважаємо, що ці екземпляри спонтанного існування мають природний спосіб занесення на територію селища з оточуючих природних ділянок). Ще один рід – *Rosa* представлений трьома родами.

Вивчення флори цього населеного пункту знаходиться на початкових стадіях, вважаємо цей напрямок досліджень перспективним щодо виявлення нових аспектів існування видів рослин за такого особливого способу експлуатації територій.

Список використаних джерел

1. Бондаренко О. Ю. Конспект флори пониззя межиріччя Дністер – Тилігул. Київ : Фітосоціоцентр, 2009. 332 с.
2. Бондаренко О. Ю. Екологічні аспекти культивованих видів рослин, як компонентів спонтанної фракції дачних поселень. Рослини та урбанізація : Матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції (Дніпро, 1 лютого 2024 р). Дніпро, 2024. С. 11–13.
3. Бондаренко О. Ю., Назарчук Ю. С. Перспективи та особливості існування видів роду *Oenothera* L. поза місць культивування в Одеській обл. Агроекологічний журнал. 2024, № 1. С. 26–37.
4. Назарчук Ю. С., Бондаренко О. Ю. Інвазійні види дачних поселень в околицях м. Одеси (на прикладі селища Отрадове). Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю, присвячена 95-річчю навчально-дослідної агробіостанції Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя: збірник статей. Ніжин : НДУ імені Миколи Гоголя, 2023. С. 93–96.

5. Протопопова В. В. Синантропная флора Украины и пути её развития. Київ : Наук. думка, 1991. С. 192.

6. Bondarenko O., Nazarchuk Y. On the prospects of the spread of "fugitive species" from places of cultivation under the conditions of the south of the Odessa region. XVI International scientific and practical conference "Innovative Approaches to the Progressive Solution of Scientific Research Problems" (March 27-29, 2024) Valencia, Spain. International Scientific Unity, 2024. С. 21–25.

7. Mosyakin S. L., Fedoronchuk M. M. Vascular Plants of Ukraine. A nomenclature Checklist. Kiev, 1999. 345 p.

Бондаренко О. Ю.,

канд. біол. наук,

доцент кафедри ботаніки, фізіології
рослин та садово-паркового господарства,

Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова, м. Одеса

Бондаренко М. Є.,

здобувач першого

(бакалаврського) рівня вищої освіти,

Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова, м. Одеса

УДК 581.9

CREPIS PULCHRA L. У ФЛОРИ ПОНИЗЗЯ МЕЖИРІЧЧЯ ДНІСТЕР – ТИЛІГУЛ

Територія Півдня України характеризується широким спектром перетворених екоотопів, що суттєвим чином урізноманітнює регіональну флору, у тому числі і за рахунок культивованих, а також – синантропних видів. Останні можуть, у подальшому, ставати постійними елементами флори тут, або нівелюватися.

Crepis pulchra L. (скереда гарна) – для території України наведено як вид, що притаманний Криму, де, місцями, є доволі звичайним [2, с. 19]. Рослини виду мають облиствене стебло, яке, як і листки – опушене (часто залозками). Прикореневі листки переважно зубчасті, стеблові – сидячі, біля основи часто серцевидні. Обгортка кошиків гола, внутрішні її обгортки, як правило, довші від зовнішніх.

У синантропній флорі України *Crepis pulchra* є видом апофітної фракції, геміапофітом ксеротермічних місцезростань. За життєвою формою – це однорічник; за відношенням до зволоження – мезоксерофіт, за відношенням до освітлення – геліофіт. У господарському відношенні *Crepis pulchra* є бур'яном [7, с. 174].

Вид природньо поширений в Європі (Франція, Германія, Греція, Угорщина, Румунія та ін.), на Кавказі, Закавказзі, в Азії (Іран, Ірак, Казахстан та ін.), а також в Африці (Марокко, Алжир тощо). Як занесений – вид фіксовано у різних штатах США [1].

За деякими даними, *Crepis pulchra* має низку синонімів: *Chondrilla pulchra* (L.) Lam., *Idianthes pulchra* (L.) Desv., *Intybellis pulchra* (L.) Monnier, *Lagoseris pulchra* (L.) Сенникова, *Lapsana pulchra* (L.) Vill., *Launaea pulchra* (L.) Павлова, *Phaecasium pulchrum* (L.) Rchb.f., *Sclerophyllum pulchrum* (L.) Gaudin. [1].

Для суміжних з Україною територій вид наводиться з Молдови (заповідник "Кодри", 2010 р.). Додатково рослини виду знайдено у Чимишлійському, Леовському районах, в околицях Кишиніву. Цікавим висновком авторів є пропозиція охороняти вид на державному рівні [4, с. 110].

Скереда гарна, у флорі України, є одним з діагностичних видів (як то інші синантропні види рослин – *Anisantha sterilis* (L.) Nevski, *Arctium lappa* L., *Capsella bursa-pastoris* (L.) Medik., *Carduus uncinatus* M.Bieb., *Cerastium perfoliatum* L., *Cirsium arvense* (L.) Scop та ін.) для асоціації 4.2.1. Veronico-Lamietum hybridi Kruseman et Vlieger 1939. Ця асоціація притаманна, в цілому, пізньовесняним та ранньолітнім угрупованням, що формуються на трансформованих ґрунтах, у т.ч. і узбіччях доріг, за умов достатнього зволоження [2, с. 19].

Відповідно до класифікації біотопів України, *Crepis pulchra* є характерним видом для біотопів С2.1.3. Просапних культур дерев, чагарників та чагарникових ліан. Вони ж, у свою чергу, відносяться до біотопів С2.1. Сільськогосподарські угіддя та С2. Культивовані біотопи [5, с. 342].

За деякими сучасними даними (2022 рік) *Crepis pulchra* внесено до переліку судинних рослин НПП "Тузловські лимани" [6, с. 76].

Нами аналізовано відомості про зростання *Crepis pulchra* на території пониззя межиріччя Дністер – Тилігул за літературними регіональними даними, а також матеріалами гербарних колекцій Одеського національного університету імені І.І. Мечникова (MSUD): П.С. Шестерикова, Й.К. Пачоського, Е.Е. Ліндемана, Колекції Вищих Жіночих Педагогічних Курсів та ін. Проте за цими даними вид *Crepis pulchra* раніше в околицях м. Одеси – не фіксовано.

Рослини виду скереда гарна знайдено автором на узбережжі, у пониззі Тилігульського лиману (с. Кошари, 31.05.2019 р.) [3, с. 76]. Рослини, в стані повної генерації, в кількості до 10 зростали на обривчастих, глинистих схилах, майже біля води. Ділянка важкодоступна для рекреантів. У трав'янистому покриві переважали рослини видів *Atriplex aucheri* Moq., *Cynanchum acutum* L. *Elytrigia repens* (L.) Nevski, *Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steud., *Poa angustifolia* L. Дещо вище на схилі спостерігалися густі зарості *Prunus stepposa* Kotov.

Друга знахідка *Crepis pulchra* – в околицях Дністровського лиману (с. Маяки, 2020-2024 рр.). Тут рослини спочатку знайдено на ділянці перелогу другого-третього року відновлення рослинності: стадії однорічних бур'янів, далі –

багаторічників. За посушливих умов – рослини невеликі (до 50-70 см), листки відносно невеликі, тісно притиснуті до стебла. Проте на стадії кореневищних багаторічників (за участі, власне, *Elytrigia repens*) – рослини "випадали". Тут же, поряд, на затіненій та поливній ділянці – рослини (05.2024 рік), в кількості до 20 штук, сягали розмірів до 2 метрів, добре галузилися у верхній частині, загальне суцвіття – багатокошикове. Стеблові листки великі, лапаті, до 10-12 см завдовжки. Прикореневі – до 15-18 см.

Рослини *Crepis pulchra* також відмічено 18.05.2024 року на узбіччі автомобільного шляху Одеса-Рені (М-15, що є складовою європейського маршруту E87). На даний час, це – єдина велика автомобільна артерія, яка пов'язує межиріччя Дністер – Дунай із територією України. Із збільшенням тут об'єму вантажних перевезень в останні роки, на ділянках узбіч розширився спектр (підвищилася частота зупинок великовантажних автомобілів на узбіччях) та підвищився рівень основного навантаження (вітрові коливання від руху автомобілів, леткі та рідкі викиди від роботи моторів, вібрації покриття тощо). Крім того, субстрат узбіч – добре дренований, температурні показники (особливо влітку від перегрітого асфальту) можуть суттєвим чином різнитися від показників оточуючих природних або напівприродних ділянок.

За цих умов, рослини скереди гарної зустрічаються зрідка, поодинокі. Вони невеликого розміру, до 50 см; власне рослини – ксерофітного вигляду: листки сильно залозисті, щільно притиснуті до стебла, суцвіття нерозгалужене, малокошикове.

Ще одну локацію виду (з координатами, відповідно до десяткової системи – 46.4649019501609, 30.619975954200626) відмічено у селищі Авангард, поблизу шосе М05, у прилягаючому до селітебної зони кутку перелога, який знаходиться на першій стадії відновлення рослинності. Знахідка від 08.2024 року. Рослини скереди гарної тут – різні за розмірами. У місцях масового скупчення порівняно невеликі: від 40 см. Проте траплялися і великі екземпляри (до 150 см) з розлогим стеблом. Попередньо, екземплярів – більше 100.

Таким чином, у пониззі межиріччя Дністер – Тилігул, на ділянках, де рослинність, здебільш, перебуває на перших стадіях відновлення: перелоги, трансформовані схили лиманів, на узбіччях автомобільних шосе – фіксовано, в останні роки, рослини *Crepis pulchra*. За посушливих умов рослини мають відносно невеликі розміри, їх вегетативні органи – дещо вкорочені. Проте всі виявлені рослини генерувати та у подальшому могли дати самосів.

Список використаних джерел

1. *Crepis pulchra* L. Kew Royal Botanic Gardens. Plants of the World Online. <https://powo.science.kew.org/taxon/urn:lsid:ipni.org:names:200177-1> (станом на 27.05.2024).
2. Dubyna D., Iemelianova S., Dziuba T., Davydova A., Davydov D., Tymoshenko P. Ruderal vegetation of Ukraine: Stellarietea mediae Tx. et al. in Tx. 1950. Biodiv. Res. Conserv. 2022. № 66. С. 11–38. DOI 10.2478/biorc-2022-0006.

3. Бондаренко О. Ю. Одеський регіон : рослини до ботанічних екскурсій: [довідник]. Одеса : Видавець С.Л. Назарчук, 2024. 1129 с. В друці.

4. Ионица О., Тофан-Дорофеев Е. Новые данные о распространении некоторых редких видов семейств *Asteraceae* и *Rosaceae* в Республике Молдов. Охрана, восстановление и изучение степных экосистем в XXI веке. 2016. С. 108–111. Режим доступа: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/165801/gscholar.

5. Національний каталог біотопів України. Київ : ФОП Клименко Ю. Я. 2018. 442 с. Режим доступа: <https://geobot.org.ua/files/publication/1828/catalog.pdf>.

6. Проект організації території національного природного парку "Тузловські лимани", охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів і об'єктів станом на 2022 рік. Режим доступа: <https://mepz.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/48nd1.pdf> (станом на 27.05.2024).

7. Протопопова В. В. Синантропная флора Украины и пути её развития. Київ : Наук. думка, 1991. С. 174.

Михайлишина Д. М.,
здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Університет Григорія Сковороди
в Переяславі, м. Переяслав

УДК 614.612.616.9

ОБҐРУНТУВАННЯ ПІДХОДІВ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ВІДНОВЛЕННЯ МІКРОБІОТИ ЛЮДИНИ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я ТА ПРАЦЕЗДАТНОСТІ

Не може бути генія без виняткової енергії і виняткової працездатності.

Вільгельм Лібкнехт

Сучасний світ багатогранний та прогресивний. Нові відкриття дають поштовх до реалізації колись фантастичних ідей. Вік активного розвитку технологій та науки вимагає максимізувати можливості людини в сфері працездатності.

Під терміном "працездатність" розуміється можливість людини виконувати певну роботу, або як стверджує Мороз Л.І., це здатність людини "...виконувати поставлену роботу протягом певного періоду часу, зберігаючи потрібну якість" [1].

Водночас працездатність досягається за умови забезпечення нормального стану здоров'я. За визначенням ВООЗ здоров'я - це стан "...повного фізичного, душевного (психічного) та соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб або фізичних дефектів" [2].

Забезпечення фізичного здоров'я людини вимагає нормального, гармонійного функціонування всіх органів та систем організму людини. Мікробіота людини, яку називають новим органом, а в симбіозі з організмом людини – "суперорганізмом", забезпечуючи гомеостаз є безперечним учасником забезпечення здоров'я людини і її працездатності. В.В. Бобир зі співавторами з даного приводу говорить: "На рівні тонкої взаємодії комплексу макроорганізм-нормальна мікробіота народжується нова якість своєрідного суперорганізму, який значною мірою й сьогодні залишається непізнаним" [3]. Водночас, відомий лікар минулого століття стверджував: "Більшість захворювань починається у травному тракті, коли "хороші" бактерії не можуть контролювати "поганих" бактерій, що призводить до розвитку дисбіозу" [4]. В свою чергу дисбіоз, як стан що виникає внаслідок порушення рівноваги мікробіоти людини може викликати порушення ряду функцій – травної, захисної, метаболічної і навіть нейрогуморальної. Це змінює стереотип, за яким вважали що мікробіота людини впливає лише на травлення. Сучасні дослідження показують, що за її участі відбувається безліч метаболічних процесів, включно з продукуванням вітамінів (групи В, К, С та РР) та біологічно-активних речовин та нейромедіаторів [5, 6].

К.О. Шишкань-Шишова стверджує: "Доведено, що мікробіота є важливим учасником процесів засвоєння поживних речовин та продукування енергії, а також різних обмінних процесів, таких як утворення вторинних жовчних кислот, перетворення холіну, бродіння та поглинання неперетравних вуглеводів, забезпечення продукції вітамінів, жирних кислот та амінокислот, абсорбції важливих мікроелементів" [9].

Таким чином, з метою забезпечення здоров'я та працездатності варто забезпечувати нормальний стан мікробіоти людини. З даною метою, перш за все, сучасні лікарі та науковці рекомендують вживання ряду препаратів, що мають в складі корисні мікроорганізми, що вирізняються їх максимальною колонізаційною здатністю, тобто можливістю заселити організм людини таким чином витіснивши патогенну флору. До таких препаратів відносять пробіотики, пребіотики та симбіотики.

Окрім того, сучасні дослідження доводять ефективність фізичної активності людини для збільшення різноманітності мікробіоти [7].

Відмова від шкідливих звичок не лише сприятливо позначиться на загальному стані людини, а й також сприятливо вплине на кількісно-якісний склад мікробіоти, та коректне її функціонування в системі мікроорганізм-макроорганізм [8].

Збалансоване харчування також відіграє не останню роль в забезпеченні нормальної діяльності мікробіоти. Окрім того, сприятливу дію також будуть впливати продукти що містять власну мікробіоту, або ж такі, що штучно насичені ними. Прикладом можуть бути різноманітні йогурти, закваски з додаванням пробіотиків.

Адекватна гігієна тіла. Звісно, під час гігієнічних процедур варто використовувати допоміжні засоби (мило, гелі), але черезмірне їх використання, або часте використання засобів з антисептичною дією може викликати зворотній ефект, що дасть можливість колонізуватись патогенній чи умовно патогенній мікробіоті, витіснивши інших представників, що не несуть шкоди макроорганізму [9].

Отже, забезпечення працездатності людини неможливе без забезпечення її здоров'я. Здоров'я людини поліетіологічне поняття, та забезпечується шляхом гармонійного фізіологічного функціонування органів та систем. Мікробіота людини, згідно сучасних досліджень, має прямий вплив на забезпечення гомеостазу, зберігаючи та відновлюючи її нормальний кількісний стан та видове різноманіття ми забезпечимо нормальне функціонування всіх органів та систем. При тому, з даною метою можна впливати як медикаментозно (завдяки використанню пробіотиків, пребіотиків та симбіотиків) так і загальнодоступними методами, що разом з покращенням стану мікробіоти сприятливо вплине і на загальний стан організму людини.

Список використаних джерел

1. Мороз Л.І Працездатність як чинник управління трудовим потенціалом робітника. *Науковий погляд у майбутнє*. 2020. Т. 1. С. 132–137. URL: <https://doi.org/10.30888/2415-7538.2020-16-01-032> (дата звернення: 05.06.2024).
2. Encyclopedia Britannica. *Encyclopedia Britannica*. URL: <https://www.britannica.com> (date of access: 01.10.2024).
3. The human microbiome and modern approaches to its preservation (analytical review) / V. V. Bobyr et al. *Reports of Vinnytsia National Medical University*. 2023. Vol. 27, no. 3. P. 495–500. URL: [https://doi.org/10.31393/reports-vnmedical-2023-27\(3\)-23](https://doi.org/10.31393/reports-vnmedical-2023-27(3)-23) (date of access: 01.10.2024). О. Ya. Babak Харківський національний медичний університет, Україна DOI: <https://doi.org/10.30978/MG-2018-5-87>.
4. Ширококов В. П., Янковський Д. С., Димент Г. С. Мікробіом людини та сучасні методи його оздоровлення. *Інфекційні хвороби*. 2014. № 2. С. 64–69.
5. Бобяк Ю. О., Мандзій Л. Р., Ястребова О. С. Вплив мікробіоти на стан організму людини. *Actual problems in education and introduction of new technologies* : Actual problems in education and introduction of new technologies, м. Stockholm, 4–7 черв. 2024 р. 2024. С. 204–207.

6. Гуренко О. О., Дроздовська С. Б. Вплив фізичних вправ на мікробіом кишечника та інчулінорезистентність у осіб з метаболічним синдромом. *б. Український журнал медицини, біології та спорту*. 2020. Т. 5, № 5. С. 324–331. URL: <https://doi.org/10.26693/jmbs05.05.324>.

7. Широбоков В. П., Янковський Д. С., Димент Г. С. Мікробіом та старіння людини (огляд літератури). *Журнал Національної академії медичних наук України*. 2019. Т. 25, № 4. С. 463–475. URL: <https://doi.org/10.37621/JNAMSU-2019-4-463-475>.

8. Ступінь комплаєнтності обов'язків та відповідальності провізорів, лікарів, пацієнтів щодо дотримання санітарного, протиепідемічного режиму в закладах охорони здоров'я, аптеках та фармакоекономічні обґрунтування витрат / М. С. Пономаренко та ін. *фармацевтичний журнал*. 2019. № 6. С. 3–8. URL: <https://pharmj.org.ua/index.php/journal/article/view/739>.

9. Вплив пробіотиків та інкретиноміметиків на рівні глюкагоноподібного пептиду 1 у сироватці крові пацієнтів із цукровим діабетом 2-го типу / К. Шишкань-Шишова та ін. *International journal of endocrinology*. 2019. № 6. С. 3–8. URL: <https://pharmj.org.ua/index.php/journal/article/view/739>.

Наумов Я. О.,

асистент кафедри гірничих технологій та будівництва ім. проф. Бакка М. Т.,
Державний університет "Житомирська політехніка", м. Житомир

Піскун І. А.,

асистент кафедри гірничих технологій та будівництва ім. проф. Бакка М. Т.,
Державний університет "Житомирська політехніка", м. Житомир

УДК 622.234.42

АНАЛІЗ ЗАСТОСУВАННЯ БІОВИЛУГОВУВАННЯ В ГІРНИЧІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ, МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Гірнична промисловість є основою багатьох галузей народного господарства у багатьох країнах світу, проте традиційні методи видобутку корисних копалин мають значний негативний вплив на навколишнє середовище. Використання

важкої техніки, вибухових речовин і хімічних реактивів для вилучення корисних копалин часто призводить до забруднення ґрунтів, водойм і атмосфери [1].

У зв'язку з глобальною інтеграцією екологічно чистих технологій у гірничо-видобувний комплекс, актуальності набуває пошук інноваційних підходів для мінімізації шкоди довкіллю. Одним із перспективних напрямів є використання біовилуговування – технології, яка використовує природні, або штучно введені мікроорганізми для вилучення металів із руд. Застосування біовилуговування дозволяє редукувати вплив гірничої промисловості на екологічний стан навколишнього середовища та підвищити ефективність видобутку [2].

Основною перевагою біовилуговування є можливість його застосування для видобутку важкоекстрагованих металів, таких як мідь, золото, нікель і уран, з низьковмістних руд. Описана технологія може бути застосована як на етапі видобутку, так і для переробки відходів, чи техногенних родовищ. Наприклад, під час видобутку золота мікроорганізми здатні дисоціювати важкорозчинні сульфідні мінерали, що дозволяє вилучити метали, які залишаються недоступними при традиційних методах. Крім того, біовилуговування може використовуватися для очищення шахтних вод і ґрунтів, забруднених токсичними металами. У деяких випадках бактерії здатні не лише вилучати метали, але й акумулювати їх, що дозволяє створювати системи для біовидобутку на основі циклічних процесів.

Біовилуговування на сьогодні активно впроваджується в ряді країн для ефективного екстрагування корисних копалин, використовуючи мікробіологічні процеси для підвищення видобутку металів та зменшення негативного впливу на довкілля. Для кращого розуміння його ефективності у контексті гірничої промисловості, доцільним буде проаналізувати наявні дані з різних проектів та результатів використання біовилуговування у світі [3].

Як відомо, Чилі та Перу є світовими лідерами з використання біовилуговування, що віднайшло особливо широкого застосування для вилучення міді з низьковмістних руд.

У Чилі, на одному з найбільших у світі мідних родовищ – Ескондіда, технологія біовилуговування забезпечила екстракцію до 20% міді зі сульфідних руд, які не підлягають традиційній обробці, демонструючи ефективність цього методу в умовах, що обмежують використання стандартних технологій переробки [4].

В свою чергу, у Перу, біовилуговування використовується для видобутку близько 15% міді на деяких шахтах, зокрема за умов рудників, що експлуатують низьковмістні сульфідні руди. Мідні рудники часто працюють з такими низьковмістними матеріалами, де традиційні методи видобутку виявляються

економічно недоцільними. За таких умов впровадження біовилуговування сприятиме зниженню витрат на екстракцію металів (наприклад, вартість вилучення міді за умов описаної технології може бути до 30% нижчою порівняно з традиційними методами).

Таблиця 1

Таблиця продуктивності біовилуговування

Країна	Частка біовилуговування у виробництві міді (%)	Вартість вилучення (\$/т)
Чилі	20%	2,000-2,500
Перу	15%	2,200-2,600
Австралія	10-15%	2,500-2,800

Іншим прикладом успішного застосування розглянутих технології може бути копальня Олімпік Дам в Австралії, за умов якої вилуговування успішно використовується для видобутку урану і міді з низьковмістних руд. Завдяки описаній технології вдалося підвищити ефективність вилучення на 10-15%, особливо у випадках переробки залишкових ресурсів [6].

Наприклад, традиційне видобування міді коштує приблизно 3,000-3,500 \$/т, тоді як застосування біовилуговування дозволяє зменшити собівартість видобування до 2,000-2,500 \$/т [3].

Україна володіє суттєвими запаси рудних корисних копалин, зокрема залізної руди, міді, марганцю, нікелю та інших металів для полегшення процесу екстрадування цінних компонентів. Територія України характеризується наявністю великих гірничих регіонів, таких як Криворізький басейн і Донбас, де здійснюється активний видобуток корисних копалин [5].

З урахуванням досвіду інших країн, можна прогнозувати, що Україна зможе впровадити біовилуговування в таких випадках, при яких технологія дозволить вилучати на 15-20% більше міді з руд з низьким вмістом металу, а також при обробці промислових відходів і хвостосховищ можна буде досягти додаткового вилучення металів, зокрема міді та цинку, підвищуючи ефективність на 10-15%.

Окрім корінних родовищ, на території України накопичилась велика кількість хвостосховищ і відвалів та техногенних родовищ, які є наслідком видобування залізної руди та вугілля. Ці відходи часто містять залишкові метали, які теоретично також можна вилучити за допомогою біовилуговування. Це не тільки забезпечить додаткові ресурси, але й дозволить забезпечити підвищення ступеню екологізації видобувних робіт.

В ході аналізу доцільності застосування технології біовилуговування доречним буде відмітити і той факт, що наша країна має помірний клімат, який є досить сприятливим для більшості мікроорганізмів, які використовуються в процесі біовилуговування.

За результатами виконаного аналізу доцільним буде припустити, що біовилуговування є перспективною технологією, яка вже успішно застосовується в гірничій промисловості в багатьох країнах, таких як Чилі, Перу, США, Австралія та Фінляндія. Дана технологія дозволяє не тільки ефективніше видобувати метали з низьковмістних руд, але й знижує витрати на видобуток і робить процес більш екологічним. Враховуючи ресурси України та перспективи переробки відходів, біовилуговування може бути успішно впроваджене на деяких родовищах для підвищення продуктивності та сталого розвитку гірничої промисловості.

Список використаних джерел

1. Brauer, H. (1991), "Growth of Fungi and Bacteria in the Reciprocating Jet Bioreactor", *Bioprocess Engineering*, Vol. 6, pp. 1–15.
2. Brierley, C.L. (1982), "Microbiological mining", *Scientific American*, No. 247 (2), pp. 42–51.
3. Dryelle Nazaré Oliveira do Nascimento, Adriano Reis Lucheta Maurício César Palmieri, Andre Luiz Vilaça do Carmo, Patricia Magalhães Pereira Silva, Rafael Vicente de Pádua Ferreira, Eduardo Junca, Felipe Fardin Grillo and Joner Oliveira Alves (2019), "Bioleaching for Copper Extraction of Marginal Ores from the Brazilian Amazon Region". *Metals* 2019, 9(1), 81; <https://doi.org/10.3390/met9010081>
4. Schippers, A. and Sand, W. (1999), "Bacterial leaching of metal sulfides proceeds by two indirect mechanisms via thiosulfate or via polysulfides and sulfur", *Appl. Environ. Microbiol.*, Vol. 65, pp. 319–321.
5. Бондарчук, Ю. В., & Вовк, О. О. (2022). Біомайнінг – екологічна технологія при видобутку металів. *Технічна інженерія*, (2(90)), 144–146. [https://doi.org/10.26642/ten-2022-2\(90\)-144-146](https://doi.org/10.26642/ten-2022-2(90)-144-146).
6. NS Energy. URL: <https://www.nsenenergybusiness.com/projects/olympic-dam-copper-uranium-mine-expansion/?cf-view>.

Склярук Є. Л.,

УДК 581.9

здобувач першого

(бакалаврського) рівня вищої освіти,

Одеський національний університет

імені І. І. Мечникова, м. Одеса

Бондаренко О. Ю.,

канд. біол. наук,

доцент кафедри ботаніки, фізіології

рослин та садово-паркового господарства,

Одеський національний університет

імені І. І. Мечникова, м. Одеса

ЕКОЛОГО-ЦЕНОТИЧНА СТРУКТУРА ФЛОРИ УЗБІЧ ДОРІГ НЕВЕЛИКИХ СЕЛІТЕБНИХ ТЕРИТОРІЙ ПІВДНЯ ОДЕЩИНИ (НА ПРИКЛАДІ С. КРАСНОСІЛКА)

Техногенно змінені транспортні маршрути є одним із шляхів занесення синантропних видів рослин у нові регіони. Поширюючись на ділянках з різним антропогенним навантаженням, вони проникають навіть на території, які підлягають особливій охороні: заповідники, заказники, національні парки тощо. Флористичні дослідження цього напрямку характерні для Півдня України, України в цілому, Світу [2, с. 34–35; 5, с. 9; 6, с. 40–41].

Актуальним є і вивчення флор населених пунктів, різних за розмірами, функціональним призначенням та часом виникнення. Це зручний та доступний базис для вивчення особливостей розвитку регіональних флор за умов впливу різнопланового антропогенного чинника – дослідниками різних наукових рівнів [1, с. 7; 4, с. 93; 7, С. 21 та ін.].

Одним з важливих показників для флори будь-якої території є розподіл видів відповідно до їх еколого-ценотичної приуроченості. Як правило, результати цього аналізу узгоджуються з показниками інших стандартних характеристик флори, проте дозволяють акцентувати увагу на екологічних зв'язках видів, їх ценотичній активності тощо [5, с. 20].

Село Красносілка відноситься до Одеського району, Одеської області. Розміщується на узбережжі Куяльницького лиману; відстань до обласного центру – 14 км. Село порівняно невелике, дещо витягнуте з півночі на південь; через нього проходить шосе, яке, сполучаючи автомобільні траси М14 та Р55 – поєднує між собою декілька сіл (Корсунці, Кубанка, Кремидівка та ін.).

На рослини узбіч досліджуваного автомобільного шосе діє широкий спектр факторів. Сюди відносяться: пошкодження рослин колесами машин, які з різних причин сповільнюють свій рух, зупиняються; шумове та коливальне навантаження; забруднення технічними речовинами машинних агрегатів, газами від роботи двигунів. Також наявний комплексний вплив при санітарному догляді дорожніми службами за узбіччями: зменшення вегетативної маси рослин, зниження їх генеративного потенціалу шляхом викошування, обробка реагентами проти ожеледиці, супутні ремонтні роботи. На узбіччях – специфічний гідрологічний, температурний режими. Краї доріг населених пунктів також перевантажені через переміщення людей та місцевого транспорту; по узбіччям інколи переганяють корів.

Отримані результати є первинними; вони стануть аспектом у вивченні різних напрямків впливу антропогенного фактору на флору території невеликого села на узбережжі Куяльницького лиману.

На узбіччях, з обох сторін, маршрутним методом, із дотриманням правил техніки безпеки, збирали рослини зі смуг, шириною 0,5 м. Протяжність дороги у селі – до трьох кілометрів. Як правило, відстань від цієї смуги (з рослинами) до асфальтового покриття дороги складала два метри. Рослини збирали протягом вегетаційного періоду (весна–літо–осінь) 2024 року. Аналізували еколого-ценотичну структуру флори за системою А.Л. Бельгарта, на основі літературних даних [3]. Латинські назви видів наведено за [8].

Відмічено частоту трапляння рослин одного виду на ділянках узбіч. Використано наступні категорії: "звичайно" – більше 100 екземплярів виду рослин; "спорадично" – від 50 до 100 локацій; "зрідка" – від 10 до 50 екземплярів виду; "дуже зрідка" – до 10 місцезростань рослин виду.

У флорі узбіч виявлено 23 види. Їх кількість – помірна, проте деякі з видів, вочевидь маючи широку екологічну амплітуду, зважаючи на несприятливість факторів для росту та розвитку, – представлені великою кількістю екземплярів. Види відносяться до 22 родів, восьми родин та обох класів відділу Magnoliophyta. Провідними родинами є *Asteraceae* (девять видів) та *Poaceae* (сім видів).

Аналізовано частоту трапляння видів рослин на досліджуваній ділянці. Всі види – практично рівно розподілені у групах. Так, *Ambrosia artemisiifolia* L. (амброзія полинолиста), *Grindelia squarrosa* (Pursh) Dunal (гринделія розчепірена), *Convolvulus arvensis* L. (березка польова), *Anisantha tectorum* (L.) Nevski (анізанта покрівельна), *Sclerochloa dura* (L.) P.Beauv. (твердоколот стиснутий), *Polygonum aviculare* L. (гірчак звичайний) – траплялися "звичайно".

Частота трапляння ще п'яти видів: *Centaurea diffusa* Lam. (волошка розлога), *Cardaria draba* (L.) Desv. (кардарія крупковидна), *Aegilops cylindrica* Host (егілопс циліндричний), *Bromus squarrosus* L. (бромус розчепірений), *Setaria viridis* (L.) P.Beauv. (мишій зелений) – оцінена нами як "спорадично".

Сім видів: *Cichorium intybus* L. (цикорій дикий), *Helianthus annuus* L. (соняшник однорічний), *Lactuca serriola* L. (латук дикий), *Tragopogon major* Jacq. (козельці великі), *Erodium cicutarium* (L.) L'Her. (грабельки цикутові), *Lolium perenne* L. (пажитниця багаторічна), *Triticum durum* Desf., (пшениця тверда) – траплялися "зрідка".

Категорію трапляння "дуже зрідка" мають п'ять видів: *Matricaria recutita* L. (хамоміла обідрана), *Taraxacum serotinum* (Waldst. & Kit.) Poir. (кульбаба пізня), *Linum usitatissimum* L. (льон звичайний), *Plantago lanceolata* L. subsp. *lanuginosa* (Bast.) Arcang. (подорожник сумнівний), *P. lanceolata* L. (подорожник ланцетолистий). Це, переважно, синантропні види рослин; вони не є рідкісними у регіоні, проте на узбіччі обстежуваної дороги – траплялися дуже зрідка. Цікавими є знахідки рослин *Linum usitatissimum*. Вид нечасто вирощують на полях Одещини, менш широко, ніж *Helianthus annuus* та *Triticum durum*, проте він також здатний існувати в умовах узбіч. Рослини льону не сягають великих розмірів і, як і екземпляри *Helianthus annuus* – квітнуть рідко. Частково – через відповідну роботу дорожніх служб з благоустрою узбіч.

Відмічені нами види рослин – доволі часто зустрічаються у регіоні в різноманітних ектопах [3]. Оскільки територія Півдня Одеської області (особливо поблизу м. Одеси) – дуже трансформована, чітко виокремити ділянки з типовою зональним тощо типами рослинності – важко.

Так, більшість видів є учасниками, переважно, рудеральних ценозів, проте часто трапляються і на ділянках з сегетальною флорою – 30,43% (табл. 1).

Таблиця 1

Спектр еколого-ценотичних груп для видів узбіч шосе у селітебній зоні

Еколого-ценотична група, за [3]	Кількість видів		Латинські назви видів рослин
	Абс. число	%	
рудеральних-сегетальних видів	7	30,43	<i>Ambrosia artemisiifolia</i> , <i>Anisantha tectorum</i> , <i>Cardaria draba</i> , <i>Centaurea diffusa</i> , <i>Convolvulus arvensis</i> , <i>Erodium cicutarium</i> , <i>Grindelia squarrosa</i>
рудеральних	4	17,39	<i>Aegilops cylindrica</i> , <i>Bromus squarrosus</i> , <i>Matricaria recutita</i> , <i>Polygonum aviculare</i>
рудеральних-лучних	3	13,04	<i>Lactuca serriola</i> , <i>Plantago lanceolata</i> , <i>Tragopogon major</i>
в культурі-рудеральних	3	13,04	<i>Helianthus annuus</i> , <i>Linum usitatissimum</i> , <i>Triticum durum</i>
лучних-рудеральних	2	8,70	<i>Cichorium intybus</i> , <i>Lolium perenne</i>
степових-рудеральних	1	4,35	<i>Plantago lanceolata</i> subsp. <i>lanuginosa</i>
сегетальних-рудеральних	1	4,35	<i>Setaria viridis</i>
рудеральних-степових	1	4,35	<i>Taraxacum serotinum</i>
псамофітних-рудеральних	1	4,35	<i>Sclerochloa dura</i>

Практично у два два рази менше (17,39%) – видів власне групи рудеральних рослин, типових мешканців антропогенно перетворених, рудеральних, ектопів.

Цікаво, що 13,04% видів відносяться до групи рудеральних-лучних рослин. Також є два види (8,70%) "лучних-рудеральних" видів. Таким чином, в цілому, видів, які пов'язані із мезофітними умовами лук – 21,74%. Присутність на узбіччях таких рослин, вочевидь, можна пояснити особливим перерозподілом вологи в умовах узбіч доріг поблизу асфальтового покриття; можливо – їх широкою екологічною амплітудою (у т.ч. адаптаційним потенціалом) тощо.

Ще три види флори узбіч є культивованими, їх, у тій чи іншій мірі, вирощують на агрогіддях Одеської області. Оскільки ми розглядаємо узбіччя автомобільного шосе – цілком ймовірно, що насіння цих видів висипалось із великовантажних автомобілів при перевезенні.

Список використаних джерел

1. Андрик Є., Попович М. Синантропна флора сільських поселень (на прикладі с. Шом, Закарпатська область, Україна). Синантропізація рослинного покриву України : IV Всеукраїнська наукова конференція (11–12 вересня 2024 р., м. Київ, м. Біла Церква). Збірник наукових статей. Київ [без видавництва], 2024. С. 7 – 10 с. (електронне видання).

2. Баранчук Г. І., Оліяр Г. І., Козира Л. Я., Бугальська І. І., Бачинська У. О. Знахідки чужорідних видів рослин на території природного заповідника "Медобори" та його околицях. Знахідки чужорідних видів рослин та тварин в Україні. Серія : "Conservation Biology in Ukraine". Вип. 29. Чернівці : Друк Арт, 2023. С. 32 – 41.

3. Бондаренко О. Ю. Конспект флори пониззя межиріччя Дністер – Тилігул. Київ : Фітосоціоцентр, 2009. 332 с.

4. Назарчук Ю. С., Бондаренко О. Ю. Інвазійні види дачних поселень в околицях м. Одеси (на прикладі селища Отрадове). Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю, присвячена 95-річчю навчально-дослідної агробіостанції Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя : збірник статей. Ніжин : НДУ імені Миколи Гоголя, 2023. С. 93 – 96.

5. Протопопова В. В., Шевера М. В., Мосякін С. Л., Соломаха В. А., Соломаха Т. Д., Васильєва Т. В., Петрик С. П. Інвазійні види у флорі Північного Причорномор'я. Київ : Фітосоціоцентр, 2009. 56 с.

6. Шоль Г. Н., Красова О. О. Нотатки до флори та рослинності балки Свистунова (Криворіжжя). Рослини та урбанізація : матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції (Дніпро, 1 лютого 2024 р.). Дніпро, 2024. С. 39 – 41.

7. Bondarenko O., Nazarchuk Y. On the prospects of the spread of "fugitive species" from places of cultivation under the conditions of the south of the Odessa region. XVI International scientific and practical conference "Innovative Approaches to the Progressive Solution of Scientific Research Problems" (March 27-29, 2024) Valencia, Spain. International Scientific Unity, 2024. С. 21 – 25. Режим доступу: https://isu-conference.com/wp-content/uploads/2024/03/Innovative_approaches_to_the_progressive_solution_of_scientific_research_problems_March_27_29_2024_Valencia_Spain.pdf.

8. Mosyakin S. L., Fedoronchuk M. M. Vascular Plants of Ukraine. A nomenclature Checklist. Kiev, 1999. 345 p.

Ступак Т. Ю.,
здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова, м. Одеса

УДК 581.9

ЖИТТЄВІ ФОРМИ РОСЛИН НА ДІЛЯНКАХ ТРАМВАЙНИХ КОЛІЙ У ПЕРЕСИПСЬКОМУ РАЙОНІ МІСТА ОДЕСИ

Дія транспортно-комунікаційних мереж (дороги з асфальтовим покриттям та супутні транспортні засоби, лінії електропередач, прокладення підземних кабелів тощо) на оточуюче середовище, як правило – довготривала, а наслідки часто незворотні. Їх вплив – різноплановий: перерозподіл важких металів, можливі температурні та гідрологічні коливання для ґрунту, корегування вітро- та газорезимів; додатково відбувається переформатування ділянок ландшафту, змінюється рельєф тощо. Це викликає зміни у структурі фауністичної та флористичної складових в оточуючих ценозах. Так, можливі зміни у складі природних популяцій рослин, поширення чужорідних видів; внаслідок хронічного стресу погіршується загальний стан рослинних організмів, змінюється перебіг онтогенетичного процесу, змінюються вікові показники [7]. Є відомості, що для вироблення стійкості до антропогенного впливу, через забруднення середовища, в рослинному організмі відбуваються процеси активації каталази та стимулювання більшого вироблення перекису водню [4].

Однак жодна рослина не є абсолютно пристосованою до транспортних і промислових викидів, існує тільки відносна толерантність. Рослини, пристосовані до засолених ґрунтів, більш толерантні до забруднення повітря. Листяні дерева менш вразливі до забруднення, ніж хвойні [6, с. 202].

У сучасних геоботанічних дослідженнях рослинності великих міст транспортні мережі відносять до комунікаційно-транспортної підзони, промислово-рудеральної зони. Відзначається, що угруповання, які тут фіксовано – відзначаються спрощеністю структури та нестійкістю у часі [3, с. 64].

Інвазійні рослини, які часто є елементами придорожніх екоотопів, можуть бути потенційно небезпечними для природних видів, через небезпеку схрещування між близькими видами. Загалом, адвентивні види є небезпечною компонентою екосистем, подекуди навіть урівноважених, природних [2, с. 12].

Проводили аналіз видів рослин, зібраних у весняно-літньо-осінній період 2024 року, на ділянках трамвайних колій у Пересипському районі м. Одеса, в межах зупинок Миколаївська дорога – Махачкалінська (проспект князя Володимира Великого). За нашими даними, на таких ділянках, в більшості випадках на рослини впливають: ущільнення ґрунту та насипи щебню для прокладання трамвайних шляхів; підвищена температура у випадках нагрівання кам'яних плит сонячною енергією; трамвайне мастило, яке регулярно потрапляє в колійний простір та на ділянки з рослинами. Життєві форми аналізовано за літературними даними [1].

Визначено 44 види з 41 роду та 17 родин. Знайдені види рослин розміщені у таблиці 1, відповідно до їх родин, у порядку латинського алфавіту.

Таблиця 1

Перелік видів рослин флори трамвайних колій Пересипського району м. Одеси

Назви видів рослин		Життєва форма
латинська	українська	
Amaranthaceae	Щирицеві	
<i>Amaranthus retroflexus</i> L.	щириця загнута	терофіт
Asteraceae	Айстрові	
<i>Achillea setacea</i> Waldst. & Kit.	деревій щетинистий	гемікриптофіт
<i>Centaurea diffusa</i> Lam.	волошка розлога	гемікриптофіт/терофіт
<i>Chondrilla juncea</i> L.	хондрилла ситниковидна	гемікриптофіт
<i>Cichorium intybus</i> L.	цикорій дикий	гемікриптофіт
<i>Crepis rhoeadifolia</i> M.Bieb.	баркхаузія маколиста	гемікриптофіт
<i>Grindelia squarrosa</i> (Pursh) Dunal	гринделія розчепірена	гемікриптофіт

Продовж. табл. 1

<i>Lactuca serriola</i> L.	латук дикий	гемікриптофіт
<i>Matricaria recutita</i> L.	хамоміла обідрана	терофіт
<i>Pterotheca sancta</i> (L.) K.Koch	птеротека	терофіт
<i>Senecio vernalis</i> Waldst. & Kit.	жовтозілля весняне	терофіт
<i>Sonchus arvensis</i> L.	жовтий осот польовий	гемікриптофіт
<i>Sonchus oleraceus</i> L.	жовтий осот городній	гемікриптофіт/терофіт
Brassicaceae	Капустяні	
<i>Camelina microcarpa</i> Wierzb. ex Rchb.	рижій дрібноплодий	терофіт
<i>Capsella bursa-pastoris</i> (L.) Medik.	грицики звичайні	терофіт
<i>Diplotaxis tenuifolia</i> (L.) DC.	двурядник тонколистий	гемікриптофіт
Caryophyllaceae	Гвоздичні	
<i>Alsine media</i> L.	зірочник середній	терофіт
Chenopodiaceae	Мареві	
<i>Atriplex tatarica</i> L.	лутига татарська	терофіт
<i>Chenopodium album</i> L.	лобода біла	терофіт
Convolvulaceae	Березкові	
<i>Convolvulus arvensis</i> L.	березка польова	гемікриптофіт
Fabaceae	Бобові	
<i>Medicago lupulina</i> L.	люцерна хмелевидна	гемікриптофіт/терофіт
<i>Robinia pseudoacacia</i> L.	робінія звичайна	фанерофіт
<i>Trifolium repens</i> L.	конюшина повзуча	гемікриптофіт
<i>Vicia angustifolia</i> Reichard	горошок вузьколистий	хамефіт
Geraniaceae	Геранієві	
<i>Erodium cicutarium</i> (L.) L'Her.	грабельки цикутові	терофіт
Papaveraceae	Макові	
<i>Papaver rhoeas</i> L.	мак дикий	терофіт
Plantaginaceae	Подорожникові	
<i>Plantago lanceolata</i> L. subsp. <i>lanuginosa</i> (Bast.) Arcang.	подорожник сумнівний	гемікриптофіт
<i>Plantago lanceolata</i> L.	подорожник ланцетолистий	гемікриптофіт
Poaceae	Злакові	
<i>Digitaria sanguinalis</i> (L.) Scop	пальчатка кров'яна	терофіт
<i>Elytrigia repens</i> (L.) Nevski	пирій повзучий	гемікриптофіт
<i>Eragrostis minor</i> Host	гусятник малий	терофіт
<i>Hordeum leporinum</i> Link	ячмінь заячий	терофіт
<i>Lolium perenne</i> L.	пажитниця багаторічна	гемікриптофіт
<i>Poa bulbosa</i> L.	тонконіг бульбистий	гемікриптофіт
<i>Setaria verticillata</i> (L.) P.Beauv.	мишій кільчастий	терофіт
<i>Setaria viridis</i> (L.) P.Beauv.	мишій зелений	терофіт

Продовж. табл. 1

<i>Tragus racemosus</i> (L.) All.	чіплянка китицева	терофіт
Polygonaceae	Гірчаківі	
<i>Polygonum aviculare</i> L.	гірчак звичайний	терофіт
<i>Rumex crispus</i> L.	щавель кучерявий	гемікриптофіт
Portulacaceae	Портулакові	
<i>Portulaca oleracea</i> L.	портулак городній	терофіт
Rubiaceae	Маренові	
<i>Galium humifusum</i> M.Bieb.	підмаренник сланкий	гемікриптофіт
Scrophyllariaceae	Норичникові	
<i>Linaria maeotica</i> Klokov	льонок азовський	гемікриптофіт
<i>Veronica verna</i> L.	вероніка весняна	терофіт
Zygophyllaceae	Паролистові	
<i>Tribulus terrestris</i> L.	якірці сланкі	терофіт

Встановлено, що кількість видів різних життєвих форм – якісно різниться. За жорстких умов досліджуваних ділянок виявлено лише по одному виду (по 2,27%) хамефітів та фанерофітів. Трьома видами (6,82%) представлені перехідні форми "гемікриптофіт/терофіт"; за літературними даними такі види, в залежності від умов навколишнього середовища, можуть вегетувати рік або більше. Провідною життєвою формою є терофіти. Їх 21 вид або 47,73%.

Значна кількість малорічників часто є свідченням значного антропогенного перетворення територій. Цікаво, що деякі знайдені нами види є так званими "рослинами-трансформерами", як то: *Centaurea diffusa*, *Grindelia squarrosa*. Це небезпечні види, які здатні змінювати оточуюче середовища через безпосередній вплив на перерозподіл впливу на рослини абіотичних факторів [5, с. 777]. На другому, за кількістю видів, місці – група гемікриптофітів. Їх 18 видів, або 40,91% від загальної кількості видів.

Таким чином, при дослідженні флори трамвайних колій одного з районів багатофункціонального міста (на прикладі м. Одеса), встановлено, що тут присутні 44 види з 41 роду та 17 родин. Переважають терофіти (47,73%). Багато гемікриптофітів (40,91%). Встановлено наявність двох видів-трансформерів. На нашу думку аналогічні дослідження є перспективними для розуміння тенденцій розвитку міської флори, особливостей флори транспортних шляхів, моніторингу небезпечних для оточуючого середовища видів рослин.

Список використаних джерел

1. Бондаренко О. Ю. Конспект флори пониззя межириччя Дністер – Тилігул. Київ : Фітосоціоцентр, 2009. 332 с.

2. Протопопова В. В., Мосякін С. Л., Шевера М. В. Фітоінвазії в Україні як загроза біорізноманіттю : сучасний стан і завдання на майбутнє. Київ : Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України. 2002. Режим доступу: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://www.botany.kiev.ua/doc/shevera38.pdf>.

3. Єременко Н. С. Особливості рудеральної рослинності територіальних зон Кривого Рогу. Синантропізація рослинного покриву України : III Всеукраїнська наукова конференція, 26-27 вересня 2019 р., м. Київ. Збірник наукових статей. Київ : Наш формат, 2019. С. 64–68.

4. Пацула О. І., Демків О. Т. Каталаза та адаптація рослин соняшника до дії кадмію та свинцю. Вісник Львівського університету. Серія біологічна. 2003. Вип. 34. С. 225–230.

5. Протопопова В. В., Шевера М. В., Мосякін С. Л., Соломаха В. А., Соломаха Т. Д., Васильєва Т. В., Петрик С. П. Види-трансформери у флорі Північного Причорномор'я. Укр. ботан. журн., 2009. Т. 66, № 6. С. 777.

6. Приседський Ю. Г. Стійкість рослин (підручник для студентів спеціальності "Біологія" вищих навчальних закладів). ДонНУ імені Василя Стуса. Вінниця : ТОВ "Нілан-ЛТД", 2017. 252 с. Режим доступу: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi77/0056996.pdf>.

7. Стойко С. М., Койнова І. Б. Сучасні види антропогенного впливу на життєве середовище. Український географічний журнал, 2012, № 1. С. 50–57. Режим доступу: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://ukrgeojournal.org.ua/sites/default/files/UGJ-2012-1-50_0.pdf.

СЕКЦІЯ 8. СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

SECTION 8. SOCIAL AND HUMANITARIAN SCIENCES

Ботвинюк О. В.,

УДК 378.14

викладач гуманітарних дисциплін,
Відокремлений структурний підрозділ
"Херсонський політехнічний фаховий
коледж Національного університету
"Одеська політехніка", м. Херсон

Ботвинюк А. В.,

викладач української мови та літератури,
Відокремлений структурний підрозділ
"Морський фаховий коледж Херсонської
державної морської академії", м. Херсон

**ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ
НА ЗАНЯТТЯХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ**

Поняття штучного інтелекту (далі ШІ) вже давно стало невід'ємною частиною нашого життя. У визначенні, взятому з Вікіпедії, вказано: "Штучний інтелект (ШІ, англ. artificial intelligence, AI) – розділ комп'ютерної лінгвістики та інформатики, який швидко розвивається, і зосереджений на розробці інтелектуальних машин, здатних виконувати завдання, які зазвичай потребують людського інтелекту. Ці завдання можуть варіюватися від простих дій, як-от розпізнавання мови чи зображень, до більш складних завдань, як-от ігри чи керування автомобілем" [5].

ШІ щодня стає потужним інструментом, який дозволяє урізноманітнювати та покращувати процес навчання, відстежувати прогрес, забезпечувати захоплюючий досвід навчання і надавати більше можливостей у майбутній професійній діяльності студентів закладів фахової передвищої освіти.

Найпопулярнішими прикладами використання ШІ в освіті є: персоналізоване навчання, створення розумного контексту, універсальний досвід, автоматизація завдань, розвиток навичок письма, адаптивне навчання, інтелектуальні системи навчання, заповнення прогалин у навичках, підтримка і зворотній зв'язок, інклюзивна освіта.

Зокрема застосування інструментів ШІ на заняттях української мови та літератури в першу чергу допомагає адаптувати навчальний матеріал до потреб

і рівня знань кожного здобувача освіти. Особливо під час дистанційного навчання персоналізовані інтерактивні вправи допоможуть зробити цей процес значно цікавішим. Зокрема це сприятиме розвитку мовних навичок і творчих здібностей, дослідженню, покращенню розуміння української літератури, підвищенню мотивації та зацікавленості.

Пропонуємо ознайомитися з інструментами ШІ, які ми використовуємо у процесі викладання навчального матеріалу:

1. Оживлюємо письменників та науковців [1].

Завантаживши на ресурс VidnozAI фотографію письменника і текст для створення відео, студенти отримують "спілкування" з автором, завдання від письменника, загадки і завдання чи "автобіографічні розповіді". ШІ недостатньо добре знає українську мову, тому навіть якщо ви правильно введете текст, то всеодно в результаті можете отримати відео із неточностями у вимові та наголошуванні слів. Можна запропонувати першокурсникам проаналізувати мовлення особи з відео та з'ясувати чи наявні орфоепічні та орфографічні, пунктуаційні помилки в титрах до відео [3].

2. Твори і персонажі розповідають про себе.

Використовуючи ресурс VidnozAI під час вивчення теми "Еволюція Ничипора Варениченка: від правдошукацтва до розбійництва", пропонуємо здобувачам освіти прослухати відеозвернення до них від головного героя твору із таким текстом: "Вітаю, шановне панство. Я – Чіпка, головний герой твору "Хіба ревуть волі, як ясла повні?". Вже давно заплутався в житті і не знаю що робити далі. Хто я? Правдошукач чи розбійник? Допоможіть мені будь ласка знайти вихід". Також рекомендуємо їм самим обрати героя, знайти зображення, яким можна скористатися, а потім сформулювати текст і згенерувати відео.

3. Створюємо комікси.

Для того, щоб правильно сформулювати запит, - необхідно не лише прочитати твір, але й акцентувати увагу на головних моментах, щоб додаток вас зрозумів. Можна обрати стиль коміксу чи художника і дати запит ШІ. Наприклад, створити комікс за драмою-феєрією Лесі Українки "Лісова пісня", обравши стиль японського аніме [2].

4. Робота з текстом.

Дати запит ChatGPT створити текст на будь-яку тему. Наприклад: "Визначні місця Херсонщини, які варто відвідати кожному". Або дати готовий текст певного настрою, жанру, стилю і попросити ШІ змінити його на інший стиль чи жанр. Це наочно покаже студентам чим відрізняються ті чи інші жанри, стилі мовлення.

Також чат-боти на основі ШІ допоможуть автоматизувати перевірку домашніх завдань, тестів та інших письмових робіт, а здобувачі освіти отримують миттєвий

зворотний зв'язок. Системи автоматичного оцінювання також можуть аналізувати есе та інші тексти, щоб оцінити орфографію, граматику, словниковий запас і стиль автора.

5. Віртуальний літературний клуб.

Студенти можуть обговорювати з чатами ChatGPT чи GoogleBard прочитані твори, задавати запитання про інтерпретації, авторські напрями тощо. А зазначені додатки на них реагуватимуть і висловлюватимуть свою думку.

Таким чином, використання таких інструментів ШІ урізноманітнить ваше заняття з української мови та літератури. Проте необхідно застосовувати їх в освітньому процесі відповідально, цілеспрямовано і з дотриманням поваги, інклюзивності та академічної доброчесності. І студенти, і викладачі повинні утриматися від введення до системи ШІ будь-яких персональних даних, інформації про навчання, особистих даних інших студентів та різної конфіденційної інформації. Використовуючи різні додатки, необхідно пам'ятати, що після запиту до ШІ ви можете отримати неточні або хибні дані, тому треба привчати здобувачів освіти критично мислити, аналізувати, коментувати, висловлювати власну думку, оцінювати та перевіряти отриману інформацію з інших джерел. Саме аналіз різноманітних подій і аргументовані дискусії, при формуванні яких інструменти ШІ є лише помічниками в опрацюванні інформації, сприятимуть розвитку сучасної якісної освіти, вмінню вчитися і гнучко адаптуватися до змін.

Також педагогічні працівники мають надавати роз'яснення щодо належного або забороненого використання інструментів штучного інтелекту. Слід акцентувати увагу на тому, що ШІ можна використовувати як інструмент для пошуку інформації та генерації ідей, а не як засіб для плагіату або ухилення від самостійного виконання завдань [4]. Тому студенти повинні чітко зазначати яким інструментом ШІ вони користувалися під час виконання будь-якої роботи, а також вказати всі необхідні деталі щодо процесу генерації контенту (сервіс/ресурс, дату генерації, запит). Треба розуміти, що на першому місці мають бути цінності академічної доброчесності, тоді будь-яка студентська робота буде актуальною, цікавою і авторською.

Список використаних джерел

1. Використання штучного інтелекту в мовно-літературній освітній галузі. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=sC9boeNdE3A> (дата звернення: 01.10.2024).
2. Онлайн-генератор коміксів AI ComicFactory. URL: <https://aicomicfactory.org/playground> (дата звернення: 02.10.2024).
3. Онлайн-інструмент VidnozAI. URL: <https://aiapp.vidnoz.com/edit/?from=video&id=9696912> (дата звернення: 01.10.2024).

4. Політика використання ШІ в закладі освіти: поради щодо розробки та реалізації.
URL: <https://naurok.com.ua/post/politika-vikoristannya-shi-v-zakladi-osviti-poradi-schodo-rozrobki-ta-realizaci> (дата звернення: 03.10.2024).

5. Штучний інтелект. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A8%D1%82%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%96%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%B%D0%B5%D0%BA%D1%82 (дата звернення: 03.10.2024).

Горпинич Л. І.,
здобувач вищої освіти,
Академія праці, соціальних
відносин та туризму, м. Київ

УДК 347.66

СПАДКОВІ ВІДНОСИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ

Дослідження проблематики спадкування обумовлено потребою подальшого вдосконалення механізму реалізації та захисту прав та інтересів людини, зокрема права власності в умовах ринкової економіки в демократичній, правовій державі. В умовах воєнного стану в Україні [1] дане питання набуває надзвичайно важливого значення. Як свідчить зарубіжний досвід, запровадження особливого правового режиму, у тому числі, воєнного стану, завжди виступає підставою обмеження основних прав і свобод людини і громадянина, зокрема стосовно реалізації майнових прав, наприклад, спадкування. Так, практика Європейського суду з прав людини щодо розгляду справ про порушення статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (04.11.1950 р.) (Європейська конвенція прав людини) [2] постійно наголошує на необхідності врахування справедливого балансу інтересів, який має бути досягнутий між конкуруючими інтересами особи та громадськості в цілому (Gaskin проти Сполученого Королівства [3]). За таких обставин доцільно звернутися до аналізу нормативно-правових засад правового регулювання спадкових відносин в період воєнного стану в Україні.

Загалом, спадкові правовідносини врегульовує значний перелік нормативно-правових актів. Передусім, основою спадкового законодавства є Конституція України, яка "має найвищу юридичну силу, а закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй" (ч. 2 ст. 8 Конституції). Безпосередньо упорядковує спадкові відносини книга 6 Спадкове право ЦК України, яка містить загальні положення про спадкування, визначає засади спадкування за законом та за заповітом,

розкриває зміст здійснення права на спадкування, виконання заповіту та оформлення права на спадщину, встановлює основні характеристики спадкового договору. Водночас, важливо зауважити, що й інші норми ЦК України також регулюють ці відносини.

Джерелами спадкового права є спеціальні закони, які регламентують відносини в процесі здійснення права на спадкування, а саме: Закони України "Про нотаріат" від 2 вересня 1993 року, "Про міжнародне приватне право" від 23 червня 2006 року, "Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України" від 15 квітня 2014 року, "Про державну реєстрацію актів цивільного стану" від 1 липня 2010 року та ін. Крім того, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, також є частиною національного законодавства України, відповідно, Конвенція про колізії законів, які стосуються форми заповітів від 5 жовтня 1961 року, Конвенція про запровадження системи реєстрації заповітів від 16 травня 1972 року та ін. Важливим регулятором досліджуваних відносин є підзаконні нормативно-правові акти. Однак, звернемося до нормативних актів, завдяки яким були внесені зміни до законодавства України про спадкування в період воєнного стану.

28.02.2022 року Кабінет Міністрів України прийняв Постанову "Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану" № 164 [4], відповідно Міністерство юстиції України видало наказ "Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів у сфері нотаріату" від 11.03.2022 № 1118/5 [5], які враховували особливості (заборони) вчинення нотаріальних дій, зокрема щодо посвідчення заповіту військовослужбовців Збройних Сил, інших утворених відповідно до законів військових формувань, а також працівників правоохоронних (спеціальних) органів, органів цивільного захисту, які залучаються до здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії іноземної держави, можуть посвідчуватися командиром (начальником) цих формувань (органів) або іншою уповноваженою таким командиром (начальником) особою з подальшим надсиланням таких заповітів через Генеральний штаб Збройних Сил, Міністерство оборони, відповідний правоохоронний (спеціальний) або інший орган до Міністерства юстиції або його територіального органу для забезпечення їх реєстрації нотаріусами Спадковому реєстрі. Начальник табору (установи, де створено дільницю) для військовополонених може посвідчувати заповіт військовополоненого [4]. До вказаної Постанови були внесені зміни вже дев'ять раз із врахуванням результатів правозастосовної практики.

В подальшому Закон України "Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської

Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України" від 23 лютого 2023 року запровадив надання компенсації за окремі категорії пошкоджених та знищених об'єктів нерухомого майна, визначив способи надання компенсації, врегулював механізм подання та розгляду заяви про надання компенсації, визначив джерела фінансування компенсації; встановив основні положення щодо обліку осіб, які мають право на отримання компенсації та її надання; передбачив створення Державного реєстру майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України як єдину державну інформаційно-комунікаційну систему, призначену для збирання, накопичення, обліку, обробки, зберігання та захисту інформації (документів) про рухоме та нерухоме майно, пошкоджене та знищене внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, осіб, майно яких пошкоджено або знищено, матеріальну шкоду (у тому числі збитки), завдану внаслідок пошкодження та знищення такого майна, компенсацію за пошкодження та знищення такого майна, фінансування відновлення пошкодженого та знищеного майна, а також іншої інформації (документів), визначеної цим Законом [4]. Разом з тим, дія зазначеного Закону не поширюється в частині надання компенсації за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна на об'єкти нерухомого майна, що на день введення воєнного стану в Україні, знаходилися на тимчасово окупованій Російською Федерацією території України, визначеній відповідно до Закону України "Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України" від 15 квітня 2014 року.

Набуття чинності вказаного закону передбачало внесення суттєвих змін до значної кількості законів. У ЦК України були внесені зміни до ст. ст. 1221, 1230, 1232-1, 1277. Внесені змін визвали дискусію як серед правників практиків, так і теоретиків, особливо стосовно місця відкриття спадщини. В результаті, ст. 1221 ЦК України на сьогодні діє в третій редакції за час воєнного стану. Змін зазнали також положення Законів України "Про нотаріат" 2 вересня 1993 року, "Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні" від 12 липня 2001 року, "Про регулювання містобудівної діяльності" від 17 лютого 2011 року, "Про безоплатну правничу допомогу" від 2 червня 2011 року, "Про судовий збір" від 8 липня 2011 року, "Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень" від 1 липня 2004 року, "Про виконавче провадження" від 2 червня 2006 року.

Внесення змін до багатьох законів в результаті набуття чинності Закону України про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій

об'єктів нерухомого майна[6] передбачало узгодження та удосконалення вітчизняного законодавства про спадкування в умовах воєнного стану. Новації, передбачені Законом України "Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення порядку відкриття та оформлення спадщини" від 8 листопада 2023 року № 3449-IX [7] та Законом України "Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо вдосконалення порядку відкриття та оформлення спадщини" від 8 листопада 2023 року № 3450-IX [8] пов'язані з унормуванням правовідносин під час воєнного стану. Чинні закони встановлюють, що місцем відкриття спадщини є останнє місце проживання спадкодавця, а якщо місце проживання спадкодавця невідоме, місцем відкриття спадщини є місцезнаходження нерухомого майна або основної його частини, а за відсутності нерухомого майна – місцезнаходження основної частини рухомого майна. Якщо спадкодавець мав останнє місце проживання на території іноземної держави, місце відкриття спадщини визначається відповідно до Закону України "Про міжнародне приватне право" від 23 червня 2006 року (ст. 1221 ЦК). Оновлене законодавство встановлює спеціальні правила оформлення спадкових прав у період воєнного стану та особливості обчислення строків при спадкуванні на час дії на території України воєнного стану і протягом двох років з дня його припинення або скасування. Фактично, внесені зміни стосовно спадкування свідчать про поступове повернення до положень, які були чинними до введення воєнного стану в Україні.

Таким чином, основні зміни у порядку відкриття та оформлення спадщини забезпечують права громадян в умовах воєнного стану і дають можливість у найкращий спосіб забезпечити захист прав спадкоємців. Відповідно, маємо надію на подальше вдосконалення механізму реалізації та захисту прав та інтересів людини, зокрема права власності в умовах ринкової економіки в демократичній, правовій державі не лише в період воєнного стану, а й у мирний час.

Список використаних джерел

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022, затверджений Законом України "Про затвердження Указу Президента України "Про введення воєнного стану в Україні" від 24 лютого 2022 року № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022> (дата звернення: 02.10.2024).

2. Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (04.11.1950) (Європейська конвенція прав людини). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 02.10.2024).

3. Рішення Європейського суду з прав людини щодо доступу до інформації / І.Є. Розкладай та ін. ; за ред. Т.С. Шевченко. Київ : Інститут Медіа Права, 2014. С. 103-106.

4. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану: Постанова Кабінет Міністрів України від 28.02.2022 року № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-%D0%BF> (дата звернення: 02.10.2024).

5. Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів у сфері нотаріату: Наказ Міністерства юстиції України від 11.03.2022 № 1118/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/719-2022-%D0%BF#n31> (дата звернення: 02.10.2024).

6. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України: Закон України від 23 лютого 2023 року. *Відомості Верховної Ради*. 2023 № 60 ст.191.

7. Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення порядку відкриття та оформлення спадщини: Закон України від 8 листопада 2023 року. *Відомості Верховної Ради*. 2023 № 96. ст. 388.

8. Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо вдосконалення порядку відкриття та оформлення спадщини: Закон України від 8 листопада 2023 року. *Відомості Верховної Ради*. 2023. № 96. ст. 389.

Кокодзєй Є. В.,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Інститут держави і права
імені В. М. Корецького
НАН України, м. Київ

УДК 327:008]-027.242

МОДЕЛІ МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМУ: АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ТИПІВ

Мультикультуралізм еволюціонує як політика уже понад півстоліття. Стартувавши у Канаді та ставши там основою формування сучасної канадської ідентичності, мультикультуралізм має досвід різної успішності в інших державах. Європейський досвід мультикультуралізму був набагато складнішим, однак питання його нового прочитання, перевинайдення не втрачає актуальності. Теорія та практика політики мультикультуралізму засвідчує наявність різних моделей, окремі з яких, попри затяжну кризу "мультикультурного проекту" можуть становити інтерес нині для України. Це важливо з огляду на законодавчо

закріплену державою ціль "забезпечення мультикультурності українського суспільства" [2; 5]. Наш аналіз підходів, висловлених у науковому дискурсі про мультикультуралізм, виявив наявність низки дослідницьких підходів до типології моделей мультикультуралізму.

Вивчення питання про моделі мультикультуралізму вийшло з теоретичної площини у практичну. Хоч мультикультуралізм і зазнав сильної критики (особливо через заяви лідерів провідних держав Європи у 2010–2011 роках), але це політика, яка реалізується в площині демократії, прав людини, а відтак не деактуалізується, хоч і змінює конфігурацію, сприяє появі альтернативних моделей. Відтак, за нашою гіпотезою, політика мультикультуралізму для європейських держав не втратила уповні своєї актуальності, однак важливий пошук таких моделей, які були б найбільш відповідні тій чи іншій країні з огляду на конкретні етнокультурні характеристики, рівень імміграції т. ін.

У глобальному вимірі у відповідь на зіткнення різних культур через інтенсифікацію міграції були вироблені різні моделі державної політики: ізоляціонізм, асиміляторство, апартеїд, "м'який" мультикультуралізм, "жорсткий" мультикультуралізм [7] та ін. Тобто, мультикультуралізм у різних його моделях є лише однією з практикованих державних етнополітик щодо полікультурних спільнот. Так, низка політиків, урядовців та дослідників не вважають політику мультикультуралізму здатною об'єднувати поліетнічні спільноти; вони висувають тезу, що жодне суспільство нині не є мультикультурним у повному розумінні цього слова.

Характеризуючи мультикультуралізм, дослідники виділяють його основні моделі (канадська, американська, німецька, австралійська та ін.), типи ("моралістичний", постмодерністський, "фундаменталістський"), форми практичної політики, які враховують культурне розмаїття суспільства (мультикультурна освіта, автономія, мультинація) [1, с. 105]. У науковому дискурсі зустрічається велика кількість типологій, класифікацій, що ускладнює розуміння архітектури мультикультуралізму.

Мультикультуралізм розвивався в межах двох образно названих підходів – "плавильного котла (казана)" (melting pot), "салатника" (salad bowl). Перший підхід є асиміляційним за характером, бо передбачав "зливання" воєдино різних груп іммігрантів, фактичну відмову ними від своєї унікальної культурної ідентичності [9]. Другий підхід до "змішування" людей різних культур був спрямований на створення мультикультурної спільноти, яка інтегрує різні культури, але при цьому сприяє збереженню їх ідентичності, а не прагне об'єднати окремі частини в єдине ціле (як у випадку з підходом "плавильного котла").

Виділяється американська та європейська моделі мультикультуралізму, які мають різну природу походження, а відтак й по-різному проявилися. Відмінність між американською та європейською моделями мультикультуралізму "склалася історично і вплинула на успіхи та невдачі конкретної моделі в тих чи інших умовах" [4, с. 108–120]:

– американська модель характерна державам, які утворилися внаслідок імміграції (Канада, США, Австралія). Відтак культурний плюралізм присутній від початку їх державотворення;

– європейська модель мультикультуралізму винила за інших умов – у тривало функціонуючих національних державах, утворених задовго до масової міграції. Тут національна ідентичність є надважливою, а відтак мультикультурні суспільства формуються складніше. Небагато європейських держав (як-от Швеція) офіційно проголосили політику мультикультуралізму, хоч гаслом ЄС уже чверть століття (з 2000 р.) є "Єдність у багатоманітності". Зауважимо, що від часу прискорення євроінтеграційного курсу таку програму реалізує й Україна.

Моделі мультикультуралізму також класифікують на "жорсткі" (підхід В. Кимліка [8]) та "м'які" (підхід Ч. Кукатаса [6]):

– "жорстка" модель – обов'язкове нормативно-правове гарантування культурним групам максимальних можливостей для збереження своєї ідентичності та традицій, як-от субсидювання діяльності, надання правових і політичних гарантій захисту від дискримінації і под. Модель ґрунтується на сучасному лібералізмі з його базовим принципом рівності прав, а відтак – рівності можливостей;

– "м'яка" модель – терпиме ставлення до інакшості без необхідності обов'язкового та спеціального її культивування. Така модель базується не на сучасному лібералізмі, а на класичній ліберальній концепції. Вона виходить з позиції, що процеси асиміляції є природними для багатонаціональних і полікультурних суспільств, а тому запобігти їм неможливо [3, с. 62–64].

У Європі термін "мультикультуралізм" частіше стосується британського та нідерландського кейсів, хоч ці країни ніколи офіційно не приймали політику мультикультуралізму, а нині щораз частіше підкреслюють важливість спільної мови та цінностей. Натомість офіційне прийняття такої політики характерне нордичним державам, першою з поміж яких є Швеція. У межах ЄС часто оперують не терміном "мультикультуралізм", а поняттям "політика культурного різноманіття" (англ. cultural diversity policy) чи близькими за змістом.

Загалом європейські держави мають дуже відмінні моделі політики багатокультурності. Зокрема: 1) мультикультурна інтеграція (передбачає позитивний взаємозв'язок між людьми різних культур, де різні групи мають

можливості взаємодіяти, співпрацювати); 2) мультикультурна адаптація (уможливлюється збереження усіма своєї культурної ідентичності за одночасного зближення з культурою, яка є основою певного суспільства); 3) мультикультурна асиміляція (панівною є ідея, що іммігранти повинні адаптуватися до місцевих культурних норм, а відтак роль власної ідентичності зменшуватиметься); 4) мультикультурна толерантність (проміжна модель між інтеграцією та асиміляцією, яка дозволяє кожній культурі зберігати унікальність і при цьому підтримувати повагу та рівні права для всіх груп у спільноті).

Наше вивчення питання про моделі мультикультуралізму дозволило з'ясувати, які дебати велися та ведуться довкола тем згуртованості, інтеграції, різноманітності і т. ін., а також державної політики щодо культурної різноманітності. Питання моделей політики мультикультуралізму дозволяє розуміти, що вона може набувати доволі відмінної конфігурації. Відтак можна очікувати й подальше оновлення такої політики, яка для збереження життєздатності має враховувати комплекс проблем і викликів.

Список використаних джерел

1. Дрожжина С. Мультикультуралізм: теоретичні і практичні аспекти. *Політичний менеджмент*. 2008. № 3. С. 96–106.
2. Концепція Державної цільової національно-культурної програми "Єдність у розмаїтті" на період до 2034 року. *Урядовий кур'єр*. 2023. 23 трав. № 102.
3. Ляпіна Л. Мультикультуралізм як стратегія вирішення проблем культурного розмаїття: аналіз теоретичних моделей. *Український соціум*. 2017. № 1 (60). С. 60–71.
4. Підскальна О. Мультикультуралізм як феномен постсучасного світу. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2016. Вип. 3-4 (83-84). С. 108–120.
5. Про національні меншини (спільноти) України : Закон України від 13.12.2022 р. *Урядовий кур'єр*. 2023. 6 січ. № 4.
6. Kukathas C. *The Liberal Archipelago: A Theory of Diversity and Freedom*. Oxford: Oxford University Press, 2003. 304 p.
7. Kukathas C. *Theoretical Foundations of Multiculturalism*. *George Mason University*. URL: https://econfaculty.gmu.edu/pboettke/workshop/fall04/theoretical_foundations.pdf (дата звернення: 01.10.2024).
8. Kymlicka W. *Politics in the Vernacular Nationalism, Multiculturalism, and Citizenship*. Oxford: Oxford University Press, 2001. 400 p.
9. Michael S. O. Models of Multiculturalism: implications for the twenty-first century leaders. *European Journal of Intercultural Studies*. 1997. № 8 (3). P. 231–245.

Косюк О. М.,

УДК 366.637

канд філол. наук, доцент,
доцент кафедри соціальних комунікацій,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки, м. Луцьк

ФІЛОСОФІЯ КОМУНІКАЦІЇ СЕНСОРНОЇ МАСИ У ГЛОБАЛЬНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

У публікації ми здійснимо аналіз сенсорних (з ведучою роллю дотиковості) мас та їх комунікації крізь призму філософії ХХ століття, проєктуючи здобутки психології та світоглядних позицій індивіда на соціальний рівень. У царинах філософії та інших гуманітарних наук із середини минулого століття існує думка, що категорія маси та її комунікація – явища другосортні й неелітарні. Саме такі параметри, конденсуючи досвід (особливо – ХІХ століття – часу буржуазних революцій та двох світових воєн), задали творці соціальної психології Густав Ле Бон та Зигмунд Фройд у фундаментальних дослідженнях "Психологія народів і мас", "Психологія мас та аналіз людського Я". З найдавніших часів маси справді нагадували аморальні новоутворення, які нівелювали індивідуальні якості складників цілого й проявляли риси переважно тваринного характеру. Не випадково ті маси називали емоційними, або просто натовпом, не залежно від топосу існування: вулиць та майданів, чи перших засобів масової комунікації (газет, радіо, кіно, телебачення). Однак, аналізуючи натовп, вже Г. Ле Бон і З. Фройд зауважували, що йдеться виключно про крайню модифікацію маси, а, крім неї, можуть існувати й інші – цілком протилежного характеру. З появою всесвітньої мережі ситуація різко змінилася: вчені та футурологи заговорили про масу інтелектуального штибу, яка, начебто, утворюється й об'єднується у царинах інформаційних технологій. І за багатьма показниками перевершує традиційну еліту. Аби з'ясувати специфіку актуальних на сьогодні мас, їх світогляд та особливості комунікації, ми у численних публікаціях поставили за мету спроектувати проблему у контекст філософії ХХ-ХХІ ст. (антропології, герменевтики, феноменології, прагматизму, екзистенціалізму тощо) та звернутися до психологічних теорій провідних науковців, серед яких найбільш придатними виявилися погляди Карла Густава Юнга та його теорія психотипів [1], що концептуально репрезентує чотири різновиди індивідів (які, за нашим припущенням, об'єднуються у групи, маси та ін. види спільнот), залежно від вроджених домінант відчуттів (інстинкту, дотиковості, інтуїції, інтелекту):

емотики, сенсорики, інтуїти, раціоналісти. Об'єктом нашої розвідки стануть сенсорики. Предметом – їх філософія і масова свідомість.

Сенсорики та спільноти, у які вони об'єднуються, почуваються зараз не надто комфортно, бо дотиковість зникає як факт. Для того, щоб поспілкуватися, інколи не потрібно навіть брати до рук слухавку гаджета. Корисні речовини вже можна споживати у вигляді харчових добавок, народжувати "з пробірки". На обійми, поцілунки, рукостискання тощо існують табу (переважно – карантинні). Тому, аби зреалізуватися, люди із сенсорним вектором посилено займаються архітектурою, дизайном, моделюванням технічних агрегатів та пристроїв, розбудовою й облаштуванням власних обійсть. Ера цифрових технологій дозволяє сенсорикам скоротити терміни схематичних креслень, моделювань і відразу перейти до швидких апробацій та втілень, задіюючи широкий спектр обладнань для друку, сканування й копіювання, що успішно адаптуються у царинах архітектури, будівництва, машинобудування, проєкторних організаціях та конструкторських бюро.

Комунікація сенсориків справді розрахована на віки, адже слова – надзвичайно еластичні форми, вони часто однаково передають несхожі ідеї, або ж, як свого часу твердили ангелологи, вкладають кардинально різний зміст у подібні лексеми. З усіх мов, які розповідають про минуле та сучасне, найбільш зрозуміла мова архітектури, скульптури, прикладних мистецтв, у контексті яких значення не такі аморфні, якщо передаються за допомогою каменю. Додатковим фактором прозорості архітектурної комунікації слід вважати її належність до реалістичної парадигми культуротворення: Античність, Відродження, Просвітництво, епоха "критичного реалізму" тощо. У наш час класикою архітектурної (а отже – й сенсорної комунікації) слід вважати принципи раціоналізму Ле Карбюзьє, за якими зводились численні споруди, подекуди діаметрально протилежного призначення: у Бельгії – павільйон "Електронна поема" для транснаціональної компанії Philips; У Франції – студентський гуртожиток "Швейцарський павільйон" та частина монастиря Sainte Mariedela Tourette, в Індії – архітектурний та мистецький коледжі, Палац Юстиції, численні вілли й Вежа Тіней. Усі ці "чуда техніки" відразу отримують додаткове існування у всесвітній мережі [2].

Сфера самоусвідомлення сенсориків та їх органічних мас, очевидно, – прагматизм, філософська течія, для якої важливі не лишень свідомість, духовність, а й – матеріальні цінності. Не випадково цю систему поглядів ще називають філософією підприємництва. Ключовий постулат прагматизму – поняття про об'єкти визначаються їх практичними апробаціями. Відповідно,

основне – успішне застосування понять, суджень тощо. Теорії – лиш запорука соціального чуттєвого досвіду. Логіка реалізації прагматизму як методу наступна: узгодження теоретичних та світоглядних позицій, постановка проблем у контекстах конкретних ситуацій, висунення гіпотез, обрахунок ймовірних наслідків певних рішень і – експериментальна перевірка втілення попереднього алгоритму. Прагматизм, як і сенсорна маса, не байдужий також до політичного досвіду у вияві абстракцій, що, як відомо, активно впливають на матерію. У фундаментальній праці "Психологія" один з чільних репрезентантів цієї філософії Джемс Уільям зазначає, що, з погляду прагматизму, геніальність полягає у здатності асоціювати за подібністю. Саме такий розум найпридатніший для виділення загальних властивостей. Відкриваючи принцип чи закон, вчений діє наступним чином: перебирає усі випадки, в яких можна побачити щось подібне до аналізованого і, перебравши набір аналогій, виділяє особливість, якої попередньо не було. Помічна при дослідженні швидка почергова зміна вражень, що засвідчує подібне й відмінне. Хоч мислення містить аналіз та абстрагування і здатність орієнтуватися у нових даних, однак, проникаючи в явища, вчений задіює свої практичні, інстинктивні та естетичні зацікавлення, тому висновок постає, з одного боку, експертно, з іншого – суб'єктивно, позаяк процес мислення та винахід тісно пов'язані зі сферою інтересів та фізіологічними даними вченого. "Навіть таке звичне явище, як лінія, проведена в повітрі, – зазначає Джемс, – може розглядатись стосовно її положення, форми, довжини і напрямку. Аналіз складніших речей взагалі допускає безліч поглядів та підходів" [3].

Соціально-економічний аспект прагматизму висвітлюється у вже класичній праці Джона Дьюї "Свобода і культура". Вчений твердить, що філософія виникає не зі здивування, як вважалося з найдавніших часів, а з великих суспільних потрясінь, тому колосально важливою стає необхідність вивчення соціального досвіду у контексті розв'язання будь-яких проблем (концепцію ще називають інструменталізмом). Насамперед Дж. Дьюї актуалізує вже традиційне питання: "Чи дійсно потрібна людині свобода?", адже дуже часто спільноти та держави відмовляються від неї на користь "геніальних" правителів (з тих міркувань, що демократія – це моральне право і закони, котрим повинна підкорятись особистість). На практиці, як вважає філософ, презумпція суспільної думки приборкує й пригнічує свободу людини. На нас підспудно впливають стосунки в установах, спільнотах, політичній сфері, науці тощо, а звідти потрапляють в урядові та законодавчі структури. "Знання природи, тобто природничі науки аспект культури, від якого безпосередньо залежить промисловість і торгівля, виробництво та розподіл товарів, регулювання в галузі обслуговування... Навіть

після того, як визнали вплив промисловості та природничих наук, ми все ще схильні відмовитись від думки, що література, музика, живопис, театр, архітектура мають якісь зв'язки із засадами демократії. Історія тоталітарних країнах змушує нас переглянути окреслену думку. Справа в тім, що, незважаючи на сили, які спонукають митця до творчості, твори мистецтва, щойно з'являючись, стають могутніми засобами спілкування, бо зачіпають емоції й формують думки. І ми починаємо розуміти, що почуття та уява більш дійові засоби формування емоцій і поглядів, ніж факти та теоретичні доводи" [4]. В основі будь-якої діяльності лежать спільні цінності. Маючи лише механічні контакти, спільноти (групи, класи, народи, нації і, як ми припускаємо, маси) розпадаються. Розмірковуючи над проблемою свободи, Дьюї апелює до епохи Просвітництва, у якій незаперечна перевага надавалася розуму, прогресу, освіті й науці та "здавалися параметри" політекономії і права. "Якими б природженими не були складові елементи людської природи, вирішальний вплив на їх структуру чинить культура даного періоду і даної групи. Якраз це визначає лінії поведінки, які відрізняють діяльність будь-якої групи, сім'ї, клану, народу, секти, фракції, класу. Те, що стан культури визначає порядок і структуру вроджених прагнень людини, принаймні, також вірно, як і те, що люди здатні розробляти певну установку чи систему соціальних явищ для свого власного задоволення [4]". Культура, як міркує філософ, формується у процесі обробки людської природи, а співробітництво проектує політичну програму суспільства. У царині виробництва культури взаємодіє безліч факторів: політика, промисловість, право, наука, мистецтво, засоби комунікації, зрештою – етика та філософія як синтез спільних цінностей та ідей.

Отже, світогляд сенсорної маси "заземлений". Йому відповідає філософія прагматизму й матеріальних цінностей, що, поряд із мисленням, пропонує задіювати практичні, інстинктивні та естетичні зацікавлення, які продукують водночас соціальну експертспроможність та суб'єктивність. Однак, незалежно від типу маси та напряду новітньої філософії як царини її реалізацій, на перший план виходить раціоналізм (в якості першоджерела й теоретичної бази або мотивації). Отже, можна зробити висновок, що домінує зараз раціональна маса, а не емоційна (яку ретельно описали Г. Лебон і З. Фройд) чи сенсорна – об'єкт нашого дослідження. І це цілком закономірно у цифрову добу.

Список використаних джерел

1. Юнг Карл Густав. Психологічні типи (encyclical letter). 1924. URL: http://psychologis.com.ua/psihologicheskie_tipy._k.yung.htm.

2. Косюк Оксана. Раціоналізм як основний аспект прозорості архітектурної комунікації. *VirtusScientificJournal*. – Montreal : CPM "ASF". № 44. 2020. С. 30-34.

3. William James. *The Principles Of Psychology*. (encyclical letter). 1890. URL: http://library.manipaldubai.com/DL/the_principles_of_psychology_vol_1.pdf

4. Dewey John. *Freedom and Culture*. (encyclical letter). 1939. URL: https://archive.org/details/dewey_freedomculture/page/n3/mode/2up

Назаренко М. В.,

здобувачка другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Харківський національний педагогічний

університет імені Г. С. Сковороди, м. Харків

УДК 82-9

РЕЛІГІЙНІ МОТИВИ В ЕСКІЗИ "МАЗЕЛЬ" МИКОЛИ ХВИЛЬОВОГО

У п'ятитомному виданні повного зібрання творів Миколи Хвильового було вперше оприлюднено декілька творів, зокрема "Мазель".

Цей текст складається з фрагментів художнього ескізу, який насичено релігійними алюзіями.

Основою розповіді є життя єврейської громади, яка стала жертвою голоду. Сюжетна лінія сконцентрована на трьох героях: Мендель, стара Тема та малий хлопчик.

Уже на початку твору наявні біблійні мотиви. Так, під час опису Менделя Хвильовий пише про "Магдалину" в зіницях. Образ Магдалини як вірної послідовниці Ісуса Христа та людини, що першою побачила явлення воскресіння Ісуса, ймовірно характеризує головного героя як чоловіка відданого вірі. Не дарма, саме Мендель забрав дитину, про яку гадала Тема: "немовлятко-гой притягне Месію" [3, с. 470]. Тож для героїв твору дитина постає в ролі спасителя, надії на майбутнє та фортуни (мазель).

Героїня Тема – це стара жінка, яка вже на порозі смерті. Її образ, насичений втомою і стійкістю, знесиленням і вірою, демонструє труднощі існування єврейського народу. Порівнюючи Тему із Сусанною, стара постає перед читачем праведною зі світлою душею. За Книгою пророка Даниїла Сусанну намагалися оббрехати старці через відмову вдоволення своєї похоті, проте жінка до останнього вірила в Боже спасіння та справедливість, тому була врятована [2].

Персонажі протягом усього твору намагаються відшукати духовний світ. Місто, у якому вони намагаються існувати, постає прообразом вавилонської вежі, що руйнується і стає крахом для мешканців. Їхні блукання по залишках апелюють до історії єврейського народу, коли ті намагалися знайти землю обітовану.

Марення, що бачить Мендель, розкривають його прагнення віднайти шлях до едему, не тільки для себе, а для всього людства. Незважаючи на те, що наприкінці твору герой вже бачить едем, він не може дійти до нього. Його фатальна смерть обриває дорогу до порятунку і залишається незавершеною.

Загалом текст наповнений великою кількістю іудейських символів, талмудичних термінів та євангельських образів. Вони є тлом для художньої алегорії, що розкриває теми втрати, віри, пошуку сенсу буття та спасіння.

Список використаних джерел

1. Книга Вихід. URL: <http://www.ukrbible.com/02.html> (дата звернення: 27.09.2024).
2. Книга пророка Даниїла. URL: <http://osbm-buchach.org.ua/Bibliya/Danyyila.html> (дата звернення: 27.09.2024).
3. Хвильовий Микола. Повне зібрання творів у п'яти томах. Т. 5. Публіцистика / за заг. ред. Р. Мельникова; упоряд., ред., передм., прим. Р. Мельникова. Київ: Смолоскип, 2023. 536 с.

Партола А. О.,
здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди, м. Харків

Науковий керівник:

Варенікова О. В.,
канд. філол. наук, доцент,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди, м. Харків

УДК 82-94

ТАРАС ШЕВЧЕНКО. ЩОДЕННИК ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Щоденник є унікальним літературним жанром, що поєднує елементи автобіографії, есеїстики та документальної прози. Він вирізняється щирістю та

відвертістю авторських роздумів і емоцій, що робить його цінним джерелом для дослідження не лише особистого життя письменника, але й історичних, культурних та соціальних умов епохи. Особливістю щоденника є те, що його записи спочатку не призначаються для публікації, а відображають особисті рефлексії автора. Це відкриває глибше розуміння його внутрішнього світу, творчих прагнень і ставлення до навколишніх подій. Щоденник Тараса Шевченка має свою унікальну специфіку, яка відрізняє його від інших творів поета.

По-перше, щоденникові записи дозволяють побачити не тільки публічний образ Шевченка як великого поета та художника, але й його особисті думки, емоції та рефлексії. Це створює більш повне уявлення про його особистість.

По-друге, у щоденнику Шевченко висловлює свої погляди на різні суспільні та політичні питання, що дає можливість зрозуміти його ставлення до тодішньої соціально-політичної ситуації в Україні та Росії. Ці записи часто є більш прямолінійними та відвертими, ніж його поетичні твори.

Єфремов досліджував взаємозв'язок між особистим життям Шевченка та його творчістю, підкреслюючи, що багато його творів є відгуком на конкретні історичні події та особисті переживання. Тарас Шевченко розпочав вести щоденник у 1857 році, коли повертався з десятирічного заслання, що було одним із найбільш драматичних періодів у його житті. Письменник був у засланні, яке тривало з 1847 по 1857 рік, глибоко вплинуло на Шевченка як людину та митця. Воно ізолювало його від творчої і політичної діяльності, обмежило спілкування з друзями та колегами, а також було складно адаптуватися до політичних і соціальних змін. Щоденник для Шевченка став потужним інструментом самовираження. У своїх записах він не лише фіксував факти чи події, а й відображав свої внутрішні переживання: страхи, сумніви, надії та розчарування. Він використовував щоденник для критики тодішнього суспільства, політичного режиму, а також для роздумів про роль поета і митця в суспільстві. Власні почуття і думки Шевченка під час написання щоденника відображають його моральну силу та внутрішній пошук сенсу у власній творчості та житті.

Щоденник Тараса Шевченка досліджували Доманицький В.М, Білецький О.І, Єфремов С.О. Дослідник Олександр Білецький, вивчаючи щоденник Тараса Шевченка, зробив ряд важливих висновків, які стали значним внеском у шевченкознавстві. Білецький підкреслив, що щоденник Шевченка відображає його глибокі внутрішні переживання, тривоги й самотність. Він показав, як особисті трагедії та життєві труднощі вплинули на поета, підсилюючи його філософські роздуми про свободу, людську гідність і долю України, а також через шевченківські записи можна побачити письменника не тільки як поета, а й як мислителя з глибоким розумінням соціальних і моральних питань свого часу.

Доманицький відзначав, що у щоденнику Шевченка постає не лише як поет, але й як критик тогочасного суспільного ладу. Він підкреслював активну позицію Шевченка щодо проблем кріпацтва, соціальної нерівності та самодержавства, які відображені у його записах.

Єфремов вважав, що щоденник є своєрідним "автопортретом" Шевченка, оскільки він самостійно й безпосередньо висловлює свої думки та враження від подій, що відбувалися навколо нього.

Список використаних джерел

1. Білецький Б., Коцур Г. З плеяди славетних (до 130-річчя від дня народження Сергія Єфремова). *Часопис української історії: Збірник наукових статей*. Київ, 2006.
2. Journals of National Academy of Sciences of Ukraine. URL: http://jnas.nbuu.gov.ua/j-pdf/sl_2010_2-3_20.pdf (дата звернення: 01.10.2024).
3. Єфремов С. *Фатальний вузол. Вибране: статті, наук. розвідки, монографії*. Київ : Наук. думка, 2002.
4. Зелік О. Тарас Шевченко в критичній рецепції М. Могилянського. *Шевченкознавчі студії*. 2008. Вип. 11.
5. Соловей Е. На шляху до синтезу. *Літературнокритичні статті*. Київ : Дніпро, 1993.

Селіванова Н. Ю.,
здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Західноукраїнський національний
університет, м. Тернопіль

УДК 159.9:372.4 (075.8)

ЗАСТОСУВАННЯ ПСИХОАНАЛІТИЧНОГО ПІДХОДУ ТА КОГНІТИВНО-ПОВЕДІНКОВОЇ ТЕРАПІЇ У ПСИХОКОРЕКЦІЙНІЙ РОБОТІ З ПОДОЛАННЯ СТРАХІВ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Психоаналітичний підхід і когнітивно-поведінкова терапія (КПТ) представляють два різні, але взаємодоповнюючі методи психокорекційної роботи з подолання страхів у дітей молодшого шкільного віку.

Психоаналітичний підхід фокусується на вивченні підсвідомих процесів і емоцій, які можуть бути джерелом страхів. Психолог працює над виявленням цих переживань через ігрові техніки або розповіді, що допомагає дитині усвідомити, чому виникають її страхи, і знайти шляхи їх подолання [3]. КПТ, у свою чергу, акцентує на зв'язку між думками, емоціями та поведінкою. У цьому підході діти навчаються ідентифікувати свої негативні думки та замінювати їх більш адаптивними [1]. Використання обох підходів може бути дуже ефективним: психоаналітичний підхід дозволяє глибше зрозуміти корені страхів, тоді як КПТ надає практичні інструменти для їх подолання.

Одним із ключових аспектів використання когнітивних технік є робота з негативними автоматичними думками, які підсилюють страхи дитини. До прикладу, коли дитина боїться темряви, психолог може допомогти їй ідентифікувати ці думки, запитуючи, які саме уявлення про темряву викликають страх. Потім, за допомогою вправ, дитина може навчитися переосмислювати ці думки, усвідомлюючи, що в темряві насправді немає нічого загрозливого. Це дозволяє зменшити тривожність і формувати більш позитивне ставлення [1, с. 189].

Експозиційні вправи є ще одним важливим методом КПТ. Так, рекомендовано практикувати поступовий підхід до подолання страхів, що включає створення безпечного середовища для дітей [1, с. 191].

Також важливими є техніки релаксації, які можуть допомогти дітям справлятися зі стресом і тривогою. Такі техніки представлені дихальними вправами, які діти можуть використовувати в моменти, коли відчують страх [1, с. 226].

У контексті психоаналітичного підходу до корекції страхів у дітей ефективними є методи кататимно-імагінативної психології (символдрами).

Важливо підкреслити значення імагінативних технік, які дозволяють дітям через уяву відтворювати ситуації, що викликають страх. Це допомагає їм безпосередньо зіткнутися з власними тривогами в безпечному середовищі, що може призвести до зменшення інтенсивності страху [2, с. 115].

Кататимно-імагінативна робота включає використання ігор і творчих вправ, що робить процес психокорекції доступнішим та привабливішим для дітей. Наприклад, психолог може запропонувати дітям створити образ свого страху і "поговорити" з ним, що дозволяє дітям усвідомити і переосмислити свої почуття.

Також в символдрамі важливим є емоційний контакт між психологом і дитиною. Наявність довіри та підтримки з боку дорослого створює безпечне середовище, де дитина може відкрито ділитися своїми страхами.

Робота з кататимно-імагінативними практиками позитивно впливає на зниження тривожності у дітей. Це може бути корисним для створення ефективних програм психокорекційної роботи, що поєднують імагінативні техніки з елементами гри, надаючи дітям інструменти для подолання їхніх страхів.

Висновок. Отже, методи психоаналітичного та когнітивно-поведінкового підходу можуть стати цінним ресурсом для спеціалістів, які працюють з дітьми, допомагаючи їм подолати страхи і покращити їхню психологічну стійкість.

Список використаних джерел

1. Краудер А. К., Хал Р., Елсенраат Т., Уїд Файфер Л. Практична когнітивно-поведінкова терапія для дітей та підлітків. К.: Вид-во "Науковий світ", 2023. 278 с.
2. Омельченко Я. М. Корекція тривожних станів молодших школярів засобами кататимно-імагінативної психотерапії: дис. канд. психол. наук: 19.00.07. Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. К., 2006. 247 арк.
3. Томе Г., Кехеле Х. Психоаналітична терапія: теорія і практика. Львів: Літопис, 2021.

Семейко Д. С.,
здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди, м. Харків

УДК 811.161.2'373.612.2:821.161.2"20"(092)

ЕПІТЕТ ЯК ЗАСІБ ВІДОБРАЖЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО СВІТУ ГЕРОЯ В РОМАНІ ЄВГЕНІЇ КУЗНЕЦОВОЇ "ДРАБИНА"

Епітет є одним із важливих художніх засобів, за допомогою якого автор передає не лише зовнішні риси, але й внутрішній світ героя. Епітети як образні означення допомагають читачеві краще зрозуміти психологічний стан, емоційні переживання та індивідуальні риси характеру персонажа. Епітет – один із найпоширеніших стилістичних тропів у літературі, образне, художнє означення, що підкреслює певну рису або якість предмета, явища, дії чи поняття [2, с. 143]. Епітет не лише самостійний художній засіб, а й основа для створення інших тропів. Його вивчення цікавить лінгвістів, літературознавців, істориків та мистецтвознавців. Як один із ключових засобів естетизації мови, епітет посідає важливе місце в колі зацікавлень науковців, адже саме через систему епітетів розкривається стиль письменника.

Сучасні наукові дослідження, присвячені розв'язанню питань, пов'язаних із вивченням епітетів, представлені роботами таких фахівців, як С. Єрмоленко, В. Красавіна, Л. Мацько, Т. Онопрієнко, В. Тихоші та інших. Функціонально-стилістичний потенціал епітетів є надзвичайно широким, оскільки вони значно впливають як на структуру та функціонування тексту, так і на його естетичний і емоційний вплив на читача.

Актуальність роботи визначається тим, що стилістичні тропи хоча й знаходяться в полі наукових інтересів мовознавців, проте в українській лінгвостилістиці ця проблема потребує глибшого дослідження. Особливо це стосується епітетизації в контексті аналізу мови художніх творів. У такій ситуації мовотворчість письменника постає як репрезентант індивідуального художньо-словесного моделювання світу, що слугує засобом зображення вчинків та емоційних переживань персонажів, ключовим елементом пейзажного тексту, а також формою вияву авторської оцінки в художньому наративі.

Мета роботи – з'ясувати роль епітетів для відображення внутрішнього світу героя в романі Євгенії Кузнецової "Драбина".

Епітет, як ключовий конструктивний елемент художнього твору, здатен не лише створювати, але й підсилювати загальний контекст висловлювання. Він допомагає деталізувати авторське бачення різноманітних реалій, виступаючи поряд з іншими зображально-виражальними засобами як важливий фактор суб'єктивізації художнього слова.

У романі "Драбина" Євгенія Кузнецова персонажів малює широкими, але виразними мазками. Не можна сказати, що всі вони детально виписані, однак кожен з них дуже реалістичний.

Для характеристики героя, зображення його психологічного стану важливою є зовнішність. Центральна фігура роману "Драбина" – Толік. Він виїхав за кордон до повномасштабного вторгнення та після початку війни прийняв своїх рідних у безпечне місце. Євгенія Кузнецова змальовує головного героя так: "*Виріс Толік інакшим: довгов'язим, із фемінним, занадто правильним обличчям, легким рівним волоссям і глибокими печальними очима...*" [1, с. 14]. У нього руки "*з пальцями замученого сухотами піаніста*" [1, с. 115]. Особливу увагу авторка звертає на очі, які передають важкий психологічний стан героя, який переживає через події на Батьківщині: "*Толік глянув своїми глибокими вологими жіночими очима на ящірку...*"; "*Глибокі темні Толікові очі дивились у каву*". Толік подивився на Альбу таким змучено-печальним поглядом, що вона змовкла [1, с. 117].

Поліна – подружка Ірусі, сестри Толіка, знаходиться в глибокій депресії, вона п'є антидепресанти й нічого не відчуває, завжди одягнена в темний одяг, суголосний зі станом її душі: "*Іруся ... привезла ще з собою таку ж злу і приречену на вигляд подружку: чорноброву, смагляву й міцну на ногах*" [1, с. 11] "*Вона (Поліна) ніби заціпеніла і оживала тільки тоді, коли бачила Дусю – та чимось нагадувала її. Така ж чорна, такі ж напівзаплющені повіки і довгий, важкий погляд*" [1, с. 29] "*Надвір вийшла Поліна. Як завжди з величезними бездонними очима*" [1, с. 124].

Ще одним колоритним персонажем є Анатолій Степанович – дядько Толіка "*Із приземистим Анатолієм Степановичем, який мав сиплий голос, вузькі очі й цупкі кучері по всьому тілу, вони були схожі тільки ім'ям*". Він не міг себе

реалізувати в нових обставинах, що відбивається в його описі: *"Толік сів. Анатолій Степанович, якийсь **маленький і зіщулений...**", Він здався Толіку якимось **маленьким**, наче **печальний** гном. Його **кучеряве** волосся, **колись темні брови, смагляве** лице, **величезні** долоні – все те, що колись Толіка лякало до дрижаків у колінах, тепер здавалося таким **безпомічним і непотрібним** у цьому підвалі, що Толіка обійняв жаль. **Темно-сива** дядькова борода на тлі ванільних вишивок ще більше підкреслювала його недоречність у цьому місці і в цей час" [1, с. 151].*

Епітети привертають увагу читача не лише до загальних ознак, а й до унікальних характеристик, які властиві конкретному моменту мовлення, конкретному персонажу. Завдяки цій особливості епітет набуває важливого значення у відображенні внутрішнього світу героя твору.

Отже, дослідження мови українських письменників є важливим напрямом для майбутніх наукових розвідок.

Список використаних джерел

1. Кузнєцова Є. Драбина : роман. Львів : Видавництво Старого Лева, 2023. 280 с.
2. Мацько Л. І. Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилістика української мови: підручник / за ред. Л. І. Мацько. Київ : Вища школа, 2003. 462 с.

Семенчук К. Г.,
здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди, м. Харків

УДК 821.161.2

ОБРАЗИ В ПРОЗОВИХ ТВОРАХ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

На сьогодні існує велика кількість праць присвячених поетичному і драматичному доробку Лесі Українки, що не можна сказати про прозові твори. Нечасто можна знайти праці, датовані від 2010 року, що зачіпають тематику прози Українки, а в особливості образів героїв у прозових творах. З огляду на те, що проза Лесі Українки все ще залишається малодослідженою, постає потреба в глибшому розкритті цієї немало важливої складової творчості поетеси.

Твори Лесі Українки відзначаються глибиною філософських роздумів; Українка зачіпає гостросоціальні проблеми, які залишаються актуальними і в сучасному суспільстві. Образи в прозі Українки можуть і мають бути переглянуті через призму сучасних реалій та проблем.

Леся Українка часто торкалася тем жіночої емансипації та ролі жінки у суспільстві. Аналіз образів у її прозових творах може дати нові перспективи в контексті гендерних досліджень та феміністичної критики.

Не варто оминати увагою також чоловічі образи в прозі Лесі Українки. Дослідженням цієї теми займалася Вісич О.А. в своїй праці "До питання про психологізм прози Лесі Українки". Дослідження розкриває те, що чоловіки в прозі Лесі Українки виконують переважно маргінальні ролі. Науковиця зауважує, що поетесі вдалося створити оригінальних чоловічих персонажів, вдаючись до психології чоловічої натури.

Вісич умовно ділить оповідання Українки на дві групи: народницька імітація і імпровізаційна проза, що складає модерністські пошуки авторки. До першої групи науковиця відносить оповідання "Така її доля", "Святий вечір", "Волинські образки" та "Одинак". Твори мають народницьке забарвлення, проте чоловічі образи відрізняються за типажем: в "Така її доля" чоловічий образ представлений персонажем "чоловіка-п'янички", невинним тираном, що не шанує ні своєї дружини, ні навіть рідної матері; в "Одинак" – розкривається доля молодого рекрута з трагічною долею, що гідно тримається і проявляє себе стійким і непохитним перед життєвими випробуваннями. Друга група представлена оповіданнями з більш складними, психологічно поглибленими чоловічими персонажами.

Тетяна Бандура у своїй праці "Поетика жіночого характеру в прозі Лесі Українки" вдається до аналізу проблеми шлюбу і мистецтва в житті жінки, що постає перед героїнею твору "Розмова" Лесі Українки. Образ героїні – образ жінки, яка не готова прийняти гендерно стереотипну роль "дружини свого чоловіка", будучи кимось більшим за це: "...ярмо шлюбних обов'язків не вабило вашу артистичну натуру" – чуємо з вуст іншого персонажа твору про головну героїню. Проте героїня це заперечує: вона боїться, що всепоглинаюча рутинна і побут загубить кохання. Твір представляє нам багатогранного і психологічно складного жіночого персонажа.

Проза Лесі Українки наповнена цікавими і колоритними образами як жіночих, так і чоловічих героїв. Наразі дослідженою залишається лише незначна частина усієї прози Українки, тому великий потенціал має увесь той нерозкритий, недосліджений масив персонажів, що їх письменниця змальовує в своїх творах.

Список використаних джерел

1. Бандура Т. Й. Поетика жіночого характеру в прозі Лесі Українки. *Збірник наукових статей і тез*. Одеса, 2011. С. 6–11.
2. Вісич О. А. До питання про психологізм прози Лесі Українки. *Учені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського Серія "Філологія. Соціальні комунікації"*. 2011. Т. 24 (63). № 1. Ч. 2. С. 199–203.
3. Українка Л. Повне академічне зібрання творів. Т. 6. Луцьк, 2021. 621 с.

Тетеріна І. С.,

УДК 821.161.2

Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди, м. Харків

Науковий керівник:

Варенікова О. В.,

канд. філол. наук, доцент,

Харківський національний педагогічний

університет імені Г. С. Сковороди, м. Харків

ТЕОРІЯ ПСИХОАНАЛІЗУ ГЕРОЯ ПЕТРА У ТВОРІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА "БЕЗ ХЛІБА"

Психоаналітичний метод (грец. psychē – душа і analysis – розкладання, почленування) – розгляд літературних творів у світлі теорії інстинктів З. Фрейда. Її основою були методи терапевтичного лікування психічних розладів, комплекс гіпотез і практик інтерпретації діяльності людини, стосунків між людьми, що тлумачили роль свідомого та несвідомого [1, с. 269].

Основні положення психоаналізу полягають в наступному:

- людську поведінку, досвід і пізнання багато в чому визначені внутрішніми і, як правило, ірраціональними потягами;
- спроби усвідомлення призводять до психологічного опору в формі захисних механізмів;
- індивідуальний розвиток визначається не тільки структурою особистості, але багато в чому і подіями раннього дитинства;
- конфлікти між усвідомленим сприйняттям реальності і несвідомим;
- звільнення від впливу несвідомого матеріалу може бути досягнуто через його усвідомлення [2, с. 22].

Психоаналіз "Без хліба":

1. "Петрові самому дитячий плач мов ножем серце краєв"-вболівання за сім'ю та долю дитини;
2. Готовий забути про почуття гідності, заради родини;
3. Доведений до відчаю Петро, коли думає піти украсти : "Піду та й украду", – думав він, і йому не здавалося, що він погано робить, бо він просто забув про це, неначе про це й думати не було чого. Спокійно та сміливо йшов, нічого не лякаючись."

4. Не бачив іншого виходу, переживає за дружину, любить та страждає, від неможливості забезпечити дружину всім необхідним: "Глянув на неї Петро, – така вона змучена, зовсім змарніла. Так жалко йому стало її.;"

А ще мучила думка, що втратить він повагу Горпини, яка сказала: "Гріх, Петре! А чужого не руш!"

5. Уміє визнавати свою провину "І немов удруге на світ народився тоді. Громада не розумом, а якось серцем почула, як Петро міг дійти до такого діла, і ніхто більше не згадував про його. Сам Петро потроху заспокоївся. І Горпина знов стала його Горпиною, такою, як і перше була... І стали вони знову жити, як жили..." [3, с. 21].

Узявши хліб з гамазеї, Петро ніяк не міг заспокоїтися, "уся душа перемучилася", страшний для нього і осуд дружини. "І що більше він думав про це, то все дужче хотілося йому все розказати, крикнути: "Це я вкрав!"

Письменник показує нам благородство простого селянина і гуманність громади, що "якось серцем почула, як Петро міг дійти до такого діла". Навіть бідність та голод не змогли змусити Петра переступити через народну мораль.

Список використаних джерел

1. Грінченко Б. Д. Класика української літератури. Київ.:Центр навчальної літератури,2020. –269 с.
2. Грінченко Б. Д. – Х. : Кооперативне „Рух” видавництво, 1927. –22 с.
3. Грінченко Б. Д. Переказ. Українська література. К.:Вид-во "Мультимедійне видавництво Стрельбицького" , 2018.– 2 - 5 с.21

Хайрулін О. М.,
канд. психол. наук,
доцент кафедри внутрішніх комунікацій,
Інститут стратегічних комунікацій Національного
університету оборони України, м. Київ

УДК 316.483

ІГРОВА ПРИРОДА ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Робота досліджує психологічну проблематику ігрового моделювання у військовій справі. На актуальність теми вказує необхідність мобілізації усіх потенціалів українського суспільства, включно й першочергово наукових і технологічних, для перемоги у російсько-українській війні, перманентна активізація соціальних, економічних і політичних викликів і ризиків, що негативно позначаються на життєдіяльності українського суспільства і кваліфікуються дослідниками як існування в умовах невизначеності, ризику, швидкоплинної нестабільності, ознаки світу VUCA.

Війна вимагає виняткового напруження усіх спроможностей держави і суспільства. Вона являє собою похідну форму конфлікту, який, своєю чергою, відображає фундаментальні закони та принципи людських відносин, характеризується насиллям,

невизначеністю, випадковістю, суперечністю. В культурно-історичному плані атрибутивною еманациєю збройної боротьби часто виступає гра, що згодом як вітакультурний феномен набула ознак окультуреної функції війни.

Сучасні форми вирішення воєнно-політичних суперечностей сьогодні втілюються у триєдиній концепції взаємодоповнення жорсткої (hard), м'якої (soft) та розумної (smart) сил, зміст і процесне наповнення якої відповідають грі, культурній функції війни. Похідні від цієї концепції формати сучасного протиборства – гібридна війна, опосередкована або проксі-війна (proxy warfare, proxywars), асиметрична війна, мережева (мережево-центрична) війна тощо – мають вагомий ігровий складник-функціонал. Об'єднувальною ознакою є свідоме, довільне зменшення застосування класичних, традиційних, конвенційних форм збройної боротьби з одночасним збільшенням невійськових, нетрадиційних, непередбачених міжнародним правом війни форм воєнно-політичного впливу включно й засобів інформаційної війни.

Саме воєнна справа надає найдавнішу й наймасштабнішу емпірику ігрового моделювання воєнного і політичного протиборства. Класичним історичним прикладом як гібридних форм війни, так й її виразної ігрової сутності, є система стратагем – моделей не лише історичного плану, але і моделей сучасного асиметричного й гібридного воєнного протиборства. У теперішній час увага до східної стратагематики відроджується як перспективна основа гібридних, передусім інформаційних засобів воєнно-політичного протиборства.

В основі усіх історичних оприявнень та психологічних закономірностей воєнних форм протиборства знаходиться принцип свідомого привнесення нестабільності у становище супротивника, отримання воєнної переваги в усіх можливих сферах і формах, бажано ще до початку безпосереднього зіткнення. У воєнному стратегічному містечтві цей принцип реалізується першочергово завдяки стратагемам – історичному надбанню китайських традиційних філософських засновків ведення війни, в основі яких знаходиться пріоритет відмови від відкритого протиборства без втрат зі свого боку через маніпулятивне спонукання супротивника до помилок та припинення агресивних дій. Результати військових досліджень обгрунтовано доводять сучасну релевантність та практичну корисність стратагем як продуктивних моделей гібридних, асиметричних впливів у контексті особливостей сучасної мілітарної справи. Такі особливості виходять передусім із головного принципу асиметричної війни – *досягати максимуму за мінімальним ризиком втрат*, що відповідає психологічним закономірностям ігрового моделювання життєдіяльності у наведеному контексті воєнної справи.

Прагматичність стратагем та інших форм ігрового моделювання у військовій справі ґрунтується на тому, що структура діяльності суб'єкта протиборства умовно складається із зовнішньо суб'єктної діяльності (активності та ініціативи суб'єкта-діяча) та внутрішньо суб'єктної (рефлексії) діяльності. Тому психологічну структуру воєнно-політичної боротьби доцільно методологічно відтворювати у формі таксономічно здійснюваного циклу ігрового вчинення за чітко визначеними етапами. Такі аспекти-етапи вчинення повинні функціонально відповідати рівневій еволюції процесу розв'язування ситуації протиборства від початку формування ризиків через їх осмислення, збільшення очевидності проблемності і до стабілізації конфліктної ситуації, її зняття та первинної і вторинної рефлексії здійсненого. Висока диверсифікація засобів, швидкість циклу дій суб'єкта військового конфлікту, перевага у точності оцінювання стану і вчинкових реакцій супротивника відносно його обізнаності про стан справ та власних діянь, адекватне прогнозування циклу ймовірних дій супротивника забезпечують успіх і збільшують вірогідність нашої перемоги.

Список використаних джерел

1. Безгін К.С. Китайські стратагеми в управлінських взаємодіях: нелінійний вплив. Китайська цивілізація: традиції та сучасність : матеріали XIV міжнародної наукової конференції, 5 листопада 2020 р. Київ : Видавничий дім "Гельветика", 2020. С. 305-309.
2. Гейзінга Й. Homo Ludens / Пер. з англ. О. Мокровольського. К.: Основи, 1994. 250 с.
3. Парахонський Б. О., Яворська Г. М. Онтологія війни і миру: безпека, стратегія, смисл. Б.О. Парахонський, Г.М. Яворська. Київ : НІСД, 2019. 560 с.
4. Стратегічні комунікації в умовах гібридної війни: погляд від волонтера до науковця : колективна монографія. В. Азарова та ін. ; за заг. ред. Л. Компанцевої. Київ : НА СБУ, 2021. 500 с.
5. Сунь-цзи. Мистецтво війни. Видавництво Старого Лева. Львів. 2016. 111 с.
6. Amos C. Fox and Andrew J. Rossow, Making Sense of Russian Hybrid Warfare: A Brief Assessment of the Russo–Ukrainian War, The Institute of Land Warfare, Association of The United States Army, Land Warfare Paper No. 112, March 2017, 23 p.
7. Nye Jr., Joseph S. The future of Power / J Nye. – New York: Public Affairs, 2011. 320 с.
8. Schelling, T. C. The Strategy of Conflict. Pickle Partners Publishing. 2015. 393 p.
9. Thomas T. New Developments in Chinese Strategic Psychological Warfare. URL: <https://universityofleeds.github.io/philtaylorpapers/pmt/exhibits/885/chinesepsyop.pdf>.

СЕКЦІЯ 9. ЕКОНОМІКА ТА ТЕХНОЛОГІЇ

SECTION 9. ECONOMICS AND TECHNOLOGY

Білошенко Є. О.,

УДК 339.98:339.54

Державний торговельно-
економічний університет, м. Київ

**ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ КОНФЛІКТИ:
ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

Торговельно-економічні конфлікти як феномен, є наслідком розвитку соціально-економічних конфліктів між суб'єктами торгівлі, їх виникнення зумовлене появою національних інтересів, пришвидшеними обертами глобалізації виникненням взаємозалежності національних економік між собою, як наслідок глобалізації. Вони не тільки впливають на глобальну економічну стабільність та стратегічне планування розвитку країн чи корпорацій, а й стимулюючи розвиток нових технологій й бізнес-стратегій, змінюють правила міжнародної торгівлі що в свою чергу спонукає створенню нових економічних альянсів й як наслідок переформатовують світові торговельні зв'язки та змінюють поділ світових зон торгівлі.

В даний момент часу науковці досі не дійшли до єдиного підходу трактування базових понять конфліктології у сфері міжнародних торговельно-економічних відносин, так СОТ для опису ускладнень у торговельних відносинах між державами, віддає перевагу поняттю "суперечка". В цей же час деякі експерти з міжнародних відносин, вчені та загалом політики з недавніх пір почали використовувати термін "торговельна війна" для позначення усіх конфліктних ситуацій між країнами в міжнародній торгівлі, незалежно від ступеня напруги між ними. На це, як на проблему вказує Гордєєва Тамара та Калюжна Наталія.

Сама Гордєєва Т. вважає що, торговельні конфлікти між країнами проходять у кілька етапів ескалації, й наголошує на доцільності застосування розподілу та невиправдане ототожнення термінів "торговельна суперечка", "торговельний конфлікт", "торговельна війна", кожен з яких характеризується певним рівнем напруги у відносинах між ними, погіршенням умов торгівлі та економічними втратами для всіх сторін.

Так кожна категорія суперечливих торговельних відносин між країнами ідентифікується набором притаманних їй характеристик:

1) суперечлива ситуація у торгівлі – наявне протиріччя та відповідна напруга у відносинах країн, матеріальних втрат чи погіршення умов у торгівлі поки немає, найсприятливіша ситуація для врегулювання відносин;

2) торговельна суперечка – наявна напруга у відносинах, пов'язана із матеріальними втратами, спричиненими заходами, заподіяними одною країною, що погіршують умови торгівлі іншої (або інших), потребує врегулювання;

3) торговельний конфлікт – високий рівень напруги у відносинах, пов'язаний з матеріальними втратами, спричиненими заходами, що заподіяні обома сторонами одна одній, потребує врегулювання;

4) торговельна війна – найвищий ступінь напруги у відносинах між країнами, пов'язаний з використанням інтенсивних заборонних заходів торгової політики (ембарго, економічна блокада, бойкот тощо), що можуть призвести до великих матеріальних втрат країни, проти якої вони були заподіяні.[1. С. 110-111]

Розглянувши саму сутність торговельних конфліктів, можна визначити їх риси, а саме притаманна їм дестабілізація в міжнародній торгівлі, перешкоджання природному розвитку зовнішньоторговельних зв'язків, що в кінцевому результаті призводить до застосування симетричних заходів з метою погіршення умов здійснення зовнішньоекономічних дій, де матеріальні втрати несуть усі сторони конфлікту. У випадку коли між учасниками не було прийнято взаєморозуміння за для подолання конфлікту, торговельний конфлікт може перерости у торговельну війну.

Важливу роль в систематизації торговельних конфліктів відіграє Яценко Ольга, так вона сформулювала й назвала основні інструменти ведення торговельних конфліктів, а саме: визначення товарів "чуттєвої групи" та застосування проти них надмірно високих ставок; застосування проти певної країни економічних санкцій у вигляді заборони ввезення на свою територію певних груп товарів; введення ліцензованого імпорту проти певних груп товарів; встановлення особливого режиму сертифікації та стандартизації товару; запровадження особливих санітарних та фітосанітарних норм [2].

Базуючись на дослідженнях можна спокійно говорити, що торговельний конфлікт як термін більш доцільно у використовувати, коли напруженість між двома сторонами є високою, наявне необхідність відшкодування матеріальної шкоди, що була завдана діями двох сторін одна проти одної, однак не перейшовши у суспільно політичний конфлікт.

В свою чергу основувшись на роботі Яценко Ольги сформулюємо такі причини виникнення торговельних конфліктів як:

- екологічні (виникають при порушенні норм дотримання екологічної рівноваги);
- економічні (зумовлені бажанням захопити нові ринки збуту або знищити конкурента);
- ідеологічні (протистояння систем цінностей, що домінують у країнах, зокрема комуністичні, ліберальні, консервативні, націоналістичні);
- політичні (розбіжності у поглядах на внутрішню та зовнішню політику іноземних держав, територіальні претензії);
- протекціоністські (метою є захист власної економіки та створення сприятливих умов для національних виробників);
- суспільні (задля захисту власних інтересів) [3].

Підсумовуючи дану нам інформацію на основі досліджень авторів Гордевої Т., Яценко О., та Калужної Н. визначимо, що торговельний конфлікт це зіткнення торговельних інтересів між двома та більше сторін, та супроводжується високою напруженістю між учасниками конфлікту, продукує необхідне відшкодування матеріальної шкоди, яка була завдана діями сторін учасників одних проти одних, проте не перейшов у суспільно політичний конфлікт.

Список використаних джерел

1. Гордєєва Т. Міжнародні торговельні суперечки у сучасній регулятивній парадигмі. *Міжнародна економічна політика*. 2013. № 2 (19). С. 101–125.
2. Яценко О. М., Ускова Д. С. Сучасні детермінанти та форми міжнародних торговельних суперечок. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2019. Вип. 28, ч. 2. С. 173–176.
3. Яценко О., Ускова Д. Міждержавні торговельні суперечки як виявлення політики протекціонізму. *Економіка і організація управління*. 2019. № 4 (36). С. 58–65.
4. Торговельні війни сучасності та їх вплив на економічне зростання і розвиток у світі та Україні / наук. ред. В. Юрчишин. Київ : Заповіт, 2019. 190 с
5. Калюжна Н. Міждержавні торговельні конфлікти як уособлення політики неопротекціонізму. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. Вип. 1 (69). С. 30–36.
6. <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2015/13-2015/03.pdf>.
7. http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2020/3_2020/3_1_2020/5.pdf.
8. [http://zt.knute.edu.ua/files/2019/02\(103\)/5.pdf](http://zt.knute.edu.ua/files/2019/02(103)/5.pdf).
9. <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/17197/1/173-174.pdf>.

Гороховець Ю. А.,

УДК 657.1:331.2(076)

канд. екон. наук, старший

викладач кафедри обліку та оподаткування,

Запорізький національний університет, м. Запоріжжя

Сейсебаєва Н. Г.,

канд. екон. наук,

доцент кафедри обліку та оподаткування,

Запорізький національний університет, м. Запоріжжя

Гайдаш Д. В.,

здобувач другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Запорізький національний університет, м. Запоріжжя

Кособок К. Л.,

здобувач другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Запорізький національний університет, м. Запоріжжя

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОБЛІКУ ОПЛАТИ ПРАЦІ ЩОДО ЛІКАРНЯНИХ ЛИСТІВ

Вагоме питання в царині бухгалтерського обліку займають виплати працівникам. Різновидом таких виплат є лікарняні листи, які відповідно до сучасного законодавства розраховуються досить важко. Трапляються ситуації, які ставлять під сумнів правильність розрахунку. Одним із способів перевірки розрахунку лікарняного та відображення в обліку є автоматизована облікова програма.

Автоматизація процесів обліку та документообігу лікарняних листів може суттєво підвищити ефективність роботи підприємства. Тому вбачаємо актуальним розгляд особливостей автоматизованих облікових систем, до основних аспектів та переваг яких належать:

1. Електронний документообіг – сканування та зберігання: лікарняні листи можуть бути відскановані та збережені в електронному вигляді, що спрощує доступ до документів; системи управління документами: використання таких систем дозволяє організувати зберігання, пошук та обробку лікарняних листів.

2. Автоматизовані облікові системи – інтеграція з обліковими програмами: автоматизація процесу нарахування лікарняних через інтеграцію з бухгалтерськими системами, які дозволяють автоматично розраховувати суми лікарняних на основі введених даних (оклади, стаж).

3. Керування заявками – електронні форми: працюючі можуть подавати лікарняні листи через електронні форми, що знижує ймовірність помилок; система трекінгу: можливість відстежувати статус обробки лікарняних листів у реальному часі.

4. Звіти та аналітика – автоматичне формування звітів: генерація звітів про лікарняні листи, їх витрати та відшкодування з Пенсійного фонду; аналітика: аналіз витрат на лікарняні для виявлення тенденцій та планування бюджету.

5. Безпека даних – шифрування та доступ: забезпечення безпеки даних, зберігання лікарняних листів у захищених системах, контроль доступу до документів.

6. Навчання та підтримка – тренінги для співробітників: організація навчання для працівників, які відповідальні за облік лікарняних листів; технічна підтримка: наявність служби підтримки для оперативного вирішення питань [1].

Таким чином, автоматизація процесів обліку та документообігу лікарняних листів не тільки знижує адміністративні витрати, але й підвищує точність обліку та зручність для працівників. Всі ці заходи дозволяють зосередитися на більш важливих задачах і покращують загальний рівень управління кадровими ресурсами.

Список використаних джерел

1. Ковальчук О. М. Автоматизація облікових процесів на підприємстві: сучасні рішення та перспективи. Облік та аудит. 2023.

Кримська А. О.,

канд. техн. наук, доцент,
кафедра менеджменту,
маркетингу і міжнародної логістики,
Чернівецький торговельно-економічний
інститут Державного торговельно-
економічного університету, м. Чернівці

Пенюк В. О.,

канд. екон. наук, доцент,
кафедра менеджменту,
маркетингу і міжнародної логістики,
Чернівецький торговельно-економічний
інститут Державного торговельно-
економічного університету, м. Чернівці

УДК 338.45

ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЕКОНОМІЧНУ ПРОДУКТИВНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Поширення цифрових технологій визначає пріоритетні напрями розвитку історії, суспільства, економіки більшості країн. Водночас спостерігається глобальна революція в інформаційно-комунікаційному просторі – стрімка цифровізація

торкнулася всіх сфер життя людини. Отже, вона вплинула і на держави в політичному, культурному, економічному, фінансовому, соціальному сенсах.

Нинішній діджитал-етап розвитку українського суспільства та української економіки передбачає передусім формування інноваційного інформаційного суспільства, в основі якого лежать такі процеси [3]:

- використання нових цифрових валют;
- віртуальність господарських зв'язків;
- зниження потреб у громіздкій транспортній інфраструктурі;
- скорочення витрат бізнесу;
- зникнення традиційних ринків тощо.

Фактично цифрова економіка – це система економічних, соціальних, культурних відносин, в основі якої лежать створення, розповсюдження, застосування цифрових та обчислювальних технологій, а також цифрових інновацій, і, відповідно, пов'язаних з ними продуктів. Цей процес насамперед впливає на: діяльність підприємств; спосіб життя, освіту, працевлаштування людей; механізм взаємодії держави та громадян, включаючи отримання різних значних послуг, як наприклад, проєкт "Держава в смартфоні" [6].

В умовах цифрової економіки запроваджуються принципово нові моделі ведення бізнесу та технології реалізації інвестиційних проєктів. До лідерів цифровізації належить фінансова індустрія, яка передбачає впровадження новітніх технологій, як-от:

- онлайн-банкінг;
- електронні платежі;
- краудфандинг;
- скорингові моделі з метою оцінювання кредитних ризиків;
- інвестиційні роботи-радники;
- хмарне зберігання інформації;
- криптовалюти, блокчейн;
- P2P-кредитування.

Відповідно, і для більшості підприємств відкриваються нові можливості розвитку за умови застосування сучасних цифрових технологій. Електронні технології підприємств пов'язані з управлінням, контролем та аналізом бізнесу, з реалізацією продукції, робіт чи послуг. Багато фінансових продуктів (кредити, інвестиції, платежі та ін.) стають доступними через мережу Інтернет за допомогою спеціалізованих мобільних застосунків та вбудованих платіжних сервісів [1], що суттєво спрощує доступ до цих продуктів для підприємців.

Загалом, цифрова економіка сфокусована на двох важливих принципах – інформації та мережевих технологіях. Електронні дані – це основний стратегічний ресурс цифровізації. Для користування інформацією розробляються та розвиваються сучасні IT-інструменти, включаючи бізнес-моделі. Вплив та значення цифрової економіки на економічну продуктивність підприємств полягає в прискоренні механізму обміну великими обсягами електронної інформації між учасниками, у спрощенні рутинних процесів та полегшення доступу до інформації та послуг. Особливої актуальності такі процеси набувають в умовах глобалізації. Цифровізація в сучасному світі набирає обертів та реалізується в різних сферах та галузях, в різних країнах. Згідно з Глобальним інноваційним індексом 2023 року, найпередовішими з огляду на інновації економіками світу в зазначеному році стали Швейцарія, Швеція, Сполучені Штати Америки, Сполучене Королівство і Сінгапур, тоді як група країн із середнім рівнем доходу погіршила свої позиції в рейтингу за останнє десятиліття. Також створено рейтинг країн-експортерів інноваційних технологій (рис. 1).

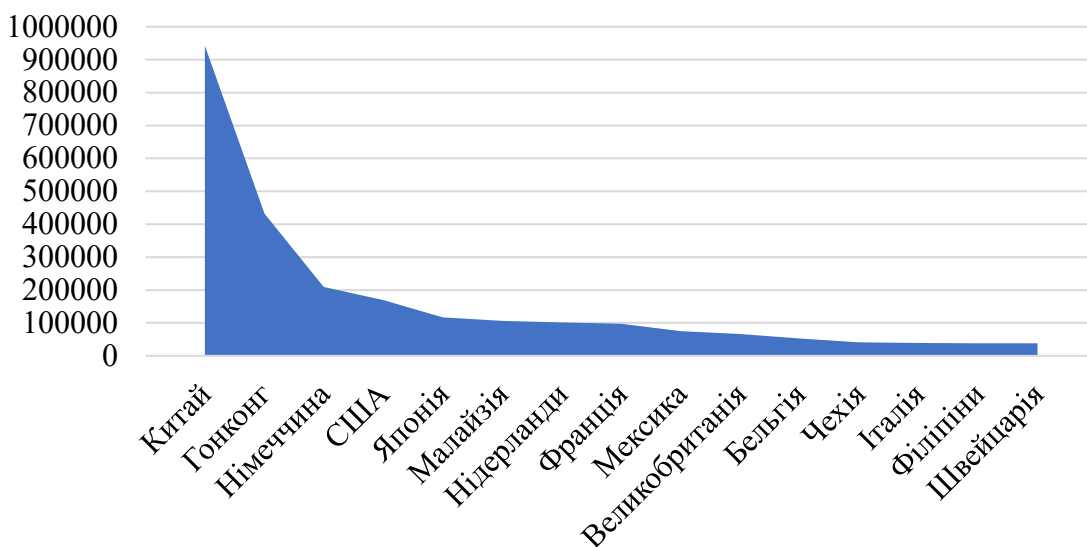

Рис. 1. Країни-експортери інноваційних технологій у 2023 році (млрд USD) [10]

Як показують дані на рис. 1, найбільш розвинені в економічному сенсі країни також позитивно реагують на інноваційні можливості та перспективи. Відповідно, можна стверджувати, що певні аспекти розвитку цифрової сфери можна запозичити в цих країн та використовувати в Україні для підприємств, які планують активну участь у процесах глобалізації. Цифрова економіка в розвинених державах становить у середньому від 6 до 8% ВВП: Франція – 5,7%, Німеччина – 6,3%, Великобританія – 7,1%, США – 7,4%, Швеція – 8,6%, для порівняння в Україні – лише 3% [10].

Для багатьох керівників підприємств розвиток інноваційної складової частини їх діяльності є запорукою ефективного довгострокового розвитку, а також можливістю економії різних видів ресурсів. Від того, наскільки активними в інноваційному розвитку є підприємства, залежить здатність держави побудувати сучасну цифрову економіку [9]. У зв'язку із цим статистичні матеріали з аналізованої тематики є важливими для розуміння поточної ситуації з упровадженням інновацій в Україні. Для того щоб отримати комплексну картину інноваційних тенденцій, має сенс зосередити увагу на таких показниках, як кількість промислових підприємств, що впроваджували інновації (продукти та/або технологічні процеси), у відсотках до загальної кількості промислових підприємств; частка реалізованої інноваційної продукції (товарів, послуг) у загальному обсязі реалізованої продукції (товарів, послуг) промислових підприємств; джерела фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств.

Так само, як і в Україні, в багатьох державах цифрові технології формують конкурентні переваги як для окремих компаній, так і галузей, регіонів. Діяльність численних економічних суб'єктів пов'язана із цифровими технологіями, роботою з великими масивами даних. Відповідно, цифрова економіка має настільки важливе значення для суспільного життя, що активно розвивається також і правовий аспект упровадження інноваційних технологій. І тут передусім слід акцентувати увагу на авторському праві та захисті інтелектуальної власності.

Ключовими елементами цифрового розвитку для підтримки економічної ефективності українських підприємств в умовах дії воєнного стану є електронна комерція, інтернет-банкінг, електронні платежі, криптовалюта та блокчейн, інтернет-реклама, цифрові інновації у виробничій сфері [7]. Розвитку зазначених елементів сприяють такі цифрові технології, як інтернет речей, штучний інтелект, доповнена реальність, хмарні обчислення, великі дані, мобільні додатки та ін.

Використання передових цифрових технологій дозволяє компаніям підвищити рівень автоматизації та цифровізації виробництва, ефективність виробничих процесів [5]. Кінцева мета цифрової економіки – управління всім ланцюгом створення вартості, підвищення ефективності виробничого процесу та створення якісних продуктів і послуг, що за умови виваженого впровадження цифрових технологій з високою ймовірністю призведе до зростання ефективності роботи самого підприємства, яке застосовує ці новітні технології.

Розгляд питань подальшого розвитку цифрових інновацій та регулювання їх застосування для підприємств систематизовано в табл. 1.

**Напрями розвитку цифрової економіки з
акцентом на можливості для українського бізнесу [2; 4; 8]**

Напрями розвитку українського бізнесу із впровадженням новітніх цифрових інструментів	Вплив на економічний розвиток загалом
Електронна комерція та інтернет-реклама для розширення цільової аудиторії бізнесу	Активний розвиток електронної комерції дозволив виробникам та продавцям в Україні досить швидко адаптуватися до воєнного стану та не втратити ринок повністю. Подальший розвиток електронної комерції дозволить купувати потрібні товари незалежно від наявності повітряних тривог та більш безпечно, а також розширювати ринки збуту на інші країни
Інтернет-банкінг та електронні платежі для полегшення платежів бізнесу	Українські банки вже мають конкурентоспроможні та зручні мобільні додатки для здійснення платежів, в перспективі вони можуть розвиватися в напрямі відмови від пластикових карток та користування системами NFC і віртуальних платежів, а також популяризувати ці технології серед населення. Інтеграція систем електронних платежів у бізнес дозволить легше залучати нових клієнтів та відзначати це як конкурентну перевагу
Криптовалюта та блокчейн	Ставлення до криптовалют у суспільстві неоднозначне, проте їх використання компаніями та прийняття їх для оплати своїх товарів та послуг може суттєво посилити конкурентні позиції бізнесу
Цифрові інновації у виробничій сфері (зокрема, можливості віддаленої роботи та електронного документообігу)	Інновації у виробничу сферу стимулюються здебільшого власниками бізнесу, проте представники бізнес-структур уже нині розуміють важливість цифровізації та величезні можливості оптимізації фінансових і виробничих процесів, які вона відкриває перед підприємцями в різних сферах та галузях, а також забезпечує перспективи зростання прибутків і досить тривалу перспективу

Отже, стає можливим зробити висновок про те, що основна увага в процесі розвитку бізнесу в умовах дії воєнного стану та активної глобалізації має приділятися новітнім технологіям, які дозволяють активно впроваджувати досягнення сучасної науки та техніки, а також світовий технологічний досвід у всі сфери економічного та фінансового розвитку бізнесу. Варто підкреслити необхідність виваженого підходу до впровадження цифрових технологій.

Список використаних джерел

1. Безпаленко О. В. Цифровізація підприємницької діяльності. *Діджиталізація бізнесу: сьогодні і майбутнє*. Збірник матеріалів круглого столу, 28 січня 2021 р. Київ: "Хай-Тек Прес", 2021. С. 11–15.
2. Борисов І. В. Послуга в умовах використання цифрових технологій. *Право та інноваційне суспільство*. 2021. № 2 (17). С. 187–191.
3. Браташ А. В., Соболева Г. Г. Конкурентоспроможність у цифровій економіці. *Розвиток суб'єктів економічної діяльності в умовах цифрової економіки*: матеріали

всеукр. наук.-практ. конф., 25–27 листопада 2020 р. Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова, 2020. С. 36–37.

4. Доронін І. М. Цифровий розвиток та національна безпека у контексті правових проблем. *Інформація і право*. 2019. № 1(28). С. 29–36.

5. Лапчук Я. С., Дуб М. Г. Теоретико-методичні аспекти формування механізму управління маркетинговими комунікаціями підприємств в умовах цифровізації. *Маркетинг і цифрові технології*. 2024. Т 8. № 1. С. 109–122. URL: <https://mdtopu.com.ua/index.php/mdt/article/view/351>.

6. Липов В. В. Суперечності віртуальної конкуренції як результат алгоритмізації управління на цифрових платформах: інституційний контекст. *Економічна теорія*. 2022. № 1. С. 26–44. URL: <https://doi.org/10.15407/etet2022.01.026>.

7. Рагуліна Н. В. Особливості та тенденції розвитку цифрової економіки в Україні. *Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка"*. 2020. № 11. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/11_2020/107.pdf.

8. Стендер С. В., Лисак О. І., Лук'яненко Н. Е. Розвиток електронної комерції та її вплив на цифрову економіку. *Академічні візії*. 2023. № 4. URL: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8420621>.

9. Фролова Л. В., Бойко І. М. Трансформація підприємництва в умовах цифрової економіки. *Економіка: реалії часу. Науковий журнал*. 2021. № 2(54). С. 47–56. URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2021/No2/47.pdf>.

10. Researching the capital markets is hard, 2023. PitchBook makes it easy. *Pitchbook Data*. <https://pitchbook.com/research-process>.

Микитенко В. В.,

УДК 338.27:519.71:330.46

д-р екон. наук, професор,
головний науковий співробітник,
Інститут демографії та проблем
якості життя НАН України, м. Київ

ГІБРИДНИЙ СЦЕНАРІЙ РЕКОНСТРУКЦІЇ ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ У ПОВОЄННОМУ ПЕРІОДІ: КОГНІТИВНО- ІНФОРМАЦІЙНИЙ ДРАЙВЕР ТА ІНВЕСТИЦІЙНІ ЕПЮРИ

Маємо визнати, що авторські пропозиції та рекомендації щодо реалізації в Україні *гібридного сценарію* (ГБС) організації реконструктивного просторового

розвитку *господарської системи* (ГС) у повоєнному періоді з акцентом на *когнітивно-інформаційний сценарний драйвер* (КІСД) [1] є реальною можливістю відбудови економіки в контексті забезпечення якості життя населення. Однак, в умовах ескалації різної природи загроз і ризиків, суб'єктам управління, при розробленні й обґрунтуванні характеру та специфічності ГС, слід обов'язково використовувати певний тип фільтрів (інвестиційних, інформаційних, інноваційних, технологічних) як для ГС України, так і окремих її регіонів чи просторових утворень. Зазначене обумовлено необхідністю: а) структурування даних: фільтри допомагають структурувати інформацію та виділити ключові аспекти, що впливають на просторовий розвиток і дозволяють зосередитися на найважливіших факторах, обґрунтувати пріоритети; б) оцінювання ризиків: інвестиційні фільтри корисні для оцінки фінансових ризиків і можливостей, що важливо в умовах обмежених ресурсів і невизначеності повоєнного періоду; в) аналізу потреб: використання фільтрів дозволяє глибше аналізувати потреби різних груп стейкхолдерів (держави, бізнесу, територіального утворення, населення) та визначати, які рішення будуть найбільш ефективними для їх задоволення; г) визначення технологічних пріоритетів: КІСД оцінюється через технологічні фільтри, які допоможуть визначити, які саме *когнітивно-інформаційні технології* (КІТ) є найбільш релевантними для реконструкції; д) інтеграції міжнародного досвіду: вибір фільтрів включає аналіз міжнародних практик, що дозволяє запозичити успішні рішення та адаптувати їх до українського контексту; ж) забезпечення гнучкості та адаптивності: фільтри забезпечують гнучкість у підходах до управління, дозволяючи адаптувати ГС відповідно до змін у середовищі або нових даних.

Використання фільтрів (в якості прикладу приведено розбудову інвестиційних епюр сценаріїв ГС – рис. 1 та 2) під час формування основних компонент ГС є неодмінним для забезпечення системності, раціональності й ефективності підходів до організації реконструктивного просторового розвитку ГС. Так, зокрема, візуалізація схем формалізації вірогідних інвестиційних епюр ГС передбачила врахування: а) на території країни різних типів просторових утворень (територіальні утворення, регіони, міста, сільські території, тощо); б) специфічності і кількості складових ГС у певний час, наприклад для 2024 р. це комбінація таких сценаріїв: інноваційно-інтеграційного, децентралізовано-стабілізаційного, еко- й економіко-резилієнтного, когнітивно-інформаційного; в) теоретичного формату інвестиційних епюр при графічному відображенні розподілу інвестицій за сценаріями і за етапами реконструкції.

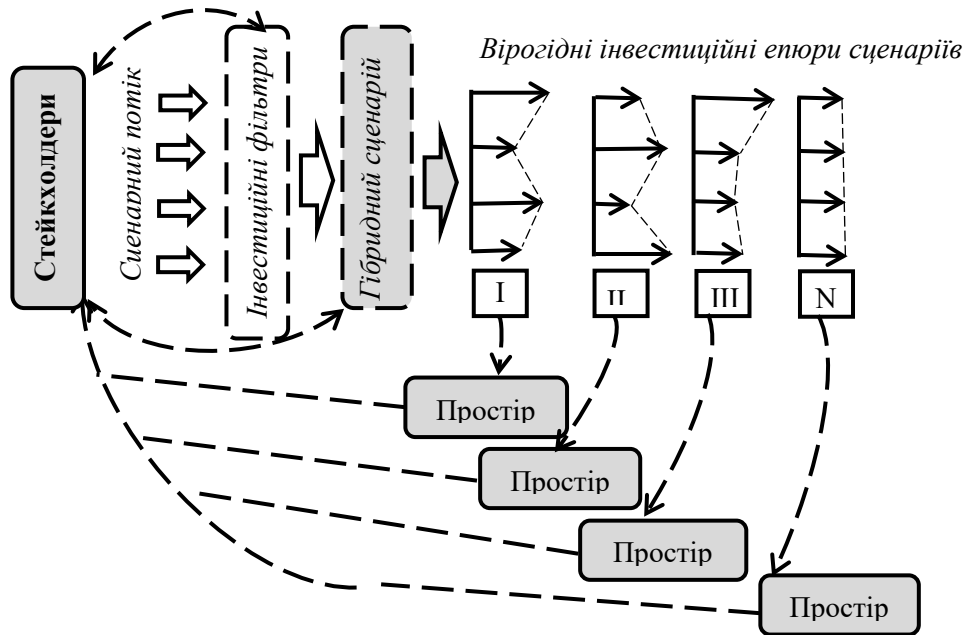

Рис. 1. Схема формування інвестиційних епох гібридних сценаріїв реконструкції просторових утворень

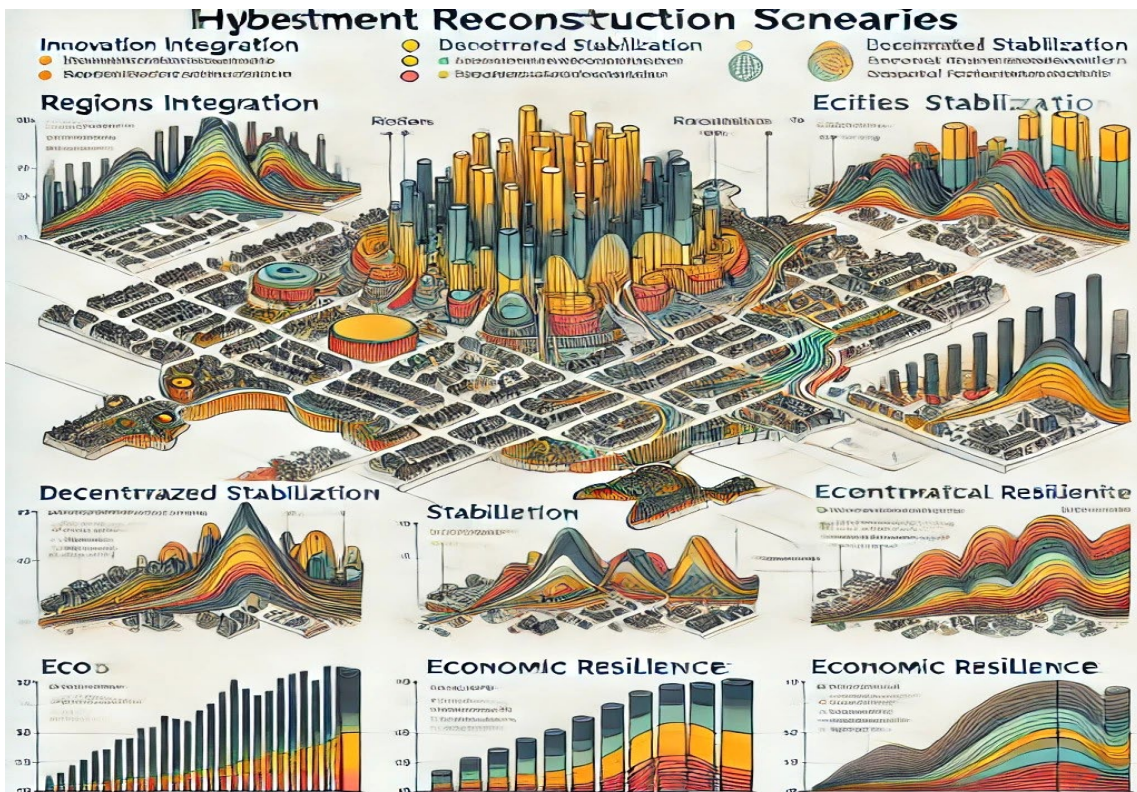

Рис. 2. Розподіл інвестицій за ключовими сценаріями ГБС та етапами реконструкції на різних рівнях повоєнного управління розвитком просторових утворень [2]

Порівняльна візуалізація інвестиційних епох у площині реконструкції просторового розвитку Київської та Харківської областей за ГБС із акцентом на

KICД (рис. 3) дозволяє деталізувати, сформулювати й описати варіативність вірогідного характеру інвестиційних епюр ГС цих регіонів:

1) Київська обл. (зона "активізації" у повоєнному періоді) – пошкодження від військових дій становлять 11,2 млрд дол. США, втрати – 82,7, потреби у відновленні – 42,5 млрд дол. США [3]. Стиль епюри: 1) динамічна графіка з акцентом на швидкий розвиток; 2) основні акценти інвестицій: а) інфраструктура – швидка модернізація та розвиток міських районів; технологічний сектор (акцент на цифрову трансформацію і розвиток КІТ); б) будівництво житла (відновлення і розширення житлових комплексів для переселенців і тих, хто втратив житло); в) енергетика (модернізація енергетичної інфраструктури з акцентом на ВДЕ). На графіку епюра для Київської обл. демонструє: різке зростання інвестицій у перші роки з найбільшим приростом у технологіях та інфраструктурі; лінія епюри плавно знижується через 5-7 років, коли відновлювальні процеси можуть, теоретично, завершитися, і почнеться перехід до сталого розвитку і господарювання;

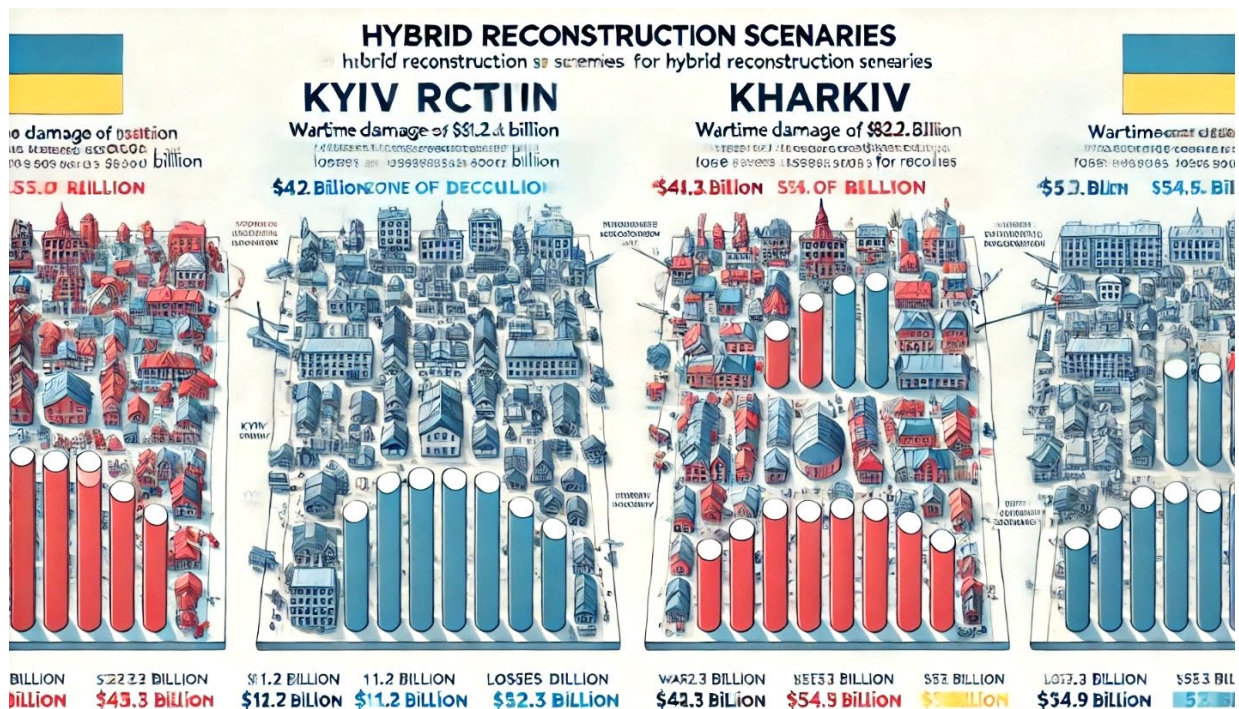

Рис. 3. Візуалізація порівняння схем побудови інвестиційних епюр для ГС реконструкції просторових утворень за Київським і Харківським регіонами [2]

2) Харківська обл. (зона "декомпресії") – пошкодження від військових дій 27,8 млрд дол. США, втрати: 32,3 млрд дол. США, потреби у відновленні: 54,9 млрд дол. США [3]. Візуалізація епюри: 1) стиль – стримана графіка, що підкреслює поступово-стабілізуючий розвиток; 2) основні акценти інвестицій: а) реконструкція інфраструктури: фокус на відновленні інфраструктури (дороги,

мости, комунальні послуги); б) промисловий сектор: відновлення виробництва, реабілітація заводів, а також науково-дослідної діяльності; в) житлова сфера: будівництво і ремонт житла для населення, зокрема для тих, хто зазнав найбільших втрат; г) соціальна інфраструктура: відновлення шкіл, лікарень, соціальних установ; 3) графіка: а) епюра демонструє поступово-рівномірний ріст обсягів інвестицій, де більшість коштів спрямовується на базову інфраструктуру та стабілізацію регіону; б) лінія епюри вирівнюється через 7-10 років, з акцентом на довгостроковий розвиток промисловості і цільове відновлення інфраструктури.

Загальна концепція візуалізації епюр: а) Київська область – більш швидке, динамічне відновлення з високим рівнем і масштабністю впровадження інновацій; б) Харківська область – послідовна стабілізація та поступове відновлення і регенерація критичних інфраструктур та виробництв. Чіткість представлення динаміки й концепту візуалізації епюр із відповідними потребами та показниками, дозволяє означити різні потреби і підходи до відновлення регіонів. Проте, на 01.08.2024 р., згідно з оновленою оцінкою пошкоджень і потреб України [4], загальна вартість реконструкції й відновлення зростає (486 млрд дол. США на наступне десятиліття - на 75 млрд дол більше, ніж за [3]). Для негайних потреб відновлення вже у 2024 р. Україні необхідно 15 млрд дол. США, зосереджених на відновленні житлового фонду, інфраструктури та залученні приватного сектору (пріоритетні галузі: житло, транспорт, промисловість, сільське господарство, енергетика). Ця оцінка відображає довгострокові потреби як у державному, так і приватному фінансуванні для відбудови після руйнувань, спричинених війною. Серед ключових напрямів – впровадження реформ для залучення інвестицій і підтримка зеленого й інклюзивного відновлення. Дані [4] свідчать: а) значна частина фінансової допомоги надходить від міжнародних донорів, з яких у 2024 р. було мобілізовано 47 млрд дол США (використовується для підтримки основних державних послуг, ремонтів інфраструктури, підтримки сільського господарства); б) реформи і політика, які каталізують інвестиції приватного сектору і визначають пріоритетність інклюзивного й екологічного відновлення, інтегрують встановлення пріоритетів, стратегування і планування сценаріїв у процес середньострокового бюджетного планування, є критично важливими для успішного відновлення. Тому, схеми побудови інвестиційних епюр ГБС із акцентом на КІСД для регіонів України, з часом, відповідно, зміняться.

Список використаних джерел

1. Микитенко В.В. Типізація систем сталого господарювання та формалізація їхніх базових моделей. *Наука та наукознавство*. 2022. № 3 (117). С. 21–35. <https://doi.org/10.15407/sofs2022.03.021>.

2. Микитенко В.В., Капінос М.С., Порохнявий Ю.Б. та ін. А.С. України №66068 Програмний продукт "Цільове програмне забезпечення: Функціональний, загально-конкурентний і потенційно-факторний набір стратегій сталого розвитку: формування і оцінка-прогнозування результативності "Dnepr Strategy Development v.1.0". *Офіційний бюлетень авторське право і суміжне право*, 2016. № 41. С. 508; 672.

3. Ukraine. Rapid Damage and Needs Assessment February 2022 – February 2023 / Ed. A. Himmelfarb. The World Bank, the Government of Ukraine, the European Union, the United Nations. March 2023, Washington, DC. 132 p. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099184503212328877/pdf/P1801740d1177f03c0ab180057556615497.pdf>.

4. The World Bank In Ukraine. Entering into the third year, Russia's invasion of Ukraine is a tragedy with far-reaching human and economic impacts. We will continue supporting the people of Ukraine through urgent repair projects and coordination with the Government for recovery and reconstruction efforts. URL: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/overview>.

Созанський О. І.,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний університет економіки
і технологій, м. Кривий Ріг

УДК 330.341

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПРОЗОРОСТІ САЙТІВ ТА РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Функціонування та розвиток суб'єктів господарювання в умовах війни зорієнтовані в межах стратегії виживання та забезпечення стійкості. Навантаження на онлайн функціонування бізнес-процесів зросло ще більше у порівнянні із періоду пандемії, що пояснюється наслідками військового стану в країні. Одним із вагоміших факторів виживання наразі також є забезпечення інформаційної прозорості веб-сайтів. Взаємозв'язок інформаційної прозорості сайтів та результатів діяльності суб'єктів господарювання є складним і багатограним аспектом, що впливає на різні елементи бізнес-процесів. Розглянемо цей зв'язок більш детально.

Довіра споживачів. Прозорість інформації на сайті є ключовим фактором для формування довіри споживачів. Коли компанія відкрито надає інформацію про свої продукти, послуги, умови роботи та ціни, це створює враження надійності. Дослідження показують, що споживачі частіше обирають бренди, які демонструють відкритість. Це можуть бути інтернет-магазини, які публікують детальну інформацію про продукцію, відгуки покупців і політики повернення, зазвичай отримують більше замовлень у порівнянні з тими, хто приховує цю інформацію.

Конкурентні переваги. Що стосується виділення суб'єкта на ринку. У сучасному бізнес-середовищі прозорість може стати суттєвою конкурентною перевагою. Сайти, які пропонують відкриті дані про свої досягнення, фінансові результати або соціальну відповідальність, можуть залучати більше уваги свідомих і прихильних споживачів. Також, щодо аналізу ринку. Компанії, що надають інформацію про свої успіхи, можуть краще позиціонувати себе на ринку. Наприклад, стартапи, які публікують свої фінансові показники та стратегії розвитку, часто привертають увагу інвесторів та партнерів.

Покращення репутації. З точки зору іміджу компанії. Прозорість інформації позитивно впливає на репутацію. Організації, які активно діляться даними про свою діяльність, зазвичай отримують кращу оцінку з боку споживачів, медіа та суспільства. Якщо говорити про соціальну відповідальність, то компанії, які демонструють свою відповідальність, наприклад, через екологічні ініціативи або соціальні проекти, здобувають повагу і прихильність споживачів.

Зменшення ризиків. Інформаційна прозорість дозволяє краще оцінювати ризики. Інвестори і партнери мають можливість детально аналізувати фінансові звіти та інші ключові показники, що зменшує невизначеність. У разі кризових ситуацій компанії з прозорими комунікаціями можуть швидше і ефективніше реагувати, оскільки у них уже налагоджено зворотний зв'язок з клієнтами та партнерами.

Залучення інвестицій. Прозорість у фінансовій діяльності є важливою умовою для залучення інвестицій. Інвестори віддають перевагу компаніям, які відкрито звітують про свої результати і стратегії. Наприклад, публічні компанії зобов'язані регулярно надавати фінансові звіти, і це не лише підвищує довіру інвесторів, а й збільшує їхню готовність вкладати капітал.

Поліпшення внутрішніх процесів. Прозорість сприяє вдосконаленню внутрішніх процесів. Коли дані доступні для аналізу, компанії можуть швидше ідентифікувати проблеми, визначати слабкі місця та знаходити ефективні рішення. Також, прозорість у відносинах і відкриті комунікації між різними підрозділами компанії підвищують ефективність роботи, оскільки команди можуть обмінюватися інформацією і координувати дії.

Залучення талановитих працівників. Сайти з високим рівнем інформаційної прозорості можуть бути більш привабливими для потенційних працівників. Кандидати, які шукають етичні та прозорі організації, частіше обирають компанії, які демонструють свою відкритість. Прозорість також сприяє формуванню позитивної корпоративної культури, що може призвести до підвищення мотивації і продуктивності працівників.

Отже, інформаційна прозорість сайтів тісно пов'язана з результатами діяльності суб'єктів господарювання. Вона не лише сприяє формуванню довіри та репутації, а й забезпечує залучення інвестицій, зменшує ризики, оптимізує внутрішні процеси та допомагає залучати талановитих працівників. В умовах сучасної конкурентної економіки прозорість стає критично важливою для успішного ведення бізнесу. Тому нехтування питаннями забезпечення її гідного рівня обумовить появу деструктивних наслідків для діяльності суб'єктів господарювання.

Чкан І. О.,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, обліку і оподаткування,
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного, м. Запоріжжя

УДК 368:336

СТРАХОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ: ТРЕНДИ ТА РЕАЛІЇ

Інституційні перетворення фінансового ринку України, які тривають більше десяти років, мають потужну базу для формування конкурентоспроможного середовища як всередині країни, так і у світовому фінансовому середовищі. Фінансовий світ системно вдосконалюється, а кількість його інструментів розширюється. Становлення ринкової економіки країни та її розвиток відбувається шляхом проведення аналізу, виваженого планування, розробки стратегії розвитку не тільки окремо взятої галузі, а й кожного суб'єкта господарювання усіх форм власності.

За мінливих умов сьогодення виникла необхідність розробки стратегії розвитку страхової компанії як об'єктивно перспективного фундаменту самовдосконалення та ствердження компанії на ринку страхових послуг. На цьому акцентує увагу новий Закон України "Про страхування", який набув чинності 1 січня 2024 року. Стратегічне планування актуалізує бажання

керівників та власників компаній прогнозовано управляти грошовими потоками, мати бачення покращення надаваних послуг, перспектив розвитку та розширення бізнесу, примноження прибутків.

Популярний журнал про страхування Forinsurer [1] у 2024 році називає три тренди в страхуванні: штучний інтелект, цифровізація та агентські продажі. Цифровізація змінює роль страхування: від захисту від ризиків до прогнозування та запобігання ризикам, а сфера штучного інтелекту розвивається настільки швидко, що навіть експертам важко встигати за розвитком. Страхові агенти є важливим засобом продажу для страховиків, володіють широким діапазоном інформації, пов'язаної з власниками страхових полісів, заявками на поліси, оновленнями андеррайтингу, а також інформацією про виставлення рахунків і платежі. Цифрові технології, які допомагають страховим агентам стати більш продуктивними, підвищують лояльність агентів, прискорюють продажі та розширюють загальний бізнес як для страховиків, так і для агентів.

Трансформаційні зміни на основі цифровізації процесів роблять цифровими не тільки страхові послуги, а і посилюють значення страхування при кіберзагрозах (кіберстрахування). Ринок зараз стикається з унікальною комбінацією підвищених загроз і стабільного страхового середовища, яке підтримується сильними механізмами контролю ризиків. Це створює основу для зрілого ринку кіберстрахування, що розвивається за рахунок інновацій та зростання на основі реальних ризиків [2].

Також, пріоритетним в роботі страхової компанії стає формування індивідуального підходу до кожного клієнта з повним набором послуг. Наприклад, документи по врегулювання страхових випадків по більшості видів страхування можна подати віддалено, пройшовши ідентифікацію за допомогою сервісу Дія. Цифровізація фінансово-облікових документів, використання цифрового підпису, мобільні застосунки, використання штучного інтелекту кардинально змінило підхід фінансових інституції до обслуговування клієнтів. Не винятком є страхові послуги. Наприклад, чат-боти на основі штучного інтелекту дозволяють цілодобово надавати відповіді на питання клієнтів незалежно від місцезнаходження, а страховим агентам допомагають швидше обробляти запити і врегулювати питання.

Динамічний розвиток світового фінансового ринку вдало відповідає на всі запити та потреби його учасників. При наявності різноманітних ресурсів не втрачає актуальності для бізнесу пошук методів скорочення витрат при покращенні якості послуг. Кооперація діяльності страхових компаній та банків у світі розширюється. Банкострахування давно стало окремою фінансовою

послугою, яка на основі офіційно оформленої угоди між банком та страховою компанією має на меті задовольнити потреби клієнтів у страховому захисті або банківському обслуговуванні через банківські і страхові канали. Як правило, це відбувається шляхом продажу страхових послуг через банківські установи. За такої співпраці банки стають конкурентнішими на фінансовому ринку із залученням нових клієнтів й це дозволяє суттєво знизити фінансові ризики діяльності. В Україні, страхові продукти, які реалізують через банківські установи в більшості випадків стандартизовані: автострахування, страхування майна та здоров'я, КАСКО, туристичне страхування. Також слід відмітити страхування банками фінансових ризиків, в тому числі і майна банку та цінностей й убезпечення самих клієнтів банку наголошуючи на численних шахрайських діях з коштами на рахунках, банківськими картками, депозитними вкладками, електронними сервісами тощо. Співпраця банку та страхової компанії дозволяє обом підвищити імідж та репутацію, сформувати базу постійних клієнтів, розширити агентську та представницьку мережу на території країни, скоротити витрати на надання відповідної банкострахової послуги.

Безумовно, розвиток страхового ринку України та й всього фінансового сектору в реаліях воєнних ризиків та особливостей повоєнної відбудови потребує інвестицій, допомоги міжнародних партнерів та внутрішніх важелів впливу на регуляторну сферу. Але незмінно важливим трендом залишається цифровізація послуг та обслуговування внутрішніх бізнес-процесів, впровадження нових технологій та розробка й реалізація вдалих бізнес-планів.

Список використаних джерел

1. Онлайн-журнал Forinsurer. URL: <https://forinsurer.com/news/24/03/07/43552> (дата звернення: 03.10.2024).
2. Журнал про страхування та іншуртех Insurance TOP №2(98)2024. URL: <https://forinsurer.com/files/file00752.pdf> (дата звернення: 03.10.2024).

СЕКЦІЯ 10. ІНОЗЕМНІ МОВИ

.....
SECTION 10. FOREIGN LANGUAGES

Hostishcheva, N. O.,

УДК 378.147

teacher of the Department of German Philology
and Methods of Teaching Germanic Languages,
Bogdan Khmelnytsky Melitopol
State Pedagogical University

Kharchenko, T. I.,

teacher of the Department of German Philology
and Methods of Teaching Germanic Languages,
Bogdan Khmelnytsky Melitopol
State Pedagogical University

PROJECT-BASED LEARNING IN ESL TEACHING

Project-Based Learning has emerged as an effective pedagogical approach in English as a Second Language (ESL) teaching. This method encourages students to engage actively in the learning process through collaborative projects, enabling them to apply language skills in real-world contexts. As globalization increases, the need for effective ESL education has become more pronounced, and Project-Based Learning offers a framework to meet this demand by enhancing motivation, language proficiency, and critical thinking skills among learners.

Project-Based Learning is grounded in constructive theories of learning, which posit that knowledge is constructed through social interaction and meaningful experiences. According to J. Dewey (1938), education should be based on real-life experiences that engage students in problem-solving and inquiry. This aligns with Project-Based Learning's emphasis on student-centered learning, where learners take responsibility for their educational journeys through hands-on projects.

David W. Johnson and Roger T. Johnson are prominent researchers in the field of cooperative learning, which complements Project-Based Learning. Their work highlights the effectiveness of collaborative learning strategies in enhancing student engagement and achievement. They have published numerous articles and books on cooperative learning and have shown how these strategies can be effectively integrated into Project-Based Learning, especially in language learning contexts [2].

Jeffrey W. Thomas is known for his extensive research on Project-Based Learning, particularly in the context of technology and education. His foundational work, "A Review of Research on Project-Based Learning," synthesizes various studies and provides insights into how PBL can be effectively implemented in different educational settings, including ESL classrooms. His findings emphasize the importance of real-world applications and student autonomy in language learning. [4]

The contributions of these scientists and educators have significantly shaped the understanding and implementation of Project-Based Learning in ESL teaching. Their research emphasizes the importance of experiential, collaborative, and technology-enhanced learning, which continues to influence educators around the world in their efforts to improve language instruction through PB Project-Based Learning.

Researchers have shown that Project-Based Learning fosters deeper understanding and retention of knowledge compared to traditional instructional methods. Studies indicate that students engaged in Project-Based Learning demonstrate improved language skills, creativity, and collaborative abilities. By working on projects, ESL students can practice their language skills in authentic contexts, thus bridging the gap between classroom learning and real-world application.

The benefits of Project-Based Learning in ESL can be defined as follows:

1. **Enhanced Language Skills:** Project-Based Learning allows learners to use English in meaningful contexts, which can significantly improve their speaking, writing, listening, and reading skills. Through projects, students often engage in discussions, presentations, and written reports, all of which require the practical application of language skills.

2. **Increased Motivation:** Traditional language teaching methods can sometimes lead to disengagement. Project-Based Learning, however, involves students in topics they are passionate about, thereby increasing their intrinsic motivation to learn. This personal investment in their learning makes them more likely to engage with the language.

3. **Development of Critical Thinking:** Project-Based Learning encourages students to analyze problems, think critically, and collaborate with peers. These skills are essential for language learners, who must navigate complex social and cultural contexts in their communication.

4. **Real-World Application:** By engaging in projects that reflect real-world issues, students see the relevance of their. This not only helps in language acquisition but also prepares them for future professional environments where English proficiency is often required.

To effectively implement Project-Based Learning in ESL classrooms, educators can consider the following strategies:

1. **Clear Objectives:** Establish specific language-learning objectives that align with project goals. This ensures that the projects contribute directly to the development of language skills.

2. Collaborative Learning: Encourage group work, allowing students to learn from one another and practice their language skills collaboratively. This also fosters a sense of community and teamwork, which is crucial for language development.

3. Assessment and Feedback: Develop assessment criteria that encompass both the process and the final product of the project. Provide ongoing feedback to guide students and help them improve their language skills throughout the project.

4. Integration of Technology: Utilize technology to enhance Project-Based Learning. Digital tools can facilitate collaboration, research, and presentation, making projects more engaging and accessible to students.

Teachers can face definite challenges in Project-Based Learning.

Despite its numerous benefits, implementing Project-Based Learning in ESL education is not without challenges:

1. Time Constraints: Projects can be time-consuming, and fitting them into a tight curriculum can be difficult. Teachers must carefully plan and allocate time for project work within the syllabus.

2. Diverse Proficiency Levels: ESL classrooms often contain students with varying levels of language proficiency. Teachers must differentiate instruction to ensure that all students can participate and benefit from the projects.

3. Resource Availability: Not all educational institutions are equipped with the resources needed for effective PBL implementation. Teachers may need to be creative in sourcing materials or adapting projects to fit available resources.

So, Project-Based Learning represents a dynamic and effective approach to teaching English as a Second Language. By fostering engagement, enhancing language skills, and encouraging critical thinking, Project-Based Learning prepares students for real-world communication. While challenges exist, the benefits of this methodology make it a worthwhile endeavor for educators seeking to improve ESL instruction. As the field of language education continues to evolve, embracing innovative teaching methods like Project-Based Learning will be crucial for meeting the diverse needs of learners.

References

1. Bell, S. (2010). Project-Based Learning for the 21st Century: Skills for the Future. "The Clearing House". URL: <https://www.jstor.org/stable/20697896>.

2. Johnson, D.W., & Johnson, R. T. (2008). Cooperation and the Use of Technology in Education. In R. K. Sawyer (Ed.), *The Cambridge Handbook of the Learning Sciences* (pp. 341-364). Cambridge University Press.

3. Krajcik, J.S., & Blumenfeld, P.C. (2006). Project-Based Learning. In R. K. Sawyer (Ed.), "The Cambridge Handbook of the Learning Sciences". Cambridge University Press. URL: <https://www.cambridge.org/core/books/cambridge-handbook-of-the-learning-sciences/2E4224681267E61DBCE9B27630ED17BA>.

4. Thomas, J.W. (2000). A Review of Research on Project-Based Learning. The Autodesk Foundation. Retrieved from URL: <http://www.bie.org>.

Киричок О. В.,

Мелітопольська гімназія № 4
Мелітопольської міської ради
Запорізької області

УДК 378.14

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ: МЕТОДИ ТА ПІДХОДИ

Один із ключових аспектів вивчення будь-якої мови – це здатність аналізувати інформацію, робити висновки та висловлювати обґрунтовані думки. Саме тому на уроках англійської мови дуже важливо розвивати критичне мислення, що сприяє формуванню навичок аналізу текстів, розумінню контексту та вмінню аналізувати мовні явища та висловлювати свою точку зору, а це є ключовим для успішного оволодіння мовою.

Робота в групах і парах, дебати, проєктне навчання та проблемно-орієнтоване навчання є одними з найбільш дієвих методів розвитку критичного мислення на уроках англійської мови.

Для розвитку критичного мислення під час роботи в групах важливо навчити учнів уважно слухати, реагувати на коментарі та правильно формулювати запитання. Теми для обговорення мають бути актуальними для їхнього життєвого досвіду та викликати інтерес. Дебати допомагають учням досліджувати тему, ставити запитання, формулювати аргументи та знаходити докази. Для проведення дебатів на уроках англійської мови можна розділити учнів на дві групи: одна підтримує тему, інша – заперечує. Учням слід надати час для підготовки аргументів. Під час дебатів кожна команда стисло викладає свою позицію, учасники по черзі висловлюють аргументи. Команди задають питання одна одній, щоб поставити під сумнів позицію суперників або отримати додаткові пояснення. Наприкінці, кожна команда підсумовує свої ключові аргументи. Вчитель може оцінювати як мовні навички, так і логічність аргументації та здатність слухати й реагувати на заперечення. Оскільки дебати передбачають активну участь у обговоренні різних точок зору та пошук аргументів для захисту своїх позицій, вони є ефективним засобом розвитку критичного мислення, що допомагає аналізувати інформацію, робити обґрунтовані висновки та приймати зважені рішення.

Іншим методом розвитку критичного мислення є так звані сократівські дебати. Суть цього методу полягає в тому, що вчитель обирає текст або тему для обговорення і ставить відкриті запитання, на які немає однозначної відповіді.

Хоча метод називається дебатами, основна увага зосереджена на діалозі та розумінні, а не на перемозі чи доведенні своєї правоти. Сократівські дебати спонукають учнів критично мислити, обґрунтовувати свої думки та підкріплювати їх доказами. Зазвичай, питання які ставить вчитель під час дебатів не мають однозначної правильної відповіді, тож вони спонукають учнів до пошуку глибшого розуміння проблеми.

Ефективними методами розвитку критичного мислення є проблемно-орієнтоване навчання, метод проєктів, кооперативне навчання (cooperative learning) та співробітницьке навчання (colaborative learning).

Проблемно-орієнтоване навчання стимулює учнів аналізувати проблеми, шукати рішення та оцінювати їх, розвиваючи навички логічного мислення, критичного аналізу даних і формулювання аргументованих висновків. Учні вчаться ставити запитання, досліджувати різні підходи та робити висновки на основі фактів.

Метод проєктів заохочує учнів до самостійного пошуку інформації, прийняття рішень та оцінки результатів своєї діяльності, що формує здатність критично оцінювати як власну, так і чужу роботу. Це сприяє розвитку критичного мислення та навичок вирішення проблем.

Кооперативне навчання передбачає роботу учнів у групах, де кожен виконує свою роль, що сприяє розвитку відповідальності, спільного вирішення завдань і навичок обґрунтованої критики. Учні взаємодіють, обговорюють ідеї, приймають рішення, що формує здатність конструктивно критикувати та захищати власну точку зору.

Співробітницьке навчання спрямоване на спільне вирішення проблем без чітко розподілених ролей, що стимулює обмін ідеями і розвиток критичного мислення через дискусії та аналіз різних точок зору. Це допомагає учням розвивати здатність до глибокого аналізу та оцінки ситуацій.

Прикладом співробітницького навчання може бути така діяльність як "Твердження згоди-незгоди". Спершу вчитель каже твердження, на кшталт "Travelling broadens our minds". Тоді учні шикуються в шеренгу залежно від того, наскільки вони згодні чи незгодні з твердженням. Учень, який найбільше погоджується з твердженням, стає в один кінець, а учень, який найбільше не погоджується, - в інший кінець. Всі інші стають десь посередині, залежно від їхньої думки. Учні спілкуються з тим, хто стоїть поруч і, ймовірно, має схожу точку зору, але вчитель може організувати чергу так, щоб вони говорили з кимось із протилежною позицією.

Використовуючи метод Think-pair-share, вчитель пропонує учням тему для роздумів, яку вони спершу аналізують самостійно. Після цього учні об'єднуються в пари для обговорення, а потім презентують свої висновки перед усім класом.

Проектний метод навчання включає дослідження теми, збір інформації та представлення висновків. Цей підхід не лише допомагає засвоїти знання, але й дозволяє застосовувати їх на практиці та аналізувати отриману інформацію. Метод сприяє глибшому розумінню і кращому засвоєнню матеріалу.

Проблемно-орієнтоване навчання є також дієвим методом розвитку критичного мислення. Учні навчаються через вирішення реальних проблем, що спонукає їх активно мислити, шукати та аналізувати інформацію, а також приймати обґрунтовані рішення. Наприклад, проблема безпритульних тварин у місті. Діти досліджують цю проблему, збирають інформацію та пропонують рішення. Під час цього процесу учні аналізують та оцінюють дані з різних джерел, перевіряють їх достовірність і вчаться розрізняти факти від думок. Завдяки тому, що метод орієнтований на реальні проблеми, учні бачать, як їхні знання можуть бути застосовані в житті.

Усі ці методи навчання, як-от Think-pair-share, проектний метод, кооперативне навчання та Сократівські дебати, спрямовані на використання англійської мови для різних цілей. По-перше, вони сприяють розвитку мовних навичок, оскільки учні практикують англійську під час обговорень, формулювання думок і висловлювання ідей. По-друге, ці методи стимулюють комунікацію, адже передбачають активну взаємодію між учнями, що розвиває їхні навички говоріння та слухання англійською мовою.

Крім того, вони сприяють розвитку критичного мислення, оскільки англійська використовується для аналізу та аргументації, що не лише допомагає вивчати мову, але й розвиває здатність учнів мислити логічно та критично. У груповій роботі учні вчаться співпрацювати англійською, що вдосконалює навички командної роботи в англійськомовному середовищі. Також ці методи допомагають розвивати вміння вирішувати проблеми: учні шукають рішення, обговорюють альтернативи та висловлюють свої ідеї англійською, що дозволяє практикувати мову в контексті реальних ситуацій. Таким чином, ці методи інтегрують мовні навички з розвитком критичного мислення, співпраці та творчого підходу до вирішення завдань.

Варто зазначити, що розвиток критичного мислення це постійний процес, який вимагає систематичної роботи. Створення сприятливого навчального середовища, де учні заохочуються ставити питання та не боятися висловлювати свої думки, і можуть довести свою точку зору, є ключовим фактором у цьому процесі. Групові обговорення, дебати, робота в парах, проблемно-орієнтоване навчання та метод проектів можуть використовуватися як ефективні способи покращення навичок критичного мислення на уроках англійської мови в Новій

українській школі. Ці методи стимулюють учнів мислити активно, творчо, самостійно приймати рішення, аналізувати їх наслідки, що є ключовими елементами критичного мислення.

Список використаних джерел

1. Гембарук А. С., Бовгиря О. Розвиток критичного мислення учнів на уроках іноземної мови. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/9351/1/Gembaruk_Bovgyrya_Rozvytok_krytychnogo_myslennya_na_urokah_inozemnoyi_movy.pdf.
2. Критичне мислення: чому воно важливе особливо зараз. Психологер. 2023. URL: <https://psychologer.com.ua/krytychne-myslennia>.
3. Ларіна Т.О. Критичне мислення: ключові характеристики та вправи для його розвитку. На Урок. 2018. URL: <https://naurok.com.ua/kritichne-mislennya-klyuchovi-harakteristiki-ta-vpravi-dlya-yogo-rozvitku-3091.html>.
4. Пометун О. Як розвивати критичне мислення в учнів. Нова українська школа. 2017. URL: <https://nus.org.ua/articles/krytychne-myslennya-2>.
5. Сярова О. В. Розвиток критичного мислення у молодших школярів: ефективні методи та прийоми. На урок. 2024. URL: <https://naurok.com.ua/stattya-rozvitok-kritichnogo-mislennya-u-molodshih-shkolyariv-efektivni-metodi-ta-priyomi-423365.html>.
6. Розвиток критичного мислення: кому, для чого і як? Інститут "Республіка" мережа "Активна Громада". 2023. URL: <https://inrespublica.org.ua/novyny/rozvytok-krytychnogo-myslennya-komu-dlya-chogo-i-yak.html>.

Кравець О. О.,
старший викладач
кафедри іноземних мов,
Таврійський державний агротехнологічний
університет імені Дмитра Моторного, м. Запоріжжя

УДК 378.141

MODERN TOOLS OF LEARNING FOREIGN LANGUAGES

Nowadays, English language learning has received a lot of attention from our government. In 2024, the Verkhovna Rada of Ukraine adopted the Law of Ukraine "The Use of English in Ukraine". In Article 3 this law outlined the range of persons who must speak English and also approved the requirements for the level of their language proficiency. At this stage, the question of how to learn the language arises when it is

not always possible to find time to attend classes in a study group or lessons with a tutor. It can also be difficult to determine your language level, and understand what exactly needs to be improved and how to do it. In such cases, foreign language learning platforms can help. They allow you to learn a language at your own pace and in your own time, and they will also provide you with a certificate.

The article aims to investigate the peculiarities of language courses, especially one of the courses of Mariupol State University.

We decided to take a look at the available free language learning resources. *The Learn Lifelong* blog offers 10 free courses that you can use. Among them is **BBC Learning English**, which provides an opportunity to learn British English from the lower intermediate level. There are many directions, video and audio materials with text and transcription. One of the sections is dedicated specifically to working on pronunciation. *The 6 Minute English* course - six-minute videos on various topics - is one of the most popular among users.

Livemocha is a social network for foreign language learners. Livemocha is a community of enthusiasts: teachers, linguists and, of course, everyone who is just learning a foreign language. Community members help each other learn. If you complete a task, native speakers will correct your mistakes. There is also a practice of text messaging. Video or audio chat will provide better practice. You can find a partner: you learn English and help them learn Ukrainian, all in real time.

Bussu. You can also find an English-speaking companion on this resource. It has a large number of lessons for memorising vocabulary, pronunciation and other aspects of language learning. Just like on Livemocha, your exercises will be checked by a native speaker, and you, in turn, will check them. The app is well designed for iOS and Android.

ESLPod is a live American English language, with many podcasts covering all areas of life, and humour is always present. Due to the method of presentation, the vocabulary is quite easy to learn and retain.

Lang8 – there you can post any material for review: an essay, a blog post or homework. All this material will be checked by native speakers registered on the site. As a thank you, you can check their Ukrainian exercises.

Engvid – video lessons in English. All videos are divided into categories depending on the level of language proficiency and are grouped by topic - you can watch lessons to prepare for exams or lessons explaining specific aspects of grammar.

Exam English is a super site for those preparing for international language exams such as IELTS, TOEFL and others. You can also take online tests and determine your current level of English.

Loyalbooks – has more than 7000 free audiobooks in English.

As you can see, there are a lot of courses for studying English, but we would like to draw attention to and analyse the courses created as a part of the English4You project organised by Mariupol State University. Teachers and students can take no more than two courses in a distance format. The training period is 120 days. The platform includes 30 courses for different levels of language proficiency (from A1 to C2), covering general, business, academic, and specialised (ESP) English, as well as preparation for IELTS, TOEIC, and TOEFL tests. The lessons help you improve your speaking, listening and writing skills and expand your vocabulary.

The special feature of these courses is that you can develop the skills that you need. For example, you have a good grasp of grammar but have problems with vocabulary. The Vocabulary for General English course will help you improve your knowledge. The structure of the course offers you to learn new words by listening to them, writing them and explaining the meaning of the word in English. The tasks are very accessible and of the same type. Throughout the course, you will see 4 types of exercises that will be repeated. The course offers you 6226 words that are shown one by one and if you know the meaning of the word, you can skip it, if not, the programme will provide you with the definition of the term, listening to the word and a sentence demonstrating how the term is used. As soon as you have collected 11 new words, the app sends you to practice the material and then the app independently determines when you need to return to the exercises. The first exercise asks you to listen to the word and find it in the list of new words, so you practice the correct pronunciation of the word, the second exercise teaches you how to spell these words - the programme shows the word and then it disappears - the task is to spell the word correctly by yourself.

After that, you will hear the pronunciation of the word again and the programme will check whether it is spelt correctly. The next task will be to look up the definition of the word and, having understood what is meant, write the word. You will again hear it pronounced by the speaker. And the last test of how well you have memorised the words will be a gap-fill task. After that, you will be returned to a set of unfamiliar words. Before you start the course, you will be given an explanation of how to work and learn the words more efficiently. The course has colour-coded words to help you distinguish between words you have already learnt and new ones. You can also look at the lexical and grammatical features of words in a separate category of the course.

To improve the course, we would like to suggest the following:

- before the exercises, write a task explaining what exactly needs to be done;
- to divide words into semantic groups and topics;

– add other types of tasks, for example, “fill in the gaps in the text”, “find new words in the text”;

– in tasks that require thinking, not giving answers so quickly, or allowing students to ask for help;

– examples of word usage are given in sentences and the same sentences are used in the tasks. We think this is a good idea, but we would like to see additional sentences to better understand how the word is used in different situations;

– provide word derivations right away when learning a new word;

– provide verbs with prepositions;

– to provide the peculiarities of the word's use not in a separate category, as we can see it in the course, but next to the word (plural or singular, countable or uncountable, regular or irregular, abstract, collective, etc).

The course is useful and interesting and allows you to replenish your vocabulary, provided you work hard and, most importantly, systematically.

To sum up, it is important to choose your own course among the variety of courses, to study systematically and to practice every day. You can combine the courses, for example, the Vocabulary for General English course with Bussu, where you will practice your speaking skills, or with BBC Learning English to develop your listening skills. Studying foreign languages with the help of various platforms is affordable and useful.

Список використаних джерел

1. Закон України. Про застосування англійської мови в Україні. URL:
2. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3760-20#Text> (дата звернення: 03.10.24).
3. 10 безкоштовних ресурсів для вивчення англійської мови. URL: <https://learnlifelong.net/10-bezkoshtovnyh-resursiv-dlya-vyvchennya-anglijskoji-movy> (дата звернення: 03.10.24).
4. Проєкт з вивчення англійської мови English4Ukraine. URL: <https://mu.edu.ua/english4ukraine> (дата звернення: 03.10.24).

Онiщук С. В.,

УДК 811.133.1:81'373.611

здобувач другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Національний технічний університет України

"Київський політехнічний інститут імені

Ігоря Сікорського", м. Київ

Цимбал І. В.,

канд. психол. наук,

доцент кафедри теорії,

практики та перекладу французької мови,

Національний технічний університет України

"Київський політехнічний інститут імені

Ігоря Сікорського", м. Київ

LA VERBALISATION MÉTAPHORIQUE DU CONCEPT GUERRE DANS LE DISCOURS MÉDIATIQUE FRANÇAIS

Le discours médiatique occupe une place centrale dans la société moderne, influençant la perception des événements et la construction des réalités sociales. La linguistique s'intéresse à ce discours, car il reflète non seulement les dynamiques sociales et politiques d'une époque, mais aussi les moyens langagiers employés pour façonner l'opinion publique. Cette étude vise à explorer l'utilisation du concept de GUERRE dans le discours médiatique français, en mettant en lumière la verbalisation métaphorique de celui-là.

Dans les travaux linguistiques actuels, différentes typologies de métaphores ont été élaborées. L. Prybluda propose une classification détaillée des métaphores lexicales, comprenant celles qui opposent les humains et les animaux (зооморфні); celles qui transmettent les caractéristiques des plantes aux humains (фітоморфні); celles qui sont tirées de la mythologie (міфоморфні); celles-ci ayant des éléments et des motifs issus du monde des contes de fées, des légendes (казкові); celles-ci transférant les qualités humaines au monde environnant (артефактні) [1, p. 6].

Nous avons trouvé et analysé les phrases tirées du discours médiatique français où le concept GUERRE est verbalisé par les métaphores. Commençons par les exemples avec la métaphore qui consiste à transférer les images mythiques aux humains [1, p. 7].

*Mais grâce à nos médecins, si nous pouvons amener un soldat blessé à l'infirmierie, il sera sauvé. Ce sont des **titans**, des **dieux**. (1)*

Dans cette phrase, les métaphores *titans* et *dieux* sont utilisées pour qualifier les médecins, en soulignant leur force, leur dévouement et leurs capacités surhumaines. Également, le locuteur compare implicitement les défis rencontrés par les médecins à des combats titanesques, créant ainsi une analogie entre le champ de bataille et les luttes mythologiques.

En ce qui concerne les métaphores qui impliquent la transposition de phénomènes naturels à l'humain, il est à noter qu'elles sont fondées sur le transfert des caractéristiques des êtres vivants du règne animal, englobant des espèces telles que les mammifères, les oiseaux, les poissons, les insectes et les mollusques [1, p. 6] :

Les Russes nous ont chassés comme des loups affamés. (2)

Les soldats russes y sont comparés aux animaux sauvages en quête de nourriture. Cette métaphore évoque une image puissante de prédateurs. En associant les Russes à des loups, la phrase souligne la menace qu'ils représentent, renforçant l'idée d'une agression violente et implacable.

Pourquoi le pape François évite de "taquiner" l'ours Poutine ? (3)

Telle métaphore se manifeste par la comparaison du président russe Vladimir Poutine à un ours. L'ours est souvent perçu comme un symbole de puissance, de force et de danger. En qualifiant Poutine d'ours, cette expression laisse entendre qu'il incarne une figure redoutable, susceptible de réagir de manière imprévisible et potentiellement agressive.

La métaphore suivante est une figure qui utilise des éléments et des motifs issus du monde des contes de fées, des légendes ou du fantastique pour exprimer des idées, des émotions ou des concepts [1, p. 7] :

Guerre en Ukraine : l'armée enrichit son arsenal d'un "dragon drone" crachant une munition incendiaire. (4)

On y voit la métaphore dans la dénomination d'un objet militaire, notamment d'un drone. Le *dragon* fait référence à une créature féérique souvent associée à la puissance, à la dangerosité et à la magie. Dans les contes de fées, les dragons crachent du feu en détruisant les adversaires, ce qui explique telle dénomination du drone.

Pour conclure, les métaphores verbalisant le concept GUERRE servent à transmettre les nuances émotionnelles, sensibiliser les lecteurs à la réalité du conflit armé en rendant l'information plus accessible. Cependant, elles ne sont pas très répandues dans le discours médiatique français.

Список використаних джерел

1. Приблуда Л. М. Структура та стилістичні функції вторинних номінацій в українській художній прозі початку XXI століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 "Українська мова". Київ, 2018. 20 с.

Джерела ілюстративного матеріалу

1. Grynszpan E. Guerre en Ukraine : l'armée enrichit son arsenal d'un " dragon drone " crachant une munition incendiaire. Le Monde.fr. URL: https://www.lemonde.fr/international/article/2024/09/06/ukraine-l-armee-enrichit-son-arsenal-d-un-dragon-drone-crachant-une-munition-incendiaire_6305801_3210.html (дата звернення: 01.10.2024).
2. Guerre en Ukraine : un soldat ukrainien raconte à la BBC " l'enfer " de la ligne de front - BBC News Afrique. BBC News Afrique. URL: <https://www.bbc.com/afrique/monde-67664330> (дата звернення: 01.10.2024).
3. "Les Russes nous ont chassés comme des loups affamés": cette réfugiée ukrainienne de 16 ans, tout juste arrivée en Pologne, témoigne. BFMTV. URL: https://www.bfmtv.com/international/asie/russie/les-russes-nous-ont-chasses-comme-des-loups-affames-cette-refugiee-ukrainienne-de-16-ans-tout-juste-arrivee-en-pologne-temoigne_VN-202203010040.html (дата звернення: 01.10.2024).
4. Pourquoi le pape François évite de "taquiner" l'ours Poutine. Courrier international. URL: <https://www.courrierinternational.com/une/vu-de-pologne-pourquoi-le-pape-francois-evite-de-taquiner-l-ours-poutine> (дата звернення: 01.10.2024).

Парчевська Д. Д.,

здобувачка другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Національний технічний університет України

"Київський політехнічний інститут імені

Ігоря Сікорського", м. Київ

Школяр Л. В.,

доцент кафедри теорії, практики

та перекладу французької мови,

Національний технічний університет України

"Київський політехнічний інститут імені

Ігоря Сікорського", м. Київ

УДК 81`23:81`25

ГЕНДЕРНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБРАЗІВ У НОВОРІЧНИХ ПРОМОВАХ ФРАНКОМОВНИХ ПОЛІТИКІВ

На думку Ф. С. Бацевича, гендер – це "системна характеристика соціального порядку, яка постійно відтворюється як у стосунках свідомості, так і в структурах

міжсуб'єктної взаємодії" [1, с. 152]. Узагальнюючи погляди інших науковців, Г. Тихоновська доходить висновку, що гендер – це "соціолінгвістична категорія, яка на відміну від біологічної статі, виступає набором соціо-рольових самовизначень, які можуть співпадати із суто біологічними статево-рольовими стереотипами або суперечити їм" [2, с. 231]. І попри те що гендер не відносять до суто лінгвістичних категорій, завдяки аналізу структури мови можна дізнатися про його роль у культурі, нормах поведінки жінок і чоловіків у певній країні, стилістичні особливості їхнього мовлення, різницю мовних картин тощо. Окрім цього, такі дослідження сприяють розширенню уявлення про образи, використовувані політиками та політикинями в своїх промовах з метою більш ефективного впливу на аудиторію. Наша розвідка постає актуальною, адже наразі подібних досліджень у франкомовному просторі ще не існує.

У новорічному привітанні жінки-посолки Франції в Сингапурі присутні, перш за все, образ її адресатів (сингапурійців) і образ їхньої єдності та постійної взаємодії з Францією. Це проявляється у вживанні назв самих країн, їхніх міст чи компаній і похідних прикметників [3]:

La communauté française de Singapour, qui a fait...

...l'annonce de l'ouverture d'un bureau de Temasek en France. L'attractivité de la France et la qualité...

...une vingtaine d'étudiants de la National University of Singapore vont se rendre à Paris au premier semestre pour effectuer des stages dans des start-ups incubées par des établissements d'enseignement supérieur français.

...un escadron d'entraînement de l'armée de l'air singapourienne à Cazaux, en Gironde. Tout ceci ne fait que confirmer la position centrale de Singapour dans la mise en œuvre de la stratégie de la France en Indopacifique.

Singapour, qui a pris des sanctions à l'encontre de la Russie, l'a bien compris.

La France, de son côté, n'a pas souhaité que son soutien à l'Ukraine se traduise par un désengagement de l'Indopacifique.

Наголошення на важливості співпраці їхніх країн пані посол також передає за допомогою словосполучення "nos deux pays", у якому прикметник 1 особи множини також допомагає їй стати ближчою до своєї аудиторії:

Ce dynamisme reflète celui de la relation entre nos deux pays.

...qui renforce les liens entre nos deux pays au cœur de l'espace Indopacifique,... [3].

Досягненню такого ефекту сприяє також фраза на початку промови, в якій використано прикметник "cher" і іменники "compatriotes" і "ami":

Chers compatriotes, chers ami singapouriens...[3].

Важливим образом у промові пані посла виступає тема здоров'я. Так, політикиня висловлює побажання здоров'я своїм адресатам:

J'adresse à chacun tous mes vœux de bonheur et de santé pour l'année 2023 [3].

Після цього вона впродовж усього звернення згадує про проблеми, з якими довелося зіштовхнутися в цій галузі [3]:

...après deux réveillons marqués par les contraintes sanitaires.

...s'est à nouveau élargie en 2022 après deux années de contraction liées au coronavirus.

...sur l'accessibilité du vaccin contre le coronavirus...

Проте, здебільшого адресант наголошує на розвитку та досягненнях, які вдалося зробити в різних сферах. Провідними образами тут виступають навчання й екологія [3]:

...des développements importants comme la signature d'un partenariat numérique et vert...

L'attractivité de la France et la qualité de son écosystème d'innovation...

Le lancement en ce début d'année du programme NUS Overseas College en est un autre témoignage : une vingtaine d'étudiants de la National University of Singapore vont se rendre à Paris au premier semestre pour effectuer des stages dans des start-ups incubées par des établissements d'enseignement supérieur français.

...nous pouvons demain œuvrer ensemble à la lutte contre le changement climatique et les atteintes à la biodiversité.

Nos chercheurs travaillent sur l'économie circulaire...

Ще однією темою, на яку говорить пані посол, є війна росії в Україні. Для цього вона послуговується образами вторгнення, насилля, криз та битв [3]:

L'invasion de l'Ukraine par la Russie en février dernier, qui continue d'être se traduire par une violence et des violations du droit international inacceptables, n'a fait que confirmer le caractère global des crises contemporaines. Si les combats se déroulent en Europe, l'Asie n'est pas épargnée par leurs conséquences.

При цьому, у новорічному привітанні короля Бельгії також бачимо звернення до теми цієї війни через образи конфлікту, жорстокої війни, насилля, жертв і трагедії [3]:

Mais c'est alors qu'a éclaté le conflit en Ukraine, une guerre cruelle et insensée...

Cette violence qui fait tant de victimes innocentes...

A cette tragédie sont venus s'ajouter...

Слід зазначити, що у промові короля більше уваги приділено саме темі криз, яка проявляється в образах Covid-19, кризи енергетики, інфляції, змін клімату [4]:

Après la crise du Covid, nous espérons un retour à la normale.

...la crise de l'énergie et une forte inflation, qui menacent notre prospérité.

Tout comme le changement climatique dont les conséquences se font déjà sentir en Belgique. Après le déluge et les inondations de l'été 2021, c'est une sécheresse sans précédent...

Toutes ces crises peuvent nous décourager...

Les défis auxquels nous sommes confrontés...

У двох останніх прикладах займенник 1 особи множини так само дає мовцю змогу зблизитися з аудиторією.

Проте, після перелічення проблем, король Бельгії на контрасті наголошує на силі єдності їхнього суспільства. Він вдається до образів відповідальності та взаємодопомоги, а також згадує про тих, кому власне допомога найбільш необхідна [4]:

En Belgique, nous avons la chance de vivre dans une société démocratique qui - même si elle n'est pas parfaite - reste solide.

Autour de nous, nous voyons beaucoup d'engagement et de gestes de solidarité. Partout dans le pays, nos concitoyens ont spontanément ouvert leur maison aux réfugiés ukrainiens.

Je tiens à remercier tous ceux qui donnent le meilleur d'eux-mêmes pour favoriser l'hébergement et l'insertion des réfugiés. Spécialement en ce début d'hiver, alors que notre réseau d'accueil est sous pression.

Mais aussi tous ceux qui s'impliquent au quotidien dans l'accompagnement de personnes en situation précaire, de malades ou de personnes qui vivent avec un handicap.

Il y a dans notre société un grand sens des responsabilités.

У промові відчувається закладений сенс важливості єднання, що диктується образами найбільшого багатства, тісних зв'язків і спільного подолання криз [4]:

En effet, notre plus grande richesse, ce sont les liens que nous tissons.

...nous sommes capables de surmonter les crises les plus difficiles – à condition de le faire ensemble.

У підсумку, наведені приклади показують, що в промові жінки основна увага приділена образам своєї країни та країни її аудиторії, здоров'я, навчання, екології та дещо менше – війни. У той же час, у промові чоловіка на таку ж тематику провідними образами є кризи, а тому числі війна, та важливість єднання суспільства.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в порівнянні психолінгвістичних особливостей промов чоловіків і жінок.

Список використаних джерел

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ: ВЦ "Академія", 2004.
2. Тихоновська Г. С. Визначення поняття "гендер" та гендерні дослідження у сучасній лінгвістиці. Вісник Житомирського державного університету. Вип. 66. Філологічні науки, 2012. С. 231-234. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/9351/1/52ts.pdf> (дата звернення: 26.09.2024).
3. Discours de Nouvel an de l'Ambassadrice. URL: <https://sg.ambafrance.org/Discours-de-Nouvel-an-de-l-Ambassadrice> (дата звернення: 07.06.2024).
4. Discours de Sa Majesté le Roi à l'occasion de Noël et du Nouvel An. URL: <https://www.monarchie.be/fr/agenda/discours-de-sa-majeste-le-roi-a-loccasion-de-noel-et-du-nouvel-an> (дата звернення: 07.06.2024).

Раєвська І.,

канд. філол. наук, доцент,
завідувачка кафедри теорії
та практики перекладу,
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова, м. Одеса

Коява Д.,

здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова, м. Одеса

УДК 81'25

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕДАЧІ ВЛАСНИХ НАЗВ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ

Імена та назви складають важливу частину словникового складу будь-якої мови. Вони відображають історію та культуру країни, до якої належать, а тому проблема адекватної передачі власних назв при перекладі з однієї мови на іншу завжди була актуальною для перекладачів.

Широка представленість власних назв у мовах, деталізація їх функцій і характер походження зумовили виділення дослідження ВН в окрему галузь мови – ономастику. Вивченням ономастики займаються багато лінгвістів, зокрема Л. О. Бейлі, В.І. Карабан, І.В. Корунець, Л.В. Коломієць, Р.П. Зорівчак, В.В. Коптілов також розглядали питання перекладу власних назв у художніх творах різних жанрів.

У сучасній лінгвістиці власні назви зазвичай визначаються як лексичні одиниці, які передають назви предметів, на відміну від загальних слів, які, як вважають, представляють одиниці. Вчені розрізняють кілька видів перекладу власних назв: 1) транслітерація, 2) транскрипція, 3) транспозиція, 4) калькування [2]. За основу нашого дослідження ми обрали більш детальну класифікацію М. Бережної, яка поділяє способи перекладу онімів на: транслітерацію або транскрипцію, гібридне транскодування, методи адаптивного транскодування або морфологічної модифікації, традиційні відповідники, семантичну інтерпретацію і транспозицію [4].

Пригодницька фентезійна серія Дж. Р. Р. Мартіна наповнена власними іменами, серед яких виділяється структурно-семантично-стильовою повнотою і закінченістю система антропоморфних імен. Остаточне перекладацьке рішення щодо передачі власної назви: тип тексту, мета та цільова аудиторія перекладу, жанр тексту перекладу, функція перекладу. Власні назви з оригінального твору, роль і становище героя у творі.

Загалом неможливо зберегти всі значення, властиві імені в оригінальному тексті, що призводить до часткової або повної втрати/заміни інформації про автора в перекладі. При передачі епізодично вживаних імен найбільша втрата інформації відбувається, коли перекладач відмовляється простежити ім'я та вибирає транскрибовану форму імені як відповідник.

Поширення алюзивних назв також залежить від фонових знань, необхідних читачам для розуміння алюзії, запропонованої автором, якщо фонові знання читачів оригінального та перекладеного текстів однакові, то відповідність формується шляхом копіювання або традиційних відповідників; якщо базові знання відрізняються, то за допомогою копіювання відстежите або уточніть переклад, щоб сформувати відповідь. Втрата інформації при передачі алюзивних імен здебільшого пов'язана з тим, що перекладач не бачить запропонованої автором алюзії або неправильно розуміє значення назви. У цьому продуманому перекладі роману Дж. Р. Р. Мартіна ми знаходимо такі основні зміни: втрата інформації: в оригінальному тексті імена неоднозначні, розкривають суть героїв або можуть служити основою для каламбуру, тоді як у перекладі це однозначне і виконує лише номінативну функцію; зміна інформації: в оригінальному тексті назва не має жодних характеристик, ні позитивних, ні негативних, а в перекладі має негативний відтінок. Загалом, в українському перекладі при перенесенні імен втрачається 22% від загальної кількості всіх імен у романі або змінюється інформація про автора перекладом.

Наведемо декілька прикладів передачі власних назв українською.

Калькування. Цей тип і метод формування відповідника є одним із поширених і використовується, як правило, для передачі характеристичних імен та прізвиськ.

*With Lord Blackwood gone, **Raventree** fell at once, and Lady Whent yielded Harrenhal for want of men to defend it.* (7, с. 1126)

*Без лорда Блеквуда зразу пав **Древорон**, а леді Вент змушена була здати Гаренхол, бо не було кому його захищати.* (6, с. 1230)

Транскрипція (практична транскрипція). Наприклад, *Evans (Еванс); Fudge (Фадж)*. Транскрипція іншомовних імен часто призводить до появи не властивих мові перекладу звуко- і буквосполучень. Звучання таких сполучень суперечить сталому поєднанню фонем у приймаючій мові, що робить їх важкими для вимови. З цієї причини принцип фонетичної подібності може бути в окремих випадках підкорений принципу благозвучності, і при передачі імен можливі свідомі порушення загальних правил транскрипції в цілях більш зручної вимови власного імені в приймаючій мові.

Морфологічна модифікація. Тип відповідника: морфологічно модифікований відповідник (на базі транслітерації). Прийом близький до транскодування й означає адаптування транскодованого оніма або реалії до традицій цільової мови, надання їм одомашненої форми (наприклад, додаванням родових закінчень, коригуванням нетипових комбінацій літер).

Цей метод використовується з метою вписати за допомогою формальних методів створений онімний відповідник у морфологічну систему української мови. Так, жіночі власні імена **Cersei, Aloiine, Selyse, Shae** отримують при транслітеруванні закінчення жіночого роду -а, -я: **Серсея** замість **Серсо**, **Алойна** замість **Алойн**, **Селіса** замість **Селіс**, **Шая** замість **Шай**.

Cersei and the children travel with them. (7, с. 29)

*З ними буде й **Серсея** з дітьми.* (6, с. 34)

Описовий переклад або дескриптивний перифраз (загальне слово чи словосполучення). Цей тип і метод формування відповідника спостерігаємо особливо часто при передачі оказіональних прізвиськ.

*The Lannisters were an old family, tracing their descent back to Lann the Clever, a trickster from **the Age of Heroes** who was no doubt as legendary as Bran the Builder, though far more beloved of singers and taletel ers.* (7, с. 501)

*Ланістери – давній рід, який походить аж від Лана Розумника – трикстера **доби героїв**, не менш легендарного, ніж Бран Будівничий, і значно популярнішого серед співців і казкарів.* (6, с. 554)

Заміна внутрішньої форми реальних онімів використовується тоді, коли калька оригінального оніма є занадто екзотичною або не відображає його фактичного значення.

Хоронім **Arbor** з роману Дж. Р. Р. Мартіна відтворений перекладачем за допомогою заміни внутрішньої форми. Латинське слово *arbor* означає "дерево", що підкреслює велику кількість лісів у регіоні **Arbor**. Перекладач змінив внутрішню форму оригінального оніма, акцентувавши сему "різновид лісу": **Бір**.

*Some wine? From the **Arbor**. A good vintage.* (7, с. 782)

*Вина? Це з **Бору**. Гарний врожай.* (6, с. 859)

У романі цього автора одним із основних шляхів поповнення вигаданого антропонімікону є видозміна словникових англійських імен за допомогою трансформації їхньої графічної або фонетичної форми. Більшість таких антропонімів передані за допомогою транскрибування або транслітерування, проте у деяких випадках перекладач відходить від такої практики, використовуючи традиційні відповідники англійських імен: **Alyssa (Аліса), Gunthor (Гунтер), Olyvar (Олівер), Robett (Роберт), Yohn (Джон)**.

Використання традиційного ономастичного відповідника, мається на увазі переклад англійського оніма українським еквівалентом. Цей метод відображає не актуальні правила практичної транскрипції, а існуючу історичну традицію передачі оніма. Чотири антропоніми з роману Дж. Р. Р. Мартіна, а саме традиційні англійські імена **Jason, Aaron, David та Anthony**, передані за допомогою використання традиційних еквівалентів: **Ясон, Аарон, Давид і Антоній** відповідно.

Висновки: серед способів перекладу власних назв прийнято виділяти перекладацьку транслітерацію та транскрипцію; калькування; описовий переклад; наближений переклад та трансформаційний переклад. Однак, іноді для передачі специфічності картини уявного світу, перекладач нерідко змушений відходити від правил, та створювати власні оказіоналізми.

Список використаних джерел

1. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця, Нова книга, 2004. 576 с.
2. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця : Нова книга, 2003. 448 с.
3. Педан М. С. Особливості перекладу власних назв в художніх творах. Дніпродзержинськ, 2013. 55 с.
4. Бережна М. В. Соціокультурне навантаження характеристичного імені в аспекті перекладу. *Соціокультурні та етнолінгвістичні проблеми галузевого перекладу в парадигмі євроінтеграції* : матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 3 – 4 квіт. 2008 р). Київ, 2008. С. 8–11.

5. Мирошниченко В. М., Отрохова Ю. С. Проблеми та варіанти здійснення перекладу власних назв з англійської мови українською. Харків : Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут", 2016. 261 с.

6. Мартін Дж. Р. Р. Пісня льоду й полум'я : роман / пер. з англ. Н. Тисовської. Київ : КМ-БУКС, 2018, 1152 с.

7. Martin G. R. R. A Dance with Gragons. New York : Bantam Spectra, 2011. 1016 p.

Сокол Г. Р.,

доцент кафедри філології та перекладу,
Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу, м. Івано-Франківськ

УДК 378.147-057.87:811.112:2

DIE ROLLE DES HÖRVERSTEHENS BEIM ERLERNEN DER DEUTSCHEN SPRACHE

Heutzutage, wo der Beitritt der Ukraine zur Europäischen Union auf der Tagesordnung steht, ist jedem klar, wie wichtig das Erlernen von Fremdsprachen ist. Einige Menschen haben diese Notwendigkeit schon vor langer Zeit erkannt, andere erst, als der Krieg ausbrach und die ukrainischen Bürger in alle Welt verstreute. Für die ukrainischen Flüchtlinge im Ausland ist die Frage der Fremdsprachenkenntnisse zu einem akuten Problem geworden. Leider können sich nicht alle damit brüsten, und einige sind sich immer noch nicht der Notwendigkeit bewusst, die Staatssprache zu beherrschen. Daher haben diejenigen, die in der Ukraine geblieben sind, ihre Einstellung zum Erlernen einer Fremdsprache überdacht. Neben Englisch gibt es eine große Nachfrage nach Deutschkenntnissen. Es wird inzwischen auch überall unterrichtet: an Universitäten, in Kursen, privat, online. Es gibt ein breites Angebot an Lehrbüchern und viele Möglichkeiten. Doch nicht jeder, der Deutsch gelernt und ein gewisses Sprachniveau erreicht hat, kann seine Gesprächspartner, die Muttersprachler, sofort verstehen. Das liegt an bestimmten Lücken im Spracherwerb, nämlich dem Fehlen eines so wichtigen Bestandteils der Sprechhandlung wie dem Hörverstehen. Es liegt also auf der Hand, dass dem Hörverstehen und insbesondere der Schulung des Hörverstehens nicht immer genügend Aufmerksamkeit geschenkt wird.

Die Bedeutung der Fähigkeit, zuzuhören und das Gehörte richtig zu verstehen, wurde von den inländischen Forschern S. Nikolaieva, I. Lisovets, S. Gaponova, O. Tarnapolsky, O. Holotiuk, N. Protsenko, O. Kvasova, N. Solodyuk, L. Narizhna, L. Moroz, S. Vasylykevych, N. Marchenko, T. Kotchenko, O. Kostrubina, S. Gil betont. Eine Reihe ausländischer Wissenschaftler betrachten Hörverstehen als eine wichtige Komponente und Methode des Fremdsprachenunterrichts, darunter Irmgard Becker,

Gert Solmecke, Gunther Dietz, Barbara Dahlhaus. Allerdings sind noch viele praktische und theoretische Probleme zu lösen: Dem Hörverstehen wird immer noch nicht genügend Aufmerksamkeit geschenkt.

Gunther Dietz argumentiert, dass das Hörverstehen, obwohl es als eine der Hauptarten von Sprechhandlungen im Vergleich zum Lesen oder Schreiben im Alltag am weitesten verbreitet ist, von der Fremdsprachendidaktik erst relativ spät erkannt wurde [7, S. 67]. N. Marchenko stellt insbesondere fest, dass dem Hörverstehen trotz der recht wichtigen Stellung, die es einnimmt, nicht genügend Aufmerksamkeit geschenkt wird, obwohl „Hörverstehen als einer der schwierigsten Aspekte der Sprechaktivität gilt“ [2, S. 92]. Es ist anzumerken, dass beim Erwerb der Muttersprache das Hörverstehen allen anderen Arten der Sprechaktivität vorausgeht, erst später kommen Sprechen, Lesen und Schreiben hinzu.

Die Unsichtbarkeit des Hörverstehens führt oft zu der Vorstellung, dass das Zuhören eine „passive“ Fähigkeit ist, die sich weniger gut kontrollieren lässt. Darüber hinaus können Lehrkräfte Texte für das Hörverstehen nicht so leicht physisch manipulieren wie bei Lesetexten. Wir stimmen der Meinung von N. Marchenko zu, dass nach dem Prinzip der kognitiv-intellektuellen Ausrichtung des Unterrichts „der Prozess des Erwerbs einer zweiten Sprache nicht dem Prozess des Lernens der ersten Fremdsprache ähneln sollte“ [2, S. 91].

Was bedeutet das Zuhören in der Praxis? Für den Studenten bedeutet es, zu verstehen, was der Lehrer und andere Schüler sagen; es bedeutet, sich mit dem Text vertraut zu machen, der Wörter und grammatikalische Strukturen enthält, die (meistens) bekannt sind. Es bedeutet, Fragen zum Text beantworten zu können, z. B. was darin steht oder wer was tut oder sagt und warum; und es bedeutet schließlich, auf jede Frage die richtige Antwort zu geben. Das Verstehen, was man außerhalb des Klassenzimmers hört, bedeutet, dass man in der Lage ist, an einem Gespräch teilzunehmen, sei es am Arbeitsplatz, beim Arzt, an der Supermarktkasse oder unter Freunden. Nur wer versteht, kann sich verständigen und angemessen auf die gehörten Informationen reagieren. Es bedeutet, dass man in der Lage ist, Formen und Strukturen zu verstehen, unabhängig von der Geschwindigkeit, der Klarheit, dem Grad der Förmlichkeit, dem Dialekt und es bedeutet in der Regel auch, dass man ohne visuellen Text auskommt.

Damit die Studentinnen und Studenten beim Erlernen einer Fremdsprache, insbesondere einer Zweitsprache, richtig lesen lernen und die Ausspracheregeln beherrschen, sollten sie das Hörverstehen von Anfang an nutzen, ohne eine einzige Unterrichtsstunde zu versäumen, und es nicht bereuen, einige Zeit im Unterricht mit dieser Art von Sprachaktivität zu verbringen, die auf lange Sicht gute Ergebnisse bringen wird. Da Deutsch in der Regel als Zweitsprache erlernt wird, ist es nur natürlich, dass Schüler, die sich die Hörtexte vor dem Lesen nicht angehört haben, eine Reihe von Fehlern machen und aus Gewohnheit die Lese- und Ausspracheregeln

aus dem Englischen verwenden. Dies lässt sich vermeiden, indem man von Anfang an systematisch Hörverstehen durchführt. Natürlich sollten Sie die Schüler im Vorfeld mit allen phonetischen, lexikalischen und grammatikalischen Schwierigkeiten vertraut machen. Zu Beginn des Lernens einer Fremdsprache können dies Mikrotexte sein - Begrüßungen und Verabschiedungen, kurze Dialoge, die aus einer Frage und einer Antwort bestehen. Es ist äußerst wichtig, dass alle Hörtexte von Muttersprachlern gesprochen werden, damit sich die Schüler allmählich an die korrekte Intonation und Aussprache gewöhnen können und ermutigt werden, die gehörten Texte korrekt wiederzugeben. L. Narizhna legt großen Wert auf die Authentizität des Hörmaterials: „Das wichtigste Merkmal des kommunikativen Ansatzes ist die Verwendung von authentischem Material, d.h. von Materialien, die tatsächlich von Muttersprachlern verwendet werden“ [3, S. 153]. Authentisches Hörmaterial wird eingeführt, um Schwierigkeiten beim Hörverstehen in der Alltagskommunikation zu vermeiden.

Es gibt zweifellos einige Schwierigkeiten beim Zuhören, die vor allem mit dem authentischen Sprechtempo und dem unterentwickelten und automatisierten Wortschatz zusammenhängen. Es ist jedoch anzumerken, dass das Tempo in der Anfangsphase, auf A1, nicht so hoch ist und sich auf den folgenden Stufen erhöht. Dies geschieht allmählich, so dass sich die Schüler, die systematisch alle Aufgaben bearbeiten, schnell an das Sprachtempo gewöhnen. Später jedoch, auf den nächsten Stufen, führen die Kohärenz und das schnelle Tempo der gesprochenen Sprache oft zu Abkürzungen und manchmal zu unartikulierten Wortformen, bei denen bestimmte Laute z. B. ausgelöscht, verkürzt oder assimiliert werden - in diesen Fällen kommen der Lehrer oder die besten Schüler der Gruppe, die den gesamten Text verstehen, den Schülern zu Hilfe. Daher ist die Meinung von T. Kotchenko, dass „die Komplexität des Audiotextes höher sein sollte als die Sprachfähigkeiten der Schüler, durchaus angebracht. Nur unter solchen Bedingungen wird der Hörer versuchen, die Operationen der wahrscheinlichen Auswahl und Kombination zu nutzen, sich auf den Kontext zu verlassen“ [1, S. 127].

Bestimmte Schwierigkeiten können auch durch akustische Faktoren des Sprachsignals verursacht werden: Es kann laut oder leise, nicht sehr klar oder manchmal undeutlich, schnell oder langsam, unterbrochen oder von anderen Geräuschen überlagert sein, usw. All diese Probleme können wir im Alltag beobachten, aber sie sollten kein unüberwindbares Hindernis für das Verstehen des Textes sein. Deshalb werden viele Hörtexte mit solchen Effekten und Nebengeräuschen ergänzt, um die Realität authentisch wiederzugeben und den Schülern die Möglichkeit zu geben, zu erraten, was gesagt wurde, wenn sich die Geräusche mit dem Text überschneiden haben. Hörverstehen ist essentiell für die Kommunikation in der Zielsprache und stellt in jeder Hinsicht eine äußerst vielschichtige und komplexe Sprachaktivität dar. Die Arbeit sollte sich verstärkt auf

die phonetische Basis des Hörmaterials konzentrieren, um die Schüler optimal auf die kommunikativen Anforderungen vorzubereiten. Dies kann nur durch die zunehmende Einführung neuer Übungs- und Aufgabenformate unter Verwendung authentischer Texte erreicht werden. Zusammenfassend lässt sich zu den Auswirkungen der Sprechgeschwindigkeit sagen, dass diese je nach Lernstufe ein bestimmtes Niveau nicht überschreiten sollte. Die oben genannte „Schwelle“ der Sprechgeschwindigkeit hängt jedoch unter anderem von den Sprachkenntnissen der Schüler ab. Bei der Auswahl der Texte ist es wichtig, zwischen Lern- und kommunikativem Hörverstehen zu unterscheiden, die Zielsetzung der Lehrkraft klar zu formulieren und die Texte entsprechend auszuwählen.

Literaturverzeichnis

1. Котченко Т. Е. Роль аудіювання у формуванні комунікативної компетенції студентів немовних спеціальностей (на прикладі німецької мови). "Молодий вчений". №8 (48), 2017. С. 126–130.
2. Марченко Н. М. Особливості відбору текстів для аудіювання в процесі формування граматичної компетенції німецької мови як другої іноземної. Теоретична і дидактична філологія. Випуск 17, 2014. С. 90–101.
3. Наріжна Л. М. Використання сучасних інформаційних технологій викладання іноземної мови у вищій школі. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції викладачів і студентів Донбаського державного педагогічного університету, учителів та учнів загальноосвітніх закладів "Перспективні напрямки сучасної науки та освіти". Випуск 9. Частина 1. Слов'янськ, 2017 р. С. 152–155.
4. Стогній І.В., Никонорова Л.І. Формування навичок аудіювання у студентів вищих навчальних закладів. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2018 № 33, том 2. С. 183–186.
5. Becker Irmgard. Hörverstehen in Sprachlehrwerken DaF. Hörverstehen im Unterricht DaF. Frankfurt: Peter Lang Verlag, 1996. S. 45–77.
6. Dahlhaus Barbara. Fertigkeit Hören. Fernstudienbrief DaF. Berlin, München : Langenscheidt, 1994. 47 S.
7. Dietz Gunther. Fremdsprachliches Hörverstehen: Schwächen der traditionellen Hörverstehensdidaktik-Perspektiven der Vermittlung für Deutsch als Fremdsprache. Deutsch als Fremdsprache: Zeitschrift zur Theorie und Praxis des Faches Deutsch als Fremdsprache. №58(2), S. 67–75.

СЕКЦІЯ 11. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ

SECTION 11. PHYSICAL CULTURE AND SPORT

Суровов О. А.,

УДК 0061.616-01/09

канд. пед. наук, доцент кафедри
теорії та методики фізичного виховання,
КЗ "Харківська гуманітарно-педагогічна
академія" ХОР, м. Харків

Якименко Р. Р.,

здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
КЗ "Харківська гуманітарно-педагогічна
академія" ХОР, м. Харків

**КІНЕЗІТЕРАПІЯ ЯК СУЧАСНИЙ МЕТОД
У СПОРТІ ТА ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ**

Кінезітерапія (gr. *Kinesis* – рух, *therapeia* – лікування) – це складова частина реабілітації, в якій лікувальним засобом є рух, що виконується завдяки спеціально підібраним фізичним вправам.

Кінезітерапія – це сучасний метод правильного формування опорно-рухового апарату, лікування та відновлення м'язів спини та суглобів природним для організму способом, фізичними вправами.

Кінезітерапія вже багато років має популярність і визнання у всьому Світі, а для України це досі новий і незнайомий для багатьох метод відновлення, лікування, фізичної реабілітації людини та підтримання здоров'я опорно-рухового апарату та інших систем організму.

В основу кінезітерапії покладені реальні клінічні досягнення, наукові дослідження з відновлення м'язової системи людини, її фізіології і біохімії процесу скорочення м'язових волокон і впливів на опорно-руховий апарат людини в процесі занять на спеціальних тренажерах.

Лікування та відновлення правильними рухами передбачає адаптовані, поступово зростаючі силові дії, визначені строго індивідуально для кожної людини, з урахуванням вікових, фізіологічних особливостей та інших захворювань, супутніх основному. Поступове навчання правильним (простим і складним) рухам призводить до їх нейрорефлекторного закріплення.

Відновлення рухливості, в свою чергу, веде до відновлення трофіки та обміну речовин у кістково-м'язовій системі людини.

Однією з основних вимог при проходженні лікувального або реабілітаційного кінезітерапевтичного курсу на тренажерах є правильне дихання під час силової фази руху, інакше рухи, що виконуються в рамках програми занять, матимуть менший ефект або будуть нести негативний характер, наприклад збільшення артеріального тиску.

У міжнародному понятті кінезітерапевт це фізичний реабілітолог, який у власній клінічній діяльності використовує лише фізичні вправи без додаткових "апаратних" методів. Саме цей фахівець супроводжує в процесі занять на тренажерах людину, та слідкує за правильною технікою виконання вправ, дихання, та чітко працює за призначеною програмою відновлення здоров'я людини.

В Україні співіснують терміни лікувальна фізична культура (ЛФК), фізична реабілітація, кінезітерапія, що мають схожий, а часом, і тотожний підхід: вони передбачають цілеспрямоване застосування фізичних вправ для покращення функціонального стану організму людини. Справа в тім, що стара лікувальна фізична культура себе вичерпала, існуючи багато десятиліть без будь-якого розвитку. Але необхідність фізичних вправ для реабілітації очевидна. І тому представники сучасних методів відновлення та лікування намагаються відмежуватися від самої аббревіатури "ЛФК", щоб уникнути хибних асоціацій.

Особливості впливу кінезітерапії. Кінезітерапію не слід плутати із заняттями у спортивних або тренажерних залах. Стандартні вправи зі штангою, спортінвентарем та на класичних тренажерах закачують м'язи та сприяють їх збільшенню. Більш небезпечні вправи з осьовим навантаженням на опорно-руховий апарат людини. Виконання таких вправ навіть здоровою людиною може призвести до серйозних травм та подальших захворювань, тому що силові осьові вправи створюють додаткове навантаження на хребет та суглоби.

Кінезотерапія, навпаки, знімає надлишкове навантаження на хребет та суглоби людини, відновлює кровообіг та доставку поживних речовин, кисень до суглобів та кісткових структур. Завдяки спеціальним комплексам вправ що виконуються переважно в горизонтальній площині зміцнюють та одночасно з тим розтягують м'язи, що стабілізують гомілковостопні, колінні суглоби та найголовніше м'язи спини.

При правильному курсі кінезотерапії вдається позбутися запальних процесів у суглобах, покращити їх рухливість та усунути післятравматичні набряки.

Відновлення людини полягає у виконанні спеціального комплексу вправ на спеціальних декомпресійних тренажерах, під чітким контролем кінезітерапевта.

Це активний метод терапії, при якому людина повноцінно бере участь в оздоровчому процесі. Такий підхід дозволяє не просто проводити лікування, а й повернути мотивацію до активного життя, віру у свої сили.

Цілі кінезітерапії:

- 1) запобігання контрактурам і деформаціям суглобів і їх лікування;
- 2) зберігання або збільшення м'язової сили;
- 3) вироблення правильної компенсації;
- 4) покращення або збереження дихальної здатності;
- 5) покращення загального функціонального стану (рухливості, витривалості)

до такої міри, щоб людина була здатна виконувати фізичну роботу у реабілітаційний період.

Основні принципи кінезітерапії

1. Систематичність. Найшвидше одужання передбачає регулярне відвідування занять. Це необхідно, щоб м'язи могли змінити свою структуру в бік покращення та відновлення основних функцій.

2. Поступовість. Відновлення проходить поетапно: відповідно до динаміки одужання та можливостей організму, кінезітерапевт поступово змінює програму занять.

3. Контроль кінезітерапевта. Фахівці контролюють процес відновлення на кожному етапі: від первинного прийому до останнього заняття.

4. Правильне дихання. Спеціальна методика дихання також є невід'ємною частиною процесу занять.

5. Індивідуальна робота. При підборі вправ кінезітерапевт орієнтується на індивідуальні особливості конкретної людини, що підвищує ефективність занять.

Які найчастіші проблеми допомагає вирішити кінезітерапія:

- розриви або розтягнення зв'язок, стабілізуючих колінний суглоб;
- розрив медіального меніска;
- деформація підколінного сухожилля, що виникає при надмірному повороті стопи всередину;
- розрив зв'язок гомілковостопного суглоба;
- пошкодження м'язів гомілки;
- болі в спині, попереку;
- скутість рухів;
- міжхребцева грижа;
- протрузії;
- напруження та скутість у тілі;
- артрози та артрити;
- плоскостопість та інші викривлення положення стоп;
- травми та післяопераційне відновлення.

Кінезітерапія в спорті. Спортивна кінезіотерапія є однією з парамедичних дисциплін, які займаються всіма патологіями, пов'язаними зі спортивною діяльністю. До спортивного кінезіотерапевта можуть звертатися як спортсмени високого рівня, так і аматори, які займаються спортом час від часу. Фахівець надає допомогу при таких м'язових травмах, як розтягування зв'язок, синців, розрив м'язів.

Мета кінезіотерапевтичного сеансу полягає у зменшенні дискомфорту та фізичного болю. Спортивна кінезітерапія пропонує спортсменам-професіоналам та любителям програму фізичної активності, що відповідає їх рівню та потребам. Наприклад, спортсмен високого рівня завжди докладатиме більше зусиль, тому в його інтересах, щоб за ним спостерігав спортивний кінезіотерапевт.

Кінезітерапія у фізичному вихованні дітей та молоді. Заняття кінезітерапією корисні не тільки при виникненні проблем зі здоров'ям дорослих людей або спортсменів. Вони є також засобом профілактики травм та захворювань опорно-рухового апарату, сприяють збереженню високої рухової активності серед дітей та молоді, в той час коли формується їх опорно-руховий апарат особливо під час занять фізичним вихованням.

Кінезітерапія рекомендована для гармонійного розвитку дітей віком від 6-х років. Профілактичний або лікувальний курс зазвичай включає заняття на спеціальних медичних тренажерах з фізичним терапевтом. Такі тренажери адаптовані під дитячу вагу, що робить процес безпечним та комфортним. Це сприятливо впливає на рухову активність та покращує емоційний стан дитини. Завдяки заняттям діти вчаться відчувати своє тіло, забувають про скутість у рухах, гармонійно розвиваються, можуть позбутися сутулості, головного болю та налагодження здорового сну. Кінезітерапія для дітей є профілактикою порушень опорно-рухового апарату, особливо в час діджиталізації навчального процесу.

Які проблеми дітей та молоді вирішує кінезітерапія: сколіоз та інші порушення постави, затримка психомоторного розвитку; порушення координації та дрібної моторики; плоскостопість та інші викривлення стопи; дисплазія кульшових суглобів; нервово-м'язові захворювання.

Висновки. Завдяки дозованим, правильно підібраним фізичним навантаженням кінезітерапії у людини підтримується еластичність м'язів і сухожиль, знімається напруга суглобів, формується правильна постава та міцний м'язовий корсет, покращується нейром'язовий механізм, виробляється оптимальний руховий стереотип (правильні звички рухатися, сидіти, стояти).

Численні наукові дані демонструють безперечний сприятливий вплив фізичних вправ на організм людини. Використовуючи рухову активність, природну для людини, кінезітерапія позитивно діє на кістки, м'язи та суглоби,

дозволяючи позбутися болю, прискорити реабілітацію після травм, операцій та хвороб, попередити або загальмувати розвиток захворювань опорно-рухового апарату.

До переваг кінезітерапії відносять безпеку, загальнодоступність, безболісність, відсутність побічних реакцій, можливість використання людьми будь-якого віку. Крім допомоги відновитися фізично, дана оздоровча методика кінезітерапії покращує психоемоційний стан, методика здатна навчити людину компенсувати функціональні втрати через хворобу, травми, недостатній фізичний розвиток або малорухомий спосіб життя, покращує здоров'я та якість життя.

Список використаних джерел

1. Бубновський С. М. Кінезітерапія на кожен день : Перекладач В. Коваленко. Book Chef, 2020. 224 с.

2. Мухін В. М. Фізична реабілітація : навч. посіб. 3-є вид., перероб. та доп. Київ : Видавництво НУФВСУ "Олімпійська література", 2009. 488 с.

Шевченко О. В.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри теорії і

методики фізичного виховання,

Центральноукраїнський державний університет
ім. В. Винниченка, м. Кропивницький

Мизіна Ю. М.,

здобувачка першого

(бакалаврського) рівня вищої освіти,

Центральноукраїнський державний університет
ім. В. Винниченка, м. Кропивницький

УДК 796.015.3 (075.8)

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ НАВЧАЛЬНО- ТРЕНУВАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ СПОРТСМЕНІВ З МЕТОЮ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ

З розвитком спортивної науки та психології все більше розуміється, що успіх у спорті великою мірою залежить від психологічної готовності спортсмена. Поряд з фізичними навиками, спортсмени повинні мати внутрішню стійкість, яка дозволяє їм ефективно впоратися зі стресом, різними труднощами та викликами, що виникають під час змагань [1].

Дослідження психологічної підготовки спортсменів до змагань з гімнастики художньої є настільки важливим, що може визначити не лише їхній спортивний успіх, але й загальний фізичний та психічний стан. Тренувальні заняття є важливою складовою процесу підготовки спортсмена і складаються з трьох основних частин: підготовчої, основної та завершальної.

У підготовчій частині тренувального заняття проводяться організаційно-методичні впливи тренера, які включають постановку завдань, ознайомлення зі структурою заняття та короткий аналіз попереднього заняття. Крім того, проводиться розминка, яка включає в себе комплекс спеціально підібраних вправ з метою підготовки організму до наступної роботи.

Основна частина тренувального заняття розв'язує основні завдання підготовки. Тут можуть бути вирішені різні завдання, але бажано обмежувати їх до чотирьох. Тривалість цієї частини залежить від спрямованості та інтенсивності навантаження.

Завершальна частина тренувального заняття спрямована на поступове відновлення всіх систем організму спортсменів до рівня, близького до початкового. Тут використовуються засоби і методи, що сприяють активному відновленню. Тривалість цієї частини також залежить від інтенсивності навантаження в основній частині заняття [2].

У тренувальних заняттях для юних спортсменів розминка зазвичай складається з загальної і спеціальної частин. Загальна розминка активізує серцево-судинну і дихальну системи, а також руховий апарат. Спеціальна розминка спрямована на оперативне підготовку до подальших навантажень.

Щоб розглянути співвідношення тривалості розминки і завершальної частини в залежності від величини навантаження в основній частині тренувального заняття, я скористаюся поданими вами даними:

1. Для малого навантаження в основній частині співвідношення тривалості розминки до завершальної частини складає $1/4$ для розминки та $1/8$ для завершальної частини.

2. Для середнього навантаження в основній частині співвідношення тривалості розминки до завершальної частини становить $1/3$ для розминки та $1/6$ для завершальної частини.

3. Для великого навантаження в основній частині співвідношення тривалості розминки до завершальної частини дорівнює $1/2$ для розминки та $1/4$ для завершальної частини.

4. Для значного навантаження в основній частині співвідношення тривалості розминки до завершальної частини також складає $1/2$ для розминки та $1/4$ для завершальної частини.

Отже, чим більше навантаження в основній частині тренувального заняття, тим менше часу виділяється на розминку в порівнянні з часом завершальної частини. Це обумовлено необхідністю адекватного підготовки організму до інтенсивної роботи під час основної частини та послідовного повернення до початкового рівня після завершення тренування.

Суспільна необхідність збалансованої та ефективної фізичної підготовки спортсменів вимагає глибокого розуміння та систематичного дослідження методів і засобів тренування, що визначають їхню спортивну підготовленість. Один із ключових аспектів цієї проблематики полягає у класифікації фізичних вправ, які є основними засобами тренувального процесу [3].

Відповідно до наукових досліджень, усі фізичні вправи у спортивній діяльності класифікуються виходячи з їхньої спрямованості на змагальність. Ця спрямованість визначається через аналіз рухових дій, які виконує спортсмен у процесі занять та змагань і поділяється на дві основні категорії: обрані змагальні вправи та підготовчі вправи.

Обрані змагальні вправи, будучи цілісними руховими діями, спрямовані на ефективне ведення спортивної боротьби та виконуються у формі, аналогічній умовам змагань. Подібно до них класифікуються підготовчі вправи, які, у свою чергу, діляться на спеціально-підготовчі та загально-підготовчі.

Основоположною одиницею у розумінні фізичних вправ є рухова діяльність спортсмена, спрямована на реалізацію завдань навчання та тренування. До специфічних (спеціально-підготовчих) вправ відносяться ті, які мають структуру, схожу зі змагальними вправами, та спрямовані на розвиток рухових якостей, необхідних для успішного виконання змагальних завдань. У той час як неспецифічні вправи спрямовані на загальну фізичну підготовку спортсменів.

Проведення навчально-тренувальних занять з метою формування особистісних якостей спортсмена є складним та відповідальним процесом, що вимагає систематичного підходу та застосування відповідних методик.

Перед початком занять важливо провести аналіз індивідуальних потреб кожного спортсмена. Це можна зробити шляхом бесіди, анкетування або використання психологічних тестів. На основі аналізу необхідно визначити конкретні особистісні якості, які необхідно розвивати кожному спортсмену. Ці цілі повинні бути SMART: конкретними, вимірюваними, досяжними, релевантними та часово визначеними [4].

На основі визначених цілей розробляється програма тренувань, яка включатиме в себе вправи та завдання для розвитку необхідних особистісних якостей. Щоб забезпечити ефективний процес формування особистісних якостей

спортсменів необхідно застосувати різноманітні методи навчання та тренування, Серед них можуть бути рольові ігри, групові вправи, дискусії, використання відео та аудіозаписів тощо.

На тренуваннях необхідно проводити постійний моніторинг прогресу спортсменів у розвитку їхніх особистісних якостей; використовувати різні методи оцінки, включаючи самооцінку, аналіз тренером, а також зворотний зв'язок від спортсменів та їхніх партнерів; забезпечувати позитивну атмосферу на тренуваннях; підтримувати спортсменів у їхніх зусиллях та стимулювати їхню мотивацію до досягнення поставлених цілей.

Загальна методика проведення навчально-тренувальних занять з метою формування особистісних якостей спортсменів сприяє створенню сприятливих умов для розвитку важливих аспектів його особистості, що відіграють ключову роль у досягненні успіху в спорті.

Список використаних джерел

1. Воронова В.І., Психологія спорту: навчальний посібник. Київ: Олімпійська література, 2007. 271 с.
2. Костюкевич В.М., Врублевський Є.П., Вознюк Т.В. та ін. Теоретико-методичні основи контролю у фізичному вихованні та спорті: монографія. Вінниця: "Планер", 2017. 191 с.
3. Сергієнко Л.П. Теорія та методика дитячого і юнацького спорту. Київ: Кондор-Видавництво, 2016. 542 с.
4. Фролова Л.С., Глазирін І.Д. Фахова виробнича практика: спортивно-масова та фізкультурно-оздоровча робота. Черкаси: ЧНУ, 2013. 278 с.

СЕКЦІЯ 12. КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

.....

SECTION 12. CULTURE AND ART

Бодіна-Дячок В. В.,

УДК 7:378]:004.8

канд. мистецтвознавства,
доцентка кафедри історії музики,
Київська муніципальна академія
музики ім. Р. М. Глієра, м. Київ

**ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У МИСТЕЦЬКІЙ
ОСВІТІ: ПЕРЕВАГИ ТА РИЗИКИ**

Оскільки ШІ стає все більш поширеним у нашому повсякденному житті, його вплив на освіту неминучий. Цей факт викликає у багатьох освітян як ентузіазм, так і насторогу. Шантан Бозе, головний науковий співробітник і проректор DeVry University (США) вважає, що впровадження штучного інтелекту в коледжах та університетах може зробити навчальний процес більш адаптивним, персоналізованим, привабливим і ефективним для студентів. Проте, дослідник констатує, що на сьогодні університети розвиваються недостатньо швидко у цьому напрямку. Звіт за 2024 рік, опублікований Ellucian, провідним постачальником технологічних рішень для вищої освіти, показує нереалізований потенціал ШІ у вищій освіті [4]. Українська освіта теж залучена у дане питання. У 2020 році затверджено "Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні", де пріоритетною сферою названо освіту [1; 3].

Окреслимо докладніше переваги, які може забезпечити ШІ в освітньому процесі. Канадський вчений Брендан Клагстон наголошує: "Штучний інтелект в освіті стосується використання комп'ютерних систем, які можуть виконувати завдання, які зазвичай потребують людського інтелекту, щоб покращити навчальний досвід, оптимізувати адміністративні процеси та підтримати викладачів. Технології ШІ включають машинне навчання, обробку природної мови та робототехніку, які можуть персоналізувати навчання шляхом адаптації змісту та темпу до індивідуальних потреб студента" [5].

Отже, першою важливою перевагою ШІ в освіті є персоналізований підхід до навчання. Завдяки адаптивним технологіям штучний інтелект може аналізувати сильні та слабкі сторони студента та надавати індивідуальні плани уроків і ресурси, які відповідатимуть його стилю навчання. Наприклад, якщо студент має труднощі із засвоєнням матеріалу на слух, ШІ може згенерувати для нього персоналізовані вправи з аудіювання чи матеріал у відео форматі.

Другою опцією є оптимізація роботи викладача. Дослідник Брендан Клагстон називає це "економічним навчанням" [5]. Штучний інтелект може виконувати рутинні завдання, такі як оцінювання студентських робіт, планування та керування записами студентів, надання зворотного зв'язку. Третьою значною перевагою є створення інноваційного, захопливого та якісного навчального контенту, більш персоналізованого. Це можуть бути інтерактивні вправи, ігри та відео, візуалізації тощо. Для мистецької освіти – це створення інтерактивних інсталяцій, дослідження нових форм творчості, адаптація навчального контенту на основі індивідуального підходу до кожного студента, сприяння спільній роботі студентів над мистецькими проектами тощо [2].

Проте, в описаній вище перспективній картині, є і ряд недоліків, які потрібно враховувати для забезпечення збалансованого навчального процесу. Одним із головних недоліків ШІ в освіті є проблема конфіденційності даних, адже для ефективного функціонування системи штучного інтелекту часто потрібна величезна кількість особистих даних студента, включаючи навіть біометричну інформацію [5]. Цей великий збір даних викликає серйозні занепокоєння щодо того, як ця інформація зберігається, використовується та захищається. Також ШІ не здатний зрозуміти психологічні потреби студента, хоча й може імітувати людські реакції. Брендан Клагстон вдало це називає "дегуманізованим досвідом у навчанні" [5]. Тому роль викладача, який мотивує, підтримує, веде студента залишається ключовою. Збалансоване поєднання цих складових необхідне для ефективного навчання.

Велике занепокоєння викликає негативний вплив ШІ на розвиток критичного мислення студентів, адже системи ШІ надають їм відповіді, вирішують проблемні питання тощо. Саме тому студенти мають бути гарно обізнані у питанні академічної доброчесності, бути максимально прозорими з викладачами та розважливими, послуговуючись ШІ. Викладачі у своє чергу, мають створити творчу, командну, довірливу атмосферу зі студентами, здобувати разом з ними новий досвід за допомогою технологій ШІ.

Отже, впровадження штучного інтелекту в освіту, в тому числі мистецьку, має на сьогодні вагомі перспективи. ШІ здатен трансформувати її на всіх рівнях. Майбутнє освіти буде залежати від гармонійного партнерства людини та штучного інтелекту.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556 Редакція від 29.12.2021. *Верховна рада України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80> (дата звернення: 22.09.2024).

2. Череватюк В. Використання інструментів штучного інтелекту у мистецькій освіті: проблеми та можливості. Вісник Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури. 2024. №1. С. 89–94. URL: <https://journals.naoma.kyiv.ua/index.php/bulletin/article/view/67> (дата звернення: 03.10.2024).

3. Штучний інтелект. Освітній серіал, втілений з ініціативи Міністерства цифрової трансформації України, за підтримки швейцарсько-української Програми EGAP, що виконується Фондом Східна Європа. URL : <https://osvita.diia.gov.ua/courses/artificial-intelligence> (дата звернення: 30.09.2024).

4. Bose Shantanu. Higher Education: Using AI to Meet Student Needs. Elearning inside. 2024. URL: <https://news.elearninginside.com/higher-education-using-ai-to-meet-student-needs> (дата звернення: 02.10.2024).

5. Clugston Brendan. Advantages and disadvantages of AI in education. University Canada west. 2024. URL: <https://www.ucanwest.ca/blog/education-careers-tips/advantages-and-disadvantages-of-ai-in-education> (дата звернення: 30.09.2024).

Князев В. Ф.,

УДК 78.07-027.522:781.1]785:780.647.2(043.2)

канд. мистецтвознавства,
доцент кафедри музичної україністики
та народно-інструментального мистецтва,
Навчально-науковий інститут мистецтв
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ КОЛЕКТИВНОГО МУЗИКУВАННЯ (НА ПРИКЛАДІ АНСАМБЛЮ БАЯНІСТІВ-АКОРДЕОНІСТІВ)

Важливого значення для успішної ансамблевої діяльності відіграють психологічні особливості особистості: інтелектуальні якості, специфічні музичні здібності, художній смак, професійна майстерність, темперамент, емоційний та духовний досвід. Все це позитивно впливає на глибину сприйняття та відтворення музики.

Психічний рівень ансамблевих навичок виникає внаслідок взаємодії емоційних сфер музикантів. Із набуттям відповідного фахового досвіду та ансамблевої зіграності поступово посилюється реакція на різноманітні емоціональні та психологічні ситуації, що виникають в процесі музикування. Така реакція буде мати прямий вплив на звуковий результат. Цей рівень ансамблевих навичок функціонує як у репетиційному процесі так і під час концертних виступів. По своїй суті він уявляється суто невербальним засобом спілкування.

Репетиційній роботі баянно-акордеонного ансамблю передуює усвідомлення кожним його учасником композиторського стилю та головної ідеї музичного твору, що вивчається. В процесі виконавської інтерпретації потрібно використовувати весь потенціал можливостей отриманих навичок та знань.

На психологічному рівні вмотивованим є виділення двох напрямків діяльності: спілкування ансамблів між собою та спілкування ансамблів зі слухацьким залом. Ефект такого спілкування може виявлятися двояко: або ансамблі мають вплив на публіку, або глядацький зал більше діє на артистів. Вирішального значення тут відіграє наявність вольових зусиль – як організуючого елемента, що визначає стабільність та якість мистецького впливу на публіку.

Цілісність та гармонічність моторно-рухових навичок для всіх ансамблів відображається в знаходженні ідентичних виконавських прийомів гри для всіх учасників колективу, відпрацюванню єдиних принципів та підходів до питання визначення виражальних засобів та їх якісної практичної реалізації. Ансамблеві навички безпосередньо взаємодіють один із одним.

Психічний рівень може змінювати свої якісні показники у сценічних умовах, що може призвести до зміни емоційної сфери в одного або кількох учасників колективу. Партнери, в цьому випадку, повинні миттєво проаналізувати ситуацію, скоригувати концепцію та реалізувати свою техніку на психологічному рівні у відповідності зі змінами, що відбулися. Наприклад, внаслідок спонтанного відчуття, імпровізаційного пориву, виконавець починає драматизувати ліричну інтонацію. Необхідною реакцією партнерів по ансамблю буде підлаштування свого психічного апарату, зміна емоційного строю, відповідаючи природнім виявленням своїх почуттів у гармонізацію емоційного балансу колективу.

Концептуальний рівень впливає на слухові навички – інтонацію, темброві та динамічні засоби виразності – впорядковуючи їх у відповідності до головної ідеї твору. Саме творчий задум визначає міру інтенсивності вияву цих навичок, їх роль у цілісному процесі, характерність тембро-динамічного нюансування. Певні відхилення, які можуть мати місце, здебільшого виникають внаслідок акустичного чинника, або нестабільного виконання когось із ансамблів. Наприклад, під час виявлення в залі поганого резонансу високих частот, внаслідок чого мелодія у верхньому регістрі звучить не яскраво, необхідно здійснити корекцію звукового рівня – підсилити тембр та гучність звучання.

Концептуальний рівень, під час взаємодії із моторно-руховою сферою, визначає вибір артикуляційних засобів, темпових змін, аплікатурних принципів. Ці елементи можуть змінюватися, на що може мати вплив середовище, проте варто уникати кардинальної зміни концепції. Так тенденція до зменшення темпу в одного із ансамблів може бути знівельована виявленням ініціативи партнером по ансамблю, який зможе призупинити таку негативну тенденцію.

Психологічні навички взаємодіють зі слуховими через зміну відтінків звучання, інтонації та тембру, як наслідок емоційного переживання в ансамблі. З іншого боку саме звучання також здатне до стимулювання психологічної сфери, загостренню переживань; а з іншого боку до її пригнічення – внаслідок неспівпадання звукової інформації з тим, що очікується психологічною сферою. Так можна спостерігати повне неспівпадання змісту психологічної та слухової сфер: у сценічній подачі ансамбль поводить себе доволі емоційно та ексцентрично, проте у звуковому відношенні це ніяк не відображається, що свідчить про штучність цієї "експресії".

Велику увагу в ансамблі баяністів-акордеоністів потрібно звертати на одночасний вступ, зняття, виділення опорних звуків та темпо-ритмічну складову. Зазвичай, ці функції виконує перша партія, подекуди – друга. Всі виконавці повинні розуміти афтакт, який дорівнює одній долі. Його рух повинен відповідати характеру музики.

В ідеалі потрібно, щоб психологічні навички – воля, осмислене виконавське рішення керувало процесами інтонування, тембральними та динамічними змінами музичного матеріалу, а не навпаки, коли музиканти намагаються здаватись кращими, аніж вони є, або занадто культивують емоційність, що зрештою призводить до спотворення звукового матеріалу.

Впливаючи на моторно-рухові навички, психічна сфера не повинна створювати перешкоди для реалізації закріплених рухових процесів. Найбільше такий дезорганізуючий вплив є наслідком хвилювання. Моторно-рухові навички можуть справляти двосторонній вплив на психіку – заспокійливу дію, у випадку нормального функціонування, та деморалізуючу, у випадку збоїв.

Таким чином можна констатувати, що ансамблева техніка це – багаторівнева система професійних навичок, прийомів і способів гри, які виникають як результат взаємодії музикантів-виконавців на психологічному, моторно-руховому рівнях у напрямку втілення та матеріалізації музичної думки.

Список використаних джерел

1. Моїсєєва М. А. Теоретико-методичні основи навчання ансамблевої гри: навчально-методичний посібник. Житомир : 2002. 208 с.
2. Пляченко Т. М. Підготовка майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими оркестрами та інструментальними ансамблями : монографія. Кіровоград : "Імекс -ЛТД", 2010. 428 с.
3. Федоришин В. І. Формування виконавської майстерності майбутніх учителів музики в процесі колективного музикування. Наука і сучасність. 2004. Т. 46. С. 130–138.

П'явка К. М.,
здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова, м. Київ

УДК 378.011.3-051:78.071.2-
043.83:005.336.2(083.3)

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ МУЗИЧНО-ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ ІНСТРУМЕНТАЛЬНОГО ВИКОНАВСТВА

Сучасне розуміння музично-творчих здібностей значною мірою засновується на концепції українського психолога В. Роменця, представленій у його навчальному посібнику "Психологія творчості". Він вказує на такі особливості творчості: 1) творчість передбачає наявність яскраво вираженої самоорганізації особистості; 2) у творчості виявляється її найважливіша функція – комунікативність, адже автор твору призначає його іншим людям (у ньому митець виражає певну ідею і хоче передати її іншій людині); 3) аксіологічний (ціннісний) аспект творчості – поза ціннісним аспектом творчість втрачає сенс; цінність творчості полягає у позитивній продуктивності творця; 4) причина зумовленості творчості полягає у творчій діяльності, оскільки людина прагне реалізувати свою свободу. Така позиція вченого стає особливо привабливою для фахової підготовки студентів передвищої освіти, адже вона орієнтується на нові стандарти якості, засновані на інноваційних моделях організації педагогічного процесу, технологіях і методах навчальної діяльності.

Необхідно підкреслити, що одним із найбільш дієвих засобів їх музично-творчого розвитку стає інструментальне виконавство. Воно охоплює технічні, інтерпретаційні та творчі аспекти і дозволяє студентам не лише технічно оволодіти музичним інструментом, а й розвивати свій творчий потенціал під час опрацювання й виконання музичних творів. Виконавська діяльність спонукає студентів до креативної інтерпретації музики, імпровізації та експериментів зі звуком, що є невід'ємною складовою формування їх музичних здібностей. Результатом такої діяльності стає технічна підготовленість, артистизм і здатність інтерпретувати музику відповідно до задуму композитора.

Широкі можливості для розвитку музично-творчих здібностей студентів відкриваються у процесі навчання гри на баянах і акордеонах.

На протязі останніх десятиліть ці інструменти виявилися дуже затребуваними у зв'язку з підвищенням рівня їх виконавства. Це пов'язано з оновленням конструктивно-технічних можливостей самих інструментів, численними напрацюваннями в галузі теорії виконавства, а відтак і можливості повноцінного ознайомлення з різними музичними стилями і жанрами, збагаченими артикуляційними, тембровими та поліфонічними прийомами.

Результатом стильових пошуків сучасних композиторів стало використання нових технік, зокрема різних *glissando*, ритмізованих кластерів і сонористичних ефектів. Доволі часто композитори використовують токатний принцип викладу матеріалу. Ці модернізовані інструменти здатні відтворювати будь-які тембри і разом з тим підкреслювати колористичні можливості інструментів з новою ритмічною організацією музичного матеріалу. Завдяки таким можливостям вони органічно вписуються в сучасний контекст музичної культури.

Аби досягти успіхів та майстерності виконання на цих інструментах необхідно враховувати багато чинників для досягнення цілі, адже виконавська майстерність є складною та багатогранною категорією, яка включає декілька важливих компонентів. До основних складових виконавської майстерності можна віднести наступні:

– музично-слухові уявлення, які виникають у процесі сприймання нотного тексту та його руховим втіленням. Для повноцінного виконання музичного твору необхідно мати уявлення, пов'язані з його інтерпретацією (темброві, динамічні, артикуляційні), а також з диференціацією його звукового втілення. Якщо такі уявлення у студента не сформовані, то не відбувається повноцінне сприйняття музичного твору. Між цими уявленнями і рухами має відбуватися певна координація, при цьому музичний слух у такому процесі відіграє провідну роль;

– *технічна досконалість*. Процес художньої інтерпретації музичних творів забезпечується відповідним технічним компонентом виконавства. Тому сьогодні розвиток технічних навичок на практиці не відокремлюється від інструментального навчання, зокрема й на таких інструментах як баян і акордеон. Техніка гри на цих музичних інструментах включає володіння різноманітними прийомами, які дозволяють музиканту реалізовувати свої художні задуми.

Важливим чинником у розвитку виконавської техніки є природа самого музичного інструмента. Одним із ключових аспектів технічної роботи є регулярність практики. Студенти працюють над різноманітними технічними вправами, спрямованими на розвиток координації, швидкості та точності рухів, поліпшення дрібної моторики пальців. Регулярні вправи, спрямовані на удосконалення техніки гри допомагають вдосконалювати навички володіння музичним інструментом.

На основі передового педагогічного досвіду можна виділити такі педагогічні принципи формування виконавської техніки майбутніх вчителів баяну-акордеону у процесі фахової підготовки:

- принцип опори на закономірності функціонування анатомо-фізіологічних особливостей виконавського апарату;
- принцип відчуття свободи та зручності виконання;
- принцип взаємозв'язку слухової та рухової сфер, які підпорядковуються художньо-образним уявленням;

– принцип поступового збільшення об'єму тренувального процесу з одночасним включенням аналітичного мислення ;

Дотримання цих принципів у навчальному процесі дозволяє якісно підвищити рівень виконавських умінь студентів та досягти необхідних результатів.

– *Інтерпретаційні навички.* Виконавець має бути не лише технічно досконалим музикантом, а й здатним глибоко інтерпретувати музичний твір, передавати його емоційний зміст і відтворювати задум композитора. Для розвитку інтерпретаційної майстерності студентам можна запропонувати глибокий аналіз твору: від вивчення його історичного та культурного контексту до розгляду стилістичних особливостей композитора. Це вимагає вивчення історичного контексту твору, його стилістичних особливостей та аналізу нотного тексту. Майбутньому вчителю по класу баяну-акордеону необхідно звертати увагу на динаміку, фразування, артикуляцію, темп та інші елементи, які впливають на виразність виконання. Також можна використовувати методику порівняння різних інтерпретацій одного і того ж твору видатними виконавцями. Знання різних музичних стилів і епох допомагає музиканту краще зрозуміти специфіку виконання творів композиторів різних епох.

– *Емоційність та артистизм.* Майбутній викладач баяну-акордеону має бути здатним передати свої власні емоції та переживання через музику, роблячи виконання яскравим і живим. Будь-який музичний твір впливає на слухача тільки тоді, коли виконання засновується на виразному втіленні власного задуму музиканта. Зовнішні данні можуть допомагати або заважати виконавцю, але в результаті все залежить від внутрішньої наповненості виконання та артистизму виконавця. Артистизм – це та якість, яка необхідна педагогу-музиканту і без розвитку якої музичний твір не набуває своєї оригінальності і не здатний викликати емоції та духовно збагачувати учнів. Артистичні здібності характеризуються такими якостями: яскрава уява, емоційна виразність, здатність до перевтілень, виразність міміки, виразність рухів, творче втілення музичного твору, уявлення себе в запропонованих обставинах, здатність творити за допомогою власних відчуттів.

Усі ці якості важливо і потрібно формувати, а виконавська діяльність найкраще сприяє їх розвитку. Працюючи над власною емоційністю з перших років навчання у педагогічному коледжі, студент починає краще розуміти свій музичний інструмент, яким він може користуватися для удосконалення своєї професії й набувати досвіду для емоційного втілення музичних творів.

– *Комунікативність.* Виконавська майстерність педагога-музиканта також включає вміння комунікувати зі слухачами, створюючи особливу атмосферу під час виконання. Виконавець має бути здатним налагоджувати контакт з публікою, впливаючи на її емоційний стан та враження від музики. Під час виконання музичного твору виконавцю варто проїнятися повністю художнім змістом, мелодійністю, характером виконуваного матеріалу. Адже тільки, "пропустивши"

через свої уявлення усі характеристики будь-якого музичного твору, можна утримувати увагу слухача і не втратити з ним зв'язок, що саме й стає запорукою вдалого виступу. Сучасні та цікаві композиторські знахідки, зокрема такі як ритмічні вистукування по музичному інструменту, створення імітаційних звуків, використання елементів "body percussion", дозволяють зацікавити слухачів і надати їм нових естетичних цінностей.

Підсумовуючи зазначимо, що інструментальне виконавство сприяє розвитку музично-творчих здібностей здобувачів фахової передвищої освіти. Вдосконалення умінь і навичок у цьому виді діяльності передбачає поєднання музично-слухових уявлень, набуття виконавської досконалості, сформованих інтерпретаційних навичок, а також розвинутої емоційності й артистизму. Завдяки сучасним музичним інструментам, методикам та інноваційним технологіям процес навчання виконавській майстерності стає більш ефективним, а майбутні педагоги-музиканти отримують нові можливості для розвитку своїх музично-творчих здібностей. Систематична робота у цьому напрямку робить процес навчання більш ефективним, різноманітним і цікавим.

Список використаних джерел

1. Клепіков О. І., Кучерявий І. Т. Основи творчості особистості : навч. посіб. Київ : Вища школа, 1996. 296 с.
2. Клименко В. В. Механізм творчості: чи можна його розвивати. Київ : Шкільний світ, 2001. 96 с.
3. Роменець В. А. Психологія творчості. Київ : Либідь, 2001. 286 с.
4. Твердохліб Н. В. Розвиток креативності майбутніх учителів музичного мистецтва в педагогічних коледжах : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Вінниця, 2018. 22 с.

Шлябанська Я.,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Національна музична академія, м. Київ;
викладачка кафедри гуманітарних
та музично-інноваційних дисциплін,
Київська муніципальна академія
музики ім. Р. М. Глієра, м. Київ

УДК 78.071.1

ТВОРЧИЙ ПОРТРЕТ КОМПОЗИТОРКИ ХАЇ ЧЕРНОВІН

Хая Черновін (Chaya Czernowin, нар. 1957, Хайфа, Ізраїль) – одна з найвизначніших сучасних композиторок, чиї твори наповнені глибоким

філософським змістом і експериментальними підходами до музичної композиції. Її творчість є відображенням особистих переживань, культурного контексту та універсальних тем, таких як час, простір і звукова ідентичність [2]. Цей портрет розкриває основні риси її творчої особистості та музичного стилю.

Вона навчалася композиції в Тель-Авівській музичній академії імені Рубіна під керівництвом Абеля Ерліха (Abel Ehrlich) та Іцака Садая (Izhak Sadai). У 25 років їй була надана стипендія DAAD, що дозволила їй продовжити навчання в Берліні під керівництвом Дітера Шнебеля (Dieter Schnebel) [3]. У 1986 році вона переїхала до Сполучених Штатів, де здобувала знання в Бард-коледжі під керівництвом Елі Ярдена (Eli Yarden) та Джоан Тауер (Joan Tower)[3]. Докторський ступінь Черновін вона отримала в Каліфорнійському університеті в Сан-Дієго, під наглядом Роджера Рейнольдса (Roger Reynolds) і Брайана Фернехоу (Brian Ferneyhough). Після завершення формального навчання вона здійснила подорожі та займалася творчою діяльністю в Японії (1993-1995 рр., отримавши стипендії Asahi Shimbun та NEA) і Німеччині (1996 р., Академія Schloss Solitude) [3]. Цей період став визначальним для формування її особливої композиторської мови.

Черновін вважає викладання важливою складовою своєї творчої діяльності [1]. Вона працювала професором композиції в Каліфорнійському університеті Сан-Дієго з 1997 по 2006 рік, а з 2006 по 2009 рік викладала у Віденському університеті музики та виконавських мистецтв. У 2009 році її призначили на посаду професора музики імені Волтера Біґелоу Розена в Гарвардському університеті. Крім цього, вона була запрошеним професором у кількох інших закладах і викладала на Міжнародних літніх курсах нової музики в Дармштадті з 1990 року. Разом із чоловіком, композитором Стівеном Такасугі (Steven Takasugi), і Жаном-Батістом Жолі (Jean Baptiste Joly) вона заснувала курс для молодих композиторів в Академії Schloss Solitude біля Штутгарта, а також у Ізраїлі на фестивалі Tzlil Meudcan разом із Яроном Дойчем (Yaron Deutsch) [3].

Хая Черновін створила низку творів у жанрах камерної та оркестрової музики, використовуючи як електронні елементи, так і традиційні акустичні інструменти. Її композиції регулярно звучать на провідних фестивалях сучасної музики в таких країнах, як Європа, Японія, Корея, Австралія, США та Канада. Серед значних сценічних творів можна виділити дві опери: "Pnima...ins Innere" (2000), написану на замовлення Мюнхенської бієнале, яка отримала позитивні відгуки критиків і була нагороджена премією Bayerischer Theaterpreis, а також "Adama" (2004-2005), створену до 250-річчя Моцарта за запитом Зальцбурзького фестивалю. Обидві опери містять глибокий політичний підтекст. У "Pnima" розглядається передача травматичного досвіду як важливий аспект сучасності, що вимагає активної участі, а не спроби перетворити травму на статичний символ. Друга опера, "Adama", яка може розглядатися як доповнення до "Zaide" Моцарта, досліджує, як політичні обставини впливають на людину і як обмежена її свобода

у спробах уникнути цих впливів. Черновін також продовжила працювати в жанрі музичного театру, створивши такі твори, як "and you will love me back" (2011), "Infinite Now" (2015-2016) та "Heart Chamber" (2017-2019). Опера "Infinite Now" була визнана найкращою прем'єрою року за версією видання Opernwelt (2017).

Тематика творів Черновін охоплює широкий спектр питань – від особистісних переживань до глобальних проблем. Вона досліджує концепції часу, простору, пам'яті та ідентичності, які пронизують її творчість. Наприклад, у композиції "Hidden" час постає не як лінійний процес, а як складна мережа взаємопов'язаних моментів, що створюють емоційний резонанс. Ця робота демонструє її здатність перетворювати абстрактні ідеї на чуттєві музичні втілення.

Хая Черновін зробила значний внесок у розвиток сучасної музики, впливаючи на нове покоління композиторів. Її унікальний стиль і інноваційні підходи до композиції стали натхненням для багатьох митців, які прагнуть дослідити межі звуку. Вона активно співпрацює з ансамблями сучасної музики, зокрема Los Angeles Philharmonic (прем'єра твору "NO!" запланована на 29 квітня 2025 року), SWR Symphonieorchester (прем'єра "Unforeseen dusk: bones into wings" відбудеться 20 жовтня 2024 року), Münchener Kammerorchester, Orchestra Musikkollegium Winterthur, Klangforum Wien, Neue Vocalsolisten, Ensemble Intercontemporain, Hong Kong Sinfonietta та ін. [3].

Творчість Хаї Черновін – це яскраве свідчення того, як музика може бути потужним засобом самовираження та комунікації. Її інноваційний підхід до композиції, глибока філософська рефлексія та здатність порушувати важливі питання роблять її однією з провідних фігур у сучасній музиці.

Список використаних джерел

1. Cinzia P. Infinite Now: Interview with Chaya Czernowin. *Classic Agenda*. 2017. URL: <https://classicagenda.fr/chaya-czernowin-infinite-now-en> (дата звернення: 20.04.2024).
2. Czernowin C. The Last Tiger. Chaya Czernowin's lecture notes. URL: https://www.academia.edu/1566678/The_Last_Tiger (дата звернення: 06.04.2024).
3. Czernowin C. Personal website. URL: <https://www.chayaczernowin.com> (дата звернення: 16.08.2024).

**Research
Europe.org**